IONEL TEODOREANU

PRĂVALE-BABA

ROMAN

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ" BUCUREŞTI

IONEL TEODOREANU

PRĂVALE-BABA

ROMAN

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ" BUCUREŞTI

DE ACELAŞ AUTOR

ULIŢA COPILĂRIEI. Ed. III-a
TURNUL MILENEI. Ed. II-a
LA MEDELENI Vol. I. *Hotarul Nestatornic*. Ed. V-a
LA MEDELENI Vol. II. *Drumuri*. Ed. V-a
LA MEDELENI Vol. III. *Intre Vânturi*. Ed. V-a
BAL MASCAT. Ed. IV-a
FATA DIN ZLATAUST. Ed. II-a
GOLIA. Ed. II-a
CRĂCIUNUL DELA SILIVESTRI. Ed. II-a
LORELEI. Ed. V-a
ARCA LUI NOE. Ed. II-a
SECRETUL ANEI FLORENTIN. Ed. II-a
IN CASA BUNICILOR. Ed. II-a
IARBĂ
FUNDACUL VARLAMULUI

„Et de quelle mélancolique douceur était la beauté des femmes lorsqu'elles étaient enceintes, et debout, et que leur grand ventre sur lequel, malgré elles, reposaient leurs longues mains, contenait deux fruits : un enfant et une mort".

Rainer Marie Rilke

PARTEA ÎNTÂIA

Prăvale-Baba e celălalt nume al unui oraş din Moldova. Te duci cu trenul într'acolo, abătându-te dela o linie principală; un tren care aşteaptă ca o jucărie ţinută la spate îndărătul unei gări serioase, înduplecând sufletul călătorului să-şi uite vârsta şi să-şi regăsească zâmbetul uitatelor mirări. Căci vagoanele trenului se ivesc ca cei şapte pitici în ochii celei Albă-ca-Zăpadă. Nu-i descântă nimeni locomotivei: „Melc, melc, codobelc, scoate coarne boureşti", dar ea deodată scoate coarne de fum negru. Se simte strașnic de locomotivă şi arată că e pornind cu zarvă mare de tinichea, şi chivără de fum, încălecată parcă pe un căluţ de lemn. Stă şi unde e gară şi unde nu e, caşicum ar trebui să urce veveriţe, nevăstuici şi rândunele nezburătoare în vagoanele ei. Fochistul poate să fie un motan, iar controlorul, un urs cu cizme şi cu ochelari. Dacă-i aşa, un pension de iepuraşi vine în clasa a treia, condus de-o iepuroaică şi de-o bufniţă care stă în clasa întâia alături de două căprioare cu talie şi ochi de moda veche şi de un ţap cu barbişon Napoleon al III-lea; iar dacă-i altfel, parcă n'ar fi, şi totuna e în trenul care umblă ceva mai iute decât melcii şi omizile, nu mult,

pe un drum cotit şi răsucit ca spiralele fumului. Uneori ia vânt — de ce? el ştie —; alteori stă ca să-l ajungă o raţă care gâgâe apoi subt banca iepurilor dintr'a treia. E cel mai mic tren de pe lume: mânzul, puiul, mărţişorul; numai pe un covor cu jucării ar putea fi mare, în mânile unei fetiţe cu cozi. De-a dreapta şi de-a stânga lui răsar, vin şi se duc de-a dura dealuri dese, verzi ca poama busuioacă.

I-atâta lumină în privelişte a de iarbă şi de frunză, încât daca-i mușca din ea, ar curge must dulce, adunând viespile. Da, e drumul care duce spre oraşul vinului, unde luminile pornesc din mânile unui beţiv: Ilie Pânişoară. Oraşul, iată-l între alte dealuri: uite-l, nu e, când la dreapta, când la stânga, ca o drăcoaică prinsă'n braţe, care fuge de sărutare, cu gene viclene pe ochi verzi şi părul răsturnat pe bluza de frunză, clătinându-şi capul când la dreapta, când la stânga. E numai tumult de vii şi de livezi. Casele, de departe, sunt prisăci în care-i mierea.

Apoi trenul se opreşte în faţa unei gări cu nume şi ceasornic. Şi dacă eşti uituc, după ce te-ai dat jos —te-aşteaptă fluturi cu batiste? — îţi vine să te'ntorci, să iei trenul, să-l ţii la spate cu o mână şi să pornești înainte, spre copii, ducându-le daruri.

Astfel şi de acolo începe oraşul.

E şi nu e oraş, cu toate că are primar, parlamentari, tribunal, liceu, o gazetă — o ştiu

toate gavanoasele cu dulceți, care stau vara în fundul sobelor, la răcoare; — două trăsuri cu câte-un cal, a lui Axente Țolea și a lui Băluță Vătăman; grădină publică fără muzică militară: fiindcă nu-i de unde; hotel — vai! vai! — cu adăpost pentru căruțe și două lighene pentru călătorii nedeprinși cu spălatul la cișmea; feredeu cu abur de piatră — odată pe săptămână — și măturiță de frunză de stejar; zece sergenți de zi, fiecare cu porecla lui, toți cu musteață și barbă albă, moșnegi în uniformă ca niște Rigi din pasiența unei babe, — și somnul cu bancă și felinar al altor zece sergenți, de noapte, care cugetă într'un căscat, dând câte-un țignal lunatec: Câniĭ păzesc că de asta i-o lăsat Dumnezeu alături de bieții sergenți fără culcuș. Lumină electrică nu-i, dar fiecare primar făgăduește cu mâna pe inimă, că va fi la noul buget. Cetățenii vor morțiș lumină electrică, să fie și ei în rândul oamenilor; dar sufletul lor somniu și aplecat spre cele vechi, s'ar despărți cu oftări de lumânări și lămpile cu gaz. Ș'apoi ce s'ar face Ilie Pânișoară dacă lumina s'ar aprinde singură, ca'n celelalte orașe, ouată în becuri proțăpite? Și la drept vorbind, oamenilor de-acolo le-ar fi și frică'n sân să trăiască încinși cu sârme electrice. Căci lumina aceia e ca un zmintit carte te pândește cu ochi sticloși; e din neamul trăsnetului, lumină păgână, nu creștină ca cea care vine cu lumânările dela Biserică.

Toamna, orașul miroase a must, a miere și ceară. I-atâta frunză în aurul lui Septembrie, că în ceasul asfințitului până târziu la bruma lunii parcă-și piaptănă părul despletit o fată din aurul Rhinului. Când bate luna plină numai copiii dorm, moșnegii și cu babele; iar ceilalți se duc cu vin și must spre tinereță, cu țiganii care-s greerii vinului și cu greerii care-s lăutarii stelelor.

Și după ce se scutură frunza nucului pe iarbă și aripa rândunelii pe zarea lui Eminescu — vezi! — poamele tot nu pleacă din orașul lor. Podul fiecărei case e plin de struguri spânzurați, care se zbârcesc dulce cu strafida în ei; iar la ferestre stau gutui și mere, privind afară ca fetele îndrăgostite.

Iarna e foarte bine. Nimeni nu face nimic. Așteaptă. Toți se pregătesc de Crăciun. Astfel, ziua de iarnă cu foc în sobe e tot o noapte bună. Babele țuleg vreascuri, ciorile-s babele cerului, ninge ca de-o mie de ani, azi, mâni și poimâni, copiii se dau cu săniuța, omul de omăt e primarul cu fălci și burtă al satului alb, vine Crăciunul cu „Sculați, sculați, boeri mari", — și deodată toți se deșteaptă în Aprilul rândunelelor, când fiecare pom își ninge singur floare nouă. E Crăciunul primăverii, care miroase ca turtele din Moldova a apă de flori și miez de migdală.

Iarna, trenul nu prea umblă. E mic și nu poate. Șeful gării se duce la vânătoare cu sania. Odată cu primăvara trenul iesă din cutie.

Pleacă şi se'ntoarce iar dealungul verii şi al toamnei când încep gospodinele să fiarbă bulionul ş'apoi perjele pentru povidlă. Pe urmă îngheaţă apele, ninge, şi toate merg înainte, rămânând pe loc.

Mai de căpetenie însă decât trenul şi anotimpurile în oraşul viilor e primarul. Dar nu va fi vorba despre el, ci despre Ilie Pânişoară care nu e cu pânea, ci cu felinarele. Aparţine primăriei, ca şi primarul. E trecut în buget. El gospodăreşte gazul şi fitilul tuturor felinarelor. El ştie ceasul când trebue să le aprindă, altul dela zi la zi, după cer şi anotimp. Ilie Pânişoară n'are nici casă, nici nevastă, nici copii. El are vinul — în el —, felinarele — afară —, şi măgarul — tot Ilie — după el, cu ale lui patru picioare şi două urechi.

Desigur că Ilie Pânişoară e cel mai netrebnic fiu al oraşului. Oamenii spun că-i atât de beţiv încât şi gazul — primăriei — ar fi în stare să-l dea duşcă. Nu fiindcă-i gaz puturos îl lasă'n pace şi nu-l bea, ci din pricina felinarelor: i-s dragi aprinse. In tinereţele lui Ilie a fost crâşmar. După ce şi-a băut crâşma, n'a mai fost nimic. Dacă nu erau felinarele cu inimă de aur, Ilie ajungea cerşetor — la crâşmă, nu la biserică — până în ceasul iadului. Dar în ochii beţiei lui Ilie s'au ivit felinarele, înaintea dracilor cornuţi, şi Ilie a rămas cu un rost printre oameni, adică pe lângă ei, în coada lor, cu noaptea şi cu feli-

narele, urmat de cel şi mai codaş, Ilie-urechietul.

Ilie-omul e ruşinea oraşului. Cetăţenii viilor s'ar mânia amarnic dacă ar afla că pana cronicarului s'a oprit dintăi, nesocotind cinul tuturor celorlalţi, tocmai la Ilie Pânişoară. Şi ar avea bună dreptate.

Numai că Prăvale-Baba e celălalt nume şi poate cealaltă realitate — sau irealitate — a oraşului viilor. Ochii arzători ai lui Fănuţă, din mâna căruia a zburat Ingerul, s'au deschis la Prăvale-Baba, şi tot acolo, când ploua pe floarea teilor, s'au închis de veci pe timpuriul lor destin.

Şi dacă oraşul hărţilor, al oamenilor, al vieţii de toate zilele, oraşul social şi pitoresc, începe cu gara, cu primarul, cu instituţiile şi cu protipendada, — Prăvale-Baba din ochii lui Fănuţă începe cu Ilie Pânişoară. Felinarele aprinse de mâna lui beţivă sporesc noaptea până'n stelele lumii de dincolo. Ilie Pânişoară e hotarul tainei din ochii copiilor, deschişi asupra lumii care se iveşte.

* * *

Casa Damaschinilor e cea din urmă a uliţei Prăvale-Baba, aproape de cimitir. Nu e nici casă boerească, nici de mahala. E casa unei călugăriţe. Clopotele, toaca, brazii şi munţii Agapiei n'ar fi de mirare în jurul ei. E ca de-acolo. Dar parcă nici Prăvale-Baba nu-i tare din altă parte. Mai luminoase, dealurile sunt

copilăria munţilor. Numai brazii nu-s; în locul lor sunt viile. Tăcerea e aceeaşi. Greerii, glasul păsărilor şi rarele lătrături de câni sună a limpede şi gravă singurătate, vrednică de acordul de culme al buciumului. Pe-acolo trec morţii spre crucile lor, şi rudele cu strae negre, ale morţilor.

Damaschinii n'au ajuns în preajma cimitirului, izgoniţi, sau din întâmplare. Locul şi l-a ales o străbunică a neamului, rămasă văduvă de tânără. Fiindcă avea un copil de crescut, nu s'a dus la mănăstire. Dar s'a călugărit acolo, lângă cimitirul Ştefanului ei, împărţindu-şi zilele între mormântul celui dus şi creşterea întru viaţă vrednică a celuilalt Ştefan. Ea singură şi-a statornicit locul văduviei, în apropierea cimitirului. Ca să poată vedea oricând de la fereastra ei candela inelului din mormânt, şi-a înălţat casa din temelii. Numai de asta casa Damaschinilor e mai înaltă decât celelalte: să vadă spre moarte, nu să se ridice spre viaţă. Oamenii i-au spus: Foişorul Văduvelor. Vorba a rămas, neagră, peste casa Damaschinilor. Căci din vechi-străvechi Damaschinii au murit de tineri, lăsând văduve cu copii. Rar, Damaschin care să fi apucat moartea bătrâneţii. Cel mai vechi dintre cei ştiuţi a luptat în oastea lui Ştefan-cel-Mare şi a murit răpus de Lehi subt ochii Domnului. Deatunci tocmai, numele sfânt, Ştefan, a coborît ca o flacără de înviere peste morminte, din generaţie în generaţie, purtat de toţi bărbaţii

neamului aprig. Alt Ştefan Damaschin a fost în pădure căpitan de haiduci. Dela el a rămas vorba fioros glumeaţă: „Aista-i rostul Românului, să dea cep păgânului". Şi acela, răpus de poteră, doarme în cimitirul de alături, între Ştefanii neamului lui. Dorm tare mulţi acolo, toţi tineri în moartea lor năpraznică, lăsând altora grija bătrâneţii. O Damaschină văduvă a lăsat o vorbă de pelin celor de după ea. O întreba cineva dacă nu-i prea singură c'un plod lângă cimitir. Ea a răspuns:

— Trăesc cu Damaschinii mei, numai că noi suntem neam tăcut.

Dar foişorul văduvelor nu e trist. E alb ca obrazul călugăriţelor: var. Acoperişul casei, ţuguiat, e de solz de şindrilă; în lumina lunii străluce ca zalea Ştefanului din oastea lui Ştefan, zărită printr'un abur de tămâe. Un cerdac de lemn o înconjură de jur în jur. In dos încep nucii viei. In faţă e o grădină mănăstirească, mărginită cu zaplaz. La poarta de lemn, mânerul unui clopot cu sârmă, o bancă şi un felinar acoperit de frunza unui nuc.

Şi casa văduvelor Damaschin nu-i tristă, fiindcă aşa a lăsat Dumnezeu ca mereu un copil să ţie drumul vieţii. De-acolo, din foişorul văduvelor se vede tare frumos în marile nopţi ale verii luna cu luceafărul, ca Maica Domnului cu pruncul Isus în braţe. E o înaltă stemă a neamului, lăsată de cer numai noaptea, când între dincoace şi dincolo, prin som-

nul luminii, s'aprind, văzute, semnele nevăzutului.

* * *

Neamul Machedonilor se învecinează în vechime cu neamul Damaschinilor. Arme şi ulcele cu vin au zăngănit, sunat şi strălucit alături în mânile străbunilor.

Scripca lăutarilor îşi mai aduce aminte, când s'arată poteca lunii în codrul nopţii, şi astfel zice:

„Foae verde de pelin
De pelin şi ibrişin
Vin de unde-i numai vin
Maci de sânge de păgân
Cine vin fără suspin?
Machedon şi Damaschin.
Că aşa li-i dat tain
De tătucul cer creştin.
Bând ploscuţa de-a călare
Gâl-gâl-gâl prin iarbă mare
Tot zorind din zare'n zare
Peste dealuri şi ponoare
Peste ape şi răzoare
Unde-i zvoană la hotare.
Paloş, flintă şi chistoale
Pârtie cotropitoare
In desimile tătare.
Ş'apoi iarăşi de-a călare
Cu ochiri iscoditoare
Şi moartea la cingătoare.

*

Alelei, tu fată mare,
Sai zvârlugă în chicioare
Lasă fusul în fuioare
Zvârle coada pe spinare
Și aține-te în cale.
Busuioacă, sprintenoacă
Cu obraz de promoroacă
Numai bună pentru gioacă.
Cu gura ca fragele
Rumenele, dragele,
Cu părul ca murele
Albastre, negruțule,
Pântec ca ploscuțele
Galeșe, plinuțele
Și țâța ca merele
Să crăpe muierile.
Năltuță ca nalbele
Sprintenele, dalbele
Fragedă ca zorile
Când se coc cireșele,
Mânile cu florile
Râsul cu viorile
Dinții ca oițele
Când dau garofițele,
Pulpa ca ulcelele,
Mijloc ca inelele,
Ochioasă ca stelele
In apa fântânilor,
Năiboasă ca ielele.

*

Du-te, fată-hăi, plocon
Că s'aude mândru zvon
De copită şi de om.
Ia-ţi cofiţa inimii
Cu zmeura sângelui
In calea voinicului.

*

Frunzuliţă de pelin
Albă, ca pânza de in,
Zboară prin miros de fân
Sau de floare de salcâm,
Fă-ţi cruce şi stuche'n sân
Să nu-ţi hie ceas hapsân,
Foae verde de Rumân,
Că din sus vin şi tot vin,
I-auzi cum alungă lin,
Vin de unde-i numai vin
Maci de sânge de păgân
Cu crucea ascunsă'n sân
Şi musteaţa 'n şfichi hàin
Machedon şi Damaschin.

*

Dă-te, fată-hăi plocon,
Că-s ca doi feciori de Domn
Crăişorii lui N'Adorm
Damaschin şi Machedon.
Ieşi-le pe la răscruci
Unde-i dorul cu năluci
Ca o apă din uluci.
Ochiul lor mi te apuce
Braţul lor mi te ridice

Trapul lor mi te hurduce
Geana lor mi te furnice
In trupşor să'nceapă bice
Gura lor focul să-şi pice
Inima să ţi-o despice.

*

Foae verde ciucure,
Unu-au fost la luptă gre,
Tot unu la dragoste.

*

Foae verde de trifoi
De trifoi cu patru foi,
Fată-hăi cu umeri goi,
Să vii calare la noi
Cu cozile între doi
Din pănuşi de păpuşoi,
Pe şeaua voinicului
In bătaia vântului
Pe creasta pământului
Cu steaua buricului".

Pe drumurile de strună ale cântecului, în ceasurile adânci ale lunii, când vinul luceşte în pahare şi candelele ard asemeni în cimitire, — ei vin din nou pe locurile timpului lor, maci de sânge de păgân.

Aprigi şi Damaschinii, straşnici şi Machedonii, cu sabia virtuţii în teaca păcatului. Mari iubitori de moşie, de vin şi de muiere. Avea nevoe de rugăciuni şi viaţa lor atinsă de is-

pite şi sufletul lor pornit pe drumurile fără de întoarcere.

Cine să se roage? Femeile lor, săracele. Şi dacă Damaschinii, mai aproape de moarte decât de viaţă, nu lăsau decât văduve cu câte-un alt Ştefan, seminţa Machedonilor rodea şi fete. Unele urmau calea mamelor, iubind şi înmulţindu-se; iar altele, măcar câte una din fiecare generaţie, luau drumul mănăstirii, păstrându-se fecioare în văduvia monahicească, alături de Mântuitor, grijind de-acolo, în genunchi şi veghe, sufletele cumpliţilor strămoşi. Două Damaschine, Tavefta şi Velasia, au fost Stareţe la Văratec; iar alta, Agafia, Stareţă la Agafton.

Când cea din urmă dintre Machedoni, Domnica, a venit la maică-sa, cu sfiala albă dinspre trandafir, i-a pupat mâna şi i-a şoptit că i-i drag un băiat, — surorile ei mai mari erau de mult călugărite — Maica Macrina şi Maica Onufria — lăsând-o singură pe mezina lor în ursita lumească.

— Şi cum i-o fi zicând? s'a încruntat Coana Săftica Machedon, potrivindu-şi ochelarii pe după urechi şi ascuţindu-şi privirile prin sticle.

Urechile Domnicăi ardeau ca balaşa candelii.

— Ştefan Damaschin, a spus povestea buzelor.

Da ce-i casa mea, fată hăi, cimitir? Două la mănăstire şi una la văduvie!

La văduvie?

— D'apui cum, Doamne iartă-mă. Parcă tu

nu ştii afurisenia Damaschinilor! Aiştia nu-şi ieu mirese, ei lasă văduve. Nu-mi trebue ginere strigoi, nici fată gospodină de candeli.

Şi Coana Săftica Machedon, cu toate că Domnica a plâns în poala ei, n'a vrut să audă de una ca aiasta. Neînduplecată când lua o hotărîre — Machedon, — Coana Săftica uitase că Domnica e odrasla neamului ei înainte de a-i fi ascultătoare fiică, şi că de asemeni şi maicuseamă, Ştefan Damaschin — Puşcaşul, cum i se spunea — e năpraznicul fiu, nepot şi strănepot al Ştefanilor. Şi-a adus însă deîndată aminte când s'a trezit într'o dimineaţă fără Domnica. Plecase noaptea, luându-şi calabalâcul. Coana Săftica, fără să pregete, a dat fuga, cât o ajutau picioarele şi mânia, la Foişorul Văduvelor, dar totul era închis. Ştefan Machedon fugise cu Domnica.

— Ducă-se, a oftat cu afurisenie Coana Săftica, şi s'a tot dus şi ea după celelalte fete la Mănăstire, vânzându-şi casa, via şi livada.

* * *

Ştefan şi Domnica s'au cununat — iureş — într'un sat, ş'apoi Domnica l-a urmat în pădurea care şi ea era mireasă cu frunză şi cu lună nouă.

Incă mai de mult, un bogătaş din părţile acele, care cunoştea şi neamul Damaschinilor şi faima puştei lui Ştefan, îl îndemna să-i fie pădurar. Dar Ştefan, cu toate că sângele îl trăgea într'acolo, nu se îndurase să lase pustiu

foişorul văduvelor şi pe alte mâni — uituce şi nepăsătoare — candelile Ştefanilor. Impotrivirea Coanei Săftica însă, îl hotărîse deodată, făcându-l să treacă peste toate. Dragostea lui luase drumul de frunză verde al cântecului şi al haiduciei. Casă de bârne, în inima pădurii. Un an, Domnica fusese stăpână şi roabă, iar Ştefan, robul Domnicăi şi stăpânul pădurii. Se ducea la treaba lui călare, pe poteci de el ştiute, şi venea cu chiot. Domnica îl aştepta singură, fără frică — dragostea nu-i un început de vitejie? — la lumina unui foc de vreascuri, care făcea să-i crească umbra pe subt crengi, cu inima, spre cel care venea ca dintr'un cântec, spre „fata lui de taină": aşa-i spunea bărbatul aspru şi puţin la vorbă, din neamul tăcerilor de subt cruci. Uneori o lua cu el călare, noaptea, când tăcerea-i naltă până'n stele. Şi el mirosea ca un copac din pădure: bărbat. Ea se strângea dulce la pieptul lui şi se lăsa dusă. Ii era drag cu sfâşâiere; mătasa dragostii i se tăia mereu în inimă. Toate stelele căzătoare spuneau c'aşa-i şi viaţa Ştefanilor. Uneori, fericită, i se umpleau ochii de lacrimi în galopul nopţii.

De ce plângi? o întreba.

Fiindcă-s proastă.

Dar el ştia de ce plânge subt stele, şi-i era şi mai dragă, tânără, albă, fată de taină, răsărită ca un funigel în galopul ursitei lui.

Odată îi adusese un pui de căprioară: să-i ţie tetei de urît.

Spuneau ei, privindu-l: puiul nostru.

Cu el erau trei, şi alături de ochii lui de înger, dragostea lor se îmbuna, uitându-şi luptele, într'o evlavie blând odihnitoare, ca subt candele aprinse de pădure.

Delaovreme însă, Domnica a priceput cu trupul vorba poveştilor din copilărie: „...Şi Domniţa a căzut grea". Trupul ei îşi plecase deodată aripele ridicate înspre viaţă; cu dragostea oprită şi închegată în el, se îngreuiase spre pământ, rodit.

N'a spus. A gândit, a visat ş'a aşteptat, ascultându-şi trupul adâncit până în sufletul strămoşilor.

Intr'o noapte Ştefan n'a mai găsit puiul de căprioară.

— Unde-i?

— I-am dat drumul în pădure.

Mâna Domnicăi a alungat de pe frunte şi pleoape fulgerul mâniei lui. Apoi obrazul ei a zâmbit cu ceaţă:

— Iţi vine alt pui. Al tău.

Şi după şoaptă, capul ei s'a plecat ostenit pe umărul bărbatului.

Ştefan a tăcut, boltit în el, cu braţul strângându-şi taina. Era ceas târziu de noapte neagră, depărtat viscolită de Calea-Robilor.

Omul gândea. Pădurea cu lemnul şi vietăţile ei; cerul cu strămileniile şi stelele lui; pământul cu mormintele şi primăverile lui; omul, între toate, cu zilele lui ca iarba câmpului, venind de demult cu viaţa morţilor, făcându-şi

punte peste moarte cu cei din dragostea lui purceşi. Şi Dumnezeu, în taină şi cu taină peste toate: peste om, peste pădure, peste cer, aprins între cele stinse...

„Tatăl nostru, carele eşti în ceruri...", începuse gândul lui Ştefan Machedon. Buzele tăceau, dar rugăciunea gândului răsuna în bătaia inimii, ca un mare pas veşnic peste necuprins. Acolo, în miezul fetei lui de taină, începea viaţă nouă, venită din el şi din Ştefanii Damaschini. Erau de faţă toţi Ştefanii, şi parcă şi el era între ei, în pădurea puiului...

— Ştefan.

Numele celui nenăscut, rostit de fiul celorlalţi Ştefani, a răsunat straniu în veghea umbrelor. Domnica a tresărit, cu mânile deodată sloi, căci ochii ei duşi printre stele, ştiau că lumina Ştefanilor e candela.

— Poate că-i fată, a oftat ea.

A dus-o să nască în foişorul văduvelor, el împărţindu-se între pădure şi casă. Ca s'o cruţe, îi tocmise o babă să vadă de ale gospodăriei. Baba — cam surdă, cam chioară şi cam şue — parcă uita uneori că Domnica aşteaptă prunc, împletindu-i hăinuţe, şi după ce-şi isprăvea treaba, vorbind singură, se aşeza la picioarele Domnicăi, nechemată, şi începea să-i spue poveşti, ca unui plod. Totuşi, Domnica le asculta cu dragă inimă, pentru cel din ea, în timp ce degetele împleteau tot pentru el, pregătindu-şi suflet cu poveste pentru mugurul mamei. Astfel, ascultase din nou poves-

tea locului, cea cu Prăvale-Baba. Căci râpa de după cimitir nu era decât adâncitura unei căderi năpraznice. Acolo, Făt-Frumos călare cu Ileana lui Ileană, trăsese paloşul, se răsucise'n şea şi lovise'n sus, în noaptea zilei. Vidma, lovită'n plin, se răsturnase ca un nour de gunoae, şi căzuse, însemnând prăpastie, mistuită apoi în măruntaele pământului.

— ...Huştiuliuc! Maică, măiculiţa me, se căina baba; să hi văzut negreaţă şi putoare ci era! Afurisănia iadului!

Domnica, prinsă de somnul poveştilor, întrebase naiv:

— Şi Făt-Frumos?

— Ei, iaca treabă! S'o gospodărit şi el cu fata lui, că doar nu era să trăiască uşărnic toată viaţa! Hai la culcare că te'ncleie somnu.

Baba era cu somnul. Se culca şi huruia de somn, aducând zvoană de om între atâtea gânduri şi tăceri. Felinarul dela poartă, aprins în fiecare seară de Ilie Pânişoară, punea o candelă mare subt nuc. Dincolo, mai în deal, ardeau candelile celelalte. Sus, stelele. Departe, pădurea lui Ştefan. Şi din adâncul Domnicăi, ca dintr'o vreme deschisă, venea alt Damaschin; băiat ori fată? Cumplită întrebare în foişorul văduvelor.

Astfel se pregătea Domnica să fie mamă.

Iar tatăl, venind în trap iute pe uliţa Prăvale-Baba, într'o seară, la ceasul luminilor, a dat chiot mare, să-l audă Domnica lui şi

să-l întâmpine. Dar în cerdac n'au ieşit decât nişte babe.

— Ei? le-a 'ntrebat el aspru, încălecat cum era, cu pintenii frământaţi.

— Să-ţi trăiască Ştefan.

Ştefan Damaschin şi-a umflat pieptul, s'a uitat, săltându-se în scări, spre candelile cimitirului; apoi, cu ochii de-acolo înspre casă, şi-a făcut o cruce mare şi a spus: Amin.

Iar pe urmă, a dat chiot tare spre pădure, şi-a bătut calul pe grumaz, şi-a murmurat:

— Măi, ne vine stăpân tânăr!

Şi după ce şi-a sărutat nevasta, cu toată împotrivirea ei şi-a babelor, l-a luat pe Ştefan în braţe şi l-a dus afară să-l arate cerului şi calului. Iar după ce l-a pus din nou în braţele Domnicăi şi după ce-a dat duşcă unul, două, trei pahare cu rachiu, ciocnind cu babele să le îmbete şi pe ele, — s'a dus afară, şi-a suflecat mânecele şi a început să pregătească lemne pentru scrânciobul lui Ştefăniţă.

Astfel că tocmai târziu noaptea, după ce s'a potolit şi s'a aşezat şi el în pat, a înţeles din lacrimile Domnicăi că nu ştie tot, că se mai întâmplase ceva. Intr'adevăr, fătul nu venise singur pe lume; o soră de geman îl însoţea. Dar abea născută, fetiţa îşi dăduse sufletul, fără să clipească măcar odată în lumină, steaua ei stinsă punând semnul morţii la 'nceputul drumului cel din urmă Damaschin. Căci dacă fetiţa, pentru alţii nu era decât sora lui moartă, în sufletul greu de superstiţii al

Domnicăi, copilul parcă venise pe lume odată cu sora lui: moartea.

*

Ochii copilului erau argintii albaştri, ca fumul de tămâie pornit în lumină; atât de luminoşi erau, încât în jurul lor, totul, lucruri şi oameni, păreau că aparţin umbrei mânjite şi întunericului spălăcit.

Ochii Domnicăi erau albaştri ca cerul Paştelui; într'ai copilului ei însă, cerul se îndepărtase, abea stând în transparenţele unei slăvite lumini. Ardeau. Iţi venea să clipeşti, privindu-i.

Atât numai era viaţă în copilul somnoros şi tăcut. Pâlpâirea aceia ca de ierburi cu greeri, scâncetul acela mieunător de pui de pisică, schelălăitul acela subţirel de căţeluşi orbi, care vestesc copilul nou născut, erau înlocuite în leagănul acestuia printr'o tăcere de stea. Şi vorbele şi cântecele se sfiau în jurul leagănului lui. Numai ochii celorlalţi îi priveau ochii fără gând, dimineaţa lor de dincolo adusă ca de versul Mioriţei: „Pe-o gură de rai, mări se iviră".

Astfel erau ochii copilului: „Mări se iviră".

Şi mereu, în sufletul Domnicăi, lumina lor de rai era cu moarte, cum e şi lumina Mioriţei.

* * *

L-au botezat Ştefan, fireşte. Mânile Domnicăi erau prea slabe ca să-şi poată apăra co-

pilul de numele care plutea ca un uliu domnesc de-asupra Damaschinilor. Tată-său îi spunea cu zâmbet Ștefăniță, așteptându-l să fie Ștefan. Buzele Domnicăi însă, îl lăsau fără nume, spunându-i puiul mamei. El nu știa nimic. Când nu dormea, privea mereu, tăcut ca o floare de cetate veche.

— N'o fi mut? se întrebau babele înde ele, necutezând s'o cerceteze pe Domnica.

Dar nici tată-său, nici maică-sa nu-și puneau astfel de întrebări, fiindcă și unul și altul vorbeau cu el în felul lor — adică singuri —: cu cântece, mama, pe care el părea că tot cu ochii le ascultă, și cu glas gros, tata, pe care fără spaimă îl privea, senin ca un tău cu ursul pe mal.

In fața casei răsărise scrânciobul împodobit cu flori albastre în cinstea ochilor lui; la poartă îl aștepta calul, parcă îndemnându-i creșterea spre ducă și spre voinicie. Dar brațele Domnicăi, nu lăsau să-l poarte într'acolo brațele tatei. E drept, calul și stăpânul veneau ca vântul și asemenea plecau, zmulgând frunză tristă din inima Domnicăi, lăsând în fața casei și un gol, dar și pacea luminii și a florilor. Ștefan era mereu pe drumuri, agonisind pentru ai lui oarecum tot prin luptă, călare și cu puşca pe spinare, ca și strămoșii. Domnica trăia ca o văduvă deși nu era: încă... Obrazul ei nu mai avea tinerețea din pădure; nici inima, focul și vitejia de-acolo. Chipul i se subțiase, ca după veghe lungă și nesomn;

ochii i se adânciseră în orbitele cu umbră; spinarea, îndoită mereu spre copil, păstra un fel de aplecare, ca a călugărițelor deprinse cu bolta bisericii și mătăniile; iar cântecul buzelor nu era al bucuriei, ci al mamei.

Copilul se trăgea singur spre lumină; nu-i plăcea umbra. In casă, ochii lui urmăreau mereu obrazul ferestrelor; iar seara, la aprinsul lămpilor, clipea și se uita și iar clipea, vrând parcă să apuce cu genele fructul de aur copt în mânile mamei și lăsat acolo în aburul lui balai. Uneori și mânile lui, mici ca pentru stele, porneau din leagăn sau din brațele mamei spre luminișul ferestrelor.

Domnica i-a cetit și împlinit voia, ducându-l în cerdac. Ca să-l ferească de prea mare soare, mânile ei au împletit pe sforicele pasul de frunză în sus al zorelelor. Când au început să deschidă ochii florile cu nume de vorbă veche și lumină nouă — bună-dimineața, — mai mici decât el în vârsta lor de clipe, el nu s'a mulțumit să le privească numai, dar le-a vorbit cu sunete, cercând parcă să afle dela ele vești de dincolo. Domnica i-a cules o bună-dimineața și i-a dat-o, strângându-i degetele asupra ei. N'a dus-o la gură, cum fac copiii. O altă foame era în el, mai nobilă decât a trupului: o foame de necunoscutul în care parcă-parcă e o amintire a sufletului, o speranță, o minune, un început de înger regăsit cu o atingere a minții și pierdut în aceiași clipă. E oare dorul o sonoritate de

bucium a sufletului întreg? Nu se naşte oare dorul odată cu viaţa, înainte ca sufletul să fi cunoscut lumea şi dragostea, omul şi durerea? Era poate în ochii copilului un dor de el, de depărtarea fiinţei lui viitoare, prin floarea care-l privea dinafară. Cu floarea în mână — mână'n mână — a adormit, căci somnul e lângă vis ca noaptea lângă stele.

Acolo-i plăcea lui, pe cerdac, lângă zorele. Ca să-l păzească de ţânţarii venetici, Domnica i-a făcut hotar de busuioc al cărui miros mănăstiresc creşte şi subt icoane, în răcoarea bisericelor, doarme şi în părul fetelor îndrăgostite, alunecă şi din struguri în vin, şi se aprinde dulce şi'n sângele piersicii. Busuioc în oale, cu frunzuliţă dârză şi deasă, ca un buzdugan vegetal. Spre seară, când cerul dă în stele într'o rumeneală de bostan copt a zării apusului, când miroase a fum şi a floare, când colbul e mai leneş în culori de soare, — Domnica venea cu stropitoarea şi turna beteală fragedă pe oastea copilului. Viaţa ei căpăta un fel de zâmbet numai fiindcă se'ndrepta spre ochii copilului; prin ei se lumina, ducându-se în ei. Inainte să-l adoarmă, îl purta în braţe prin faţa casei, până la scrânciob, până la portiţă. Noaptea de vară murmura cu greerii cântec de leagăn. Fiecare pom îşi strângea fructele în braţe. Fiecare pom era o mamă. Şi noaptea de vară nu era decât o noapte a mamelor, unele cu crengi, altele cu braţe.

Dar nu departe de casă şi tare aproape de ochi şi suflet, ardeau în cimitir candelile Damaschinilor, luminile Ştefanilor.

De aceia, deseori, nesomnul Domnicăi se plimba pe-afară cu somnul copilului în braţe, buzele ei uitând şi cântecul lăsat pe seama greerilor al căror nani-nani de argint şi stea plutea deopotrivă pe somnul băiatului şi moartea fetiţei.

* * *

Dintăi au venit ochii.

Apoi a venit cântecul.

Rândunica mare, ducându-se şi întorcându-se la cuibul ei, spune ci-i, ci-i; şi cuibul nu spune nimic, tace rotund ca o punguţă cu bănuţi de puf. Dar într'o zi, şi mai subţire decât glasul rândunicei, cuibul e un cor: ci-i? ci-i?

Şi nu e mamă numai rândunica, dar şi cântecul tot mamă e: unul mai mic a început cu vestea altor glasuri.

Toate'nfloresc şi se'nmulţesc astfel pe creangă şi în leagăn, în cuib şi'n casă.

— Ma-ma, ma-ma.

Spunea Domnica; cel mic răspundea. Vorbe purcese din seminţa lor. Obrazul Domnicăi era mai mult decât zâmbet; înflorea. Cel mic spunea, chiar fără să-i îngâne buzele: Ma-ma, ma-ma, şi lumea începea astfel în miezul inimii Domnicăi.

Apoi au venit zilele, nu ale săptămânii, nu

ale lunii, nu ale anului; zilele copilului cu mama alături.

— Azi îi Luni, spunea Domnica, vorbind către ochii albaştri.

Şi deschidea uşa să intre dimineaţa zilei în odaia crăişorului ei.

— Buna dimineaţa, Luni, vorbea ea cu glas mai subţirel, ca din partea copilului. Ce ne-ai adus mata nouă?

Vorbea din prag, jumătate cu ziua care intra, jumătate cu ziua care intrase. Şi se ducea afară şi venea c'o floare roşie în mână. Acum ma-ma era Luni, cu dar de floare roşie pentru copil cu ochi albaştri: să nu-l dioache celelalte zile ale săptămânii.

Pe la aprinsul luminilor, Luni se ducea la culcare, după ce-l săruta pe frunte. Iar el, prin glasul lui ma-ma îi spunea:

— Noapte bună, Luni, şi să te mai întorci pe la mine.

Aşa că fiecare zi — în fiecare zi ferestrele se luminează altfel şi ochii tot altfel le văd, — purta două nume: ma-ma şi încă unul: Luni, Marţi, Miercuri, Joi, Vineri, Sâmbătă, intrând cu dimineaţă şi cu dar de floare sau mărgică în odaia copilului, plecând cu bună-cuviinţă şi făgăduială de întoarcere.

Iar Duminică, ziua care cântă din clopote, Domnica se gătea nu fiindcă era Duminică, ci fiindcă ea trebuia să fie Duminica celui cu ochi albaştri. Duminica era ma-ma cu cercei

la urechi, mărgean în jurul gâtului şi bang-bang la fereastră.

Apoi a venit o dihanie mare şi blănoasă, cu ochi de foc galben, ţepi în vârful botului şi coadă bârligată.

— Ma-ma, a spus cel mic, arătând spre balaur.

— Nu. Asta-i mâţă, l-a învăţat Domnica. Spune miau, spune sfrr...

Şi Domnica a făcut miau, a făcut sfrr.

Copilul se uita minunat şi la ma-ma şi la mâţă; şi la buzele mamei, care spuneau altăceva decât vorbe, şi la ochii mâţei care-l privea cu capul într'o parte şi adulmecare, rămasă singură pe puntea dintre cei-doi-fără-coadă.

Aşa că şi mâţa a avut două nume: ma-ma şi încă unul, greu de ţinut minte, dar care era cel care făcea miau şi sfrr când vrea ma-ma să fie cu ochi galbeni, ţepi şi coadă, dincolo de ea, alături, ea rămânând aceiaşi în ochii lui.

Intr'altă zi, ma-ma l-a dus să vadă în cerdac un chichirighi cu floare roşie pe cap şi ochii laoparte. Cum l-a văzut chichirighi a dat din mâni şi a plecat pe sus în jos.

Hau-hau, mai mare decât miau-şi-sfrr, a venit cu coada'n sus, când l-a chemat ma-ma şi a fugit cu coada între picioare, tot întorcând botul în urmă când i-a spus ceva ma-ma cu glasul scurt.

Toate cele erau două şi tot două nume aveau: odată ma-ma, şi apoi plecau de lângă ma-ma,

având şi un alt nume, al lor, pe care-l ştia numai ma-ma. Dar cum buzele copilului erau mai cu osebire sigure — sigure cu mândrie — pe cele două silabe de ciripit, el spunea ma-ma la tot ce vedea şi auzea. Fereastra era ma-ma, Luni, Marţi, Miercuri, Joi, şi'n toate zilele; mâţa tot ma-ma cu miau şi sfrr; floarea asemeni, scrânciobul asemeni. Tot ce-l înconjura, tot ce-i venea în ochi şi în ureche era ma-ma. Şi până'n inimă ce-l ajungea, cu bucurie sau nedumerire, tot ma-ma era.

Aşa începe lumea: cu o mamă.

Apoi începe viaţa.

Iar într'o zi a venit un ni-ha-ha-ha, mare cât o Duminică, şi-a stat la poartă pe patru picioare cu coadă; ş'apoi numai două au venit spre ma-ma, şi cel cu ele, luându-l pe Ştefăniţă-Ştefăniţă-Ştefăniţă-băiatul-tatei din braţele lui ma-ma în braţe groase şi lemnoase, care miroseau altfel decât tot ce era în casă şi peafară cu zorele, busuioc, iarbă şi frunză — pădureţul fuma mahorcă, — l-au furat, dus, purtat, şi la urmă, cel cu glas gros i-a tunat ceva în obraz, privindu-l cu ochi negri ca înainte de aprinsul lămpilor. Copilul a privit-o pe ma-ma care ca întotdeauna era acolo, ea aceiaşi, şi tot ea, altăceva, lângă ea, şi a spus cât l-a ţinut gura:

- Ma-ma.

Ta-ta.

Ma-ma, s'au îndărătnicit subţirel buzele lui.

— Ta-ta, bubuia gros celălalt.

— Ma-ma, răspundea păsărica în nasul namilei.

Domnica privea cu zâmbet lupta celui mic cu-acelui mare din inima ei.

— Aista nu-i ma-ma. Aista-i ta-ta, ta-ta, ta-ta, l-au îndemnat buzele ei.

— Ta-ta, a spus şi el fără credinţă, căci pentru el ta-ta, cel care venea cu două picioare de pe cel cu patru picioare şi coadă, era dintâi ma-ma: ca toate cele. Totuşi i-a spus ta-ta, fiindcă aşa-i spunea ma-ma, şi ta-ta a fost atât de mândru de băiatul lui încât cu el în braţe s'a suit pe cal.

— Cum îi, Ştefăniţă, pe calul nostru?

— Ma-ma, a spus el.

Ta-ta nu l-a înţeles. El a crezut că i-i frică şi l-a dat în braţele Domnicăi. „Ma-ma" însă, însemna că-i bine pe dulapul umblător cu patru picioare.

Dar ta-ta n'avea ştiinţa mamelor, iar ma-ma a socotit că-i mai bine aşa. Şi de aceia, ta-ta a lăsat calul să aştepte şi l-a dat pe Ştefăniţă în scrânciob, cu braţul şi cu vorba, dimpreună cu Domnica, în braţele ei.

Uţa-uţa, cătinel
Uţa-uţa, uţa-uţa
Cine-i fir de funigel
Prichindel, înfăşăţel
Şi rotund ca un purcel?
Uţa-uţa, cătinel.

Uța-uța tot mai tare
Uța-uța, uța-uța,
Cine-are să crească mare
Mare cât patru hotare
Cu musteața prin cuibare
Uța-uța tot mai tare.

Uța-uța mai dihai
Uța-uța, uța-uța
Ista-i flăcău, nu-i malai
Rupt din iad și rupt din rai
Să strige dușmanii vai
Și nevestele ihai
Uța-uța mai dihai

Și scrânciobul mergea în cer și venea din cer și iar în cer pornea. Ma-ma nu spunea nimic; dar ochii ei vorbeau repede-repede, fără zâmbet. Numai celălalt zâmbea, cânta, și-i ducea în cer și iar în cer.

Când scrânciobul s'a oprit, cel mic, din brațele lui ma-ma, a întins mânile, cu ochii strălucitori, și a spus:

— Ta-ta, așa de vitejește, încât silabele parcă erau ale unei trompete care vestea o victorie.

Apoi ta-ta a încălecat și s'a dus.

Dar de atunci, cel mic se uita în răstimpuri spre poartă, trâmbițând: ta-ta-ta-taaa...

Căci ta-ta era altcineva decât ma-ma, mai mare și mai tare, cu două picioare încălecat pe patru picioare.

Așa începe viața: cu ta-ta. Apoi vin drumurile care-l duc pe ta-ta dincolo de casă și-l aduc de-acolo. Numai că între drumuri și cel mic era ma-ma. Cum se zmuncea din loc, dând să pornească de-a berbeleacul sau de-a bușelea, ma-ma era acolo, oprindu-l să nu cadă. Astfel, lumea a început să plece din ma-ma și să se despartă în lucruri și ființe, unele alături, altele aproape, altele departe, ma-ma fiind poarta închisă dintre ele și cel mic.

Intr'o zi, cel mic i-a spus Domnicăi, tocmai când îl lua în brațe:

— Vau calae.

— Iaca măi!

S'a uitat mirată la el, ascultând vorbele răsărite din senin în grădina ei plivită, ca o buruiană semănată de vânt. Ș'a crezut că-s numai vorbe venetice. Dar cel mic clocotea în brațele ei, spunând zburlit: vau calae.

L-a luat călare pe gât, plimbându-l prin cerdac în jurul casei. Iar cel mic trâmbița: ta-ta-ta-taaa...

Nu-i mai plăcea astâmpărul. Parcă era sătul de prea mult somn. Glasul îi gâlgâia, năvălind cu sunete mai mult decât cu vorbe, pe care le îngăima stropșite și păsărite peste toate cele. Unde era, huia. El cu el singur, aducând prin sunete lumea la el. Măcăia ca rațele, bubuia ca pașii prin cerdac, bolborosea ca curcanii, sâsâia ca gânsacul, șușuia ca frunzele când trece vântul, mieuna, schelălăia, bodogănea, trâmbița, guița, piuia, — învățând graiul su-

netelor, marea onomatopee, înainte de-a şti rostul vorbelor.

— Ii vesel ca o nuntă, spuneau babele la gard, veştede, îmbrobodite şi ştirbe ca nişte Floarea-Soarelui trecute.

Foişorul văduvelor îşi pierduse liniştea monahicească. Cel mic se mişca mereu, cuprins de duhul neastâmpărului. Parcă nu era şi nu stătea într'o casă, pe lucruri neclintite, ci pe valurile unei ape, care-l săltau mereu din loc, ducându-l necontenit aiurea. Buratecul, şopârla şi lăcusta erau în mişcările lui. Se răsucea de pe-o parte pe alta, cu mâni mereu căţărătoare, se sălta burătăceşte'n dinapoi—în poponeţ — bătea din palme ca din aripi, se'ncerca — ţup — în picioare, iar cădea pe mâni, se răsucea, se răsturna, foindu-se ca un cărăbuş întors pe spate, — şi titirezul lui bunduc lupta mereu să-şi capete echilibrul între lucrurile stătătoare — dulapuri, mese, paturi, sobe — care-l priveau uriaş de sus în jos. Cădea. Se supăra. Se împăca. Se îndârjea. Şi iar pornea.

Uitase lumina: vechea lui dragoste. Acum trăia între lucruri, grăbit să le ajungă şi să le întreacă. Neputând încă să meargă pe picioarele lui, dorea să se urce pe-ale altora.

— Vau calae.

Pe scaune, pe mese.

— Vau calae.

Numai că ele nu vroiau. Se supăra şi le lovea, făcându-şi durere. I se'ncreţea faţa a

plâns, dar nu plângea, căci îl oprea din drum mirarea: de ce pe ele nu le doare? Şi văzând că ele nu plâng, nu plângea nici el.

Apoi a prins de coadă mâţa care a făcut miau, fioros zburlită. I-a bătut inima — bu-bu — şi a făcut şi el miau, fioros zburlit. I-a spus şi mâţei: Vau cale. Dar ea a plecat, făcând din coadă: nu!

Apoi ma-ma i-a pus o rogojină în cerdac, să-l înveţe să meargă singur spre braţele ei întinse. Mergea ca un cântar — ma-ma spunea: ca o răţuşcă, — un pas în sus, altul în jos, şi huştiuliuc — cum spunea baba despre Vidmă. Dar se ridica singur şi iar pornea cu fală ca un mitropolit al rogojinei. Azi aşa, mâni aşa. Şi într'o bună zi a întors spatele mamei şi trecând peste foiala rogojinei şi-a luat lumea în cap şi s'a tot dus, singur pe picioarele lui desculţe, lipa-ţupa, lipa-ţupa, până'n capătul cerdacului. S'a aşezat burătăceşte'n dinapoi. Asudase. Şi de-acolo a ţipat către ma-ma: vau calae. Căci nu mai putea.

Când a venit din nou ta-ta, ma-ma i-a spus:

— Ia să-ţi arăt ceva, Ştefane.

Şi l-a chemat pe cerdac să i-l arate pe viteazul de pe rogojină. A pornit cel mic, fudul cu fiecare pas, călcând desculţ dar parcă'n cizme grele, până la capătul cerdacului. Şi nu s'a dat bătut. A stat ca popândăul, drept, s'a uitat la cei rămaşi în urmă, hăt departe, şi în loc să strige după ei, iar s'a pornit la drum. Şi ajungând la poalele uriaşilor cu zâm-

bet, i-a privit din valea lui, ş'a spus, cu degetul spre poartă:

— Vau calae.

Şi călare, sus de tot, de-asupra lumii, de unde-ţi vine ameţeală cu clipici, n'a mai spus: ma-ma, — ci a bătut cu palma lui de frunză nouă gâtul calului, ş'apoi obrazul lui ta-ta.

— Ii bine, Ştefăniţă?

— Vau, vau...

— Măi haiducule, i-a spus ta-ta.

Ş'apoi l-a dat din nou în scrânciob, tot cu cântec, dar în braţele lui:

Uţa-uţa ca'n poveste
Uţa-uţa, uţa-uţa,
Cine-i mic şi nu mai este
Intr'o zi c'o lună creşte
Şi sporeşte ca o veste
Uţa-uţa ca'n poveste.

Uţa-uţa, Timpule
Uţa-uţa, uţa-uţa,
Vreme bună, vreme ră,
Mi-l încalecă pe şă
Nu cârteascâ nimene
Că-i pe capul lui belè
Uţa-uţa, Timpule.

Uţa-uţa, Cerule
Uţa-uţa, uţa-uţa,
Carele eşti numai ste
Nu lăsa povestea me

Sue-o'n înălţimile
Celui care Tată e
Uţa-uţa, Cerule.

De-atuncea a rămas cel mic cu vorbă nouă — uţa-uţa, uţa-uţa, — şi fiindcă venise timpul să-l strige şi Domnica pe nume, fiind prea mare pentru „puiule", şi vrând să-l abată oarecum dinspre „Ştefan" şi „Ştefăniţă", i-a spus Fănuţă: altfel Ştefan decât cei dinaintea lui.

Ş'a intrat astfel într'al doilea an, ş'apoi într'al treilea, fără să ştie el de socoteala lunilor ş'a anilor. Busuiocul din oală crescuse mare, dar el era şi mai mare decât busuiocul, mâţa şi tot ce era pasăre cu două şi vietate cu patru picioare în ograda lor. Nu mai îndruga vrute şi nevrute ca înainte vreme. Mai mult asculta şi privea cu dinadins tot ce-i răsărea în cale, aretând cum fac cânii de vânătoare când adulmecă sălbătăciune.

Ii ieşiseră dinţii, dar vorbele tot ştirbe erau, hâite şi pocite după socoteala şi putinţa lui. Vorbea singur ca babele. El se'ntreba, el răspundea. Ce-şi spunea, el ştia.

Intr'o zi s'au aprins lumini în copaci ş'au început să plece singure. Unele au venit şi pe cerdac, la o întinsoare de mână. Dar Fănuţă ştia de la sobă şi lampă că lumina dragă frige, şi n'a cutezat să pue mâna pe luminile copacilor. Pluteau pe sus, se roteau, cădeau, uneori câte una, alteori buluc. Ardeau toţi copacii ca lampa când vine somnul, şi cerul era

aproape şi albastru ca ochii mamei la nani-nani. Toate erau şi se mişcau altfel ca până atunci. Parcă plecaseră copacii peste noapte, cu frunzele, şi veniseră alţii cu lumini, în locul lor. In toate cele se deschideau uşi mici şi uşi mari pe care plecau păsări, focuri, nouri. Fănuţă s'a tulburat, parcă i-a fost frică să nu plece şi din el ceva. S'a aşezat ca un moşneag Statu-Palmă-Nebarbă-Cot, pe scara cerdacului, şi a privit la toate cu tăcere şi cu ochii lui albaştri. Şi neştiind ce să spue şi ce să facă între toate acestea, a oftat.

— Ce faci tu acolo? l-a întrebat mama, mereu şi cu urechea şi cu coada ochiului la el.

Şi el a răspuns cu o vorbă rămasă în ureche dela tata.

— Săd.

Domnica a râs, l-a luat în braţe, şi arătând cu degetul la toate câte şedeau a ducă şi plecau de-acolo cu suspin şi strălucire, i-a spus:

— Asta-i luna lui Septemvre. Cade frunza îngălbenită, se călătoresc păsările, se adună poamele.

— De se? a întrebat Fănuţă.

— Aşa, i-a răspuns mama.

— Asa, a oftat cel mic.

— Da la anu, toate vin la loc, a adăugat mama.

— Cu sine?

— Vin ele singure.

— Cu Pepembe?

— Nu. Cu April.

Dar Fănuță nu s'a încurcat cu prea multe socoteli de nume. A apucat de Pepembe și de altul n'a mai vrut să știe.

— Unde-i Pepembe?

Din nou, Domnica i-a arătat cu degetul spre toate, spunându-i: și asta, și ceia, și ceialaltă: acum toate-s Septemvre.

— Sî ta-ta.

— Tata e tata și nimic altăceva.

— Sî eu?

— Tu ești numai și numai băiatul mamei și al tatei.

— Sî Pepembe?

— Septemvre, măi, i-o lună a anului; nu-i copil ca tine.

— Unde-i Pepembe?

— Nu ți l-am arătat?

— Unde?

Domnica a luat o frunză căzută lângă ei.

— Nu fige?

— Nu. Asta-i frunza lui Septemvre. Asta-i Septemvre.

— Nu fige, a meditat el, luându-i-o din mână. Pepembe nu fige. Sî aceia? a arătat el din nou spre toate.

— Măi prostule, i-a spus Domnica, jos, pe scara cerdacului, uite-așa:

Ochi bazaochi (cu degetul pe ochi).

Nas calaraș (cu degetul pe nas).

Gură gurălie (cu degetul pe gură).

Barbă bărbărie (cu degetul pe bărbie).

Sprâncene coțofene (cu degetul pe sprincene).

Cu toate buluc (cu mâna pe toate).

Huş de ţuluc! (şi l-a tras de moţ).

— Cine-i aista? l-a întrebat ea.

— Fănus.

— Tu, că altul nu-i. Tu ai ochi, nas, gură, sprâncene, ţuluc, mâni, picioare...

— Sî pântec, a adăugat el, caşicum l-ar fi lăsat fără, nepomenindu-i-l.

— Şi pântec. Şi cu toate la un loc eşti Fănuţă: băiatul mamei şi al tatei. Aşa-i şi Septemvre: copaci, frunze, păsări, poame... Toate la un loc îs Septemvre.

— Sî cini-i mama lui?

Domnica a pregetat puţin. Apoi a arătat cu mâna, departe.

— Mama lui nu-i aici.

— Sî duci la mama lui?

— Sigur.

— Sî di si nu vini mama la Pepembe?

— Nu se poate.

— Di si?

— Fiindcă-i departe tare.

— Unde-i ta-ta?

— Unde-i tata, încuviinţase Domnica.

— Sî tu?

— Eu stau cu tine acasă.

— Vau la ta-ta.

— Lasă că vine tata la noi. Numai el merge calare.

— Vau calae.

— Când ai să creşti mare.

— Vau acus.

— Nu se poate.
— Di si?
— Fiindcă aşa vrea mama.
— Vau sî eu.

Şi l-a cuprins dihonia în braţele Domnicăi. A ţipat şi bocit cu toate glasurile marei onomatopei, ş'a trepădat din mâni şi din picioare, cu cornițe de Aghiuţă în priviri, năduf în frunte şi gură îndârjită ca afurisenia, nevrând să ştie de nimic, — până când l-a răsucit Domnica pe genunchi ş'a dat şi ea din mână în partea cea mai rotundă a răsmiriţei; iar cel mic, simţind atâta durere — asta mai cu usturime, — a uitat-o pe cealaltă şi a adormit ca mielul.

Domnica a simţit că venise'n el ceiace nu alungi şi nici nu potoleşti cu palma. „Il încearcă sufletul": aşa a gândit Domnica. Şi de-atunci au început poveştile. „A fost odată ca niciodată, că de n'ar fi nu s'ar povesti"... Şi l-a cuprins pe Fănuţă o vrajă de mirare şi a rămas cu gura căscată să intre şi să iasă rândunelele ca pe ferestruica de sus a altarului. Cât pricepea, Dumnezeu ştie, dar asculta, strângându-se în maică-sa ca un cuib subt streşină.

Se aprindea subt ochii lui o altă lampă şi şi mai de taină decât cea a nopţilor. Iar lumina ei îngrămădea umbrele lumii în jurul lui. Se umplea de cuvinte, de spaime şi de minuni. Focul poveştilor cocea toate cuvintele din el, dându-le viaţă nouă cu arome vechi.

Roşu-Impărat era un fel de Pepembe, dar şi mai şi, cu strae roşii şi cu barbă roşie, mai mare peste noroadele roşii ca focul.

Verde-Impărat era ca înainte de Pepembe, de culoarea busuiocului şi a lăcustei, şi el mai mare peste oamenii verzi şi mulţi ca iarba.

Toate culorile aveau un Impărat de care ascultau. Galben-Impărat, Alb-Impărat, Negru-Impărat, Vişină-Impărat, Bostan-Impărat, Chipăruş-Impărat, Ciupercă-Impărat, Perjă-Impărat. Nu era lucru în calea ochilor lui fără de Ceva-Impărat. Şi grozav îi plăcea şi vorba şi rânduiala asta. Intr'o zi a vrut să fie şi el Topor-Impărat peste lemne, dar mama s'a supărat şi s'a trezit c'o Palmă-Impărat peste ceiace era mai moale în spatele împărăţiei lui.

Apoi s'a pus să caute Furnica-Năsdrăvană, cea care se sfătueşte cu Făt-Frumos. A găsit el nişte gămălii negre care păşteau printre fire de iarbă, lucioase şi lunecoase în umblet, unele ducând drugi mari de pai în gură, dar neştiind vorbi, ci numai mânca şi căra. Le-a socotit lucru prost şi s'a lepădat de ele. Apoi a descoperit una drăcoasă şi săltăreaţă în blana cânelui, care i-a scăpat dintre degete, dar a găsit-o iar, tot în blana cânelui, şi strângând-o tare cu vârful degetelor, s'a dus să i-o arate mamei.

— Puric, a spus mama. Du-l afară, că ne umpli casa de purici.

Şi însfârşit, tot căutând şi stând la pândă, mai mult cu urechea decât cu ochiul, a des-

luşit vorbă neomenească în casă. Vorbă subţirică şi neînţeles de ascuţită, cu sfârîială şi răsucire în ea de ceasornic întors.

— Măi Fulnică, măi, spune volbulisa ta. Eu îs Fănus... M'aus?

— Aista-i grier, măi prostule, nu-i furnică, a râs Domnica.

Când a venit din nou tata călare, mama i-a spus că are băiet cuminte, care ştie poveşti. Mama era tare mândră. Dar nici tata nu s'a lăsat. L-a măsurat din ochi, ş'apoi a spus:

— Măi Ştefăniţă, are să-ţi facă tata un zmău mai mare decât tine.

Auzind aşa vorbă cumplită, Fănuţă n'a fugit, dar s'a uitat la maică-sa, căci zmeu răsuna în mintea lui Zmău. Il ştia doar din poveste pe cel închis în butoi, care dă să scape din strânsoarea doagelor încinse cu curele de oţel.

Şi s'a pus tata la treabă.

Când l-a văzut în mâna tatei, pieptos, dar de hârtie albastră, cu ochi şi nas de hârtie albă, legat cu sfoară, cu coadă de petici în loc de picioare, fără mâni şi fără buzdugan, — i-a părut rău că nu se poate spăimânta deatâta lucru, şi a fost mândru de el. Dar când tata l-a suit în cer, mânându-l pe vântul năzdrăvan, şi când a pus mâna pe sfoara care tremura ca varga, ş'a simţit că-l trage în sus, gata să-l înşface, s'a strâns lângă tata şi a fost foarte mândru de tata şi chiar şi de el — băiatul tatei — că ţine hamul unui Zmău priponit. Căci acolo sus, Zmău era.

După ce s'au întors acasă unde-i aştepta masa pusă, când mama l-a întrebat:

— Ei, cum a fost?

Fănuţă n'a răspuns: l-am înălţat. El a vestit:

— L-am lăpus.

Adică: răpus.

Asta pentru mama.

Dar când a văzut că tata se uită la el cu coada ochiului, faţa lui s'a încreţit de râs, cu-atâta şurub viclean în răsucirea ei, încât tata a râs ş'a spus:

— Măi hoţomane, tu eşti un ghiduş!

Adevărat. Două porniri stăteau în cumpănă în gămălia lui de haos: una spre poznă şi spre râs şi alta spre îngândurare, într'o încâlcire de mirări netoarse.

Apoi au venit norii în ogradă, şi le-au crescut picioare lungi, din cer până'n pământ, a bubuit cerul, învineţit în părţi. Au huruit streşinile, au gâlgâit ulucele, şi când tata a venit din nou călare, despicând ploimea, s'a scuturat de apă şi de abur, şi-a şters musteaţa cu dosul palmei ş'a spus cu glas şi mai gros:

— Amarnică vreme!

— Amalnică vleme! l-a îngânat Fănuţă, scuturându-se şi el, ca un greer cărdaş cu ursul, abea putându-i duce mormăitul în glăsucul lui.

A plecat din nou tata şi a venit Alb-Impărat dintăi c'o mie şi încă alte sute de sute de fulgi şugubareţi, care făceau scrânciob sur şi tumbe albe la fereastră, ş'apoi chiar El, Măria-Sa de ger şi de omăt, slujit numai de

cioare negre ca ţiganul din poveste. Zilele s'au făcut mici şi chioare ca ferestrele bordeelor, iar nopţile cu întuneric vrăjmaş ca gura iadului.

Apoi s'au pus să şuere vântoasele de-a sloboda.

— De-acuma înainte ne punem la iernat, a spus Domnica. Ia caută-ţi şi tu o treabă, că eşti mare.

Straşnice vorbe. Fănuţă le-a adunat în el ca pe nişte nuci şi le-a sunat mult şi bine înainte de-a se hotărî să le spargă şi să le aleagă miezul. S'a aşezat pe un scăunel cu trei picioare la gura sobei şi s'a uitat la toate cele ca un om care se socoteşte în capul lui. Era un: „Ce-i de făcut, măi frate, că nu mai e de şagă!" în expresia îngândurat întrebătoare a feţii lui. Afară de mama, toate nu făceau nimic. Mâţa se trezea c'un ochi şi adormea cu celălalt, stând lângă sobă ca o pâne care nu se mai coace. Ceasul din părete sughiţa — tic-tac, tic-tac — şi-şi răsucea musteţile de sus în jos, şi de jos în sus. In sobă era veselie mare, dar numai pentru ea. Furnica-Năzdrăvană, când o apuca, nu ieşea din vorbuliţa ei, şi şedea ascunsă. Mama parcă-l uitase. Impletea hăinuţe de lână. Făcea treabă la bucătărie. Spăla în balie. Punea pâne la cuptor. Iar alteori se învăţa la dulăpiorul pe care i-l adusese tata astă toamnă.

— Să nu te-apropii că te muşcă, i-a spus mama.

Ea îi deschidea capacul, scotea din pântecul lui niște drăcovenii țapene, așa cum tragi ciutura din fântână — numai că asta mirosea a gaz, — învârtea cu mâna de o roată și începea un cloanța-cloanța-cotoroanța de-ți huia capul, în timp ce un ac-lungilă țupăia repede ca ploaia. De-acolo ieșeau albituri pentru toți: pentru tata, pentru mama și chiar pentru el.

Asta era treaba mamei: așa ierna ea.

Treaba mâței era somnul: bună treabă!

Treaba sobei, focul: treaba ei!

Treaba ceasornicului, să-și răsucească mustețile, sughițând.

Treaba cânelui, să stee afară, cu cojoc gros din care iesă numai ochii și coada, și să-i păzească pe cei din casă. Ră treabă!

Patul, pat; masa, masă; scaunul, scaun; dulapul, dulap...

Da treaba lui care era? „Caută-ți și tu o treabă, că ești mare". S'a ridicat de pe scaun ș'a început să umble prin odae, oprindu-se lângă toate lucrurile.

„Se joacă", gândea Domnica.

Nu se juca. Își căuta o treabă care să fie a lui.

Casa era mică și odaia mică. Dar toate, oricât or fi de mici, sunt mari față de cei și mai mici decât ele. Acolo era o lume, cu fețele ei, în care o ființă își dibuia rostul. Mergea încet, cu gând și cercetare, oprindu-se lângă toate, căutând aflare la drumul lui.

Dacă s'ar fi nemerit într'o poveste, Fănuță

ar fi fost flăcău, încălecat pe cal, cu desagă cu merinde în spate şi ploscă pe şold. Iar scaunul ar fi fost un moşneag stând pe prispa casei. Şi drumeţul l-ar fi întrebat:

— Om bun, n'ai văzut o fată cu păr de aur, după care umblă dorul meu?

— N'am văzut, dragul moşului, că mi-s ochii slăbiţi şi nu mai aleg aur pe capul fetelor. Da mai caută, că lumea-i mare şi tu eşti voinic cu ochi teferi.

Iar dulapul ar fi fost o cetate, la poarta căreia drumeţul ar fi bătut cu pumnul întrebând de fata dorului lui, dacă nu-i închisă acolo.

Iar patul ar fi fost punte peste o apă mare ca somnul, de pe care drumeţul ar fi căutat în oglinda valului dacă n'a rămas cumva o dâră din lumina fetei lui.

Iar gura sobei ar fi fost o peşteră cu balaur, la gura căreia s'ar fi încins luptă grea, cu sorţul în tăiuşul paloşului.

Şi poate că tocmai lampa ar fi fost turnul fetei cu păr de aur, care şade la fereastra zăbrelită, aşteptând.

Şi toate ar fi fost altăceva decât ce erau.

Dar şi aşa, tare departe de poveste nu erau. Căci orice căutare i-o poveste în care Făt-Frumos din suflet îşi caută Ileana Cosânzeana lui, întrebând pe toate câte-i ies în cale despre ea.

Tot căutând, Fănuţă s'a împiedecat şi a căzut cu gura pe ceva negru. A strănutat şi s'a ridicat singur. Văzându-l cum era, Domnica a bufnit de râs:

— Ce-ai păţit, măi? Ţi-au crescut musteţi!

El se făcuse roş nu de durere, ci de ciudă. Şi maică-sa, ca să-l îmbune, a scos o oglingioară şi l-a vârît cu nasul în ea.

— Ia uită-te ce chipeş eşti!

S'a încreţit şi el de râs. Căzuse pe o bucăţică de mangal dela maşina de călcat. Domnica l-a şters cu batista şi i-a dat drumul.

Iar el, strălfulgerat, s'a aşezat din nou pe scăunelul cu trei picioare şi a lăsat să treacă vremea în jurul lui, căci în el se oprise. Când deschidea ochii, vedea toate câte erau în odae. Iar când îi închidea, în loc să se facă întunericul somnului, se vedea ca în oglindă, cu musteaţă de cărbune. Dar oglinda era la mama, iar musteaţa în batista mamei. Atuncea cum? Şi el era pe scaun. Deschidea ochii şi se vedea pe scaun. Dar cum îi închidea, se vedea cu musteţi.

Unde era Fănus?

— Mamă, unde-i Fănus?

O întreba cu ochii închişi.

— Unde să fie? Pe scaun.

— Ce face Fănus?

— Ia nu mai întreba prostii!

Şi el iar închidea ochii de-abinelea şi nimeni nu ştia că Fănus nu mai stă pe scaun, ci acolo, subt pleoape, în întunecimea ochilor, şi că acolo unde e, are musteţile din batista mamei.

După ce-a clipit şi s'a mirat — mai-mai să adoarmă — a luat bucăţica de mangal, a des-

chis palma, şi-a potrivit-o bine în faţa ochilor, ş'a încercat să facă în palmă, cu ochii deschişi, ce vedea în el cu ochii închişi.

A făcut două puncte: ochi bazaochi.

De-asupra lor a pus două liniuţe: sprâncene coţofene.

Apoi a tras o linie în jos: nas calaraş.

Subt nas a tras o altă linie: gură gurălie.

Şi încă una, scobită: barbă bărbărie.

A îngroşat gura gurălie ca să aibă musteaţă.

Şi a strigat cât l-a ţinut gura, nu ca cel care s'a pierdut, cu spaimă; ci ca cel care s'a găsit, c'un fel de ameţeală:

— Unde-i Fănus?

— Iar începi?

Dar el s'a dus la maică-sa, cu palma deschisă, aşa cum s'a scoborît Profetul de pe munte, cu tablele legii.

— Iar te-ai mânjit!

Şi Domnica a şters cu batista Steaua Magilor.

S'a pus pe bocit. Şi Domnica n'a priceput nimic.

Dar nici el n'a suflat. Căci chiar să fi vrut să spue ceva, pentru aşa ceva n'avea cuvinte. Asta răsărise dincolo de vorbe, ca o taină mare.

Domnica a crezut că-s toane. Treacă!

Dar când a venit tata, de Crăciun, cu botfori, cojocel şi căciulă pentru Ştefăniţă, — nici n'a apucat să intre pe uşă şi a întrebat-o pe Domnica:

— Da ce-au păţit gutuile dela fereastră?

N'a răspuns Domnica. A vorbit cel mic:

— Fănus face copii.

— Aa! Zi aşa! a râs tata, înecându-i capul în căciula nouă.

Şi când mama şi-a luat în primire gutuile, a văzut că fiecare dintre ele avea ochi, sprîncene, nas, gură şi bărbie de mangal. Şi nu erau la fel, căci întretimp cel mic învăţase meşteşugul. O gutue plângea cu buza'n jos şi două puncte picurate din boabele ochilor; alta râdea hlizit cu gura până la urechi — urechi n'avea, dar pe-acolo era locul lor ajuns de gură; — iar alta-şi strângea gura ca Fănus când nu vroia să plângă.

— Măi, îţi faci râs de gutuile mele! a spus mama.

Şi le-a luat cu ea la bucătărie. De-acolo nu s'au mai întors cum plecaseră, căci mama a gătit mâncare cu gutui.

In timp ce pântecul lui Fănuţă s'a umflat de mâncare cu gutui, sufletul lui s'a umplut de mare scârbă. A şi scâncit cu jale.

— Te doare burta? Dacă mânânci lacom!

Poate. Dar şi sufletul îl durea.

I-au trecut însă amândouă, căci a început Crăciunul; şi vechea lui dragoste, lumina, a venit la fereastră cu vestire:

„Steaua sus răsare
Ca o taină mare..."

* * *

De-atunci şi până când l-au dat la învăţătură, i s'au întâmplat atâtea lui Fănuţă încât ar trebui urzeala deasă a unui Letopiseţ încondeiat cu veghe de înger şi iscoadă de drac — ziua şi fila, fila şi ziua, lăsând laoparte noptile somnului prin care trec visurile, — ca toate să fie strânse cu şir, miez şi rost.

Şi totuşi Fănuţă n'a crescut decât în casa, în ograda şi'n livada unde n'avea alt copil cu care să-şi dea ghes la pozne, nici duşman pe care să-l răpue.

Odată numai a încercat Aghiuţă să-l prefacă în magar. A venit peste noapte la el, i-a pus un genunchi pe piept şi l-a strâns de gât. S'a deşteptat ţipând şi a început să tuşească, înecat de duh rău.

— Tusă măgărească, a oftat mama, căutând îndată zahar-de-ghiaţă.

Vorbele au rămas prin întuneric, cu patru picioare şi două urechi ţuguiate. In noaptea aceia de încercare, Fănuţă a fost chiar măgar, asurzind urechile mamei. Dar dimineaţa, în oglindă, tot Fănuţă era. I-a părut şi bine c'a rămas la fel, dar şi rău i-a părut că nu' mai poate fi şi altminteri. A tuşit însă toată ziua, zghihuit şi cu zbierăt măgăresc, iar noaptea, ca să-l adoarmă, mama i-a dat ceai de paparoane. Dimineaţa, Fănuţă s'a pus să caute prin casă pielea măgarului. Dar n'a găsit-o nici în oglindă, nici subt pat, nici pe dulap. Şi nici poftă de păscut nu-i era. Numai gla-

sul rămăsese în gâtlejul lui, prea mic, prea necuprinzător pentru aşa namilă de zbierăt.

Când a venit tata ş'a aflat ce-i cu băiatul, a spus:

— Lasă că-ţi scoate tata măgarul de urechi!

— Pe gură? a întrebat el cu spaimă, mai mult îngrijindu-se de cum or să încapă mânile tatei în gura lui.

Tata a râs şi fără altă vorbă i-a încărcat pe amândoi într'o căruţă şi i-a dus în codru. Asta a rămas printre poveşti. Un fel de întunecime de somn cu arătări, prin care oamenii sunt mai mici decât la ei acasă. Acolo a venit să-l vadă pe Fănuţă o căprioară mai sperioasă decât mâna lui; ş'apoi un iepurache mustăcios şi cu urechi de morişcă. Fănuţă a crezut că-i mama lăcustelor şi tata iar a râs de aşa vorbă.

Acolo, în întunecimea lupilor şi a dihăniilor, Fănuţă s'a făcut rotund ca un harbuz şi magarul a plecat din el, fără să-l vadă măcar. Şi după aceia iar s'au întors acasă la lumină. In timpul acela mama i-a spus şi mai multe poveşti. Şi el pricepea toate vorbele — aşa cu încetul, fără să ştie cum — şi chiar începea să le'nvârte după tocmeala lui. Iar mânile lui erau mereu mânjite de cărbune. Nu numai mânile: şi hainele şi faţa.

— Hornar eşti tu? sau copil de oameni? ofta mama, căci nu e treabă uşoară s'alungi cu apă şi sopon atâta întunecime.

Dar îl lăsa în voia lui, căci altă joacă decât

mâzgâleala nu avea. Dintăi dădea târcoale ca o vulpe lăditei cu cărbuni. Domnica își căuta de treabă. Apoi Fănuță fura pe alese câteva bucățele. Domnica închidea ochii, făcându-se niznai. Și după ce lua ce-i trebuia, parcă pleca la vânătoare cu puşca. Ochii lui albaştri nu mai erau ochi de copil care umblă hai-hui, neavând ce face, căutându-și joaca. Se făceau mai mici, mai încordați, adulmecând și iscodind tot ce-i ieșea în cale. Nu se uita. Cetea. Toate erau un fel de litere în care se grămădea o poveste. Casa, copacii, broaştele, rățile, curcanul, floarea-soarelui, fântâna, butoaiele, fierăstrăul, erau ce erau, dar puteau fi și altceva. Aceasta o știau bine bostanii. Căci mangalul lui Fănuță, acolo, pe bostani, cerca să trezească lumea din somn, făcând-o să deschidă ochii. Bostanii nu aveau liniște. Căci lor nu le e dat să aibă ochi, sprincene, gură, nas, urechi, să râdă și să plângă, să se uite c'un ochi la stânga și altul la dreapta, sau să privească șpanchi, cu ochii alături de rădăcina nasului. Bostanul e cea mai dobitoacă făptură: el doarme și se îngrașă prin somn, și tot stând afară începe să semene cu soarele și luna, cum seamănă copilul cu părinții lui. Dar în capul bostanului nu-i nimic. El, cu toate că are căpățină mai mare decât al lui Fănuță, nu știe cine-i Fănuță care vrea să stea de vorbă cu el, nu știe unde-i și cu cine-i, pe cine are la dreapta, pe cine la stânga și pe cine'n față. Dacă-l

muți dela locul lui, el nu vine înapoi. Oriunde-l pui, tot bostan e și acolo și nimic altăceva.

Nicăeri aiurea n'a gândit mai mult Fănuță decât între bostani. Simțea el că trebue să facă ceva din bostani. Și i-a făcut ceva, dându-le obraz omenesc. Râdeau, plângeau, se'ncruntau, unii cu musteți, alții fără, unii cu coroană de Impărat, alții numai cu păr adus pe frunte, ceiace-i făcea atât de tâmpiți încât Domnica îl auzea uneori pe Fănuță râzând cu hohote.

Apoi Fănuță i-a dus să le arate lumea. Tot cu mangalul năzdrăvan din mâna lui. Le-a arătat o casă strâmbă și ca vai de lume; dar cum altfel poate să fie o casă de om în mintea unui bostan? Apoi le-a arătat o broască, un curcan, un cucoș, un felinar, un cal: vai de cal! Intăiul cal al lui Fănuță.

Și după ce-a văzut calul, mangalul lui Fănuță a încălecat pe el cu toți bostanii și a pornit spre poveste. „A fost odată ca niciodată, că dacă n'ar fi, nu s'ar povesti..." Și le-a ieșit în cale un balaur, rudă mare cu șopârla. Ș'apoi chiar cetățuia Zmeilor, pe care Fănuță a pus și un cocostârc. Zmeul nu se vedea, fiindcă era în cetățue cu ceilalți, că doar Zmeul nu stă la fereastră ca o gutue. Apoi însă, a încercat să le arate bostanilor și un Zmeu, adică un om cumplit cu ochi cât maslina, cu colți fioroși ieșind din gura rânjită, cu ghiare la mâni și la picioare și cu buzdugan.

Seara, Fănuță ștergea cu frunze învățătura

bostanilor, cam oftând uneori, dar n'avea încotro. Bostanii uitau tot până a doua zi, şi dimineaţa Fănuţă trebuia să'nceapă iar.

— Proşti mai sunteţi voi, măi! îi dispreţuia el uneori, dar cu mărinimie şi cu inimă, căci el era un fel de Impărat al lor. Şi altceva mai bun, n'avea.

Era tare bine printre bostani: soare, zvon de ierburi şi-un miros bun de pământ încins şi poame calde. Le pusese şi nume bostanilor: Ghiţă, Ion, Sava, Ţucă, Popa. Nu semănau unul cu altul. Unii erau mai ţuguiaţi, alţii mai fălcoşi, alţii aveau un fel de guşă, alţii buburoşenii de bostan: un fel de mărgele ca ale curcanilor. Şi fiecare se cocea într'altfel, cu alte culori, îmbrăcându-se într'un fel de lumină a lui. Cum ar fi vrut Fănuţă să le fure lumina, să-i despoae de culoarea lor. Căci uneori erau frumoşi ca soarele, graşi de lumină şi huzur. Când se gândea la ei în pat, noaptea, cu ochii închişi, se făcea atâta aur subt pleoapele lui încât fugea şi somnul, şi-i bătea inima în galop. Parcă se deschidea în el Sipetul Sfintei Vineri, cu podoabe de soare. Asta ar fi vrut să scoată din el. Dar mangalul era neputincios ca o gloabă. Şi lui Fănuţă îi venea să se lepede şi de mangal şi de bostani şi să-şi caute alt rost. Asta în pat, când îl apăsa aurul din suflet. Dar dimineaţa iar se ducea la bostani c'un mangal nou, şi iar aflau bostanii veşti despre lume şi poveste.

Devenise isteaţă mâna lui Fănuţă. Uneori

parcă nu desena forme, ci scria cuvinte, așa de repede spunea ce încercau să vadă ochii. Dar nu era mulțumit. Se uita câteodată cu jale la ce-a făcut mâna lui Dumnezeu, măsurând cu ce poate el, și se potolea numai cu gândul că bostanii îs proști, nu el, că ei nu știu și nu pot de-ajuns, nu el care-i învață. Credea și nu credea!

Până când a aflat Moș Crăciun de isprăvile lui și i-a adus într'o iarnă un caet cu file albe și o cutie cu creioane colorate. I le-a pus la gura sobei unde așteptau botforii lângă razele inimii lui. Ea, inima, l-a vestit de cu noapte. S'a deșteptat, a bâjbâit prin întuneric, a văzut la lumina jarului, și nu s'a mai culcat. A rămas acolo, privindu-și caetul și culorile, așa cum stau îndrăgostiții la fereastră. Iar în zori, când s'au deșteptat din somn cei mari, după noaptea cea de taină, au văzut ce nu știau: o casă ninsă și'nflorită cu steluțe de culoare pe o foaie de hârtie, la ușa cărei se oprise, cu roșu, galben, verde și albastru — ca o stea — însuși Moș Crăciun.

— Tu l-ai făcut?

— El o venit.

* * *

Prăvale-Baba, tare multă vreme, nu fusese decât locul cu povestea. Trecuse pe la poarta casei Făt-Frumos călare, cu Ileana lui Ileană; baba, după ei: prăpăd, întunecându-i. Dar Făt-Frumos a așteptat-o'n vârful dealului, s'a ră-

sucit în şea, şi-a tras cu paloşul de două ori, în cruce. Şi baba a căzut — s'a prăvălit — din slava cerului, făcând prăpastie.

Cel mic pusese mamei multe întrebări:

— Tu ai văzut?

— Da, spusese mama.

— Şi ţi-a fost frică?

— Nu, spusese mama.

— Da Făt-Frumos te-a văzut pe tine?

— El lupta cu Vidma.

— Da tu l-ai văzut pe el?

— Sigur.

— Cum era?

— Frumos de tot.

— Cât de mare?

— Cât îi un om călare. Un voinic.

— Şi calul avea aripi?

— Avea.

— Cât de mari?

— Cât casa.

— Şi n'a răsturnat-o?

— Ce să răstoarne?

— Casa.

— A trecut pe de-asupra.

— Da el de ce n'avea aripi?

— Cine? Făt-Frumos?

— Da.

— Calul avea aripi. Făt-Frumos o avea pe Ileana.

— Şi Vidma cum era?

— Ca noaptea.

— Cu stele?

— Fără. Ca o noapte de iarnă cu viscol.
— Stupè ca mâţa?
— Nu. Aşa era ea: câlţoasă şi neguroasă.
— Şi Dumnezeu unde stătea?
— In ceruri.
— Şi vedea?
— Sigur.
— Cu lumânare?
— Nu. Dumnezeu vede şi prin întuneric.
— Ca bufniţa?
— Ca Dumnezeu.
— Şi baba ce-a spus?
— Când, măi?
— Când o răpus-o.
— A icnit şi gata. Şi-a dat sufletul.
— Cui?
— Cui? Morţii.
— Şi Făt-Frumos ce-a făcut?
— A plecat mai departe.
— Tu nu l-ai poftit în casă?
— El trecuse de casă. Era în vârful dealului.
— De ce n'ai strigat la el?
— Iaca nu m'am priceput.
Fănuţă o privise prepuelnic pe mama, cașicum ar fi ţinut-o că-i ascundea ceva.
— Şi după asta ce-a făcut Făt-Frumos?
— S'a dus în alte poveşti.
După Zmei?
După Zmei, după balauri.
Şi n'a îngropat-o cu cruce pe babă?
Ea era păgână şi spurcată, nu era creştină.

— Nici n'a spus: Dumnezeu s'o ierte?

— Cum s'aud eu de-aici ce-a spus el acolo, tocmai în vârful dealului?

Domnica nu pricepuse mare lucru din întrebările lui, văzând în ele numai minte guralivă de copil. Lui însă-i era frică de Babă, maicuseamă fiindcă n'o credea moartă de-abinelea. Cum începea să se întunece, venea şi frica. Şi tare-ar fi dorit să ştie Baba — moartă — că Făt-Frumos a fost în casa lor şi poate că o să mai vie; ori, măcar s'audă Baba din vale, de-acolo de unde căzuse, că el n'o vorbise de rău.

Povestea asta a intrat în visurile lui, lăsându-l pe Făt-Frumos nepoftit în casă. Se ferea el de Babă, dar de visuri nu se putea feri. Şi-i era mereu frică de noapte, dar maicuseamă de noaptea dinspre poartă.

Apoi, cu anii, povestea a rămas mai în urmă, iar el s'a încumetat să privească, întâi dela fereastră, şapoi chiar din cerdac — dar cu cânile alături şi cu mama nu prea departe, auzind-o mereu — cum venea noaptea la Prăvale-Baba. Acolo noaptea era mai neagră decât în dosul casei, căci noaptea din livadă era a casei lor, şi'mprejmuită, pe când noaptea de peste poartă era a Babei. Şi Făt-Frumos plecase, lăsând-o pe Babă îngropată fără cruce: Dumnezeu s'o ierte, spunea Fănuţă care se temea, nu Făt-Frumos cel fără frică.

Altăceva însă-l aducea acolo: lumina felinarului aprins în fiecare seară.

Ilie Pânișoară n'a știut niciodată că numele lui, în cea din urmă casă a orașului, pe ulița Prăvale-Baba, nu era Ilie, ci Vine-Noaptea. Cel mic spunea „Vine-Noaptea" tocmai celui care-o alunga puțin, fiindcă nu știa nici cine-i, nici cum îi. Acela era ceva între Făt-Frumos și Babă, care venea pe pământ ca stelele pe cer, lăsând câte-o lumină în urma lui.

Asta numai până când Prăvale-Baba a fost povestea dela poarta casei, tot atât de aproape și departe ca și cerul de pe-acolo. Apoi a fost odată încăodată, dar altfel.

Intr'o bună zi Fănuță a întrebat-o pe Domnica:

— Cine aprinde felinarul?

— Ilie Pânișoară...

Se mistuise Vine-Noaptea, lăsându-l pe Ilie Pânișoară.

— ...un om, a adăugat Domnica, ridicând din umeri, înțelegând prin vorba om, mai mult biet om, un necăjit.

Dar Fănuță a văzut măgar.

Stătea la pândă în cerdac. In vale, din oraș, drumul lui Ilie începuse cu lumini. Parcă dădea fiecărui felinar o pâne aurie, abea scoasă din cuptor. Pe unde trecea el era cu bogdaproste. Și toate ulițile din vale parcă erau o masă pusă pentru săraci.

Era noapte călduță de toamnă. Mirosea a fum și tremura o dulce scânceală de greeri. Fănuță-și uitase fricile. Baba murise în povestea ei. S'a scoborît din cerdac, ducându-se

spre poartă îmblânzit, căci parcă cineva din cer întindea palma înspre toți, spunând neauzit de încet: Pui-pui-pui. Nu mai era nici piazărea, nici dușman, nici pândă. Toate se bucurau ca'n zi de Paști, numai că umbra le acoperea albastru.

Prea nalt zaplazul și prea mic Fănuță să-l întreacă. Deci s'a pus la pândă subt zaplaz, cu ochiul într'o crăpătură. A așteptat mult și bine. A auzit pași împleticiți și-un fel de bombăneală, de parcă Ilie s'ar fi supărat pe felinar. Apoi felinarul s'a aprins și la lumina lui Fănuță a văzut, cu hop în inimă, două urechi și patru picioare de măgar. El a fugit c'o sută în două, drept la mama:

— Ce-i?

Fănuță a arătat cu degetul spre uliță.

— Haide, spune.

— L-am văzut, a dârdâit Fănuță, scuturându-se.

— Ce-ai văzut?

— Măgar!

— Și te-ai speriat de-un măgar?

— Da vorbea ș'a aprins felinaru!... Ce fel de Ilie, mamă? a dojenit-o el, gata de plâns.

— Măi-măi, ce-ți mai trece prin cap! Acela-i măgarul lui Ilie.

Domnica l-a luat de umeri și ducându-l împotrivă i-a arătat de pe scara cerdacului pe Ilie care pornise urmat de măgar, ei cu umbrele lor, căci ieșise și luna pe pragul de sus, rotundă și cu pestelcă albă.

— Nu ţi-i ruşine, măi Fănuţă, gogeamite băiet, să te sperii ca un copil!

Fănuţă n'a crâcnit. A doua zi însă, a scobit cu un cuţit o crăpătură de jos a zăplazului, cât să treacă o veveriţă prin ea. Şi pe'nserat iar s'a pus la pândă.

Ilie Pânişoară venea la deal, din felinar în felinar, şters, strâmb şi împleticit ca Sfântul unui prapur dus de un moşneag şchiop. Ochii lui erau ai vinului care vede altfel decât apa; de asta vinul cântă, iar apa plânge, fiindcă pietrele rămân.

După ce-a ajuns la felinar, s'a dus cu mâna în ceruri unde-l aştepta cel stins printre stele, i-a dat lumină şi după aceia, dintr'o scăpare, a păţit ca ursul din povestea cu trei iezi.

— Iaca, a zis el pentru sine, o tunat Ilie din şale.

— Să-ţi fie de bine, Ilie, a zis şi altul.

Ilie s'a uitat la Ilie, dar urechile măgarului nu erau coarne. Mai ştii!

— Imi ţîue urechea, a zis Ilie pentru pacea duhului său, şi a căscat dogit.

— Nu-ţi ţiue, Ilie, a zis celălalt. Eu îs; nu-i urechea.

— Măi, cari ieşti tu acela di undi ieşti? s'a oţărît Ilie. Ieşi că te fac musaca.

Dar acela-care-era-de-unde-era, a râs cu tot obrazul şi a tăcut. Iar Ilie uitându-l în urechea lui — caşicum tot de-acolo i-ar fi venit — s'a aşezat pe bancă să-şi răsucească o ţigară. Şi după ce-a aprins-o şi a tras fum gros cu miros

de bălegar şi pae arse, Ilie s'a supărat pe Ilie şi l-a ocărît astfel:

— 'Tu-ni-i mama lui di Ilie, iar s'o îmbatat şî nu-l mai ţîn picioarili!

Şi s'a lungit cu faţa'n sus pe bancă, subt frunzişul nucului şi subt lumina felinarului care cu aur îl privea:

— Somn bun, Ilie, i-a spus de colo celălalt; da unde ţi-i perna?

Ilie a deschis un ochi, a tras un fum şi a scuipat în sus.

Erau acolo laolaltă, pe faţă şi'ntr'ascuns, felinarul, vinul, noaptea, măgarul, copilăria, şi încă ceva: o glumă în poveste, sau o poveste'n glumă.

Căci nu încearcă un creştin, ce i-a fost zis Ivan Turbincă, să doarmă într'o casă părăsită? Şi nu-l prind dracii în şotiile lor ca pe un peşte în năvod? Ş'aşa-s de hazlii dracii, ş'atât de hâtru Ivan, că-i mai mult cu râs decât cu frică, deşi i-o casă părăsită unde iadul s'a'ncuibat...

— Dormi, Ilie?

— ...

— M'auzi, Ilie?

— Iaca nu vreu sâ te-aud!

— Da să mă vezi vrei, Ilie?

— Du-te 'n crucea ta, spurcatule. Ci ai cu Ilie?

— Nu suduì, Ilie, că-i păcat.

— Şi ci-i pacatu tău?

— Da tu ştii cine-s eu?

— Cari eu, măi tu di colo?

— Eu, Ilie, unde-oi fi?

— Tu zîci, tu auzi.

— Zic. Parcă tu nu m'auzi?

— Măi, lasă-l pi Ilie că-ţi trage-o palmă di strîgi la peşte!

— Da de unde mă iei?

— Măi prăpăditule şi oftigitule, când să puni Ilie cu felinarili lui ti găseşti şî'n fundu pământului

— Hai ş'om merge acolo.

— Numai încearcă-te şi vezi tu pi dracu!

— Da tu l-ai văzut, Ilie?

— Hai la biserică şi ţî-l arăt eu, spurcatule.

— Lasă biserica, Ilie, că nu-i de tine.

— Cum nu-i di mini, măi faraoane? Ci? m'o'nţărcat tat-tu cu funinginâ?

— Ia sama la ţigară, Ilie, c'ai să te frigi şi-ţi iesă puşchè.

— Pi limba ta.

— A mea îi cătrănită.

— Haide piei şi du-te'n buba broaştei, c'acolo-i biserica ta, râiosule şi răpănosule.

— Ilie, Ilie, urît vorbeşti! Te-aude Cel de sus şi te-arată cu degetul, ferească Dumnezeu de mai rău.

— Ci ti legi, măi, de Dumnezău? Ţîbă la tine-acasă.

— Da ce-s câne?

— Ci-i fi în legea ta spurcată, haită şi pocitanie.

— Ilie, da măgarul unde-i?

— In pielea ta.

— Da Ilie cu cine rămâne?

— Cu pielea lui.

— Să'ncalec pe tine, Ilie?

— Cearcă tu, cearcă, gloaba dracului.

— Şi te mân în sus, la Prăvale-Baba.

— Zî tu zî în nasu tău!

— Şi huştiuliuc, Ilie, în fundul râpei. Ca puiul la frigare!

— Haram di tini c'acuş mă scol în două picioare.

— Nu încerca, Ilie, că nu te mai ţin. Iar ai băut.

— Ai nimerit-o, afurisitule, se veselise Ilie. Iar am băut. A dracului ispravă! Măi tu di colo, scripcă ai?

— Oi fi având.

— Tu eşti o leacă di ţîgan, măi. Ia zî-i şi lui Ilie.

— Şi ce-mi dai?

— Un picior în ceia. Uăăă...

— Noapte bună, Ilie. Să nu mă uiţi în vis.

Şi n'a trecut mult şi Ilie a adormit cu gura deschisă.

Noaptea şi Fănuţă a adormit în patul lui, cu zâmbet pe obrazul sufletului. Ce-o fi visat Ilie n'a aflat, dar el, după atâta joacă de-a cel negru, tocmai pe el l-a visat şi s'a deşteptat strigând: „Sai, Ilie", ceiace dovedeşte că Ilie a rămas lângă inima lui Fănuţă.

De-atunci, în fiecare seară Ilie găsea un glas printre greeri, lângă ultimul felinar.

— Buna sara, Ilie.
— Nu te-aud.
— Du-te dracului, Ilie.
— Mi s'o astupat urechea.
— Iar s'o îmbătat Ilie.
— Treaba lui.
— Da-i bun vinul, Ilie?
— Vrei şî tu?
— Iaca m'auzi!
— Cruci şi Dumnezăi, tuna Ilie, umbli cu şmecherşuguri!

Şi pleca, bombănind.

A doua zi iar venea la felinar.

— Ce mai face apa, Ilie?
— Da ci-s eu: fântânâ?
— Gâl-gâl, Ilie!
— Ci tot bolboroseşti acolo?
— Gâl-gâl!
— Pârţ în tini!
— De unde-ai luat vorba asta?
— De-acolo.
— Nu-i păcat de gura ta, Ilie?
— Cruci şi Dumnezăi, iar umbli cu tertipuri şi fofârligi!

Şi Ilie pleca, suduind.

Dar într'o seară, Ilie n'a mai auzit nimic. A tras el cu urechea, s'a foit, a aşteptat, a mai răsucit o ţigară, şi deodată a stupit cu năduf.

— Cruci şi Dumnezăi, nu'ncepi odatâ?
— Parcă erai supărat, Ilie?
— Suparat, suparat — zîci tu! — da vorba di ce-i făcutâ?

— Da cu măgarul de ce nu vorbeşti?

— Măi nepricopsîtule din şanţ, ai să mă'nveţi tu pi mini cu cini sâ vorbesc? Eu am fost sergent, măi, la roşiori. Praf ti fac la comanda drepţi...

— Nu cred; să te-aud.

— Drrrreeepţi, a răcnit Ilie cu-atâta foc încât s'a răsturnat peste măgar şi de-acolo jos.

— Văleu, Ilie-Ilie, unde eşti dacă mai eşti?

— Aici îmi erai, tăune! l-a descoperit Ilie, ochi în ochi, prin borta zaplazului. Ieşi de-acolo, că de nu, vin cu zaplaz cu tot.

— Deschide portiţa, că eu n'ajung.

Deschizând-o, Ilie a dat cu ochii de gângania vorbitoare. Răsăritul lunii pline era cât mirarea lui Ilie Pânişoară.

— Tu-mi erai acolo, buricu pământului?

— Eu, Ilie, a răspuns Fănuţă c'o sclipire ghiduşă pe faţa lui drăcoasă.

— Şi cum îţi zîce?

— Fănuţă.

— Fănuţă a cui?

— Fănuţă a lui Fănuţă.

— Iar mă'ncerci cu şmecherşuguri! Cini-i ta-tu, măi?

— Ştefan Damaschin.

— Aşa zî! Tu eşti din neam viteaz, măi.

Şi Ilie l-a înşfăcat şi l-a pus călare pe măgar.

Astfel a început o prietenie, cu ceva poveste 'ntoarsă, bancă, felinar, măgar, beţiv şi drac, pe uliţa Prăvale-Baba.

— Măi Fănuţă...

— Măi Ilie...

Altfel nu-şi spuneau.

Felinarul se stingea în timpul zilei, dar vinul lui Ilie, niciodată. Numai că vinul nu era harţag, ca'n alţii, ci lumina lui Ilie; iar Fănuţă, oarecum un Statu-Palmă-Năzdrăvan trimis în calea lui. Ilie îi spunea de toate, ca la un cumătru vechi. Care femee a născut, care moşneag s'a dus, ce-a spus cutare, ce-a făcut cutare, cine-a plecat, cine-a venit, cui i-a ars casa, cui i-s bolnavi copiii, pe cine l-a lăsat muierea, — ş'apoi despre vin, viaţă, om şi ceia-lume.

— Măi Fănuţă, munca-i fudulia prostului: că de asta-i ca boul, numai că n'are coarne. Cini be vin, ştie ci face. Cini se'ndoapă numai, îngraşă porcu pentru cimitir. Cini asudă strângând, tot un hoit are să ducă pi ceia-lume. Zîce dişteptu: „Nu be vin, Ilie". „Măi" zîc, „eu beu vin, da tu faci oţăt". Undi fac oţăt, Ilie?" „In inima ta, măi, nu vezi ci acru ieşti!" Vinu nebăut acreşti inima omului în loc să-i îndulcească viaţa. Asta s'o'nveţi tu di la mini, măi Fănuţă, că numai gura beţâvului spuni adivăru-lu-Dumnezău. Vinu'mpingi la lumină, că di asta-i vin-la-tini. Pune-l în chivniţă, el iesă şi de-acolo cu picioarili beţâvului. Di ci dă beţâvu pisti felinar? Sî tragi la lumină. Şî di ci stau dobitoacili în întunericu minţii, dând din coadă? Fiindcă nu beu vin. Eu, măi Fănuţă, beu di usuc. Da nu beu di inimă ră, că n'am di ci!

Bani n'am, grijâ n'am. Mai mult dicât o calicie ruptă'n ceia nu vreu, câ ş'atâta mi-i distul. Beu că'mi place. Di ci-o lasat Dumnezău apa? Sâ se 'nece proştii undi se scaldă peştii. Ş'o lăsat apâ multâ câ nici aşa nu dovedeşte deatâta prostime. Da vinu di ci l-o lasat? Aici îi aici, sâ ti văd Ilie! Sâ-l bee peştii? Iaca ba. A lor îi apa ce spurcată de glod. Peşteli, măi Fănuţă, făpturâ necuvântătoare şi fără fierbinţalâ, nu se'ntâlneşte cu vinu dicât în burta beţâvului, ca sâ nu-i vie a sughiţa. Acolo-i loc di cinsti pentru peşte, cum îi biserica pentru om. Da vinu-i soarele. Iaca ieste. Câ di undi-i vinu? Din soare, măi Fănuţă, de-acolo-i vinu câ-i bun şi inimos. Via îl suge ca pruncu di la ţâţâ, şî-l dă omului în pazâ şî în creştere. Şî di ci-o făcut Dumnezău lumina? Sâ'nchizi ochii şî sâ n'o vezi? Ferească Dumnezău! Sâ nu ti mai saturi privind-o. Vinu, măi Fănuţă, e lumina lui Dumnezău datâ istora. Dumnezău o luat un ulcior frumos şî l-o umplut cu Cotnărel. Aista-i soarele, dragu lui! Ş'o spus Dumnezău: ci să beu sîngur? Na şî vouă. Ş'o umplut viile cu Cotnărel. Cum sâ nu ciocneşti, măi, cu Dumnezău? Da morţii beu vin? Di undi! S'o dus dracului subt pământ, sâ pascâ viermii din ei. Da eu, măi Fănuţă, când oi muri, am sâ fiu aşă di plin di vin, c'am sâ strălucesc. Şî Dumnezău are sâ mă chitească din ceruri, ş'ari sâ mă cheme la El. „Ilie-hăi", are sâ zîcâ, „Ilie Pânişoară, ti văd". „Mă vezi", am sâ zîc, „cum sâ nu mă vezi dacâ-s

ca lumânarea di Paşti!" „Ilie", are sâ zîcâ, „tu mi-ai fost bun creştin pi pământ şî numai la mini ti-ai gândit. „Drept te-am slujît", am sâ zîc, „câ iaca toţi îs surzi, numai Ilie Te-audi din fundu pământului". „Ilie", are sâ zîcâ, „scoalâ din mormânt şi înfăţoşazî-ti la mini; ş'am sâ mă duc drept în ceruri. Mă vezi, măi Fănuţă?

— Te văd, Ilie.

— Ş'or sâ'ntrebe tăti stelili, stând în loc: Mă rog matale, cini-i Imparatu ista cu alai şâ undi sâ duce? Ş'am sâ li spun pi subt musteaţâ: Ia un beţâv, da sâ duce la Dumnezău. Parcâ li văd clipind din ochi di măreţîa me. Hop şi Sântu Chetruţă. „Stăi, Ilie", are sâ zîcă: „pi unde-ai apucat? Aici îi Poarta Raiului". „A Raiului o fi, nu zîc, da-i ş'a lui Ilie Pânişoară. Ia 'ntreabă-L pe Cel Mare". Şî când are sâ afle Sântu Chetruţă cini m'aşteaptâ, are sâ dischidâ poarta raiului cu plecăciune din şăli, ş'am sâ intru, măi Fănuţă, calari pi magaru meu ca un boer pi poarta casei. „A-casâ boerii?" „Acasâ". „Pusâ masa?" „Pusâ". „Vin ieste?" „Ieste, Slavă Domnului". „Ei, ceasu cel bun, sâ ne-aşezăm la masâ". Trai, Ilie! Ş'am sâ mă uit di sus la cii di jos. Mai bine cu vinu'n cer, dicât cu potoapele pi pământ!... Ei, măi Fănuţă, eu am lehăit de-ajuns; acuma zî şi tu ceva.

— Eu, când am să cresc mare, am să-ţi dau vin.

— Sâ te-audă Dumnezău. Numai grăbeşte-te.

— De ce, Ilie?

— Zîc şî eu aşa, ofta Ilie. Vezi, măi Fănuţă, cum nu dai de-ajuns vin omului, ş'aduce aminte şi oftează! Hai, Ilie, mână divale.

In fiecare seară s'aşezau pe bancă şi vorbeau. De-acolo se vedea oraşul cu lumini ca'n noaptea Paştelui.

— Noi dela Prăvale-Baba, spunea Fănuţă cu mândrie.

Şi el îşi căuta un vin, cu taină. Vinul pe care soarele şi luna îl revarsă peste lucruri, îmbătându-le. Ilie Pânişoară îşi găsise vinul. El şi-l căuta. Dibuia cu gândul, într'un fior de presimţire, şi dibuia cu mâna, încercând să-şi scrie văzul. Şi el vroia s'aprindă'n lume felinare, să se'ntrebe stelele ca 'n vorba lui Ilie: „Cine-i Impăratul ista cu alai, şi unde se duce?" Să poată spune într'o zi, privind în lume:

— Noi dela Prăvale-Baba.

Făt-Frumos, Ilie Pânişoară, Ştefan Damaschin. Şi inima în care doarme un fulger, gata să aprindă lumea.

— Fănuţă, undi eşti?

— Noapte bună, Ilie, mă cheamă mama.

*

— Măi Fănuţă, ci fel di ochi ai tu?

— Ochi, măi. Ochi albaştri.

— Nu di asta, măi Fănuţă. Tu parcă dai cep când priveşti!

Intr'adevăr, din ce în ce Fănuţă privea mai sfredelitor. Muşca din ce privea, parcă dorind

s'ajungă până la sâmbure. Privirea lui nu luneca pe lucruri; se oprea şi stăruia, intrând. De asta, ochii lui mari şi luminoşi, păreau mici şi arzători. Se îngustau subt gene, într'o încordare ş'o pândă care făceau din faţa lui ghemuirea unui salt neînceput. Şi uneori, pe negândite, apuca iar mangalul păstrat veşnic în buzunar într'o cutie, şi începea să-l ducă, să-l aducă şi să-l răsucească pe zaplaz.

Astfel, la lumina felinarului, Ilie Pânişoară se văzuse într'o seară pe zaplaz, suind la deal cu măgarul.

— Aista-i Ilie cu Ilie, exclamase Ilie, întâmpinându-se cu braţul larg pornit în lături.

— Nu-i Ilie, măi Ilie, oftase Fănuţă.

— Ştii tu mai bini dicât Ilie?

— Da tu de unde vrei să te ştii?

— Cum să nu mă ştiu, măi Fănuţă, dacă eu mi-s Ilie!

— Zici tu!

— Da cini vrei să zîcă?

— Ia du-te puţin la vale.

Ilie îl ascultase.

Măgarul se luase după Ilie, fără să-l cheme.

— Vezi, magarul a ştiut care-i Ilie.

— Măi Fănuţă, d'apui eu îs om viu, cu magaru meu.

— Şi celălalt Ilie tot om viu trebue să fie.

— Cum, măi, adicăte vrei să-mi iei viaţa într'o pozâ?

— Vreu eu, da nu pot, oftase Fănuţă.

— A dracului pozna di om! se minunase Ilie.

— Măi Fănuță, da ci ti-o sluțît așa?

— M'o dat la învățătură, vorbise Fănuță, scărpinându-se cu podul palmei.

— Aha, di asta ț'o pus chelbea'n cap! Și ce-ai să înveți tu acolo?

— Socoteala, cetirea, recitarea, compunerea, înșirase Fănuță. Ce'nvață toți.

— D'apui asta-i treabâ pentru tini? Iei să ti'nveațe? Tu să-i înveți.

Noi dela Prăvale-Baba! Fănuță zâmbise cu înțeles și întoarcere.

— Măi Ilie, da cum îs copiii?

Nu trăise printre copii; îi știa numai de departe.

Ilie nu zâmbise, cu toate că picioarele lui Fănuță așezat pe bancă, atârnau în aer.

— Ca mușțile, măi Fănuță: undi-i dulce s'adunâ și bâzâe. Ii duci tu di nas. N'ai grijâ.

— Noroc, Ilie.

— Noroc, Fănuță.

*

— Bagă de seamă, Fănuță, acuma intri în rândul oamenilor. S'a trecut cu joaca, — i-a spus mama, uitându-se la el cu inima cam strânsă.

Niciodată nu i s'a părut Domnicăi mai nimica-toată-de-om decât în ceasul dimineții cu brumă, când l-a pregătit pentru cea dintâi zi de școală. Parcă-l luase la oaste. Tuns chilug — așa o învățase pe Domnica la școală, când l-a înscris, — cu botfori potcoviți, surtuc croit

dintr'unul al tatei şi pălărie neagră de flăcău. Ghiozdanul prins în spinare cu două cureluşe, ca o raniţă. In ghiozdan, abecedarul, placa, plumbul, buretele, o bucată de pâne şi nişte perje afumate. Batistă curată în buzunar; unghiile tăiate; şi limba cusută.

— Ia mai spune odată: cine eşti tu?

— Ştefan Ştefan Damaschin.

— A cui ieşti tu?

— A lui Ştefan şi a Domnicăi.

— Câţi ani ai?

— Şăpti.

— Ce ştii de-acasă?

— A, bâ, câ, dâ, ie, fâ, gâ, hâ, i, jâ, lâ, mâ, nâ, o, pâ, râ, sâ, şî, tî, ţî, u, vâ, zâ.

— Ce-s aiestea?

— Literile alfabetului. Buchile, adăugase el.

— Cine te-o'nvăţat vorba asta?

— Ştiu eu dela oameni.

— Rugăciunea o ştii?

— O ştiu: „Tatăl nostru, Carele eşti în ceruri..."

— Să-ţi ajute Dumnezeu, Fănuţă.

Şi mama l-a îmbrăcat într'o cruce mare şi l-a pornit la şcoală, privindu-l dela portiţă cum se ducea singur la vale. Mergea ca toaca: boca-boca, boca-boca. El dela Prăvale-Baba. Căzuse brumă deasă. Cerul era albastru-sineliu peste frunze galbene şi roşii. Cântau cucoşii. Felinarele lui Ilie erau stinse şi suflate cu brumă.

In ograda şcolii erau castanii lui Septembrie şi două feluri de vrăbii: unele cu pene, altele

cu ghiozdan. Şi unele şi altele erau săltăreţe şi făceau larmă subţire. Fănuţă intrase în ograda şcolii, aşezându-se pe un pietroi de lângă poartă, ca un drumeţ care s'a oprit la han să-şi răsucească o ţigară şi să răsufle. Privea la toate şi nu spunea nimic.

— Măi, tu eşti guzgan, s'a legat de el unul dintr'a patra, buftac şi roşcovan, văzându-l singur şi pipernicit.

— Da tu ce eşti? l-a întrebat iute Fănuţă.

— Eu? Eu?... s'a zăpăcit celălalt ca la lecţie, chemând pe alţii cu privirea într'ajutor, rugându-i parcă să-i sufle.

— Mă tu, nici nu ştii ce ieşti! Iaca-ţi spun eu: bostan ieşti!

— Porc ieşti tu!

Fănuţă însă nu s'a tulburat. A pus mâna în buzunar. Celălalt a apucat o piatră. Băieţii se adunaseră în jurul lor ca la urs. Dar Fănuţă a scos din buzunar o cutie şi deschizând-o fără grabă a luat din ea, ca mare ce, o bucată de mangal.

— Vezi, măi? s'a adresat el celui cu pricina, arătându-i arma lui.

Acela a mormăit ceva nedesluşit, din ce în ce mai roş la faţă.

— Uite, măi, a spus Fănuţă, ridicându-se; eu rup asta în două: juma tu, juma eu.

Nu se mai auzea nici-o vorbă. Numai ochi. Aşa parascovenie nu mai întâlniseră. Parcă se pregătea o vrăjitorie.

— Ia-o, măi, că nu muşcă! l-a îndemnat

Fănuță pe cel cu piatra, întinzându-i bucățica de mangal.

— Acuma, a spus Fănuță, să facem judecată. Tu spui că eu îs guzgan; eu spun că tu ești bostan. Să hotărască oamenii — a vorbit el curtenitor, arătând către armata lui Papuc, — care are dreptate. Și care-o fi răpus, să înghită mangalul.

— Măi, al dracului! a exclamat unul.

Dar toți „oamenii" l-au urmat pe Fănuță spre hambarul din fundul ogrăzii, împingându-l și pe împricinat. Acolo, Fănuță și-a ascuțit privirea ochilor micșorați, îndreptând-o spre dușman; și acela s'a simțit parcă ținut subt pușcă. In timp ce Fănuță s'a pus la treabă — c'un fel de fâșâit zburau liniile ca cioarele speriate din mangalul lui Fănuță, — cel dintr'a patra se uita la bucățica lui de mangal ca la un paiajen veninos.

Copii începuseră să-și dee coate, umflați cu'ncetul de râsul care se urcă din fundul ființei ca o ciutură plină, vărsată deodată la gura fântânii.

Căci răsărea subt ochii lor o bazaconie de bostan cu ochi bulbucați — leiți ai celuilalt, — cu buzoaice hărăpoaice și urechi clăpăuge, cu bostănei drept picioare, umflat în toate, fălcos, burduhănos și lălău. Iar de-asupra lui, în loc de chitie, un guzgănaș isteț ca un țânțar, arăta cu lăbuța în jos, făcând cu ochiul la „oameni".

Suna ograda școlii de râs, cu-atâtea glasuri câte dobitoace sunt în cartea fabulei.

— Bostan! a început unul.

— Bostan! a reluat altul.

— Bostan! Bostan! Bostan! Bostan!

Cădea vorba, aceiaşi, din zeci de guri, învârtoşată în poreclă, aşa cum se răstoarnă în găoacea lor ghimpată castanele când le porunceşte toamna.

— Tâmpitule, îţi faci râs de mine? — s'a ţâfnoşit Bostan dând să-l lovească pe Fănuţă.

Dar Fănuţă s'a ferit.

— Aşa ne-a fost vorba, Bostane!

Şi fără să-i mai dea răgaz l-a şi croit drept între buze cu mangalul.

Celălalt a văzut stele, a rânjit cărbune, s'a spart de creţuri şi a început să scâncească: Mamăăăă...

— Bine i-ai făcut! Cine eşti tu, măi?

— Eu? Fănuţă dela Prăvale-Baba.

* * *

Şi alţi doi ochi au privit ca în fiecare an recreaţia noilor veniţi, dar ascunşi după o perdea, cercând de-acolo să-i cunoască în libertate.

Apoi a sunat clopoţelul peste larma glasurilor, abătând-o dela joacă. Şi vârstele, după ce-au trecut pe uşa şcolii, îmbulzindu-se, s'au despărţit, luându-şi locul în clasele lor.

Mirosea înţepător a doftorie şi a altecele. Ochii începeau să lăcrămeze. Pereţii erau acoperiţi cu hărţi în culori şi animale domestice în mărime: boul, vaca şi viţelul, capra, porcul, bivolita, cânele şi mâţa.

Clasele umplute răsunau de tropăituri pe podele şi de pocnetul băncilor. Era cu veselie ca întâiul foc în sobă.

Numai cei negligani, din clasa întâia, nu ştiau ce să facă în cazarma lor. Stăteau unii într'alţii, căutând parcă pe sus ochiul de-acasă al părinţilor, înecaţi între zidurile cu miros, pierduţi în mulţimea lor.

Fănuţă a venit cel de pe urmă, fiindcă şi-a spălat mânile la robinetul din ogradă. Şi cum l-au văzut că intră, bocănind pe podele cu botforii lui potcoviţi, ochii celorlalţi la el s'au oprit — Aista-i cel dela Prăvale-Baba — şi dela el au aşteptat drum.

— Ce staţi, măi? Hai să ne găsim locul nostru, le-a spus Fănuţă din treacăt; şi toţi s'au luat după el.

Fără să mai cerceteze, Fănuţă a lăsat în plata lor încăperile cu huet, s'a suit pe scară şi descoperind un prag cu soare şi tăcere — ca de pod — a intrat acolo, descoperindu-se, cum îl învăţase Domnica.

— Ţu eşti repetent? l-a întrebat cu respect feciorul primarului, care avea haine de catifea albastră, cu guler scrobit peste celălalt, cravată cu puchiţei, plete de fată cu tunsoare pe frunte şi ciuboţele de glanţ cu bumbi.

— De ce, măi domnişoară?

— Hă-ăăă! au făcut ceilalţi.

Băiatul primarului a spus:

— Eu îs băiatul primarului...

Apoi s'a înroşit, ş'a înghiţit de două ori —

fără să aibă gâlci — clipind cu ceață. A izbutit totuși să spue cu glas de porțelan:

— Tu ai mai fost la școală. De asta știi.

— N'am mai fost eu, da mă descurc și'n codru, a spus Fănuță, simțindu-se dulău de stână alături de pisicuța cu fiong la gâtul gulerat.

Așa i-a găsit Doamna care-a intrat ușurel, fără s'o simtă nimeni: pe Fănuță stând rezemat de banca întâia, cea de lângă ușă, ca o gazdă iar pe ceilalți în jurul lui ca niște oaspeți.

— Eu sunt profesoara voastră. Să-mi spuneți Doamna.

Toți s'au uitat cu îngheț la ea, știind de-acasă că'ntr'aceia-i acul școlii.

Doamna s'a așezat pe catedră, a deschis catalogul și le-a spus:

— Buna dimineața, copii.

A strălucit soarele mai vesel, dar numai un glas i-a răspuns:

— Buna dimineața, doamnă.

Doamna l-a privit pe Fănuță și i-a dat un zâmbet. Iar ceilalți s'au uitat cu încă și mai multă „iute-al-dracului"-privire, la cel mic dela Prăvale-Baba.

Doamna avea păr ca de abur, pieptănat în sus, obraji gălbui, cu oase, ochi castanii și frunte mare'n sus. Parcă era bolnavă, atinsă de Septembrie, dar nu era supărată pe nimeni.

Doamna a strigat catalogul, și fiecare a auzit numele celorlalți, dar nu ca acasă.

Ii culegea cu numele întreg, pe fiecare dintre toți, arătându-le locul în bancă.

Pe Ștefan Damaschin l-a ținut în banca întâia, chiar în fața catedrei.

I-a mai strigat încăodată, cuprinzând pe fiecare cu privirea, închizându-l parcă într'o cutiuță, spunându-le să răspundă prezent fiecare pentru el și să se ridice. Așa au făcut.

Pe urmă i-a ridicat pe toți odată pentru rugăciune. Și tot cel dela Prăvale-Baba, ales de ea, a spus rugăciunea cu glas tare, până la amin, cu fața la icoana din părete, pe care bâzâia o albină fără Doamnă.

Apoi Doamna s'a uitat lung la ei și i-a întrebat, vorbind cu toți cum ai vorbi cu unul:

— Știți voi ce-i crida? privind peste capul lui Damaschin.

S'au uitat unii la alții, prepuelnici, și s'a pornit o foșgăială în bănci.

— Nu știe nimeni ce-i crida? a stăruit Doamna.

— Știu eu, a ghicit băiatul domnului Căpitan de jandarmi, care era îmbrăcat cu tunică de postav milităresc, cusută cu bumbi galbeni

— Spune, Decebal Cotruță.

Dar Decebal Cotruță a tăcut ostășește; iar mâna lui dreaptă a pornit glonț spre tablă, arătând crida de-acolo.

— Știm și noi, au spus alții și au făcut la fel.

Decebal s'a uitat cu „sst" la ei, dar toți trăgeau cu mânile la țintă în cridă.

Doamna a dat din cap, cu zâmbet.

— Ia să văd dacă Ştefan Damaschin poate să-mi spue ce-i crida?

— Crida e o piatră albă... şi moale, s'a grăbit el să adauge, care lasă semne.

— De unde ştii tu ce-i crida.

— Am văzut la mama când mi-o croit surtucul... şi m'am gândit.

— Aşa-i, băeţi? cum a spus Damaschin? i-a întrebat Doamna pe ceilalţi.

— Aşa-i. Aşa-i.

Numai băiatul primarului a ridicat două degete în sus, cum l-a învăţat acasă mama, ca să fie dela început premiant.

— Ce vrei, Şerban Postelnicu?

— Doamnă, şi omătul e alb şi moale...

— Şi?

— Şi nu e cridă.

Băeţii au căzut pe gânduri, înodaţi în îndoeli.

— Şerban Postelnicu, sunt multe lucruri albe şi moi care nu-s nici piatră, nici cridă. Aşa, de pildă: pânza, laptele, halviţa, lăcrămiora, mielul... Dar eu am întrebat ce-i crida. Stai jos, ascultă, gândeşte-te, şi răspunde numai la ce întreb. De ce râzi, Ştefan Damaschin?

— Mă gândeam eu aşa...

— Spune tare: la ce te gândeai? să ne veselim şi noi dacă-i de râs.

— Mă gândeam că şi Postelnicu e roş ca patlagica, da nu-i patlagică!

Doamna a zâmbit potolit, iar ceilalţi au râs

într'un glas, cu ochii la Patlagică. Altă poreclă se născuse.

Doamna a ciocănit cu degetul în catedră şi s'a făcut linişte. Apoi a întrebat:

— Ştie vreunul dintre voi să scrie?

Mulţi au tăcut niznai; alţii s'au codit; alţii au dat din cap cu da şi ba; iar alţii au vestit cu toată gura că ei ştiu de-acasă.

Ştefan Damaschin a ascultat dar n'a suflat.

— Cei care ştiu să scrie, să vie aici, în băncile din faţă.

S'au zorit, dând buzna, ca la pofteală cu dulceţi.

— Voi faceţi-le loc.

Cu Ştefan Damaschin în cap, cei din băncile din faţă au plecat; iar ceilalţi, cărturarii, s'au aşezat cu slavă în locurile din frunte. Şerban Postelnicu — primarul — s'a grăbit să ia tocmai locul lui Ştefan Damaschin. Iar de-acolo, a întors capul şi i-a aruncat o privire peste umăr, care spunea:

— Sâc!

— Bine, a spus Doamna. Vedem noi îndată. Eu, băeţi, a vorbit ea tuturora, am să încep o poveste pe care mulţi dintre voi o ştiţi de-acasă. Oricum, şi dacă o ştiţi, şi dacă aţi uitat-o, voi să mă ascultaţi cu luare aminte şi să nu vă gândiţi la altăceva. Uite-aşa spune: „Era odată o babă...

— Şi un moşneag, a sărit unul.

— Da, şi un moşneag, a spus Doamna, privindu-l. Numai că acum eu spun povestea, şi

voi m'ascultați. „Baba avea o găină și moșneagul avea un cucoș. Găina babei se oua de câte două ori pe zi și baba mânca o mulțime de ouă, iar moșneagului nu-i da niciunul. „Ați ascultat bine?

— Am ascultat.

— Care dintre voi, a vorbit Doamna către cei neștiutori de carte, poate să spue cu vorbele lui ce-am istorisit eu?... Tu, Gheorghe Coșeru.

Gheorghe Coșeru a înghițit și a spus fuguța:

— Era odată o babă ș'o găină, un moșneag ș'un cucoș. Găina babei făcea ouă multe, da cucoșul moșneagului nu făcea ouă deloc. Și numai baba mânca ouă.

Doamna a zâmbit și a spus:

— Cam așa.

Apoi Doamna s'a uitat la băncile cărturarilor.

— Acuma să vedem care dintre voi poate să scrie cu cridă pe tablă ce-am spus eu...

Tăcere cu spaimă. Toți și-au încuiat mânile sub bancă, uitându-se în jos.

— Șerban Postelnicu... l-a încercat Doamna pe cel ajuns în banca întâia.

Dar Patlagică s'a făcut alb cum îi crida, și Doamna i-a dat bună pace, lăsându-l să fie alb și moale.

— Timotei Hanțu, — a cercetat ea pe cel de lângă Postelnicu.

Dar băiatul domnului Procuror a dat din cap, cu degetul în gură, cum făcea și la

masă când bunica îl ruga să mânânce, şi el nu spune decât: 'm!

— Scoate degetul din gură, Timotei Hanţu.

Fără deget, gura lui Timotei a rămas ca a pruncului fără biberon.

Doamna a aşteptat. Se făcuse atât de mare tăcere încât parcă lumina soarelui a crescut, aducând zgomotele de-afară şi din piept — ale castanelor şi inimilor cu zvâc — drept la catedra Doamnei.

— Să vie la mine Ştefan Damaschin.

Din fundul clasei, unde ajunsese, cel dela Prăvale-Baba a pornit înspre catedră, bocănind ca o catană.

— Ia arată mânile? i-a spus în şoaptă Doamna.

I le-a arătat. Doamna a zâmbit.

— Te-ai şters de cărbune! i-a spus ea cu taină, între patru ochi.

Ochii lui Ştefan Damaschin s'au micşorat cu ghidueie între creţurile feţii.

Apoi Doamna, după ce şi-a adâncit privirea în ochii lui, i-a spus tare:

— Du-te la tablă, Ştefan Damaschin.

S'a dus şi s'a oprit.

Toţi se bucurau că nu-s în pielea lui. Numai Ştefan Damaschin nici nu s'a bucurat, nici spăimântat, ci a stat, aşteptând, cu mintea stârnită ca zbârnâitoarea unui zmeu.

— Ştefan Damaschn, poţi tu să *faci* pe tablă ce-am istorisit eu?

Ceilalţi n'au înţeles cum trebue, crezând că a scrie, sau a face, tot una e.

Dar Ştefan Damaschin a răspuns, după ce s'a măsurat din ochi cu tabla:

— Să fac oi putea.

— Ia încearcă.

Şi iar a început vrăjitorie, ca şi afară, când cu Bostan.

Un lan de floarea-soarelui n'ar fi fost mai cu trecere ochioasă decât cei din clasa întăia primară.

Dintăi s'a ivit casa: casă de ţară cu cocostârc în vârf, uşă, două ferestre şi prispă. Apoi s'au aşezat pe prispă, în stânga baba, cloanţă-cotoroanţă cu nas hapsân, ochi mici şi burtă cât o bute. Când a ajuns la mânile ei, Fănuţă s'a oprit, s'a gândit, s'a răsgândit, şi a lăsat mânile babei ca nişte lână, încă netoarsă, fără degete.

Apoi s'a aşezat pe prispă moşneagul. Ilie Pânişoară ar fi spus:

— Măi Fănuţă, babâ-i dai tu lui Ilie în loc di vin?

Pe umărul moşneagului, un cucoş îşi spunea vorba: Cucurigu!

Apoi Fănuţă s'a dus la mânile babei şi le-a tors din caer, cu degete încârligate de Talpa-Iadului. Intr'una, baba ţinea un ou. Cu cealaltă, baba ţinea o sforicică de care crida a legat o găină care scoate ou. Fănuţă nu s'a sfiit să pue oul unde trebue, şi băieţii au râs de-aşa ispravă glumeaţă. Dar râdea şi Doamna, astfel că băeţii s'au uitat mai departe.

Ce mai venea?

A stat şi s'a gândit Fănuţă, cu faţa boţită de gând, frământând crida în degete. Ş'apoi s'a hotărît şi-a pus în burta babei, dela gâtiţă în jos, ou lângă ou, cum stau cartofii într'un sac.

Băeţii se uitau numai la tablă.

Doamna se uita numai la Ştefan Damaschin: parcă venea o rândunică dinspre el, vestind o primăvară.

Iar Ştefan Damaschin, mereu stârnit, a mai lăsat o aţă din streşina casei, drept de-asupra babei, de care-a atârnat — dela el — un paianjen.

Doamna a spus:

— Ştefan Damaschin, şterge tot cu buretele şi lasă numai găina... şi oul ei, a adăugat Doamna zâmbind.

Şi iar s'a făcut noapte pe tablă, rămânând din poveste numai găina cu oul.

— Damaschin, l-a întrebat Doamna; cu ce seamănă oul găinei?

— C'o buche, a spus el, şi Doamna a râs.

— Cu care buche? adică literă, a spus Doamna către ceilalţi.

— Cu o.

— De unde-o ştii tu?

— Din abecedar.

— Bine, Ştefan Damaschin. Acuma şterge şi găina.

A şters-o. Deci, din toată povestea n'a rămas decât un ou.

— Acuma, a poruncit Doamna, fiecare să treacă la locul lui.

Au suspinat cărturarii ş'au trecut la vechile locuri, cu Şerban Postelnicu la coadă. Iar Ştefan Damaschin a venit iar în capul băncilor, ştergându-şi mânile de cridă.

— Acuma, copii, scoateţi tăbliţele din ghiozdane şi scrieţi ce vedeţi pe tablă.

Aşa au făcut, cu forfotă mare şi apoi cu scrâşnet de plumb apăsat pe placă.

— Să nu vă speriaţi, copii. Toate vin din poveste, cu încetul. Vouă vă plac poveştile?

— Ne plac!

— Cum nu!

— E-hei!

— Şi le ascultaţi până când vine somnul. Ş'atuncea faceţi cum? Cum?

— Aaa! a căscat unul în tăcerea celorlalţi, fără să ştie c'a răspuns.

— Aşa faceţi: aaa! a căscat şi Doamna şi toţi au căscat dimpreună cu ea, miraţi că nu-i cu bănat. Alfabetul, copii, începe cu ce se isprăvesc poveştile. Aaa! Asta-i o literă, adică semnul unui sunet care iesă din gura noastră când ne vine somn. Ş'acuma să vedem cum îl facem noi pe „a". Luăm oul dela găina babei şi-l punem pe tablă. Şi voi l-aţi pus pe tăbliţă.

— Pus.

— Bun. Acuma vă'ntreb: când îţi vine somnul, căşti, aaa; şi dacă-ţi vine somnul şi mai tare, şi capul nu mai vrea să stee drept de bună voe, ce faci?

Doamna a dus mâna la tâmplă, lipindu-şi capul de mână şi mâna de cap.

— Îl sprijini cu mâna, a răspuns ea.

S'a dus la tablă, a luat crida şi a tras un beţişor încârligat jos, lângă oul babei, lipindu-l de ou.

— Iaca asta e litera a, cea dintâi literă a alfabetului. Cu asta, copii, începe povestea literilor. Căci alfabetul nu-i altăceva decât o poveste în care vezi cum au venit pe lume literile. Una, o, a făcut-o găina babei. Alta, b, a ieşit chiar din gura babei când i-a cerut moşul să-i dea şi lui un ou. „Dă-mi, babă, un ou, a spus moşul, că cucoşul meu nu face ouă". Dar baba, cu toate că era plină de ouă, a dat din cap ş'a spus: ba. Şi iaca a ieşit şi litera b din gura babei. Ba-ba, la un loc: baba. Dar cucoşul moşului ce făcea? Cânta. Cucuriguu! Şi iaca a ieşit din pliscul lui o altă literă: c. Vrasăzică baba, găina şi cucoşul moşneagului ne dau primele litere ale alfabetului: a, b, c. Cum se chiamă cartea voastră?

— Abecedar.

— Abecedar. Vrasăzică abecedarul e povestea literilor.

Clopoţelul venea într'un picior cu literile recreaţiei.

— Asta a fost, copii, cea dintâi oră de învăţătură. Ş'acuma, înainte de-a vă duce la joacă, am să vă mai învăţ ceva. Cine-a făcut povestea de pe tablă?

— Damaschin, au răspuns ei în cor.

— Vrasăzică oul e al lui?

— Daaa.

— Cum i-l dăm noi?

N'a ştiut nimeni să răspundă.

Doamna a şters cu buretele bățul încârligat, alăturat oului de pe tablă, şi l-a făcut, fără cârlig şi mai încolo, în stânga oului.

— Ştiţi voi ce înseamnă asta?

— 10, a răspuns Şerban Postelnicu.

— Şi ce e 10?

— Nota premianţilor, a răspuns Postelnicu.

— Da. Unul, două, trei, patru, cinci, şase, şapte, opt, nouă, zece degete laolaltă au semnul acesta: 10. Câte mâni aveţi voi?

— Zece, a spus repede unul clipicios.

Ceilalţi au râs.

— Aveţi două mâni, că dacă aţi avea zece n'aţi mai fi oameni.

— Da, două avem.

— Şi zece degete.

— Da, zece degete.

— C'un deget ce poţi face? Mai nimica. Poţi culege un inel, o ață de paianjen, poţi ciocăni la uşă, poţi lua o ulcică de toartă. Cu două degete poţi face mai mult. Cu o mână poţi ridica o cofă. Dar cu două mâni?

— Mă ieu la trântă, a spus unul.

— Mă spăl, a spus altul.

— Trag cu praştia.

— Mă sui în copac.

— Prind mâţa.

— Sigur, i-a oprit Doamna. In două mâni cu zece degete e toată puterea şi iscusinţa omului. Copiii care sunt cuminţi, care au minte

ageră şi care mai sunt şi silitori la învăţătură, merită nota zece. Atâta le poate da profesorul; mai mult, numai Dumnezeu care poate orice. Acuma eu am să iau nota zece de pe tablă şi am s'o scriu în catalog în dreptul lui?...

— Ştefan Damaschin, a izbucnit corul cu veselie şi dreptate.

Numai gura lui Şerban Postelnicu a rămas căscată la litera o: oul babei.

*

La amiază, Domnica s'a pus să-l aştepte pe Fănuţă pe banca de lângă felinar. Oraşul cu şcoala şi toate ale lui era mare, strălucitor de cruci, răspândit în vale. Iar Fănuţă, cu toată pălăria lui de flăcău, cu tot surtucul dintr'al tatei şi cu toţi botforii lui de şapte-poşte, parcă nu ieşise din casă pe uşă şi pe poartă, ci pornise cu puf din cuibul de subt streşină, ducându-se printre uriaşi să lupte cu puterea fulgului lui.

Şi cum stătea aşa Domnica, dând din cap, deodată a văzut răsărind în fund, pe uliţa Prăvale-Baba, alai cu tămbălău. Glasuri şi colb, tropăituri şi râsete. O ceată de mărunţi cu harmalae sprintenă. Şi'n frunte, cine?

— Ce-ai păţit, Fănuţă? l-a întâmpinat Domnica, dincolo de bancă.

Fănuţă i-a sărutat mâna.

— Asta-i mama, a spus el celorlalţi.

Şi toţi s'au uitat la ea, de jos în sus, ca la o

clopotniță de aur, spunând cu slavă: Săru' mâna.

— Ce s'a întâmplat? i-a cercetat Domnica.

— Doamna i-a pus zece lui Damaschin, pentru știința lui.

— Așa! s'a luminat Domnica. Bravo, Fănuță.

Și ducându-se în casă cu inima, le-a adus la toți pâne proaspătă și chipărușI.

Intretimp, alaiul s'a adunat roată în jurul lui Ștefan Damaschin care ședea descoperit în aur de Septembrie.

— Pe unde-o trecut, măi, Făt-Frumos?

— Pe aici la deal, — le-a arătat Fănuță cu degetul. Aici o oprit calul, o stat de vorbă cu mama și s'o dus înainte.

Mândra lumina a soarelui strălucea în ochii lor.

— Și unde-i Baba?

— E îngropată în vale: una cu pământul. Acolo o răpus-o Făt-Frumos.

— Ș'acolo ce-i?

— Acolo-i cimitirul morților.

— Nu ți-i frică noaptea?

— Mie, măi?

— Da armasarul undi-i?

Incondeiase Fănuță armasarul tatei, scoțindu-l cam năzdrăvan.

— In codru.

— Ce uneltiți voi acolo? i-a întrebat Domnica, văzându-i strânși în jurul lui Fănuță și vorbind cu taină.

— Spunem întâmplări... de-a noastre, a răspuns Ştefan Damaschin.

Iar alaiul lui Ştefan, după ce-a mulţumit Domnicăi şi s'a mai uitat cu evlavie la locurile din poveste — la Prăvale-Baba — şi la cei de-acolo, a plecat cu pâne în valea oraşului.

— Măi Fănuţă, l-a întrebat cu zâmbet drag Domnica: ce se ţin ca muştele după tine?

— Au venit să te vadă pe tine.

— Da eu ce sunt?

— Eşti mama mea.

*

De-atunci, Fănuţă a mai avut un prieten: pe Doamna.

Intăia oară l-a poftit într'o Duminică.

— După ce-ţi isprăveşti lecţiile, i-a spus ea, explicându-i cum să ajungă la casa ei. Ai să nemereşti, Damaschin?

— Iraca'n di mini! Atâta treabă să nu pot!

Dar la adicătelea, a văzut că-l luase gura pe dinainte.

— Unde stă Doamna? a întrebat el pe un sergent moşneag, care se învăţa să cânte din fluer, cu gura într'o parte.

— Unde nu stă Domnul, i-a răspuns acela chiondorâş, îmbălând mai departe bortele fluerului.

— Ghiujule! a mormăit Fănuţă şi s'a strâmbat la el, luând-o la sănătoasă.

Noroc că s'a întâlnit cu semnul lui Ilie: cu măgarul. Unde aştepta măgarul era şi Ilie, şi

unde se oprea Ilie, crâşmă era. Deci a intrat Fănuţă în crâşmă, după ce l-a scărpinat pe celălalt Ilie subt bărbie şi pe cap, unde-i place măgarului.

— Măi Ilie!

— Iaca măi, ai venit şî la crâşmâ! Ţî s'o făcut di vin?

— Măi Ilie, nu-mi arde de glumă. Am treabă. Nu ştii unde stă Doamna?

— Cari Doamnă, măi Fănuţă?

— Doamna mea dela şcoală.

— Aşa zî! Duducâ, măi. Despina Dafinescu-i zâci. Am eu ş'acolo felinar.

— Hai, Ilie.

— Măi, tu mă ispiteşti di la vin? Ia'ncearcâ!

— Te scoli tu singur, Ilie, a stăruit Fănuţă, că doar noi suntem ca fraţii.

Au râs toţi oamenii din crâşmă auzind aşa vorbă de la un mărunţel ca Fănuţă, şi Ilie a turnat vinul în el, şi s'a dus cu Fănuţă pe uliţele unei adormite Duminici. Infloriseră merii de-a doua oară, cu floare mai rară şi sfiită, atât de luminoşi în luna lui Septembrie, că parcă „dimineaţă" era numele lor, şi „fluture-de-noapte", al toamnei.

— De ce-o'nflorit iar, măi Ilie?

— S'o 'mbatat, măi Fănuţă, că-i mari belşug di vin. Da tu ci faci la Doamna?

— M'o poftit la ea.

— Musafir, măi. Mare hatâr. Şî ti duci cu mâna goală.

— Da cum?

— Barbat eşti tu, măi Fănuţă? Du-i, măi, o floare, că-i ruşâni sâ ti duci cu mâna goalâ. Aşa-i rânduiala barbatului.

Ş'au ales ei doi din grădina altuia un mănunchi de panseluţe târzii, tufănele şi ochiuboului. Şi aşa s'au dus mai departe, din felinar în felinar, până când Ilie s'a oprit ş'a spus:

— Iaca ti-am adus cu bini. Eşti frumos ca un mire.

— N'am să uit, Ilie, i-a spus Fănuţă. Rămâi cu bine.

— Noroc, Fănuţă. Hai, Ilie, că nechează vinu'n sticlâ după noi.

Ochii Doamnei priveghiau la fereastră, cu o carte. De-acolo au văzut ş'au aşteptat până când a pornit Ilie. Fănuţă, ajuns la uşă, suna. Doamna i-a deschis.

— Sărut mâna, Doamnă.

— Bună ziua, Damaschin... Mulţumesc pentru flori: dela voi de-acasă?

Fănuţă a clipit pe o lucire a ochilor.

— Dela alţii...

Mâna Doamnei l-a bătut peste obraz.

— Imi place că spui drept. Pe Ilie Pânişoară de unde-l cunoşti?

— De mult...

— Vine la voi acasă?

— La felinar...

— Aha!

Fănuţă se uita cu nelinişte şi iscodire la obrazul Doamnei.

— Ilie Pânişoară e prietenul meu.

— Daa! Şi ce faceţi voi împreună?

— Stăm la sfat.

— Are el ce vorbi cu tine?

— Ne mai spunem, amândoi...

— Tu ştii ce înseamnă a fi prieten cu cineva?

— Ca fraţii.

Doamna a zâmbit.

— Dar tu poţi fi copilul lui Ilie. El e bătrân; tu eşti mic.

— Dacă mi-i bine cu el...

— Şi lui îi bine cu tine?

— I-o fi.

— Poate că ţi-e drag magarul lui?

— Şi el.

— Şi unde vă întâlniţi voi?

— La noi la Prăvale-Baba, lângă felinarul lui Ilie. Avem o bancă. Stăm acolo şi ne uităm la oraş...

— ...de *sus*, a adăogat zâmbind Doamna.

Ghicea!

— ...de sus, a încuviinţat Fănuţă, simţindu-se în faţa Doamnei ca o fereastră fără perdele.

— Tu n'ai bunici? l-a întrebat Doamna.

— N'am, a răspuns el, fără să priceapă nitam-nisam-ul întrebării.

Şi gândul lui s'a răsucit şi învârtit, şi văzând că nu se dumireşte, şi-a adus aminte că n'a răspuns cum trebue, şi a adăugat:

— Am o bunică, mama mamei, da ea s'o dus la mânăstire.

— Şi cum îi spui tu lui Ilie?

— Cum! Măi Ilie.

— Nu: Moş Ilie?
— Moş? Dă! Eu Ilie-i spun.
— Şi el ţie?
— Măi Fănuţă.
— Aşa-ţi spune ţie acasă?
— Da cum? Tata-mi spune Ştefăniţă, da tata are de trebăluit la pădure.
— Bine, Fănuţă, a spus Doamna. Vrasăzică Ilie Pânişoară e prietenul tău.
— Da, zău.
— Mai ai şi alţi prieteni?
N'a răspuns deodată. A stat şi s'a socotit, a început să dea din cap, şi pe urmă tocmai a vorbit:
— Nu pre...
— La şcoală nu ţi-ai găsit?
— Acia-s copii!
— Ca tine.
— Or fi... ca mine, s'a codit el. Da nu mi-s fraţi. Cu ei numai mă joc...
— ...şi ei te-ascultă, a adăugat Doamna.
— Ee!...
— Şi le spui tu vrute şi nevrute.
— Aşa înde noi!
— Şi ei le cred pe toate.
— Ştiu eu!
— Spune drept, Fănuţă.
— Le-or fi crezând ei! Parcă eu ştiu ce-i în capul lor!
— Dar tu crezi ce le spui?
— Eu... dă...
— Pe jumătate.

— Cam aşa.

— Jumătate pentru tine, jumătate pentru ei: frăţeşte. Ei să te-asculte, iar tu să le spui!

— Asta-i joacă de-a copiilor.

— Dar şcoala?

Dintăi, Fănuţă a stat cu capul pe-o parte. Apoi a spus cu sfială, dar şi c'o sclipire în ochi.

— Şi şcoala-i tot un fel de joacă, da-i cum vre Doamna.

— Ii greu?

— De unde!

— Şi-ţi place?

— Mi-o fi plecând, numai că-i pre încet.

Doamna iar a zâmbit.

— Tu eşti iute?

— Cam aşa.

— Ca gândul...

— Macar ca vântul, a spus el c'un ochi în poveste şi altul la Doamna.

— Şi cine te-a învăţat pe tine să umbli cu cărbunele?

— Mi-o venit aşa...

— Şi nu ţi-o arătat nimeni?

— Ce să-mi arate?

— Cum să faci.

— Da de ce să-mi arate?

— Ca să vezi la altul şi să-ţi vie mai uşor.

— Şi asta-i cu învăţătură?

— Sigur. Toate-s cu învăţătură.

Fănuţă a rămas nedumerit.

— Eu mă socoteam că vine din om... ca vorba, a adăugat el cu ea pe buze.

— Crezi tu, Fănuță, c'ai început să vorbești singur?

— Da cum?

— Mama te-a învățat. Ea a spus ceva, tu te-ai uitat la buzele ei, ș'ai spus și tu ce spunea ea. Așa te-ai învățat să vorbești.

— Da gura?

Doamna a râs.

— Gura i-a ta. Dumnezeu ți-a dat-o.

— Și vorba nu era în gura mea?

— In gura mamei; dela ea o ai.

— Bine, vorba ca vorba; da cărbunele? Eu m'am tras la cărbune.

— Și ce-ai făcut dintăi și 'ntăi?

— N'am făcut eu mare-ce! Da am crezut că m'am făcut pe mine: în palmă.

— Unde? în palmă!

— Da cum? Mama o șters cu batista. Ea o crezut că m'am mânjit. Pe urmă m'am încercat pe gutui. Și mama le-o făcut mâncare. După aceia...

De când ajunsese la povestea cărbunelui, Fănuță se înfierbântase. S'a oprit însă deodată, cașicum i-ar fi suflat cineva din spate să tacă, și n'a mai spus nimic. Ii părea rău că spusese ș'atât. Istorisind întâmplarea cu palma și gutuile, simțise cu un fel de întristare și neliniște, că vorbele nu erau ale sufletului: acolo ardea un foc; vorba era o iască. Și-l cuprinsese o lehamite.

Văzându-l că tace, stins deodată, Doamna n'a stăruit să vorbească mai departe. I-a spus:

— Vină, Fănuță, să-ți arăt cărțile.

Și l-a dus într'o odae unde stăteau cărțile pe rafturi, ca lemnele în hambar, până'n plafon.

— Fiii-fiu-fiu-fiu-fiuuu, — a șuerat șoptit Fănuță. Ci de-a mai cărți!

— Asta se chiamă o bibliotecă.

— Cărți bisericești?

— De tot felul.

— Și le-ați cetit pe toate?

— Sigur că le-am cetit.

Fănuță s'a uitat la Doamna și mai și decât spuseseră buzele în fața cărților clădite. Apoi a oftat.

— Ce-i, Fănuță?

— M'am gândit la abecedarul meu. Un an am să-l tot buchisăsc?

— Și mai iute.

— O juma de an?

— Vedem noi.

— Tot prost am să rămân.

— De ce?

— Apui dacă-mi trebue mie un an să'nvăț o cărțulie cu buchi, când mai ajung eu să'nvăț atâtea cărțoae!

Doamna a râs.

— Fănuță, câte sute de ani crezi că am eu?

— Nici o sută. Și mai puțin decât cincizeci...

— Atunci cum am cetit eu atâtea sute de cărți?

— Nu v'ați jucat.

— Ba m'am jucat și eu când eram ca tine.

— Atunci cu ochelari.

Doamna a râs de-a binelea.

— Ce crezi tu că-s ochelarii?

— Nişte stecle cu şmecherie.

— Ei şi?

— Cu ochelarii ceteşti cât zece odată.

— Nu, Fănuţă. Ochelarii sunt nişte sticle măritoare pentru cei care au puterea ochilor scăzută. Cu ochelari sau fără ochelari tot atâta faci.

— Atuncea cum?

— Uite cum: la început înveţi mai greu şi mai cu încetul. Apoi, după ce-ţi deprinzi mintea, înveţi uşor şi repede. Când erai tu numai de un an, n'ai fi putut veni la mine pe jos. Atunci te târai. Acuma mergi, şi la nevoe, fugi.

Fănuţă s'a umplut de gânduri, de întrebări, de nedumeriri, de speranţe, de îndoeli. Parcă două mâni îi pieptănau sufletul, dintre care una în răspăr. Dar a tăcut.

Ferestrele odăii cu cărţi erau deschise. Afară se vedea creanga unui măr reînflorit, cu pui de trandafir pe aplecarea ei. Afară de măr şi afară de cer, totul era de aur afară. Dar alt aur decât cel care-i inel pe mână şi salbă pe grumaz. Un aur fără nume, altul şi decât soarele, pe care numai ochii îl ştiu şi un fel de foame a sufletului. Dacă l-ar fi întrebat cineva pe Fănuţă: Ce ai, Fănuţă? ar fi trebuit să răspundă: Mi-i foame de aur. Dar aşa prostie n'ar fi îndrăznit să spue nimănui. Parcă o uitase pe Doamna. Se uita afară, din odaia cărţilor, cu ochii deschişi, dar ca într'un fel de somn.

Parcă mai văzuse ce vedea, dar demult tare, ca într'o poveste rămasă în adâncul apelor ochilor. O poveste care-ar fi început aşa: A fost odată o lumină... Când? Unde?

Apoi deodată, fără foşnet, dar ca o mare frunză de toamnă, o lumină a căzut şi strălucit pe marginea ferestrei. Era acolo, lângă mâna lui. Ochiul o vedea alături, dar mâna n'o putea lua. Şi el simţea că ar fi fost ca Dumnezeu dacă ar fi putut apuca lumina de pe fereastră, cu mâna lui, şi s'o pue într'altă parte... şi acolo să rămâe, ca o icoană.

Dar lumina de aur se şi schimbase.

Se coceau căpşune. Nu căpşune. O căpşună mare cât cerul, pe care nimeni nu putea s'o culeagă. Era numai în lumină şi în ochi.

— Ii frumos ,Fănuţă?

— Ii amarnic de greu, a spus el ca cel care nu se'ncumetă, şi a oftat adânc.

— Ce-i „amarnic de greu"?

— Ce-i frumos afară.

— Cum îi greu?

— Să faci cu mâna; să ţii în loc...

Ardea în ochii şi în fruntea lui un fel de mânie. Era ca un pescar care-ar trage numai burueni şi apă cu năvodul.

— Trebue să'nveţi, Fănuţă, să creşti şi după aceia, cine ştie, poate că...

Fănuţă s'a uitat la Doamna, cu semnul crucii în privire.

— Iţi dă şi asta învăţătura?

— Câteodată, după multă trudă.

Incetul cu încetul, amândoi au ajuns la fereastră. Doamna l-a lăsat un timp singur. S'a dus dincolo şi s'a întors cu turtă dulce şi cu un pahar cu lapte.

— Săru' mâna, Doamnă.

A mâncat, a băut lapte, uitând să-şi şteargă colţurile gurii, şi cu musteţi de lapte a privit căpşuna amurgului.

Incepuseră şi greerii să scâncească, parcă cerându-şi stelele.

Apoi Doamna a venit cu o carte mare, deschizând-o pe pervazul ferestrei.

Copilul dela fereastra marelui amurg era înspăimântat de fericire, nu ca un om, ci ca o mulţime. Tăcerea lui era plină de glasuri.

Vedea pictura într'o carte. Culoarea şi lumina lumii erau în mânile lui.

O foae, altă foae, două, trei. Foi mari ca de Evanghelie şi tot atât de sfinte.

Nu mai putea. Se uita până la sânge. Ochii ardeau. Iar mânile ţineau cu tremur cartea nevisată, cartea Raiului, într'o încleştare de înnec.

Până când înserarea s'a învineţit uşor pe file, trimeţând răcoare pe obraji.

Doamna a închis cu blândeţă cartea şi a dus-o la locul ei, spunând:

— Uite, Fănuţă, în fiecare Duminică ea te aşteaptă.

— Mai sunt şi altele.

Vorbea în şoaptă, ca la biserică.

— Mai sunt.

— Multe?

— Foarte multe.

Fănuță a oftat ostenit, cu musteți de lapte, și a dat din cap. Apoi a socotit pe degete: Luni, Marți, Miercuri, Joi, Vineri, Sâmbătă. Și iarăși s'a uitat la cărțile din umbră, atinse de amurg, ș'apoi și-a adus aminte și a spus:

— Mulțămesc, Doamnă.

Așa îl învățase Domnica.

Pe urmă și-a adus aminte de toate: de cine-i el, de școală, de abecedar, de colegi, — și'n loc să-i fie jale, i-a fost cu bucurie. Altă bucurie, — dincolo de focul cel amarnic. O bucurie măruntă și isteață ca titirezul greerilor: sfârâiau la fereastră, îndemnând parcă la mers într'un picior.

— Iaca și Ilie, a spus Fănuță, văzându-i mâna cu lumină la sticla felinarului din stradă. Săru' mâna, Doamnă.

A plecat grăbit.

— Măi Ilie, nu m'așteptî?

— Tot aici ești, măi? Aiasta îi vizită armeneascâ.

— Cum armenească?

— Așa se zîce, măi Fănuță, când ti lungești la musafirlîc. Armeanu, măi, nu pleacâ din casa omului până când nu-i plin. Ședi și ședi, be, înghite și'nfulicâ, și numai după ci o râgâit di sat, dă sâ plece. Da tot mai stă oleacâ.

— De ce?

— Fiindcă-i armean.

— Măi Ilie, da eu nu-s armean.

— Tu eşti papâ-lapti! Ştergeţi, măi, musteţîli că ti râdi magaru!

— Mă Ilie, da magaru nu be vin?

— Cum sâ bee vin, măi? Vinu-i pentru dobitoaci? Nu-i de-ajunsâ cinsti că miroasâ vinu lui Ilie? Măi Fănuţă, tu te-ai îmbătat cu lapti!

— Is beat, Ilie? l-a întrebat Fănuţă vrând să-l creadă.

— Beat! Eşti copchil, măăăi! Aiasta-i beţîe dela Dumnezău!

Apoi Doamna nu i-a mai auzit. Glasurile lor s'au pierdut în corul greerilor.

Ei se opreau la fiecare felinar, Ilie îl aprindea şi plecau mai departe. Fănuţă culegea, umplându-şi buzunarele, castanele căzute. Uneori sărea într'un picior, ţâcnind cu vârful câte-o piatră. Iar alteori, greblà cu degetele lemnul gardurilor, ciocănindu-l ca o toacă, şi făcea să sune glasul cânilor stârniţi.

Până când au ajuns la Prăvale-Baba.

Pe-un deal albea clopotniţa de abur a lunii; pe-un altul, vânăt, ardea cu rubin un foc de toamnă în întunecime şi adânc.

In vale, felinarele lui Ilie Pânişoară erau ca nişte oameni buni care ciocnesc pahare cu vin vechi, ascultând strună sunată subţirel.

Dac'ar fi fost în scaunul lui Dumnezeu, Fănuţă ar fi deschis o fereastră a cerului şi s'ar fi uitat cu drag în valea pământului.

Dar a venit deodată dinspre casă abur de

mâncare caldă, şi Fănuţă a spus:

— Te las, Ilie, mă duc la masă.

Şi s'a dus să fie copil, cu poftă de mâncare şi de noapte bună.

Iar Ilie a pornit la vale cu măgarul şi cu:

„Am un leu şi vreu să-l beu
Nici acela nu-i a meu..."

* * *

Damaschin creştea mai mult prin faimă decât prin trup. Dacă n'ar fi fost cine era în mintea copiilor, porecla l-ar fi botezat Chipăruş — mic şi iute — nu numai fiindcă era astfel, dar şi pentrucă unde se afla el şi ceilalţi se iuţeau ca mâncarea beţivilor, în care arde un chipăruş. Dar Damaschin n'avea poreclă. „Damaschin dela Prăvale-Baba". Când spunea el, c'un fel de ifos al lui, „la mine la Prăvale Baba", parcă se înfăşura într'o straşnică pelerină de subt care răsărea un vârf de spadă vitează.

Nimeni nu râdea. Căci dintăi era el; apoi în susul lui zvonea un cântec deslușit şi de copii:

„Foae verde de pelin
De pelin şi ibrişin
Vin de unde-i numai vin
Maci de sânge de păgân
Cine vin fără suspin?
Machedon şi Damaschin
Că aşa li-i dat taìn
De tătucul cer creştin..."

Iar dincolo de Valea Babei, pe-acolo pe unde începe Codrul Șugului, se ridicau două dealuri gemene. Unul se numea Dealul Damaschinului; celălalt, Dealul Machedonului. Când le bătea din ceruri dalbul lunii, parcă veneau călări, oblânc lângă oblânc, din negreața anilor și a pădurii, numai zale.

Astfel de strămoși avea Damaschin.

Incercaseră unii să-l umbrească. Astfel, Patlagică, feciorul primarului, care abea în clasa treia își scurtase pletele, spusese odată, istorisind isprăvile lui dela moșie:

— Tocmai atuncea veneau de la păscut vacile mele...

— Da ce ești bou, măi? se hlizise Oacă, unul dintre credincioșii lui Damaschin. Era osândit Patlagică să fie și mai roș, de câte ori cerca să strălucească.

Altădată:

— La mine la moșie...

— ...merg calare pe scrumbie, îl încălecase gura lui Oacă.

Ș'așa mereu, de câte ori Patlagică încăleca pe-o șea, un bine-voitor îl răsturna.

Nici Decebal Cotruță, băiatul căpitanului de jandarmi, nu se lăsa mai prejos.

— Eu trag cu pușca Manlicher, măi!

— Iaca! Și ce faci? îi întorcea Oacă pușca.

— Cum ce fac?

— Lasă-l, măi, spunea Oacă lui Oanță, că face în pantaloni.

Și nu se alesese Decebal decât cu porecla

Mac-Mac-Licher, devenită apoi Mac-Mac-Licar, şi la toată urma, adunată şi rotunjită în porecla Cumar, preamărită de stihul epigramatic:

„Uite, măi, la Malicar
Care trage pe Cumar
De s'aude la hotar".

Mai era Andarache, feciorul bacanului cu patru vii şi două moşii, pe care-l dusese tatăsău cu vaporul, de la Constanţa până la... gura lui Oacă:

— Ma ţe? La noi la Grechia creste ţirele pe deal si gainuţele se ouă maslinuţele si caprele draguţele faţe alte maslinuţele si vaţele faţe undelemnul ţel galben ţe-l vinde tatuţa cu sipu. Ah! ţe bine este la noi la Grechia! De asta tatuţa oftează între atâtea spurcaţiunele de românuţele, adunând paraluţele!

— M-m-m-mă O-o-o-oa-c-c-că.

Patrocle Andarache era bâlbâit — mai cu seamă când buzele lui întâlneau numele lui Oacă — şi fudul. Şi de câte ori cerca să se laude, gura lui Oacă vorbea în locul lui.

Dar când spunea Damaschin „la mine la Prăvale-Baba", îi şedea bine, al dracului, şi nimeni nu putea face la fel.

La el acolo nu era nici mahala, nici stradă, nici casă de oraş, nici moşie; era, dracu ştie ce, dar era altfel decât în toate părţile. O leacă de poveste — viscolea pe-acolo un galop de Făt-Frumos cu Vidma după el, — cimitirul, felinarul, Dealul Damaschinului, Dealul Ma

chedonului peste Valea Babei, lângă Codrul Șugului, — și toate erau acolo și de-acolo, dar erau și'n el și'n toate ale lui: vorbă-zvârlugă, ochii lui Pepelea, parascovenia lui de cărbune, faptă, țâfnă, joacă, învățătură, glumă, șotie, ispravă, născocire, toane... Din degetarul lui de trup căpos ieșeau de toate ca din mâna scamatorului. Era un fel de hocus-pocus și încă ceva pe de-asupra, căci dintăi și'ntăi era Damaschin dela Prăvale-Baba.

De ziua lui Patlagică, mama lui, soața primarului, făcuse zaiafet pentru colegii lui Șerban.

— Puișorule, îi spunea ea una-două; vezi să nu-ți feștelești hăinuțele dela Paris.

Toate bunătățile de pe lume clădite și'nșirate ca la praznic pe o masă lungă într'o odaie înaltă cu zugrăveli, bufet strălucitor de ferestre, cu sticlării și argintării, portrete, perdele de biserică, oglinzi și servitori asudați. S'au ghiftuit pe întrecute, au mai împins și'n buzunar, dar parcă înfulecau din vrăjmaș. Când la joacă, ba să nu spargă oglinzile, ba să nu strice covoarele, — de altfel, dela intrare sergentul îi luase în primire dacă-s curați pe tălpi — ba să nu facă rău mâței — râe boerească — ba să nu calce florile, ba să nu țicnească globurile din grădină, ba să nu pue mâna pe harapul cu tavă de porțelan, din antret, ba să nu facă ceia, ba ceialaltă...

— Măi, strecurase Oacă o șoaptă de-a lui; când se pune Patlagică pe cumar, ce i-o fi spunând mă-sa? Să facă sau să nu facă?

La plecare le-a fost greață de atâta ghiftuială, și lehamite de-așa petrecanie.

— Parastasu lui Patlagică, Dumnezeu să-l ierte că noi nu-l iertăm, a spus Oacă.

Și a doua zi, la școală, au fost cu Patlagică așa cum sunt zmeele maidanului, făcute de mâna derbedeilor, cu zmeul venetic, cumpărat de-a gata de la dugheană. Zbârnâiau în jurul lui Patlagică, îndârjiți de vrajbă piezișă. Și Patlagică nu i-a mai poftit acasă pe „golani".

Au mai fost poftiți și pe la alte case mari. Case boerești, îndestulate în toate, dar grele de părinți și de opreliști.

La mama lui Damaschin însă era altfel.

— O venit oastea.

Așa îi întâmpina când s'adunau mai mulți. Le dădea nuci, perje afumate și pâne, și-i lăsa să fie stăpâni pe livadă, fără să-i pândească dela fereastră, cum făceau mamele-paianjen. Când huia cerdacul de tropăiala lor, își punea mânile în cap și spunea dela fereastră, lăsând o clipă zornăiala mașinei de cusut:

— Măi tatarilor, m'ați năucit!

Dar râdea cu crețul ochilor ș'al gurii.

Odată i-a prins sus de-asupra casei. Se urcaseră desculți, cu Damaschin în cap. De-acolo, ochiul cuprindea întinderea. Dădeau cu praștia.

— Aha! a spus ea. Dați-vă jos îndată că v'afum ca pe guzgani!

Dar jos îi aștepta o masă cu harbuz murat.

La câte-unul le spunea:

— Hai să-ți cos bumbu, să nu gândească maică-ta c'ai fost în casă de păgân.

Și-i mai cosea, îi mai cârpea, dregându-le în totdeuna halul și desmățul, cu mânile ei. Parcă era o prisacă mama lui Damaschin. Roia. Îi mai chelfănea uneori, când se întreceau cu gluma. Dar numai cu vorba, o vorbă care avea întotdeauna și crețul râsului. Apoi:

— Acuma că v'am judecat, s'o isprăvit. Facem pace.

Și le'ntindea brațele la toți ca o biserică Duminica.

Și ei niciodată nu uitau că mama lui Damaschin e os de Machedon:

„Că-s ca doi feciori de Domn
Crăișorii lui N'Adorm
Damaschin și Machedon".

Îl cunoșteau și pe tatăl lui Damaschin, pe Damaschin-Pușcașul care trăia în codru. Impușcase uliul sub ochii lor, cum ți-ai lua cușma din cui. Dă!... Și venea de-acolo de unde frunza verde n'a uitat c'a fost odată un haiduc...

Tatăl lui Damaschin îi învățase să facă zmee mari, praștii-glonț, catalige, săniuțe, stele de Crăciun. Grozav îl asculta lemnul. In mânile lui dibace lemnul era ca ața în acul femeilor. Făcea tot ce vroia. Le clădise un foișor în fundul livezii. „Foișorul Voiniceilor": așa îl botezase cu zâmbet subt musteață. Nicăeri nu era mai bine decât acolo. Parcă pluteau într'o corabie la capătul lumii. Nu-i auzea decât frunza, nu-i știa decât cerul. Erau singuri în miezul tainei.

— Tata-i un năzdrăvan, spunea Damaschin acolo în foişor, şi ei pricepeau şi dau din cap, încuviinţând, ca nişte cinstite feţe la auzul unei vorbe cu tâlc.

Dacă întârziau şi-i întreba pe-acasă:

— Unde mi-aţi fost?

— La Prăvale-Baba, răspundeau.

Şi după cum spuneau îi cunoşteai că-s din oastea lui Damaschin. Nu-i poftea la el; ei veneau. Dar parcă numai el şi-i alegea, pe sprinceană. Netrebnici, lingăi, pârîtori şi fii-de-lele nu se nimereau.

Aşa că încet cu'ncetul a venit de-acolo vorbă: Cei dela Prăvale-Baba. Adică cei care erau ai lui Damaschin, botezaţi în taina voiniciei la Foişorul Voiniceilor. Damaschin hotăra — astfel poruncind — iar ei nu-i ieşeau din vorbă. Şi nimeni nu se mira că-i aşa, în loc să fie altfel. Cu Damaschin era mai bine decât singur sau cu alţii.

Căci erau şi alţii.

Avea şi Patlagică linge-blidele lui, alaiul lui de terchea-berchea sau „Patlageluiţii", cum le spunea Oacă.

Avea şi Cumar cumaraşele lui, sau Pârţişorii.

Avea şi Andarache năimiţii lui, Andarachiii.

Ce are aface?

Cei dela Prăvale-Baba nu erau numai în frunte la orice, dar şi mai presus de ceilalţi.

Dintâi venea Damaschin: fruntea şcolii. La examene, mama lui Damaschin nu venea — avea treabă acasă, — dar veneau în schimb

domnul şi doamna primar, domnul şi doamna căpitan de jandarmi — vai de scaunele şcolii, — domnul şi doamna Andarache, domnul şi doamna tuturor fârţângăilor şi miorţăiţilor, fandocsiţilor şi moftangiilor, pârţişorilor, patlageluiţilor şi andarachiilor. Mirosea examenul a parfumenturi şi odicolonuri, şi te'mpuşcau inelele cucoanelor cu strălucirea lor. Toţi se supărau pe întrebări, când Coconul scos la tablă tăcea mâlc; şi toţi se grozăveau de răspunsurile scremute şi bâjbâite. Mai şi suflau pe de-asupra, fără obraz, foindu-se pe scaune, holbând ochii şi dând din buze ca peştii scoşi din apă.

Dar Doamna, mereu cu ei în toate clasele primare, nu-şi pierdea măsura. Ea avea cântarul ei din timpul anului, pe care nu-l schimba.

Când venea rândul lui Damaschin, Doamna parcă-l trecea prin strecurătoare. Intrebare lângă întrebare; şi el dădea răspuns lângă răspuns, cum stau dinţii în gură: desime strălucită.

Şi toţi vedeau de ce-i Damaschin premiant întâi, cu toate că examenul lui era orfan de părinţi.

Aşa era Damaschin dela Prăvale-Baba.

Apoi veneau Oacă, Oanţă şi Chilug.

Oacă, ghiduşul ghiduşilor, roşcovan şi hlizit, cu ochi de broscoi şi buzoaice clămpănitoare. Ţâşnea din bancă întocmai ca o broască din apă, c'o vorbă în gură, părând mereu că latră pe cineva, sau că stă la pândă să-l apuce.

Oanţă, păpălugă. Avea în gâtlej şi în burtă scofala tuturor glasurilor: ca porcul, magarul, boul, vaca, huhurezul, scatiul, bot-grosul, cuvaia. Când scotea el o vorbă de-a lui, sughiţa pădurea.

Ghigă, zis Chilug, era un zdrahon cu ceafă lată şi pumn necruţător. Când se supăra, spunea:

— Măi, ia'n vezi, că te otânjăsc...

Şi dacă celuilalt nu-i ajungea, apoi într'adevăr tăvălucea cu pumnul orişice împotrivire.

Numai că el, de felul lui, era tare blajin: ca un rumegător. Pricepea aşa de domol, încât supărarea nu-l ajungea niciodată la timp. Dar Oacă îl vestea:

— Supără-te, Chilug.

Căci Oacă stârnea pricinele.

Şi Chilug se supăra, turtindu-le.

Oacă, Oanţă şi Chilug erau gardul cu câni al lui Damaschin, între el şi ceilalţi.

Apoi venea Bursuc, feciorul dascălului, care stupea din clopotniţă drept pe chipiul sergentului, şi după aceia îi trăgea o toacă să zghihue şi iadul. Tot el suna clopotele cu meremet, tot el aducea colivă celorlalţi, ştiind să cânte pe nas ca un ţârcovnic şi să afurisească bisericeşte.

Apoi venea Ţugui cel tare de ţeastă, care şi sticla o farma cu fruntea. Apoi Limbric care se îndoia atât de tare pe spate, încât scotea capul printre picioarele crăcănate, făcând din cap coadă, şi mergea în mâni „dela mine pân'

la tine". Apoi Ghiță Turcu, zis și Turculeț-cu-păru-creț, care-și răsucea pleoapele, rânjea cu gingiile și mișca din urechi, iepurește, lehăind ca fonfii. Apoi Tudorică Buricel care știa să meargă de-a tumba ca o roată cu patru spițe. Și alții încă. Dar și'n cor și câte unul, toți spuneau:

— Noi dela Prăvale-Baba.

Asta însă nu însemna că erau ca Damaschin, ci ai lui Damaschin. Căci nici unul dintre ei în parte, și cu toții laolaltă n'aveau schepsisul și hocus-pocus-ul lui Damaschin. Ei între ei s'ar fi sfădit și desbinat, fiecare căutând întâetate, fie cu pumnul, fie cu tertipul. Cu Damaschin însă erau toți, fiecare la locul lui, toți pentru el și fiecare pentru toți. Pe lângă multe altele, Damaschin îi învățase buchile surdo-muților. Știau să vorbească unii cu alții numai din mână. Patlageluiții, Pârțișorii și Andarachiii crapau de ciudoșenie.

— Crape! Pârț!

Fără îndoială că Ilie Pânișoară, prietenul lui Damaschin, avea credința și prieteșugul tuturor celor dela Prăvale-Baba. Nimeni nu râdea de el, oricât ar fi fost de beat. Pe uliți, când îl întâlneau, îl salutau, spunându-i:

— Buna ziua, Moș Ilie.

— Bună, măi țâcă, da cini-i fi tu?

— Eu îs cu Damaschin.

— 'Te-al dracului!... Măi Fănuță, îi spunea Ilie seara, când se întâlneau pe bancă; te-ai tocmit Staroste la gâgâlici?

— Ei, copii!

— Iaca bărbosu! Măi, ce-ai să fii tu când ț'or da tuleile?

Fănuță ofta, mai mult cu „Dă, Doamne" decât cu „Știu eu?", privind la felinarele din vale. Mai avea puțin și începea liceul. Era o fierbere de grabă'n el. Toate mergeau încet, la pas, cu carul dus de boi. Și'n el parcă era iadul țânțarilor. Nu 'ntotdeauna: uneori. Avea urzici în suflet, aburi, clocot ca de smoală. Se uita cu ciudă la mâna lui, și-i venea s'o scuipe cu gura dușmanului și s'o blesteme cu cloanța Vidmei. Căci nu putea nici s'ajungă, nici să culeagă poamele care se coceau în sufletul lui, poleite cu văzul ochilor, dezmierdate cu bătaia inimii. Netrebnică, mâna lua cenușa; focul, nu. Se jura atunci că nu mai pune mâna pe cărbune sau creion. Dar își călca legământul după câtva timp de joacă, în care se gonea cu harapnicul printre alții, ca să uite. Și-i sunau mereu în ureche vorbele lui Ilie:

— Iar mă duc sâ mă'mbăt!

Dar el, Fănuță, când se îmbăta? Când se juca? sau când singur, în Foișorul Voiniceilor din fundul livezii „mâzgălea"? Nu știa nici el, dar când era treaz, între două clocote, se posomora și simțea pe inimă un nour lung de toamnă. Se drăcuia singur și pleca de-acasă la ducă-se. Uneori stătea ceasuri dearândul sus, dincolo de cimitir, la marginea râpei, cu ochii duși pe Dealul Damaschinului și Dealul Machedonului, sau în fundul Văii Babei. Tot

stând aşa de unul singur, se răcorea ca într'o poveste spusă de altul, fără de vorbe auzite cu urechea. Nu-l tulbura acolo nimeni, nu că nu l-ar fi descoperit, dar fiindcă le lăsa semn pe zaplaz, lângă felinar: o cioară cu pliscul în jos, desenată cu cărbune.

— Damaschin are hachiţe, spuneau ei, pe rând, cum s'adunau, şi-l lăsau în pace să le aibă şi să-i treacă.

Ii deprinsese Damaschin cu tot felul de semne, pe care alţii nu le pricepeau. Nici-un zaplaz nu scăpa necercetat de ochii lor. Descopereau de pildă, două codiţe împerechiate cu două bombiţe. Asta însemna că acolo s'au copt cele dintăi cireşe. Iar dacă mai vedeau şi un fierăstrău scobit, asta-i vestea că un dulău păzeşte.

Dacă Damaschin o lua razna spre un capăt al oraşului, fie ducându-se spre Iazul Turcului, fie spre Cornul Luncii, apoi pe fiecare stâlp al felinarelor din drum, lăsa fie un fes, fie un corn. Şi ei ştiau unde să-l caute. Scris cu cărbunele lui Damaschin un zodiac de taină pecetluia oraşul pentru ochiul lor. Aşa c'aveau oraşul lor, cu semne, drumuri şi întâmplări, încuibat într'al oamenilor mari, altul decât al lor. Un oraş Prăvale-Baba prin care treceau felinarele lui Ilie Pânişoară şi o oaste de mărunţi, căpetenie fiind Damaschin.

Patlageluiţii, Pârţişorii şi Andarachiii se perpeleau să afle dresul celorlalţi, căci ei nu se jucau într'ale lor, ci numai se'nverzeau de

pizmă, jinduind. Trimeteau iscoade la Prăvale-Baba. Dar vai de ele, dacă Chilug primea poruncă să se supere.

Până când s'au pritocit şi cărdăşit unii cu alţii — Patlageluiţii lui Patlagică, năimiţii lui Andarache şi Pârţişorii lui Cumar — hotărându-se la luptă.

Cei dela Prăvale-Baba au simţit că nu-i lucru curat. Prea erau unşi cu zâmbet ceilalţi; prea clipeau unii la alţii, de parc'ar fi avut toţi câte-o muscă la acelaşi ochi; prea s'adunau prin colţuri, în timpul recreaţiilor, stând la şoaptă ca la foc. Şi prea erau toţi laolaltă ciotcă.

Intr'o dimineaţă, Damaschin, tocmai când pornea la şcoală, a găsit pe banca de subt nuc, cinci guzgani morţi înşiraţi pe-o şfoară.

— Măi, cine pute a guzgan? întrebau la şcoală, zgâiţi la poartă, adulmecând cânește, Patlageluiţii, Pârţişorii şi Andarachiii.

Damaschin n'a spus nimic. Toţi se uitau la el, nu la Oacă: venit la şcoală odată cu Damaschin.

In recreaţie, cântecul a început din nou.

— Măi, cine pute a guzgan?

Dar când, după recreaţie, Patlagică, Andarache şi Cumaraş au intrat în băncile lor, au găsit câte doi guzgani în fiecare pupitru. Iar la plecare, Oacă l-a strigat altfel pe Patlagică:

— Măi Şerban...

Patlagică a vorbit fără să'ntoarne capul.

— Ce vrei?

— Ţi-a căzut ceva din buzunar.

Şi i-o zvârlit în braţe şi pe-al cincilea guzgan, — cu Damaschin, cu Oanţă şi Chilug în preajmă.

Aşa încep războaele: cu guzgănii; apoi cu oşti.

A doua zi, felinarul dela poarta casei Damaschin era spart. Iar pe stâlpul felinarului şi pe fiecare scândură a zaplazului, o vorbă dănţuia, scrisă cu cridă: Sâc!

Când a văzut Fănuţă felinarul lui Ilie spart, s'a încruntat urât. Dar după ce-a descoperit vorba de cridă, a zâmbit cu milă, dând din cap: vai de picioare! Şi s'a dus la vale, ascuţit.

La şcoală, dela poartă fariseii l-au întâmpinat cu sclifosiri viclene. El, nimic. N'aude, n'avede! S'a dus ca de obicei între ai lui, a stat puţin, şi'ndată Oacă şi cu Oanţă, fără de Chilug, s'au dus spre poartă, amestecându-se cu ceilalţi. Nimeni nu s'a ferit de ei, fiindcă fără de Damaschin şi de Chilug, Oacă şi Oanţă nu muşcau.

— Măi Cotruţă, am o marcă pentru tine.

Decebal Cotruţă — Cumar — colecţiona mărci poştale.

— Să văd, a spus Cotruţă, holbându-se cu aţâţare.

— Da pitaci ai? l-a întrebat Oacă.

— Am.

— Să văd, a spus Oacă.

Decebal Cotruţă, scotocind prin buzunare, a scos o cutie de chibrituri, plină cu mărci,

o batistă, niște scobitori, o ascuțitoare și niște gologani cu fărmituri.

— Vezi?

— Văd.

— Acum arată.

Dar suna clopoțelul.

— Iți arăt în recreație, a spus Oacă, și l-a luat prietenește de după gât, Oanță mergând în cealaltă coastă a lui Decebal.

Cum a intrat Doamna în clasă, Oacă a sărit:

— Doamnă, cineva mi-a furat cuțitașul.

— Poate că l-ai pierdut. De unde știi că ți l-a furat „cineva".

— A văzut Damaschin.

— Așa-i, Damaschin?

— Da, Doamnă, a spus el cu tărie; Decebal Cotruță i l-a luat.

Cumar a sărit fript.

— Nu-i adevărat. Minte Damaschin.

— Veniți la mine, a spus Doamna.

S'au dus: Damaschin din banca întăia; Decebal Cotruță din banca a șasea, cornut de mânie, și Oacă, din fund, târșind picioarele, tot întorcând capul spre Oanță și bodogănind:

— Parcă tu n'ai văzut? Da ți-i frică de Cotruță!

— Cu cine vorbești? l-a întrebat Doamna.

— Cu Oanță, Doamnă. Credeți-mă: și el a văzut. Jură-te că n'ai văzut. Oanță se codea, cu ochii înspre ușă.

— Ai văzut, Oanță? l-a întrebat Doamna, poruncitor.

Oanță a oftat, s'a ridicat și a pornit și el, amar.

Au stat astfel la judecată la catedra Doamnei care i-a privit pe rând, adânc.

— Decebal Cotruță, te întreb: ai luat cuțitașul lui Ilie Oacă?

— Nu l-am luat. Mă jur pe ochii mei.

— Poate că l-ai găsit și l-ai strâns.

— Nu-i adevărat. Nu l-am găsit și nu l-am strâns. Imi trebue mie cuțitașul lui Oacă? Eu umblu și la rastelu de arme!...

— Bine, Decebal Cotruță, te cred pe cuvânt... Damaschin, l-ai văzut tu pe Cotruță umblând cu cuțitașul lui Oacă?

— L-am văzut.

— Minți, a sărit Cotruță. Jură-te. Să-ți sară ochii din cap?

— Mă jur, a spus Damaschin. Cuțitașul e la Cotruță.

— Tu, Oanță? l-a cercetat Doamna cu încruntare.

— Așa e, cum spune Damaschin. Mă jur.

— Bine, a oftat Doamna. Vă cred pe cuvânt și pe unii și pe alții.

— Și eu să rămân fără cuțitaș? a scâncit Oacă, uitându-se la toți sfinții.

Doamna a bătut cu degetul în cateddră.

— Cotruță, arată ce ai în buzunare.

Nici n'a așteptat Cotruță să isprăvească Doamna, și din suflet și-a răsturnat buzunarele.

— Uite-l, a țipat Oacă, tresăltând. Cuțitașul meu dela tataia! Ce mai spui, domnule Cotruță.

Cotruță nu mai spunea nimic: parcă fierbea bulion de patlagele roșii în apocalips. Mintea lui era mai înceată decât sângele; dar tot l-a ajuns din urmă.

— Doamnă, Doamnă, să nu mai ajung până mâne, el mi l-o pus în buzunar. Acuma știu eu ce fel de mărci! Lasă tu, lasă!...

Doamna a chibzuit, cuprinzându-i pe fiecare și pe toți — pe cei dela catedră, ca și pe ce din bănci — în privirea ei. Simțea că nu-i lucru curat, că adevărul e alături de vorbe. Ceiace o încurca era mărturia lui Damaschin. Fănuță nici nu era pârîtor, nici nu mințea: prea mândru pentru așa ceva. Totuși, întâmplarea parcă purta pecetea minții lui. Doamna era încredințată că Decebal Cotruță nu furase. Prostuț, greoi și lipsit de imaginație, Cotruță nu putea simula indignări atât de arzătoare. Oacă și Oanță erau vulpi pe de-o-parte, iar pe de alta erau credincioșii lui Fănuță. Chilug însă, al treilea credincios, nu era amestecat. Dar Chilug era pumnul tovarășilor, nu capul. Inlăturarea lui parcă-parcă avea înțelesul unei fereli...

— Damaschin, l-a ales Doamna; încă odată te întreb: l-ai văzut tu?

— Am văzut.

— L-ai văzut? am întrebat.

— Da.

— Ce să-ți fac, Cotruță? a spus Doamna cu severitate și mâhnire.

— Minte Damaschin, a strigat Cotruță devenit de must roș.

— De ce mint? l-a întrebat în ochi Damaschin.

— Mă paşti! Tu crezi că eu ţi-am spart felinarul...

— Nu l-ai spart tu? Da cine? l-a întrebat iute Damaschin.

— Ssst! a făcut unul din bancă, dar Doamna s'a uitat cu coasă, şi băncile au amuţit.

— Şerban l-o spart cu praştia, a vorbit Cotruţă.

— Minţi, a sărit Şerban din bancă. Minte, Doamnă. Pârîtorule!

— Tu minţi, a răcnit Cotruţă.

— Ai jurat, a spus Şerban.

— Cum mint? Eu, măi? Tot eu? Toţi sunteţi nişte minciunoşi. Numai eu spun adevărat. Tu i-ai spart felinarul lui Damaschin, şi Damaschin se dă la mine. Să crăp, Doamnă, dacă nu-i aşa cum spun. Iaca să jurăm pe cruce.

— Aşa-i, Doamnă, a spus Damaschin. Cotruţă n'a furat.

— Vedeţi, Doamnă, a trâmbiţat Cotruţă, uitându-se abraş la Andarache şi Şerban, ş'apoi abea la Oacă şi la Oanţă.

— Tu taci. Spune, Damaschin: tot. De ce l-ai acuzat pe Cotruţă? Şi de ce-ai jurat strâmb?

— N'am jurat strâmb. Am jurat că el are în buzunar cuţitaşul lui Oacă. Nu-l aveai, măi?

— Voi mi l-aţi pus: pe la spate.

— Asta-i altăceva. Da n'am jurat strâmb.

— Şi de ce i-aţi pus cuţitaşul în buzunar?

— Fiindcă vroiam să ştiţi şi dumneavoastră că băiatul domnului primar sparge felinarele cu praştia, ca să plătească din pungă Ilie Pânişoară.

— Aşa-i, Postelnicu?

Patlagică a lăsat capul în jos, învins.

— Damaschin, ieşti vinovat? l-a întrebat Doamna.

— Sunt vinovat, a recunoscut el.

— Oacă şi Oanţă sunt vinovaţi?

— Mai puţin decât mine, fiindcă eu i-am pus la cale. Ei numai au ascultat.

— Bine, a spus Doamna, pecetluind astfel cercetarea pricinei. Damaschin, să văd ce pedepse dai tu...

— La toţi?

— La cine trebue.

— Postelnicu să plătească din pungă, el, cu Andarache şi Cotruţă, da Postelnicu partea leului, felinarul pe care l-o spart. Postelnicu să caute chiar acuma geamgiu şi să nu vie la şcoală până când felinarul nu-i dres. Da să vie la şcoală cu geamgiul care să aducă mărturia lui de om că o pus geamul şi cât costă; fiindcă Postelnicu n'are cuvânt. Şi cât o lipsi Postelnicu dela şcoală să aibă absenţe nemotivate, fiindcă el îi pricina bucluculuí nostru.

— Du-te, Postelnicu, a spus Doamna, întărind judecata lui Damaschin. Şi să vii cu geamgiul la mine. Mai departe, Damaschin.

— Damaschin, a spus Damaschin, să stee la colţ în genunchi toată ora, fiindcă vre să-şi

facă singur dreptate, făcând-o pe Doamna să-şi piardă vremea cu treburi netrebnice.

Doamna n'a zâmbit, dar parcă a luptat cu un strănut, stăpânindu-şi-l cu batista.

— Oacă şi Oanţă, a continuat Damaschin, s'au supus lui Damaschin chiar şi'n faţa Doamnei. Pentru asta, Damaschin merită patru linii la palmă, iar Oacă şi Oanţă numai două: ca să-şi aducă aminte. Cotruţă... n'are nevoe de altă pedeapsă. L-o pedepsit Dumnezeu.

Cotruţă n'a priceput.

Nici Chilug care stătea cu gura căscată.

Doamna s'a făcut că nu pricepe.

Dar cineva din bancă i-a şoptit lui Cotruţă:

— Te-o făcut prost. Să vii cu tata.

— Şi cu mama, a şoptit altul.

— De ce, măi? a întrebat Chilug.

— Ei l-au făcut!

— Asta-i tot? a întrebat Doamna.

Damaschin a aruncat o privire cu ghiare spre bănci.

— L-am uitat pe Andarache care se ascunde după mână. Andarache, fiindcă-i viteaz cu mâna altuia şi dă bir cu fugiţii când la adică-telea, să înveţe pe de rost „Dumbrava Roşie" şi s'o recite la tablă, nu în bancă.

— Da, a spus Doamna.

Şi da a fost.

Cum a vrut Damaschin de la Prăvale-Baba.

Sâc!

PARTEA A DOUA

Au sunat deodată clopotele războiului la Prăvale-Baba, speriind toate ciorile pe cerul albastru. Tata a venit dela pădure, a dat jos din pod o lădiță de lemn, a îmbrăcat uniforma, l-a luat pe Fănuță în brațe și s'a dat cu el în scrânciob — ca pe vremea când Fănuță era mic — ș'apoi Fănuță l-a dus până la poartă, cu mama alături.

— Dragu tatei, a spus tata lui Fănuță.

Pe mama a sărutat-o pe ochi, și s'a dus la oaste cu lădița din pod și c'o traistă cu merinde.

A venit și Ilie îmbrăcat în ostaș să-și ia rămas bun dela Fănuță.

— Cruci și Dumnezăi, măi Fănuță, moarti di om fac.

Tare duhnea a vin! Și'n buzunarul tunicei avea o sticlă.

Inima lui Fănuță era printre pietrele dela picioare.

— Da magaru unde-i, măi Ilie?

— L'am dus la un călugăr.

— Și tu când te'ntorci?

— Intreabă-L! sughițase Ilie, ridicând degetul în sus. Măi Fănuță, să-l vezi tu pi Ilie calare și cu saghia scoasă! Măi, eu numai

când oi sufla odată cu tot vinu din mini asupra duşmanului, îl răstorn, măi.

— Şi felinarele ce fac, Ilie?

— M'aşteaptă, măi, pe loc repaus!

— Şi cine le aprinde?

— Nimic. Stau stînse. Poruncă dila Stăpânire.

De-atunci au început zilele şi nopţile războiului. S'a umplut târgul de oameni străini şi de militari. In fiecare zi Fănuţă făcea coadă la pâne. Acasă mâncau numai fasole. Iarna era mai frig. Mama ofta şi vorbea singură.

Au trecut apoi Muscalii, călări şi pe jos, cântând ca la prohod.

Dar cum Prăvale-Baba nu era drum decât spre cimitir, oprit în Râpa-Babei, uliţa era pustie ca şi înainte. Doar mai multe ciori. Şi sicriele veneau mai des la cimitir.

Tunul bubuia în zare, şi femeile când auzeau îşi făceau cruce.

Iarna urlau lupii.

Doamna, îmbrăcată ca o călugăriţă, cu cruce roşie, venea uneori şi la Domnica, aducând câte-un pachet de ceai rusesc şi câte-o pungă de zahăr.

Copiii se jucau numai cu săbii de lemn şi puşti de soc, împărţindu-se în tabere. Toamna, castanii le dădeau granate. Cei dela Prăvale-Baba erau armata cea mai temută.

Nu era rău.

Numai că mama nu mai râdea.

Şi mereu, oameni ştiuţi de acolo, de pe uli-

ţele târgului, mureau în vorbele celor rămaşi. In fiecare zi: cutare a murit. La primărie şi în alte locuri, zilnic apăreau liste cu nume. Ca la şcoală, la sfârşitul anului, tabloul premianţilor şi al repetenţilor. Acolo însă toţi erau morţi. Numai nume cari fuseseră vii pe uliţele târgului.

Apoi toţi oamenii — şi copiii — au început să miroase a gaz. Şi pe Fănuţă îl spăla mama cu gaz la două zile. Strâmba din nas, dar se gândea la felinarele lui Ilie Pânişoară, şi nu-i părea greţos să fie ca ele. I-a mai pus mama şi un săculeţ cu camforă la gât.

Şi'n târg începuseră oamenii să moară de boala păduchilor. Se fereau unii de alţii şi se strângeau în casele lor. Veneau sicrie şi noaptea la cimitir.

Până când într'o bună zi, iată-l pe tata: slab, galben, cu barbă lungă, tunica descheiată şi cu braţul stâng în bandaj. Mama a plâns, apoi a râs, apoi iar a plâns, şi tata i-a adunat pe amândoi la pieptul lui şi-a spus:

— Pace! Slavă Domnului că sunteţi sănătoşi!

Seara, felinarul dela poartă s'a aprins. Fănuţă a sărit din casă.

— Ilie...

Dar venise altul.

Sufletul lui Fănuţă a rămas în noapte lângă felinar.

Câteva zile a fost mai neagră noaptea tocmai la aprinsul felinarelor.

Dar într'o seară, tocmai când Fănuță închidea fereastra, pe la ceasul stelelor, a auzit un glas:

— Fănuțăăă!

Trâmbiță din ceruri.

— Măi Ilie! Viu ești?

— Eu? Beat mort.

Cu magarul lângă el.

Și felinarele iarăși aprinse de Ilie, din vale până'n deal.

Se'ntorsese viața.

— Uraaa!

— Ce-i Fănuță? se înspăimântase mama.

— S'a întors Ilie.

— Se cunoaște.

Dar și Domnica îl întâmpinase cu un șip de vin.

* * *

Și iarăși neamul Damaschinilor cu ursita Ștefanilor a dat o cruce și o candelă pământului Celui-de-Sus, — tocmai când cei de jos se pregăteau de viață nouă.

Oamenii au văzut dintâi calul, venind în galop slobod să le aducă veste că nu mai are stăpân. Apoi au căutat cu jandarmii și l-au găsit pe robul lui Dumnezeu Ștefan răsturnat în pădurea veche, lângă sângele lui, acoperit de muște.

Cei care-l jefuiseră știau cine-i Pușcașul. Banii din chimir pentru plăți, erau păziți de ochiul de vultur al puștei lui și de aripile pieptului.

De asta îl aşteptaseră, ca pe vremuri oştile lui Ştefan, sus, unde cântă pasărea. De-acolo îi venise moartea, găurindu-i tâmpla, chiar din frunza verde.

L-au adus acoperit Domnicăi, lăsându-i-l cu somnul cel de veci.

Sângele Domnicăi s'a făcut alb, şi trupul ei s'a îndoit dela mijloc, ca în faţa unei Evanghelii.

Acolo şi-a găsit Domnica bătrîneţa. Tinereţea ei de mult plecase în pădurea puiului de căprioară; acum ardea în două lumânări de ceară la căpătâiul lui Ştefan.

Iar Fănuţă a văzut că moartea nu-i altăceva decât omul. Ea nu-i numai la cimitir. Vine. Murise viaţa tatei. Calul era acolo, al tatei, dar tata nu mai era. Flacăra lumânărilor privea cu ochi de aur moartea. Mânile ei au fost odată mânile tatei; gura ei a fost odată gura tatei; tot ce încremenise acolo galben şi vânăt, a fost odată tata, mândru şi călare.

Tata era o depărtare, ca cerul, ca povestea. Săracul!

Alături nu era decât moartea.

Fănuţă a dat de mâncare calului, cuprins de îngheţul unei cumplite mirări. Toate erau altfel. Calul, mama, casa, el, ograda, lumina, soarele, pomii. Moartea era în ele. A închis ochii şi a vrut să-l vadă pe tata cum era. Dar nu-i vedea decât moartea. A vrut să-i audă glasul când îl striga „Ştefăniţă", dar n'a auzit decât şoaptele celorlalţi, şi a ştiut din

nou că glasul tatei a rămas în poveste. A vrut să-i simtă mirosul de copac şi de tutun, dar i-a mirosit a sicriu, a ceară şi a tămâe.

Ograda şi casa se umpluseră de babe. Toate erau îmbrobodite, galbene, cu mâni zbârcite, şi toate dădeau din cap şi oftau vorbind cu moartea tatei caşicum de mult ar fi cunoscut-o.

Mama nu bocea. Mergea târîndu-şi picioarele, fără glas, cu faţa stinsă şi spinarea aplecată, ca o cerşetoare primită în casa altora. Săraca!

Apoi a venit Ilie Pânişoară, lăsându-şi magarul la poartă, şi a aprins lumânare galbenă de ceară la căpătâiul tatei, şi a făcut cruce mare, spunând încet o rugăciune.

Şi Fănuţă şi-a adus aminte de Ilie Pânişoară, de felinarele lui, de vinul lui, de banca dela poartă unde se întâlnea Fănuţă cu Ilie privind oraşul din vale. Nu mai băteau acestea în inima lui; erau dincolo, în lumea lor, căci aici nu era decât moartea.

Apoi a venit Doamna. Fănuţă a vrut să-i sărute mâna, dar Doamna l-a sărutat pe frunte şi după aceia s'a dus şi a luat-o laoparte pe mama, vorbind încet cu ea.

Apoi s'au ivit câte-unul, cei dela Prăvale-Baba, oastea lui Fănuţă: Oacă, Oanţă, Chilug, Bursuc, Ţugui, Turculeţ, Buricel şi alţii. Toţi şi-au făcut cruce în faţa mortului ş'apoi s'au strâns cu capetele plecate în jurul lui Fănuţă. Şi iar şi-a amintit Fănuţă de Prăvale-Baba, de semnele de pe zaplaz — acum nu erau

acolo decât calul tatei şi magarul lui Ilie Pânişoară; — de Foişorul Voiniceilor, — şi iar i-au părut toate c'au rămas în urmă, străine de el. Inima lui se oprise grea, într'un îngheţ, şi toate treceau pe lângă el, lăsându-l singur.

Tata? Nu mai era un cuvânt spus tatei; era un gând de moarte, un fel de Râpa-Babei fără fund, c'o prăvălie, c'o mirare pe mal, — ş'o spaimă.

Apoi toate au început să meargă spre cimitir, în frunte cu coliva.

Cei dela Prăvale-Baba au vrut să ducă ei sicriul. Dar n'au putut. Moartea era prea grea pentru mânile lor.

La cimitir, Ştefanii îl aşteptau pe Ştefan, întâmpinându-l cu crucile lor.

Au săpat groapă nouă şi au scoborît în ea sicriul tatei. Flacăra lumânărilor era galbenă ca strigoii în lumina soarelui.

Nasul mamei se subţiase şi ochii ei aveau şanţ. Era cald în marea bătae a soarelui, dar frigul din suflet se'ntâlnea cu soarele, fără să se pătrundă.

Apoi au plecat dela cimitir cu toţii, fără de unul. Şi s'au adunat acasă, cu toţii, fără de unul. Ilie a băut vin, dar n'a spus nimic. Toţi şedeau pe scaune şi tăceau, parcă aşteptând cu masa pusă pe cineva care întârzia. Uneori chiar se uitau spre uşă. Dar uşa era deschisă, lumina singură pe pragul gol, şi portiţa nu mai scârţâia.

Şi deodată Fănuţă şi-a adus aminte de cea-

sul tatei. Unde era? S'a uitat prin casă, dar nu l-a văzut. Şi'atunci a început să-l audă în sicriul tatei. Tic-tac, tic-tac, pe piept, în sicriul de subt pământ. El vorbea singur şi tata nu-l auzea. Nu-i mai ieşea din ureche tic-tac-ul din sicriu. Vedea minutarele ceasului umblând încet, şi-i venea să fugă, să-l oprească, să nu mai fie zgomot în sicriu.

Apoi au început să plece, căci se lăsa noaptea.

Ilie şi-a aprins felinarul. Fănuţă l-a însoţit la poartă.

Şi a văzut cu altă mirare oraşul stins, în întuneric. Intr'adevăr, Ilie aprindea de data aceasta felinarele de-a'ndoaselea, începând cu cel dela Prăvale-Baba, care în celelalte zile era cel din urmă. Iar dacă nu mai era Ilie, felinarele lui ar fi fost ale altuia.

S'au umplut de jale ochii lui Fănuţă, privind dela poartă luminile care scoborau spre oraş.

După ce-au plecat toţi, au rămas singuri, ei doi, ca în totdeauna. Ei doi, fără de ei doi, căci al treilea nu mai era în pădurea lui.

— Mănâncă, Fănuţă, i-a spus mama.

Ochii ei îl priveau altfel.

De-afară, s'auzea în răstimpuri, copita calului.

— Mă duc să-i dau de mâncare, a spus Fănuţă după ce şi-a isprăvit masa.

Domnica a dat din cap.

Cerul ardea cu toate stelele de-asupra nopţii. Parcă veniseră musafiri în cer. Dar pă-

mântul, nepoftit, şedea ca un cerşetor la uşa cerului, cu glas de greeri.

După ce a dat de mâncare calului, Fănuţă a pornit încet spre casă. In dreptul scrânciobului s'a oprit ca un copil lângă un alt copil, s'a urcat în scrânciob, şi pe negândite a început să se legene.

Şi deodată, vorbele tatei, de demult şi de departe, au venit în jurul lui, chiar lângă tâmplă:

„Uţa-uţa, Cerule,
Uţa-uţa, uţa-uţa,
Carele eşti numai ste
Nu lăsa povestea me.
Sue-o'n înălţimile
Celui care Tată e
Uţa-uţa, Cerule.

Şi Fănuţă a plâns fiindcă scrânciobul lui nu mai avea tată.

* * *

Văduvă, Domnica s'a silit să nu fie umbra altuia în Foişorul Văduvelor.

Avea trei copii: doi la cimitir — mormântul fetiţei şi al lui Ştefan — şi unul acasă, pe care trebuia să-l crească fără bărbat. S'a lepădat de ea şi a fost numai mamă.

Maşina de cusut zornăia dealungul zilei, iar noaptea târziu încă se îngâna cu greerii, alături de lampă. Cu mânile ei, Domnica se trudea să câştige pânea cea de toate zilele, lucrând mai cu seamă hăinuţe şi albituri pentru odraslele celor îndestulaţi. Asasinii lui Ştefan

fuseseră prinşi, judecaţi şi condamnaţi pe viaţă; dar ce să iei dela nişte ţigani dezertori? Bogătaşul pe care-l slujise Ştefan deschisese odată punga; a doua oară însă lăsase vorbă că-i plecat.

Domnica nu-i mai călcase pragul, căci neamul ei nu era deprins să'ntindă mâna. Nu rareori însă, trebuia să uite cinul şi obrazul Machedonilor şi Damaschinilor în faţa mamelor cocoţate pe şapte perne, care cântăreau cu ponegrire şi îndoială în ochi, hăinuţele şi albiturile aduse.

— Numai atâta a rămas?

— Numai atâta.

Stând în picioare cu hârtia pachetului desfăcut, aşteptând banul amar.

Apoi venea acasă, îndoindu-şi spinarea asupra altor ace. Dar nu se plângea nimănui, nici chiar Doamnei care venea aproape zilnic să o vadă, aducând întotdeauna cărţi pentru Fănuţă.

— De când nu-l mai am pe Fănuţă, şcoala-i pustie, spusese ea.

Ş'acasă, mai cu seamă despre el vorbeau. Domnica istorisea Doamnei cum era şi ce făcea când era mic, acasă: cum îl crescuse. Iar Doamna-i povestea ce ştia despre el de la şcoală: cum îl învăţase. Inima fiecăreia aduna acolo anii mici ai lui Fănuţă, făcându-i să sune ca atunci.

Căci dela moartea lui Ştefan, un Fănuţă plecase din celălalt, abea acelaşi, din ce în ce

altul. Crescuse ca după o boală, subţiindu-se. Hăinuţele din clasa patra primară nu-i mai veneau. Fără să fie posomorît, nu mai sclipea ca înainte. Crescuse drept ca un brăduţ din care fugise veverița, lăsând îngândurarea bradului. Nici la liceu nu se despărţise de cei de la Prăvale-Baba. Oacă, Oanţă şi Chilug erau cu el şi'n jurul băncii lui. Alţii luaseră drum mai umil — al meseriilor — calfe pe la cizmari, croitori sau lăcătuşi. Dar şi aceia veneau să-l vadă Duminica şi sărbătorile, căci era credincios în prietenie. Dar nici cerdacul nici ograda şi nici Foişorul Voiniceilor nu mai răsunau ca altădată şi de glasul lui. Rareori se aprindea la joacă. Ii însoţea parcă pe ceilalţi din altă vârstă, ca dela fereastră, astfel fiind cu ei.

Şi pe Ilie Pânişoară îl vedea în fiecare seară. Dar mai mult îl asculta.

Ca şi în clasele primare, şi la liceu era în frunte. Cu toate că acolo nu mai veghea, ferită ca o Sfânta Sfintelor, cumpăna Doamnei cu dram drept. Acolo, catalogul avea fereastră spre oraş; iar nota se gândea şi la părinţi. Oricum, nefiind oarbă, faţă'n faţă cu atâţia ochi, nota nu putea să nu vadă strălucirea lui Damaschin. Era întâiul fiindcă n'aveau încotro. Apoi veneau, cu merite încrucişate, băeţii părinţilor.

Dar alta era marea schimbare: Fănuţă nu mai punea mâna nici pe cărbune, nici pe cridă, nici pe creion. Nu mai desena. Numai la şcoală,

pe block, cu creionul şi estompa — pentru lecţie — fără ca profesorul să bănuiască nimic. La desen avea nota opt, nu fiindcă ar fi meritat-o, ci numai fiindcă era premiant şi nu se cuvenea să i se strice media la o dexteritate. Alţii aveau faimă la desen. Cei dela Prăvale-Baba, numai ei ştiau, îl întrebau:

— Ce-ai păţit Damaschin? Nu mai vrei?

— Copilării, măi! M'am lăsat, spunea el. Şi altfel nu-şi descleşta gura.

Zodiacul zaplazurilor şi stâlpilor pierise. Parcă plecase ceva dela Prăvale-Baba, pustiind locul poveştilor.

Acasă, caetele dela liceu, pline de scrisul lui mărunt şi des — cruţa hârtia — altăceva n'aveau. Din cele vechi nu păstrase decât unul, cel dintâi, pe care i-l adusese Moş Crăciun, pe când trăia tata. Acela începea c'un Moş Crăciun, făcut la lumina jarului, cu bucuria de lanternă magică a primelor creioane colorate.

— Tu l-ai făcut?

— El o venit.

Ca o taină mare.

I-l dăduse Domnicăi, dar nu ca pe un dar dela el, ci ca pe-o amintire dela tata.

— Dă-mi-le şi pe celelalte, îi spusese Domnica: sfătuită de Doamna să păstreze tot.

— Le-am ars!

Pusese focul între el şi el, arzând orişice punte. Şi nu cu inimă uşoară. Căci adunase în vreo zece caete toată visteria ochilor lui

de copil. Poveştile erau acolo, laolaltă: castele de Impăraţi, peşteri cu balauri, calul-strigoi, numai ciolane deşirate, cu ochi alb, holbat; piticii, zânele, calul lui Făt-Frumos pe zeci de pagini, cu aripele care ne'ncăpând pe foae, le făcea ş'alături: Harap-Alb, Sfarmă-Piatră, Lungilă, Flămânzilă, Aghiuţă, Păcală, Baba care 'ntuneca atâtea foi, în sborul încâlcit, cu aripi ca de şal umflat de vânt şi ghiare care atingeau fiorul inimii, zgâriind sâmburul spaimei; moara fermecată, care în loc de ferestre avea ochi aproape închişi, încât pândea ca un paianjen; fântânile cu arătări; oştile cu scut, coif şi paloş; munţii care se bat în capete, cu drumul care duce într'acolo; pădurile cu duhuri; gângănii din poveşti; apoi Ilie cu Ilie şi cu felinarele, Ilie stând la crâşmă, Ilie stând pe bancă, Ilie aprinzând, Ilie stingând, Ilie Impărat, Ilie cap de oaste, Ilie boer la masă mare, Ilie în rai alături de Dumnezeu, Ilie intrând pe poarta deschisă de Sfântul Petru, privit de toate stelele care trimeteau raze după el; Ilie călare pe magar, Ilie răsucind ţigara; apoi Doamna pe catedră, apoi Doamna pedepsind cu linia o palmă întinsă, apoi Doamna stropind cu stropitoarea din care ieşea alfabetul, tărtăcuţele din bănci; apoi Oacă, Oanţă şi Chilug, când cu patru picioare, când cu aripi de pasăre, când răsărind din cuiburi de subt streşina unei case, şi mulţi alţii şi multe altele.

Acolo începuse drumul spre lumină. Pe-a-

tunci credea că într'o zi, după drum lung, vor zbura culorile ca fluturii speriaţi, descoperind proaspete, toate florile luminii, care ale lui vor fi. Ş'abea atunci va strânge lumea în braţe, respirând adânc, într'o beţie care l-ar face să cânte ca şi Ilie Pânişoară, după ce şi-a aprins felinarele, pornind din nou spre ele, de sus, dela Prăvale-Baba.

Dar venise moartea la Prăvale-Baba.

Şi bucuria, ucisă în sufletul, în ochii şi în mâna lui, a rămas dincolo de el, într'un a fost odată.

Şi-a ars caetele ca pe nişte haine şi jucării ale unui frate mort, şi c'un rămas bun cenuşelor lui, a intrat în catalogul liceului şi în zilele oraşului, plecând dela Prăvale-Baba. Desigur, tot acolo era cu trupul, dar dacă Dumnezeu l-ar fi întrebat într'o noapte:

— Fănuţă, de unde eşti tu?

N'ar mai fi putut răspunde:

— Dela Prăvale-Baba.

Glasul acela nu-l mai avea.

Luase drumul învăţăturii şi al cărţilor. Cetea atât de mult încât uneori, la lumina zilei, trebuia să-şi acopere ochii. Avea nevoe de umbră. Soarele parcă ţipa prea tare.

— Nu dormi, Fănuţă?

— Acuş.

Căci lampa Domnicăi, de lângă maşina de cusut, ştia când se stingea vecina ei de nesomn.

Doamna spunea Domnicăi:

— Lasă-l.

In schimb Doamna nu-l lăsa.

— Fănuţă, ai să-ţi strici ochii.

— Am să-mi cumpăr ochelari, spunea el cu zâmbet.

— Nu glumi. Tu ai nevoe de ochi.

— Ca toată lumea.

— Mai mult.

Dar Fănuţă fugea de astfel de vorbe.

— Parcă mata, Doamnă, n'ai făcut la fel când erai ca mine?

— Da, Fănuţă, recunoştea ea, dar crede-mă că nu-mi pare bine. Şi de ce vrei tu s'o întristezi pe mama?

— Nu, asta nu vreau. Dar n'are de ce să fie tristă. Sunt sănătos.

— Nu te joci de-ajuns.

— Uite, Doamnă, ofta Fănuţă, de Luni te ascult.

Dar nu putea. Fugea de lumina soarelui. Nu-i mai era dragă. De altfel şi timpul lui era măsurat. In afară de şcoală, dădea lecţii la câţiva elevi care vrând-nevrând, îi mâncau mai mult timp decât cel plătit de părinţii lor. Căci maicuseamă aceştia — pune-te masă, scoală-te masă — erau trântori şi răsgâiaţi, vrând să li se dea învăţătura gata rumegată în plisc, de unde o lăsau să cadă neînghiţită: joacă. Astfel de lecţii erau o adevărată luptă. Şi dacă nu învingea, părinţii — mai ales mamele — spuneau că a luat bani degeaba şi că el nu-i bun de nimic. Şi rămânea fără lecţii. Aşa

că toată mintea lui trebuia să-şi adune puterea şi vicleşugurile, lipsindu-se şi de mândrie şi de mânie şi de nerăbdare, bucuros să-l prindă pe Ilie Pânişoară şi să facă drumul spre casă cu el. Numai Ilie Pânişoară mai era copil. Grijile nu-l atingeau. Inima lui era un felinar veşnic aprins pentru bună-voia vinului. In beţia lui, Ilie era un Impărat al şugubeţiei.

— Măi Ilie, iar eşti beat? îl înţepa câteunul.

— Da tu tot treaz, sireacu di tini?

— Ce-i ruşine să fii treaz, Ilie?

— Şî ci faci tu cu trezîa ta, măi treazulebreazule?

— Iaca muncesc şi asud.

— Iaca eu râd, măi! Beu şi râd!

— Da râde şi lumea de tine!

— D'apui dacă n'ar râdi di mini, di ce-ar mai râdi? Di unu ca tini sâ râdâ?

— Da' râde şi Dracu Ilie!

— Râdâ'n mama lui. Eu numai pi Dumnezău îl cunosc.

— Da l-ai văzut?

— Ci? poate nu este?

— Te'ntreb decă l-ai văzut?

— Măi, da eu dinapoi oi fi având?

— Ai Ilie, cum să nu!

— Da l-ai văzut?

— Porcule!

— Vezi, măi, eu îs beat şi tu ti superi. La ci ţî-i bună trezia?

Ilie-i era drag lui Fănuţă. Ii punea uneori,

fără să-i spue nimic, în buzunar, câțiva din banii câștigați de el.

— Măi, Fănuță, îi spunea Ilie a doua zi, vedi Dumnezău di Ilie. Să trăești, Fănuță.

Cu Ilie, cu magarul și cu felinarele aprinse, Fănuță parcă se ducea la Prăvale-Baba.

Dar pe Fănuță nu-l mai găsea la Prăvale-Baba. Intra în casă, vorbea cu mama și cu Doamna, uneori mâncau toți trei, și după aceia se închidea în odaia lui, aprindea lampa, și deschidea cărțile.

Doamna-i făcuse cu încetul o adevărată bibliotecă. O avea — fără mirare — și'n capul lui. Dar foamea nu se potolea: o foame fără veselie, foame totuși. Nu beție.

Inima nu bătea altfel, — ca odinioară.

Uneori, în ceas târziu de noapte, când mintea și ochii se acoperă de ceață, când fruntea e fierbinte și tâmplele bat, și când te uiți cu nedumerire la mișcarea mânilor regăsite pe carte, — îi părea lui Fănuță că lampa, dintr'o depărtare, ca dintr'un balcon sau ca dela o fereastră de turn înalt, îi face semn și surâde la el. Atuncea numai parcă răsuna un început de toacă sau de clopot, departe, în adâncul inimii, ca într'un schit neștiut. Dar își aducea aminte de cei doi ochi de aur care priveau moartea tatei, și se grăbea să uite, alungându-și somnul și cetind din nou.

— Nu dormi, Fănuță?

— Acuș.

In timpul nopții nici nu scotea capul pe

fereastră să vadă — ce? stelele morţilor? — s'audă — ce? tăcerea mormintelor?

Cărţile îi ţineau mintea închisă în ele. Nu cetea literatură decât pentru şcoală. Cetea cărţi de ştiinţă. Istorie, fizică, ştiinţe-naturale, anatomie, cărţi de călătorie, cu hărţi. Ii plăcea să vadă adunate în linii drumurile pământului şi drumurile din om: popoarele şi sângele, cum se adună, pe unde se duc, unde se opresc, ce fac. Apoi învăţase franţuzeşte, singur şi ajutat de Doamna, căci la liceu învăţătura se târa ca racul, mai mult pe loc decât înainte. Delaovreme începuse să cetească aproape fără dicţionar. Se descurca, oarecum ca într'un oraş străin în care ar fi avut prieteni. Il ademenea şi cu urechea limba franceză. Parcă vroiau mereu să cânte cuvintele ei, ca nişte zurgălăi. Toate sunau mai lung, cuvântul stând pe buze ca între ecouri.

Apoi se îndreptase spre limba germană, intrând între literile ei ţuguiate — toate parcă poartă lănci şi vor să împungă — şi'n sunetele ei aspre care învârtoşează buzele şi răguşesc glasul.

Apoi...

Necontenit venea un „apoi", căci învăţătura nu e un drum, ci o răspântie dela care încep altele.

— Acuş...

Astfel îşi trecea nopţile, adormind târziu, deşteptându-se fără veselie. Se ducea la şcoală, dar parcă nu prin lumină, ci pe lângă ea, fe-

rindu-se de pânda ei. Anotimpurile se îndepărtaseră de el. Când îi frig, paltonul; când îi cald, fără; când ninge, cu căciulă, când plouă, cu chipiu şi glugă de muşama. Nu mai erau anotimpuri; erau zile de şcoală şi zile de sărbătoare, şi mai cu seamă nopţi, cu lampa mamei lângă maşina de cusut — săraca, mama — şi lampa lui la masa cărţilor.

Deprins mereu cu literele la lumina lămpii, în muţenia lor înşiruită, oamenii îl supărau ca o dezordine zgomotoasă. Pe nesimţite, faţa lui lunguiaţă şi subţire luase deprinderea unei uşoare încruntări. Ca o casă cu storurile trase pe tăcerea ei închisă care spune: stăpânii nu-s acasă.

— Ce stai aşa încruntat, Damaschin? îl întreba câte-un profesor.

— Fără să vreau, tresărea el, descreţindu-şi faţa cu dinadins.

In ora de desen lucra laolaltă cu ceilalţi, fără nicio emoţie, indiferent şi automat. Făcea numai ceiace i se spunea, cum i se spunea. Estompa, blokul, cărbunele şi creionul de-acolo nu-i aminteau nimic. Nici explicaţiile profesorului de desen. Dimpotrivă, era odihnitor ca un somn să faci linii drepte sau curbe care nu ţâşnesc din ochi şi din inimă, trezite din somn, ci ies din creion sau din cărbune ca trenul din tunel, oprindu-se la staţiile lor. Ş'apoi umbrele cu estompa! Un fel de murdărie ordonată, un fel de gunoae adunate cu mătura în faraş.

Nu, desenul dela şcoală nu-l supăra. Şi când vedea iscălitura: Damaschin Ştefan, clasa a IV-a, nu se mira de loc, fiindcă şi iscălitura de-acolo era, ca şi cea de pe cărţile de şcoală, — nu dela Prăvale-Baba.

La sfârşitul ultimului an din cursul inferior, Doamna a spus Domnicăi:

— Fănuţă trebue să schimbe aerul.

— Crezi că-i bolnav? a tresărit Domnica scoţându-şi ochelarii puşi de un timp pentru cusut.

— Ferească Dumnezeu, a protestat Doamna. Dar prea s'a deprins aici numai să'nveţe. Acuma-i vacanţă pentru oricine; numai pentru Fănuţă nu-i. Trebue să-l scoatem dintre cărţi şi din deprinderile lui. Mata îi spui: Culcă-te, Fănuţă. Nu se culcă; ceteşte. Eu îi spun: Joacă-te, Fănuţă, destul ai învăţat. Nu se joacă; ceteşte. Are să-şi strice ochii şi are să piardă deprinderea şi pofta de-a se bucura de viaţă. Nu vezi mata că nu mai desenează!

— Văd şi mă'ntreb şi eu: de ce?

— Şi eu mă'ntreb; dar el: se'ntreabă?

— Poate că numai l'o'ncercat!

— Nu, Domnica. Fănuţă are talent: mare talent. Zbura un înger în ochii lui...

— Ş'acuma zboară, a spus Domnica.

— Nu mai zboară. El l-o alungat. De ce? Nu ştiu nici eu. Fănuţă tace. Se fereşte. Are un secret al lui, pe care nu-l destăinueşte. Trebue să-i primenim viaţa, punându-l să respire alt aer, să vadă alţi oameni, să-şi iasă din-

tr'ale lui. Fiindcă altfel, Domnica, dacă-l lăsăm pe calea care-a luat-o, băiatul calcă alături de norocul lui. Şi într'o zi, poate că prea târziu, el singur se va întoarce înspre noi şi ne va spune: De ce m'aţi lăsat? Putem noi să-l ştim pe Fănuţă în bietul nostru târg, ca pe un alt Ilie Pânişoară?

— Ce vorbă!

— Vorbă aspră, Domnica, dar adevăr. Fănuţă, după cât a arătat până acuma, iesă din rândul oamenilor obişnuiţi. Are har de la Dumnezeu: talent. Cu asta nu-i de jucat. Cine-şi calcă în picioare darul dumnezeesc, plăteşte. Asta-i fără iertare şi fără cruţare. E o lege mai tare decât omul. Eu, de pildă, aşi fi fost o mamă bună. Dar Dumnezeu nu mi-a dat frumuseţa care cheamă pe bărbaţi; şi mila lor n'am vrut-o. De aceia m'am făcut învăţătoare. Şi acolo am fost mamă dreaptă pentru copiii altora. Dar tot aşa de bine puteam să fiu infirmieră sau funcţionară. Pot fi bună la multe deopotrivă, fiindcă am din toate câte puţin. Dar cel care are talent e ales pentru ceva anume: să cânte, să scrie, să picteze. Acela-i drumul lui dat. Altul nu poate să aibă. Cu bucurie sau cu suferinţă, tot pe drumul acela trebue să meargă singur, fiindcă acolo şi numai acolo e steaua lui. Iar dacă s'abate din drum, fiindcă l-au învins greutăţile sau ispitele vieţii, fiindcă a fost prea slab sau nu de-ajuns de tare, — om ca toţi oamenii nu mai poate fi. E alături de drumul lui, şi dincolo de

drumul celorlalţi, — singur: căzut. Ş'atuncea vine beţia cu toate celelalte în care omul caută uitarea. Mie, drept să-ţi spun, nu-mi place deloc sihăstria lui Fănuţă. E sănătos, slavă Domnului, din părinţi sănătoşi şi din neam viu...

— Da, a oftat Domnica.

— ...Da, a repetat Doamna. Au murit de prea multă viaţă. Au fost viteji. Au trăit luptând, lângă primejdie, cum trăesc numai cei tari. Şi Fănuţă e din acest neam. Cât era copil, clocotea de viaţă, scăpăra. Când l-am scos întâia dată la tablă era cel mai mic dintre colegii lui, cât un pui de vrabie, dar se uita la mine ca uliul. Aşa l-am cunoscut în clasele primare. Şi deodată s'a schimbat, dar nu atunci când le sună ceasul băeţilor. Tot copil a rămas, dar fără copilărie, fără bucuria vieţii. Şi tot de-atunci n'a mai desenat. Ce 'nseamnă asta: o întristare? un saţ? o frică? Ştiu eu! Dar Fănuţă nu învaţă ca un copil ambiţios, mândru de notele dela şcoală. Învăţătura lui e ca vinul beţivului: uitare. Dacă ar fi mare, aşi crede că suferă din dragoste...

Domnica a zâmbit cu bunătate: sărăcuţul!

A zâmbit şi doamna.

Şi uitându-se una la alta, şi-au dat seamă că-s două mame.

— Nu i-a venit timpul dragostii. A rămas copil. Dar vrea să fie bătrân. Trebue să-l trezim, Domnica. Adică să-i trezim îngerul.

— Cum?

— Să-l trimetem singur într'altă parte.

Cu ce?

Intrebarea n'a fost pusă, dar toate ştofele păturite pe scaunul de lângă maşina de cusut, aşa spuneau în ochii Domnicăi: cu ce?

— Fănuţă mai are o mamă care n'are copil...

Şi după ce s'au sfătuit mult, cântărindu-le pe toate, au hotărît să-l trimită la maicele Machedon. Rupând ani de tăcere şi mândrie, Domnica a scris mamei ei, nu surorilor. Şi braţele de la mânăstire, care odinioară se îndepărtaseră cu afurisenie de Domnica, s'au deschis din nou pentru nepot.

— Sărut mâna, bunică.

De jur împrejur, munţii în ploae fumegau. Mirosea a brad ud. O toacă răsuna. Delaolaltă, ceva din zilele Babei şi nopţile Deniilor.

— Ce-i bunică-ta?

Vorbea gros ca un bunic răguşit. Avea cap rotund de motan, fire de musteţi şi ochi straşnici.

— Maică.

— Sărută mâna Maicii Serofia, i-a poruncit bunica. Ia să te văd: aha! aha! aha!

Il amănunţea de sus în jos, tot spunând „aha", caşicum ar fi descoperit mereu o altă poznă.

— Apoi i-a spus:

— Dă fruntea să ţ'o sărute bunică-ta.

Pe urmă s'a uitat la el cu mare scârbă:

— Cum te ţine mâne-ta de eşti aşa de jigărit? Parc'o arat dracu cu tine!

— E felul meu aşa! Cam ţâr...

— Lasă că te fac eu scrumbie!

Şi s'a pus bunica să-l îndoape.

Grozav de bine mânca bunica! Post, post, — câte oleacă, — rugăciuni, rugăciuni — cu hărnicie la spus, — dar mâncarea era mâncare: sfinţească-se numele ei în faptă.

Sobele pline de dulceţuri, camara doldora de bunătăţi. Brânză grasă de munte în coajă de brad, masline marinate cu felii de alămâe, boabe de chiper, capere şi foi de dafin, râşcovi muraţi, curechi cu moare, chipăruşi umpluţi, pastramă, jambon de casă...

— Eu numai oleacă de borş de burueni, spunea bunica fără predicat când se aşeza la masă, încruntându-se la mâncarea nepotului.

Dar mânca din toate ca un ghiaur, buzdugănind mereu pe Sora Aglaia şi Sora Minodora care făceau ascultare la ea.

Era atâta somn în casa bunicei şi'n ploaia munţilor încât Fănuţă ierna ca urşii. Pat moale şi trai-nineacă la masă. Dormea cu fereastra deschisă, culcându-se devreme. In timpul nopţii, boarea rece a brazilor era ca un gheţar busuioc venit din înălţimile fără stea ale cerului. Până atunci nu bănuise cât e de ostenit. Era din cale-afară, căci intra în somn din ce în ce mai adânc, fără să poată lupta. Somn negru cu miros de brad. Se deştepta târziu cu miros de lapte cald şi pâne. Cărţi n'avea decât puţine: câte încăpuseră în geamandanul dăruit de Doamna, după ce Domnica i-l umpluse cu cele trebuitoare trupului.

— Ce-am să mă fac fără cărți?
— N'ai să faci nimica, îi spusese Doamna.
— Nu pot.
— Ai să te'nveți.

Se învățase, nebănuit de ușor, să nu facă nimic. Dealtfel, așa era locul. Ploua dela Dumnezeu. Incolo nimeni nu făcea nimic. Munții stăteau, brazii stăteau, vremea stătea. Călugărițele parcă trăiau în somn, cu rase de culoarea nopții, umblând pe drumuri adormite, moțăind în biserici ațipite, care țârâiau de ploae și prin rugăciunile Maicilor.

Anul ploios alungase lumea străină. Iar cei care mai așteptau soarele își petreceau timpul prin case, nevăzuți, pe semne că dormind.

Cunoscuse și pe surorile mamei lui, Maica Onufria și Maica Macrina, dar parcă nu erau fetele bunicei, ci duhuri de fum ale munților ploioși, sperioase, fără ochi, cu mânile înodate în mătănii.

— Sfinte! a bombănit bunica după ce-au plecat dela ele; și Fănuță n'a putut înțelege dacă bunica e mândră sau scârbită de fetele ei.

Mâncau toți patru la bucătărie. Adică bunica, Fănuță, Sora Aglaia și Sora Minodora. Mirosul bradului venea ș'acolo pe fereastră; ș'apoi din scânduri, din lemne și din ciocălăii îmbulziți în sobă să înveselească focul cu scântei și pocnitori. Sora Aglaia aduna ciocălăii de brad.

— I-ute-o cum se zghihuește! se iuțea bunica la fereastră, deschizând-o. Fată-hăi, te-am trimes la treabă, nu la nuntă.

Când se întorcea Sora Aglaia cu poala plină de ciocălăi, udă, mirosind a ploae, aducea ş'un cântec pe care îl lăsa la uşă. Era atât de veselă, cu nasul ei în sus şi buzele în luptă mereu cu dinţii care dădeau să sclipească încât se umfla de râs — ca laptele când dă în foc — ş'apoi parcă plângea în palme, cum vedea pe cineva, cu spinarea la galop.

— Iţi vin eu ţie de hac! îi spunea bunica. Şi tu ce râzi? se răstea la Fănuţă.

Dar râdea şi ea, respirând cu nări agere aburul borşului.

Bucătăria era mereu înveselită de clocotul oalelor cu burueni şi de tainele cuptorului cu arome.

Sora Minodora era oarecum bucătăreasă: cu focul şi cu fiertul. Până mai an păscuse vaca mămucăi. Venise la ucenicie tot cu degetul în gură, răsucindu-şi-le pe cele dela picioare şi cu obraji de recrut. Ştia să facă „măligă" şi să spue „hâ" sughiţat, când o'ntrebai ceva, cşicum ar fi fost fudulă de urechi. La mănăstire prinsese fălci şi şolduri şi călca atât de greu încât Sora Aglaia îi spunea:

— Minodoro, când te-ai potcovit?

Sora Aglaia era nesomnul şi sughiţul Minodorei.

— Soră Minodorooo, te cheamă la Stăreţie, urla Aglaia.

— Hâ!

— Iute la Stăreţie, surdooo!

— Zîci tu! Nu mă năuci că tot nu ti cred!

— Frumoaso, şoptea galeş Aglaia, te-aşteaptă un flăcău la pârleaz.

— Nu ţî-i ruşini sâ spui de-aiestea?

— Da de care să spun?

— Da mai bini-i tăcè... Eh! ofta Minodora.

— Suspini, Minodoro!

— Că doar nu-i pacat!

— Intreabă-l pe cel care-ţi stă la inimă!

— Ei, dă-mi bună pace, bre Aglaio. Nie'mi arde de gioacâ?

— Da de ce-ţi arde?

— Di ni'ca.

— Aşa faci tu ascultare la Maica Serofia?

— Bre, tu ai duh rău. Mă lipsăsc di vorbele tale.

Bătea o mătanie, îşi făcea cruce şi se uita la oalele de pe plită ca la vaci care pasc. Cu toate că părea mai cu tragere de inimă pentru ale gospodăriei, nu făcea mare ispravă. Adormea uşor, se trezea greu şi toată ziulica era un căscat în vrednicia ei. Spunea Sora Aglaia cu strună înăduşită:

„Vrednică nevastă-mea
Când îi pomeneşti de furcă
Pune ţolul şi se culcă".

Şi prindea carne.

— Nu-i fi căzut grè, Minodoro? o întreba Aglaia, încingându-i mijlocul cu o privire vicleană.

— Puşchè pe limba ta spurcată!

In schimb, Sora Aglaia — Aghiuţă cum îi

spunea gândul lui Fănuță — cu toate că ardea de râs, făcea toată treaba. Aducea apă dela fântână, lăsându-şi scroabele acasă, despica lemnele, ștergea lămpile, le umplea cu gaz, grijindu-le fitilul, făcea paturile, bufnind cu pumnii în perne de parcă ar fi fost acolo trei Aglăițe la joacă...

— Minodoro hăăăăi, hăulea ea din casă.

— Hâ? se holba Minodora cu inima sărită.

— O fatat vaca în casa Maicei Serofia.

— Cari vacâ?

— Uite-o. Săi, Minodoro.

Și-i arata o mogâldeață de perne şi prostiri.

— I-ute c'o intrat vaca! se repezea Minodora, lăsând toate baltă. Iraca'n di mini, câ proastâ mai ieşti!

— Uite Dracu! țipa Aglaia, arătând subt pat.

Și Minodora o zbughea cu țipăt.

Copii! Fete!

Fănuță nu se amesteca printre ele, dar le urmărea şi le asculta cu zâmbet. Diavolița de Aglaia simțise și făcea panoramă pentru el, trăgând cu coada ochiului. Avea ochi verzi ca busuiocul, gene'n sus şi nas în sus, și obraji de cireașă albă.

Bunica le strunea pe amândouă, dar mai mult o chelfănea pe Aglaia.

— N'ai să faci tu mulți purici la mine? îi spunea ea, strășnicindu-și guşa cu trei caturi.

Dar cum întorcea Aglaia spatele, bunica zâmbea ca cei care fumează dând fumul pe nas.

— Aglaio-Aglaio!

— Te strigă Maica, şoptea Aglaia Minodorei, ghiontind-o.

— Hâ?

— Cine te-o poftit la vorbă, Minodoro?

Minodora rămânea cu gura căscată.

— 'Chide gura, că nu eşti la Doamne mileşte, spunea bunica.

Şi Minodora clipea cu Doamne fereşte, rămânând holbată.

Şi pe Fănuţă îl lua bunica uneori la rost.

— Măi burtă-verde cărturar şapte gâşte pe-un magar, ce-ai învăţat tu?

Cutare, cutare, cutare, spunea el.

— Sfinte Achindin! se minuna ea. Şi te ţin picioarele de-atâta calabalâc de carte?

Sora Aglaia bufnea.

— Iaca o prins-o nechezatul! Măi, fată-hăi, vină să te descânt. Cine te-o pus s'asculţi?

— Urechile, nu le-aş mai avea, ofta Aglaia.

— Saracile urechi! Tu faci şi ele trag! Ţ'ajunge?

— Să spue Sora Minodora.

— Da tu n'ai gură?

— Oi fi având, da n'o mai aud!

— Am năucit-o, se mândrea bunica, revenind la Fănuţă.

De-acasă nu-l întreba nimic. Dar dacă Fănuţă spunea câte ceva, bunica uita de Aglaia şi Minodora, şi asculta numai ochi şi urechi. De asta, fără să-l poftească, Fănuţă se punea la povestit uneori întâmplări dela Prăvale-Baba.

Poate că nu numai de asta, dar şi pentru că Sora Aglaia întorcea urechea spre buzele lui, ne mai făcând cu mânile ei de argint viu decât acelaşi lucru. Ştergea de pildă un pahar, îl tot ştergea şi iar ştergea, până când Fănuţă isprăvea de povestit. Ş'apoi degrabă îl ştergea din nou, uitând că l-a tot şters. Şi lua altul, aşteptând.

— Măi, tare eşti tu bun de gură, — îl măsura bunica. De unde-ai luat tu naravul ista?

— Nu de la mata, bunică...

Răspunsul era cu semnul întrebării la sfârşit, dar aşa de în doi peri, că urechea tot cu semnul întrebării rămânea: Ce-o fi spus?

Aglaia clocotea.

— Ai uitat tu, fato, că-s bună de mână şi iuteee, o şfichiuia ea, încondeind-o c'o privire care ajungea până la ureche, unde stau cerceii celor care-i au.

Aglaia, ba. Dar urechile ei cărnoase coceau mărgeanul a două cireşe acolo tocmai, făcând din râsul ei un zvon de vrăbii. Şi Aghiuţă, şi Aglaia, dar şi April sau Mai putea fi numele luminii ei. La treabă umbla îmbrăcată ca fetele dela ţară, mai mult desculţă decât încălţată. Dar la biserică se ducea neagră, punând un clopot de întuneric peste dimineaţa ei, şi ciuperca unui cortel peste camilavca Maicei Serofia. Dar şi călugăriţă tot aşa era, căci întorcea dela portiţă o sclipitoare coada-ochiului înspre fereastra lui Fănuţă, răsturnând apa cortelului peste Maică.

Poc o palmă.

Se'ndrepta bățul cortelului, sărind în sus, ş'aşa porneau la slujbă una lângă alta, turnul şi lăcusta.

Intretimp, bucătăreasa Minodora curăța cartofii cu alean, mai sughița şi mai ofta şi se punea să cânte, uneori pe nas, bisericeşte, ca şi apa de pe plită, iar alteori din gât şi guşă, vărsându-şi focul şi suspinul inimii.

Casa bunicei semăna cu cea dela Prăvale-Baba. Tot cu cerdac — albastru acesta, — tot cu chitie de şindrilă, tot cu lămpi, tot cu miros de busuioc, tot cu ferestre mici — acestea cu zăbrele: să nu intre Dracii, — fără câne, dar cu motan de mănăstire, burduhănos, fălcos şi moale în cataveica lui roşcată; cu alee de piatră albă până la scârțâitul portiței, printre două şiruri de cafeluțe cu păstae albastră şi miros îngeresc de salcâm în ploae; — şi'n fund cu munții, ca nişte dealuri sculate în picioare până'n fumul cerului, cu dulama udă a brazilor.

Ploaia nu se mai urnea din loc. Venea de sus, torcând potop din nouri, ş'apoi se întorcea în cer, toarsă de jos în sus, din fumegarea ierburilor şi a brazilor, căzând din nou. Lumina trecea repede, fumurie ca un abur al întunecimii, şi iar începea noaptea fără stele, fără lună, prin care porneau Maicile la slujbă cu felinare. Sora Aglaia ducea şi felinarul şi cortelul Maicei Serofia, c'o mână în sus şi alta înainte, păşind aproape ostăşeşte. Numai trâm-

biţa îi mai lipsea şi calul de lemn, că încolo toate le avea.

Astfel, drumul în noapte nu ducea spre moarte, ca la Prăvale-Baba; căci nimic nu era mai în răspărul morţii decât Sora Aglaia cu felinarul şi cortelul — şi câte-o palmă pe obraz — lângă Maica Serofia. Mult zâmbet trebue să fi cules Dumnezeu la slujba Maicilor cu Sora Aglaia între ele ca un paner cu veverițe şi alune.

Incetul cu încetul, Fănuţă a ieşit din bârlogul ursului care iernează. Tot dormea, dar mai puţin. Ochii nu se mai închideau singuri, afundaţi în adormire, ci aşteptau dintăi să se închidă alţi ochi. O uşă cu geamlâc şi perdeluţe despărţea odaia lui de a bunicei. De-acolo venea glasul:

— Stinge.

Micşora fitilul, lăsându-l numai cât o candelă.

— Zi rugăciunea.

O spunea cu glas tare: să-l audă bunica, — şi altul.

— Suflă.

Sufla ca în foale.

— In lampă, suflăule, nu în pod.

Sufla. Stingea.

— Dormi? îl încerca bunica.

— Incerc.

— Aglaio, ţ'aud gura!

Aglaia şi Minodora dormeau în „ceia-parte" a antretului, cu uşa deschisă, subt privegherea Maicei Serofia.

Nu s'auzeau vorbe, dar clocotea râs în pernă.

— Aglaio, fato, acuşi vin la tine cu aghiazmă!

Se făcea tăcere gâtuită.

Afară s'auzeau numai strunele ploii şi răsunetul de noapte al munţilor.

Deodată un miau de pisică sau de fată.

— Câţţ! se mânia bunica.

— L-o tras de coadă pe motan Sora Minodora.

— Te-oi trage eu pe tine de coadă!

— N'am, saraca de mine.

— Ţ'o găsesc eu, Aglaio! Caută tu pe Dracu!

— Ferească Dumnezeu! Scoală, Minodoro, fă rugăciuni.

Dar Minodora dormea somnul drepţilor. Fierăstrău, sforăitul ei ar fi tăiat o pădure. Cum se'ntindea, ofta, casca şi adormea.

Apoi o ajungea bunica, şi mai şi în glasul somnului.

Dar Fănuţă nu se grăbea. Când nu se mai auzea decât ploaia însemna c'a adormit şi Aghiuţă cu ochi de busuioc.

Ce-o fi visând Aghiuţă?

Şi i se umpleau ochii somnului de şagă. Simplificate ca într'o lanternă magică, întâmplările zilei se înşirau colorate, una dintr'alta: când Maica Serofia care semăna c'un motan călugărit; când Sora Minodora, flăcău nătâng umflat în fată-hăi; când Sora Aglaia, copil, fată şi drac, Aghiuţă cu obraji de cireaşă albă şi ochi de busuioc...

Somnul lui clipea într'altă vârstă, aducându-i-o din nou aproape. Adormea cu pace.

Tot voios se deştepta, auzind glasuri.

— *Minodorooo*, scoate vata din urechi.

— Hâ?

— S'o ouat cucoşul.

— Zâci tu!

— Zău că s'o ouat.

După „zău", paşii Minodorei răsunau.

— Arată ci ţîi în mână? Că ţ'oi arata şî eu.

— Ce să-mi arăţi tu? Fundul ceaunului!

Capul lui Fănuţă răsărea la fereastră.

— Uite-l, arăta Aglăiţa deschizând mâna goală.

— Aista-i ou di cucoş? se supără Minodora.

— C'o fi de găină?

— Lasă, fată hăi, prostiile. Mă iei cu „zău" di la treabă, şî-ţi faci râs di mine!

— Bine, Minodoro scumpo, ai mai văzut tu cucoş să facă ouă?

— Daca-i zîs zău!

— Şi *daca'oi zice* zău că tu ai copchil de ţâţă, ai să mă crezi?

— Aglaio şi Minodoro, iar v'aţi pus la taifas.

Jap! le croia bunica pe rând, pornindu-le la treabă.

Cam astfel începea dimineaţa.

— Măi, ai să prinzi mucegai de-atâta lene cu mânile'n brâu.

— Ce să fac, bunică?

Bunica se uita la ploae — slavă Domnului, putea să umple toate fântânile şi să mai rămâe şi pentru răţi, — apoi prin casă.

— Caută-ţi şi tu o treabă.

Şi într'o zi s'a pus în glumă să facă o treabă. A despicat lemnele în locul Sorei Aglaia, în hambarul de lângă bucătărie.

— Săru' mâna, i-a spus Aglaia de undeva, fără să-şi arate mutrişoara glasului.

Apoi, Fănuţă a adus un braţ de lemne la bucătărie.

— Dă-i un morcov, Minodoro, că-i trudit, a spus de la fereastră glasul Aglaiei.

— Hâ? Da ci te-o apucat sâ cari lemne?

— Uite-aşa.

— 'Raca'n di mini! Ti-o pus la cale Aglaia. Işi face râs di tătâ lumea! Da ştii una? Fă-mi şi nie o treabă.

— Hai să-ţi fac.

Şi s'a pus să-i cureţe cartofi.

— Pestelca!

— Hâ?

— Pune-i pestelca, a răsunat de undeva glasul Aglaiei.

Minodora a ridicat din umeri, făcând semn lui Fănuţă să n'o bage în seamă pe deşuchiata de Aglăiţa. Fănuţă a dat din cap cu înţeles. Au tăcut, căutându-şi de treabă. După un timp a apărut şi Aglaia, scuturându-şi părul ud. Era numai rugină părul ei zburliu şi scurt.

— Ştie şi să coase? a întrebat Aglaia pe Minodora peste capul lui Fănuţă.

— Hâ? Iar te-amesteci!

— Iaca! Te-ai tocmit cioban la gâşte! a spus bunica răsărind şi ea.

Şi au rămas cu toţii la bucătărie, pregătindu-şi praznicul. De-atunci Fănuţă a luat drumul bucătăriei şi înainte de ceasul mesei, scurtându-şi dimineaţa care la fereastra dinspre munte ar fi fost mai lungă. Tăia lemne, aducea apă dela fântână, curăţă cartofi, preamărit în toate de ochii Minodorei şi urzicat cu furişagă de ochii Aglaiei.

Intr'o zi:

— Soră Aglae, mult mai taci?

— Ca la mănăstire, a spus ea, ridicându-şi — ci-că — ochii de pe-o bucoavnă de-a Maicei Serofia.

— Las-o să mai tacă, a oftat Minodora.

— Să spunem rugăciuni, s'a stârnit Aglaia. Mai treacă timpul fetelor.

— Uăă! a căscat Minodora.

— A fost odată, a început Fănuţă, aproape fără să-şi dea seamă, ca din foc şi ploae.

— Ce-o fost? Hâ?

— Zi-i ce-o fost, n'o lasa aşa, că i se'ntoarce limba'n gură.

— A fost odată un Impărat...

Şi le-a spus o poveste, curăţind cartofi.

Poate că fundul lumii dintre munţi, poate că fundul mării dintre ploi, poate că focul, poate că toaca, poate că cine ştie ce venit în locurile unde, între maici, Dumnezeu e un bătrân cu barbă de argint, în ceruri, şi Dracul un harap cu coarne, coadă şi copite'n Iad, — l-au făcut s'apuce iarăşi vorba din „a fost odată", sufletul acela scos din spuză.

Il ascultau cu ochi de „bună-dimineaţa", care spun mereu: mai spune.

Aşa i-au prins Maica Serofia.

— De poveşti vă arde vouă? Oameni în toată firea! Halal de voi, nătăfleţilor!

Fănuţă s'a oprit. Bunica s'a aşezat pe scaunul de lângă plită, cu spatele la oale.

— Hai, dă-i drumul mai departe, a spus Maica Serofia, s'ascult şi eu cum spui.

Ş'a spus până la capăt, lăsând bucatele s'aştepte, povestea lui Fănuţă dela Prăvale-Baba.

„...După cum vezi, dragă mamă, nu fac nimica. Dorm, mânânc şi spun poveşti pe care le ascultă şi bunica".

Doamna zâmbea cetind scrisoarea lui Fănuţă, cu care o întâmpinase Domnica.

— E bine, tare bine.

— Da-i tare departe, 'a oftat Domnica.

Apoi a venit altă scrisoare, după un timp.

„...Uşor te mai deprinzi cu trândăvia! Noroc de bunica; ea mă mai pune la treabă, după cum se vede pe foaia alăturată..."

Un desen în peniţă: o covată aşezată pe două scaune de bucătărie. In dreapta era ţinută de Sora Aglaia.

— Aglaio, nu-ţi ţiue urechea?

— Nu, Maică Serofia.

— Nici acuma?

— Acuma, daaa!

— Ei, ţine minte, să nu înceapă iar să-ţi ţiue, că pe mine mă mănâncă amândouă palmele.

In stânga, covata era ţinută de Sora Minodora.

— Minodoro, la ce te gândeşti?

— La ni'ca, Maică.

— Gândeşte-te la mine, că altfel adormi. Şi te deştept eu cu melesteul.

Iar deasupra covatei, Fănuţă, cu nas ţuguiat, acoperit cu broboane de sudoare, cu mânicele suflecate şi cu pestelcă de rândaş, frământa aluatul de cozonac.

Iar mai presus de ei, cum e muntele peste mănăstire, răsărea Maica Serofia, semănând în rotunzimea ei zburlită atât de mult cu motanul de alături, încât ochiul — ca şi urechea — nu ştia pentru cine-i „cîţţ"-ul obrăznicuţ care ieşea din gura sorei Aglaia, pe desen scris cu litere.

— Vezi, Domnica, a respirat Doamna, luându-şi piatra de pe suflet.

La Mănăstire nimeni nu aflase despre acest desen.

Au venit însă altele, ca la Prăvale-Baba.

După cum se ştie, somnul bunicei vorbea singur despre el în gura mare; şi începea devreme, căci noaptea, Maica Serofia — „Ia o babă slabă de picioare", spunea ea — nu se ducea la slujbă. Iar când nu se mai auzea decât ploaia, însemna că şi Aghiuţă cu zulufi de rugină şi-a închis ochii de busuioc.

Asta a aşteptat Fănuţă. S'a sculat prin întuneric, a deschis uşa lăsată întredeschisă şi

unsă de cu ziuă cu pană zmulsă de la gâscă şi untdelemn luat de la candelă — untdinaft, spunea bunica, — s'a strecurat în vârfuri, pas cu pas, desculţ, prin antret şi ajungând la pragul cu somn şi candelă al odăii cuvioaselor Surori — care dormeau cu uşa deschisă — a lăsat o foaie de hârtie.

Dimineaţa, Aglăiţa a găsit un drac. S' uitat la el stârnită, ca pisica la gândac, dar l-a luat, l-a păturit, l-a strâns în sipet şi n'a spus nimic.

Numai când aducea apă dela fântână, Fănuţă a auzit-o cântând:

„Iesă dracu dintr'o bortă
C'un papuc şi c'o ciubotă".

Şi-i sclipea coada ochiului.

— Soră Aglaie, ţi-i frică de dracu?

— Cum îi dracu îi şi frica! a spus ea galeş.

Noaptea, după stinsul lămpilor şi aprinsul somnului, Fănuţă iar s'a dus şi a lăsat o poză ca în cântec: Sora Aglaia cu corniţe, încălţată c'un papuc şi c'o ciubotă.

Dimineaţa, când se îmbrăca, a văzut pe covoraş un papuc şi c'o ciubotă.

Dintăi a râs.

Apoi a căutat subt pat, pe dulap, în toate părţile: zadarnic.

Deci, a pornit şchiopârc-şchiopârc, c'un papuc şi c'o ciubotă, să-şi bee laptele.

— Da ce ţi-a mai venit? l-a luat la refec bunica. Du-te şi te'ncalţă ca lumea.

Fănuţă s'a uitat la urechile Sorei Aglaia: şi le pregătea, frecându-şi-le ca de ger, cu faţa

încreţită de spaimă ghiduşă.

Dar Fănuţă a spus:

— Am calcat strâmb. Mă doare un picior.

— Bine că n'ai patru, a spus bunica. Hai să-ţi dau şpirt de camforă.

Fănuţă a trebuit să se frece cu şpirt de camforă — pe mâni — şi să fie bolnav — de picioare — o zi întreagă.

Tocmai într'o zi de sindrofie. Au venit la Maica Serofia, Maica Palaghia, Maica Evdochia, Maica Evlampia, Maica Eutimia, Maica Fevronia, Maica Areta şi Maica Patapia.

Şapte perechi de galoşi, şapte cortele, şapte tuse, şapte pupături pe frunte şi şapte cruci pe creştet şi de două ori şapte ochi înşurubţi în ochii lui Fănuţă, şapte rânduri de întrebări — cum îţi zice? — căci cele şapte perechi de urechi — cu vată — nu ascultau decât răspunsul la întrebarea pusă de buzele lor, şapte rânduri de mătănii în de două ori şapte mâni, înşirate de şapte-or şapte nu ştiu câte ori, şapte oftaturi cu strănut, ş'apoi şapte guri care au pus la cale treburile mănăstirii şi pe urmă au vorbit de ceaţă pe ochi, de junghi în dinţi, în mai şi în şale, de încheeturi, de picioare, de urechi, adunând acolo toate boliştile şi vătămăturile lumii.

Fiecare era Maica Moartea şi toate laolaltă erau din Mănăstirea ei, venite din şapte morminte cu şapte cruci şi şapte candeli.

Dar Sora Aghiuţă îmbrăcată în haine de Maică, făcând şapte închinări — la fiecare

câte una — şi aducând şi tot aducând cafele, dulceaţă, apă, ceai, ştergându-le galoşii, uscându-le cortelurile, punându-le pernuţă pentru şale, şal pentru genunchi, — le răsturna pe toate întru altceva cu zâmbet ca în cântecul cu şapte gâşte potcovite...

— Iţi vine a râde! i-a şoptit bunica lui Fănuţă, detunându-l c'o privire. Ia mai vezi pe la bucătărie ce face Sora Minodora.

Sora Minodora trăgea cu urechea la uşă.

Iar cuvioasa Aglăiţa, încălţată cu galoşii unei sfinte Maici ş'acoperită cu cortelul alteia, juca ţonţoroiul în ape.

— Faci rugăciuni, Soră Aglaie?

— Fac, părinţele, să treacă potopul. Binecuvântează!

Parcă era fată de curcubeu Sora Aglaia: şi'n ploae ea era cu soare.

Tocmai noaptea la culcare, Fănuţă şi-a găsit perechea papucului şi a ciubotei. Il aşteptau pe pervazul ferestei, dincolo de gratii, ca două zburătoare venite din ploae. Papucul avea pană de cucoş; iar ciubota, o labă de gâscă, portocalie, care nu intrase în pilaful dela masă.

Dimineaţa, Sora Aglaia a găsit o altă poză: şapte perechi de galoşi cu şapte corteluri, în faţa cărora Sora Aglaia bătea o mătanie cu fruntea la pământ.

Noaptea, patul lui Fănuţă mirosea a usturoi: şapte căţei drept subt perna lui.

Dimineaţa, poşta nopţii i-a lăsat Sorei Aglaia un Aghiuţă cu şapte dinţi de usturoi, iar drept

în faţă un călugăraş — Fratele Fănuţă — astupându-şi nasul cu degetele.

Noaptea, pe perna lui Fănuţă aştepta un chipăruş aprins, strâns într'un cleşte de lemn dintr'acelea cu care se prind albiturile puse la uscat pe frânghie.

Dimineaţa, cleştele — de cerneală — strângea urechea lui Aghiuţă care se văita.

Noaptea, în pat nimic; subt pat, nimic. Fănuţă a aşteptat să-i dovedească somnul pe ceilalţi, ş'apoi, la lumina candelii a făcut o ispăşire: Aghiuţă în genunchi, cu lacrimi pe obraji, cerând înduplecare şi iertăciune icoanei Sfântului Fănuţă.

Dar în antret, întunericul l-a prins de gât cu ceva subţire ca o şfoară agăţată de-a curmezişul de cei doi pereţi. A căzut Sfântul Fănuţă cu răsunet. Inima: zvâc-zvâc.

— Hoţii! a ţipat Sora Aglaia. Sări, Maică Serofia, că ne pradă!

S'au aprins lămpi şi Maica Serofia a răsărit haiduc, în cămeşă de noapte, cu codiţe de culoarea şoarecelui, ţinând în mână sfeşnic de alamă de-a îndoaselea, gata să croiască.

A ieşit şi Fănuţă din odaia lui, cu pantalonii puşi pe dos.

Şi sora Aglaia învălătucită în oghial.

Dar n'au găsit nimic. Zăvorul de la uşă păzea cu străşnicie.

— Da Minodora unde-i? a întrebat Maica Serofia.

— Aici-s, Maică, a răspuns un glas cutremurat din fundul lumii.

Era subt pat, în rugăciuni.

— Ai visat, năuco! i-a spus Maica Serofia Sorei Aglaia, scărpinându-se cu sfeşnicul la ceafă. Să baţi mâni o sută de mătănii să iasă Necuratul din tine. Şi tu ce râzi? l-a întrebat ea pe Fănuţă.

— O sută de mătănii îi de-ajuns?

— Mai este şi palma mea peste mătănii. Aţi căpchiet cu toţii! la'n vezi cum ţ'ai pus pantalonii!

Aglaia, în oghialul ei, se scutura de râs.

Fănuţă s'a retras cu demnitate, umflat în faţă şi crăpat la spate.

In noaptea următoare, iar nimic în pat. Dar după ce s'au stins luminile, Fănuţă a tresărit, cu inima atinsă de un zgomot. Ceva pornise de subt patul lui, ducându-se vălătucit spre uşă. Şoarece? Guzgan? Nu: de-a lui Aghiuţă. Trăgea cu aţă neagră din odaia ei, un ciocălău de brad ascuns subt patul lui Fănuţă. A prins şi el de aţă ş'a zmuncit uşor. De dincolo a dat răspuns: zvâc-zvâc. Venea şi se ducea un râs pe aţa neagră. Parcă stăteau de-a lungul rândunele.

Toate erau din vechi-străvechi, din podul lumii, din copilăria timpului, de pe vremea colacilor în coadă şi a puricilor potcoviţi.

Ploaia, ca de pe vremea corăbiei lui Noe.

In ceruri, Dumnezeu ca un bunic al veacu-

rilor, cu luna pe genunchi, cu soarele pe umăr şi'nconjurat de stele cu lucire veselă.

Şi Dracul era aproape de Mănăstire. Pe părete din antret era o muşama zbârcită pe care-o mână care semăna cu vorba lui Ilie Pânişoară zugrăvise Iadul sufletelor păcătoase. Focul era vesel ca clocotul bulionului în ograda de-acasă, când cerul cocostârcului e albastru şi perjele cad vinete. Draci verzi, negri şi stacojii, cu coarne, copite, cozi, ghiare şi furci, aproape'n pielea goală, foiau ca racii în paner şi'n oala care-i înroşeşte. Sufletele erau cu trup înspăimântat, având limbă de împuns şi retezat, unghii de scos cu cleştele, şi alte netrebnice mădulare, pe toate aducându-şi-le în osânda Iadului. Dracii fierbeau pe unii, frigeau pe alţii, jupuiau, zdreleau şi împungeau, crunţi şi crânceni, — dar voioşi în veselia culorilor. Tartorul lor, Scaraoţchi, pe bună dreptate, ar fi trebuit să-şi astupe urechile, spunându-le:

— Ajunge. M'aţi năucit!

Aşa era Iadul de-acolo: parcă adus de Moş Crăciun.

Sora Minodora îşi făcea cruce, de câteori trecea prin dreptul Iadului de pe părete, străpunsă de păcate. Dar Sora Aglaia nu-şi făcea cruce decât ca s'o sperie şi mai tare pe Minodora.

Toate erau din vechi-străvechi. Inima dormea şi se trezea din nou în leagăn. De-acolo dela Mănăstire toate începeau altfel.

„Uţa-uţa ca'n poveste
„Uţa-uţa, uţa-uţa,
Cine-i mic şi nu mai este
Intr'o zi c'o lună creşte
Şi sporeşte ca o veste
Uţa-uţa ca'n poveste".

Erau şi tristeţi în el, dar ca aţele de paianjen de pe lucruri vechi, nu făceau rău: stăteau acolo înmulţind sufletul.

Mai veneau şi alte tristeţi: în Septembrie care se apropia, plecarea dela Mănăstire, despărţirea de somnul de-acolo şi maicuseamă de Aghiuţă.

Dar unde erau oalele cu busuioc din copilăria lui? Unde erau gutuile? Unde erau bostanii? Unde erau caetele arse? Şi unde era neastâmpărul pisicei dela Prăvale-Baba? O pisică albă. In primele luni, tot ce era în casă şi'n ogradă se'ntâlnea cu lăbuţa ei, devenindu-i joacă. Parcă venise cu poruncă să trezească din somn tot ce întâlnea cuminte şi neclintit. Şi într'o zi pisica a avut pui şi a făcut altfel „miau", uitându-se cu umilinţă şi cu „daţi ceva?" în ochii altora. A mai avut odată pui. S'a afumat şi jigărit. Apoi s'a îngrăşat, începând să doarmă ca motanii bătrâni. Şi gata!

Intr'o zi Sora Aghiuţă va deveni de-abinelea Maica Aglaia, şi toate rândunelele ei vor atârna moarte ca un şir de mătănii pe şapte perechi de mâni...

Cu toate-acestea, ochii lui Fănuţă străluceau.

Nu s'auzea decât răsunetul pădurilor în ploae. Toţi dormeau. Noapte bună, Aghiuţă. Pe fereastra deschisă mirosul munţilor era numai tămâe dintr'o mie de cadelniţi. Nici-o stea, nici-o lumină. Noapte de'nceput de lume.

Cine-i Fănuţă? Un copil care se joacă. Un copil care se duce'n pat, încet, să n'o trezească pe bunica, un copil care-şi face semnul crucii gândindu-se la tata, un copil în capul căruia clipesc laolaltă ochii lui Aghiuţă şi felinarele lui Ilie Pânişoară, un copil îndopat de Maica Serofia cu somn, cu lene şi cu bunătăţi, fiul lui Ştefan şi al Domnicăi, elevul Doamnei, Impăratul gutuilor şi al bostanilor, un copil din fundul lumii, neştiut de nimeni, — şi totuşi...

Dacă potopul ar îneca lumea în apele lui tulburi şi dacă pe un vârf de Ararat n'ar rămânea de-asupra lumii decât ochii lui — ai lui Fănuţă — şi dacă Dumnezeu ar spune:

— Ei?

Ei? ce-ar fi?

Căci toate celelalte au fost odată.

Ar spune:

— Doamne, dă-mi o hârtie, un cărbune şi creioane colorate.

Şi răsturnând Corabia lui Noe, cea din ochii lui, cu toate câte-au fost, i-ar zugrăvi lui Dumnezeu povestea lumii.

— Şi cine eşti tu, măi?

— Eu? Fănuţă de la Prăvale-Baba.

* * *

In cinstea întoarcerii lui Fănuţă, Domnica făcuse doi pui fripţi, îngrăşaţi anume.

Pusese masa subt nuc, în dosul casei.

Doamna şi Domnica mai mult priveau decât mâncau.

— Mai vrei?

— Mai vreau.

Toate intrau cu veselie în gura lui cu dinţi de lup. Ţe venea la amândouă să râdă, privindu-l. Ii crescuse nasul, gata să împungă pe cel care-l privea. I se îngroşase glasul. Câteva fire de musteaţă răsăreau hai-hui.

Gulerul nu-l mai ajungea: îl lăsa descheiat. Venise de la Mănăstire cu pantalonii prea scurţi; iar mânicele, rămase'n urmă, se uitau cu mirare la două mâni prea mari ieşite din ele, ca o găină care-a clocit ou de struţ. Abea mai încăpea în hainele lui de an. Glasul, cam dogit, răsuna parcă pus de altul în gura lui de copil.

Cu toate acestea, ochii Domnicăi şi ai Doamnei regăseau în acest Fănuţă pe cel de odinioară. Ochii lui nu mai erau posomorîţi şi reci ca în ultimii ani, nici nu se mai fereau de lumină, ascunzându-se subt mişcarea ostenită a genelor; licăritori, erau mereu la pândă, ascuţindu-şi uneori privirea subt pleoapele micşorate, trezia lor deşteptând mereu alte expresii pe faţa lui lunguiaţă.

Fac copiii măhălălilor nişte zmee numite turcaleţe: rude de pe maidan ale celorlalte care-s boereşti. N'au nici draniţă, nici clei, nici

zbârnâitoare. Nu-s pieptoase ca celelalte, nici nu-s înălțate cu șfoară. O ață mai groasă le ajunge. Ușoare ca fluturii, înguste, țuguiate, se înalță oricând și oricum, fiindcă orice adiere li-i de-ajuns. Sar deodată într'un picior, cu fleacul de codiță'n vânt și du-te'n sus. Acolo'n înălțime și în soare, cât un punct, nu au astâmpăr: când încoace, când încolo, când la dreapta, când la stânga, peste cap și pe subt coadă.

Alături de ele sau de-asupra lor, celelalte zmee rag și stau, în timp ce turcalețul, sprinten și desculț, alb de lumină, fără oase, numai tumbe, numai șotii, e o șopârlă de argint a înălțimilor luminii printre vite care pasc.

Dat jos, turcalețul nu-i decât un petec de hârtie.

Dar capul lui Fănuță era un turcaleț suit în soare. Tot neastâmpărul copilăriei revenise pe obrazul lui schimbat de preajma tinereții.

Căci la Prăvale-Baba-l aștepta, desfășurată peste dealuri, printre vii, lumina lui Septembrie. Vărsase toamna aur și must roș pe toate cele.

El venea din pivnițele munților, unde nici verdele nu-i o culoare, ci o umbră; iar ziua, tot o noapte: fumurie. Venea de subt pământ, din Mânăstirea Cârtițelor, unde sclipeau doi licurici: ochii lui Aghiuță care la plecare se cam înroșiseră. Desigur, dela Mănăstire la Prăvale-Baba mâna lui Fănuță frământase un biet fir de ață neagră — fără rândunele —; iar ochii lui, închiși pe-o amintire și un drum

al inimii, văzuseră mereu doi ochi de busuioc: floarea vacanței.

Dar la Prăvale-Baba îl aștepta în cer, împărătesc, Septembrie, pragul de poame al luminii.

Pe fiecare frunză se deștepta culoarea unei flăcări. In ceruri, nunta soarelui, lăsând beteală pe păduri.

Cădeau castane roșcovane, privindu-te dela pământ, de jos în sus, focos ochioase ca țigăncile.

Mărul, para, piersica, gutuia, strugurii erau strigări știute într'o mare horă regăsită.

Dela gară până acasă, ducându-și haida-ha calabalâcul, Fănuță se oprise mereu, căscând gura la toate, în cer și pe pământ, nedumerit că oamenii nu dau buluc să vadă ce vedea și el. Zburau din lemnul crengilor luceferi cu aripi. Pomeni de aur și de miere, pretutindeni. Se deschidea în orișice copac Sipetul Sfintei Vineri.

Și o lumină dulce ca parfumul teilor: s'o vezi cu toată limpezimea ochiului, ș'apoi să-ți umpli pieptul, respirând-o până'n suflet.

Dar străzile erau pustii. Câni și motani leniți la soare. Oameni, nu.

Când ajunsese sus în fața porții, la Prăvale-Baba, se oprise iar, privind în urmă.

Parcă-i venea să-și ducă mânile la gură, și'nălțându-se, umflându-și pieptul, să le strige'n vale:

— Oameni buni, nu mai dormiți. Ieșiți afară. A venit Septembrieeeee...

Dar auzise altceva, la fel rostit:

— A venit Fănuță!

Și de-atunci era subt ochii mamei și ai Doamnei.

Nu-i mai tăcuse gura. Istorisise toate întâmplările vacanței, vorbind cu glasul nou care suna dogit chiar și'n urechile lui. Știa că nasul i-a crescut, uneori și ochii i se încrucișau pe vârful nou-venit. Și chiar îi venea să râdă, ghicind pricina zâmbetului celorlalți. Abea acuma își dăduse seamă cât mânca de mult. Căci la Mănăstire, Maica Serofia nu numai că-i ținea piept, dar îl și întrecea, nu ca Domnica și ca Doamna care îl priveau, abea gustând. Nu numai că nu se sfia de-atâta gămănie și nesaț, dar chiar se îndemna la și mai mult, ca la o voinicie. Nu dormise mai deloc. Dar parcă lăsase somnul printre Maici, ca pe o haină de călugăr, în odaia patului. La Prăvale-Baba ardea din nou, suflat cu aur, ochi deschiși, urechi ciulite, treaz și viu, viteaz de viață și noroc.

— Mai vrei?

— Mai vreau.

— Măi, să nu te bolnăvești! La Mănăstire tot așa mâncai?

— Nu se cunoaște?

— Ba nu! Ai crescut mare cât un urs!

— Am să mai cresc.

— N'ai să mai încapi în casă!

— Facem alta, mamă.

— Ba te-oi pune de-asupra casei, cocostârcule!

Şi râdeau toţi trei la masa cea de toamnă. Frunza de nuc aducea miros de vinuri vechi mesenilor cu apă în pahare. Dar şi vinul era de-acolo. Căci vinul e bucuria viilor ş'a soarelui în oameni; şi cei de-acolo — trei — aşa erau: cu dar de struguri în marea şi dulcea lumină.

— Te-ai săturat?

— Săru' mâna.

— Slavă Domnului! Acuma ce faci?

Fănuţă se uita pe sus, scăldându-şi sufletul în soare ca o fată care s'a lăut.

— Mi-i a sta, mi-i a mă duce...

— Da a dormi nu ţi-i?

— Nuuu! Unde-s cărbunii, mamă?

— Şi de cărbuni ţi-i foame, măi?

— Bun cuvânt: foame. Foame, sete. Gură de balaur. Aşi vrea să'nghit tot. Ce-i asta, Doamnă?

— Tinereţă, Fănuţă.

— Cum? nu mai sunt copil?

— Da nici moşneag nu-i fi! a râs Domnica, luându-l de gât.

*

Avea toată amiaza înainte.

Plecă fără de pălărie şi surtuc, ducându-se în soare. Nicăeri aiurea. Numai gândul „merg în soare" îl umplea de bucurie. Toate miroseau a soare: zaplazul încălzit al cimitirului, frunzele căzute, uliţa cu vrăbii, vântul. Altul soarele de jos, şi altul, cel din cer. Sus, lanul fără

moarte, necosit. Jos, parcă fân în mii de care, cu toată mierea florilor în el.

Ş'o vorbă adusă de la Mănăstire pentru greerii de toamnă: acolo le spunea tomniţe. Deci cântau tomniţele.

In Valea Babei mai era ceva: veniseră ţiganii. Şi ei parcă erau ai lui Septembrie, aduşi de el. Semănau, văzuţi de sus, cu frunza şi cu focul. Toţi şedeau la soare, dancii goi, femeile cu salbe, zdrenţe de garoafă şi dinţi albi; bărbaţii cu lulea, cămeşi cu mâneci largi, plete de poamă coarnă, fulger de metal la cingătoare. Caii jigăriţi păşteau în voe. Mai laoparte, coviltirile cu roţi, acoperite cu un nour vechi. Parcă ţâşnind de-adreptul din pământ, cu flacără vâlvoi, ardeau şi focuri ţigăneşti. In fund, de-asupra lor, Dealul Machedonului şi Dealul Damaschinului, cu o talangă în răstimpuri. Tăcerea dulce, ca după un bucium: fum dus lin. Apoi iar soare, prăvălit în fundul văii Babei, unde-l aşteptau ţiganii să-l spoiască în tingiri.

Fănuţă o luă pe buza râpei, fără să privească în fund. Inima se zmuncea în piept: ca o fată prinsă'n braţe, nu vroia. Dar o ducea cu sila, drumul fiind mai viu cu'mpotrivirea inimii. Se prindea cu mânile de rădăcini, ducându-se încet la vale, de-a pieziş. Până când ajunse, gâfâit şi năduşit, cu trupul frânt şi capul răsucit în urmă, spre'nălţime.

— Hu-huuu!

— Hu-huuu, făcu de patru ori ecoul, ducându-se tot mai departe.

— Hu-huuu, hăuliră dancii, învârtindu-se de-a rostogolul.

Totul era o dănţuire beată.

De-acolo, ocolindu-i pe ţigani, se îndreptă spre Cornul Luncii. Numai vaci care păşteau. Cu botul plin de bale, îl priveau lung, rumegând. Păşteau o zi întreagă, ş'apoi, pe înserat, se întorceau pline de lapte, odată cu sora lor din ceruri, luna.

Vacă! Intre cer şi pământ şi acesta era un cuvânt alb şi bun al luminii. Vacă, fum, lapte, nour: cuvinte dela începutul lumii, rămase pe pământ şi'n cer. Iată-le: vaca, fumul, laptele şi nourul.

Dar nu gândea. Lumina ochilor era şi'n el, cu toate, într'o caldă transparenţă. Ajunse la Cornul Luncii, locul albinelor. Acolo se întinse, pe florile cu nume ştiute numai de albine. Mânile subt cap, ochii deschişi. Plutea, fără de trup, topit în toate, mistuit: vie pe dealuri, soare'n cer, iarbă şi floare pe câmpie, frunză în copac, vânt câteodată cu mătasă'n poală, lene, cântec de tomniţe, aer, soare, gâză, zumzet, foşnet, adiere, — iar tăcere limpede.

Era în el un fel de rugăciune în care vorbele se şterg, s'apară Dumnezeu.

Şi deodată, fără veste, nu mai văzu nimic. Parcă era din nou la mănăstire, noaptea, în odae, — dar fără candelă şi cu nelinişte. Nu-şi putea zmulge întunericul din ochi. Acolo s'adunase, ars, uscat, înecăcios. Scrâşni prin somn.

— Nu vreau.

Se trezi, clipind orbit, cu marele obraz de Dumnezeu al lui Septembrie aplecat asupra lui.

Câtva timp stătu nedumerit, cu un îngheț în el, pe care soarele-l topea treptat.

Visase c'a orbit! Văzuse moartea ochilor! Dumnezeule! ce fericire să trăești cu frații tăi albaștri, ochii!

In cer era ca un cules de struguri. Soarele cobora spre zarea asfințitului, călcând cu aur peste struguri roșii, într'o glorie de must.

Fănuță porni pe alt drum, spre celălalt capăt al târgului. Mergea din ce în ce mai repede, dus de un gând care zbura din ochii lui tot mai departe. Zborul văzut numai de el în clocot de Septembrie era cu vijelie'n aripele lui, un fel de vultur fără ochi de pradă, vultur totuși de pe culmi și mai înalte decât ale munților.

Cu ochii în friguri intră într'o dughiană, cumpără cărbune de desen, îl strânse'n mână și porni.

Se opri, ca în copilărie, la întâiul zaplaz, în dreptul unui felinar stins — nu le venise ceasul — și cărbunele fâșâi pe lemn.

O aripă rămase, stranie, fără de trup, cu un zig-zag de trăsnet în mișcarea ei.

Când Fănuță ajunse, din aripă în aripă, tocmai la Prăvale-Baba, oprindu-se lângă zaplazul cimitirului, — Ilie Pânișoară, plin de vin, porni cu felinarele din vale înspre deal.

Veneau și stelele.

Din fundul Râpei Babei, unde ardea focul

de noapte al ţiganilor, se ridica încet alt fum de toamnă: ceaţa.

— Măi Ilie, o vinit Fănuţă! vorbi Ilie cu măgarul descoperind o aripă. Ce-o fi şi asta?

Şi pe măsură ce aprindea alt felinar în drumul spre Prăvale-Baba, Ilie descoperea altă aripă, fără să înţeleagă semnul lui Fănuţă.

Şi pe zaplazul casei Damaschin aceiaşi aripă zbura, dar Fănuţă nu-l aştepta pe bancă.

După ce-şi aprinse felinarul, Ilie porni mai departe, întâlnind aburul ceţii ridicate şi'mpaenjenite de cazanul Babei.

— Bine-ai vinit, Fănuţăăă... Măi, ci faci acolo? Discânţi?

Fănuţă parcă se lupta cu duhurile. Nu s'auzea decât fâşâitura de matasă ruptă a cărbunelui pe lemn. Abea se mai vedea. Ceaţa dădea zaplazului o faţă de vrăjitorie.

— Ilie, adă lumină. Repede.

Ilie porni spre casa lui Fănuţă. De-acolo se întoarse cu Doamna şi Domnica. Aduceau un felinar aprins.

Lumina se ivi la spatele lui Fănuţă, fără ca el să ştie cine i-a adus-o. Uitase tot. Se înţepase într'o aşchie. Sângele-i curgea din deget, înroşind pe-alocurea urma cărbunelui deslănţuit. Nu simţea durere. Nu-şi vedea sângele. Bătea un vânt în el, gonindu-i sufletul. Toată puterea i se adunase'n ochi şi'n mână. Aburii Babei îl împrejmuiau cu noaptea, fără ca să-i vadă. Trebuia să ducă pân' la capăt, să învingă.

Cei din spate nu spuneau nimic. Lumina felinarului parcă intrase în biserică. Şi toate felinarele, din vale până'n deal, ca în biserică ardeau.

Căci pe zaplazul cimitirului atins de ceaţă, cu aripe desfăşurate'n mare zbor, plutind peste prăpastie cu trâmbiţa vestirii, răsărise Ingerul.

Sus la Prăvale-Baba.

PARTEA A TREIA

Când a ajuns la Prăvale-Baba — ca din altă lume — faima de peste hotar a pictorului Ştefan Damaschin, — Fănuţă se mistuise în trecutul târgului, uitat printre copii de odinioară, încâlcit printre Ştefanii neamului. Plecase de treisprezece ani de acasă, iar de opt ani părăsise ţara, nemaiîntorcându-se. Dealungul primilor patru ani următori absolvirii liceului, Domnica abea-l mai văzuse, câte puţin spre sfârşitul vacanţelor de vară. Venea cu toamna, câte-o săptămână-două, ţinând un geamandan într'o mână şi zestrea lui de pictor-ucenic în cealaltă. Îşi lăsase bărbiţă şi musteţi de muşchetar, purta cravată moale, păr mai lung, pălărie neagră cu margine lată şi fuma pipă. Domnica îl cârpea şi-l hrănea cu ce avea mai bun, adunându-şi sufletul în jurul lui, ştiind că'ndată va pleca, drumeţ al ursitei lui, ca toţi Ştefanii neamului. Intr'adevăr, mult nu stătea, cu toate că-i plăcea să fie acasă. Se bucura de toate. Nu cerea nimic. Hoinărea pe dealuri, se dădea în scrânciob, sta de vorbă, plin de glumă şi de voe bună.

— Măi bărbosule! îi spunea Domnica, minunându-se cât a rămas de copil în unele clipe.

Dar pleca repede într'ale lui — se călătorea

ca păsările — dus de Doamna şi Domnică până la poarta casei şi de Ilie Pânişoară până la tren. Odată a încălecat pe măgarul lui Ilie Pânişoară, gonind aşa chiar dela poarta casei, de subt ochii Doamnei şi-ai Domnicăi, făcându-se că suflă ca din bucium în gâtlejul damigenei. Ele făceau haz, ridicând din umeri, dar cei întâlniţi pe drum ridicau din umeri fără să facă haz, privindu-l chiondorâş. Altminteri oamenii târgului nu-l băgau în seamă. Se şoptea numai, în treacăt însă, că feciorul văduvei Damaschin calcă strâmb şi c'are s'o ducă pe maică-sa la sapă de lemn şi la groapă. Căci nimeni nu vedea foloasele învăţăturei din liceu. De altfel, în ultimii ani „nu mai avea ambiţie", spuneau profesorii, jigniţi de nepăsarea lui pentru întâietăţile şcolare. Când profesorul de desen a auzit că Damaschin s'a apucat de pictură, a spus către colegi, în cancelarie:

— Haimana! Asta-i pictura lui. Beţie, şantan, nuduri, plete, cravată şi pălărie! Crede el că asta-i pictură? S'o creadă!

I-adevărat, pe de altă parte, că oamenii de acolo nu-l întâlneau decât în răstimpuri, cam jerpelit, bând şi cântând în câte-o cârciumă cu Ilie Pânişoară.

Doamna şi Domnica însă ştiau mai mult şi credeau în el. De câte ori trecea pe la Prăvale-Baba picta câte ceva. La plecare spunea Domnicăi:

— Aruncă.

Doamna spunea Domnicăi:

Strânge.

Domnica strângea cu evlavie. Numai că nu pricepea mare lucru. Ea își punea ochelarii și se uita de aproape, ca în carte. Nu deslușea de-ajuns de bine ce-a vrut Fănuță. Dar uneori, când se'ntâmpla s'o fure gândurile într'aiurea, și fără dinadins să-și întoarcă ochiul înspre vre-un carton pictat de el, simțea în culoare scăpărarea lui Fănuță. Și inima ei știa atunci că acela-i rodul lui Fănuță, nu al altuia. Ardea în culoare focul lui. Și nu se stingea. Parcă din ce în ce ardea mai tare, deprinzând-o pe Domnica să se încălzească mai ales acolo.

Intr'o toamnă, Fănuță s'a uitat ciudat la Domnica.

— Măi bărbosule, ce te uiți așa la mine?

Nu i-a răspuns. Ochii i se făcuseră mici și fața i se ascuțise ca a rozătoarelor.

Apoi i-a adus un scaun, a așezat-o pe scaun, și cărbunele lui a început să fâșie. Se ducea, venea, sprincenele i se ridicau și iar se lăsau, fața i se umpluse de creturi și de tresăriri.

Domnicăi i-a venit să râdă.

— Doamne, iartă-mă!

Până când Fănuță s'a oprit oftând, cu fața botoșită și fruntea numai creturi. N'a vrut să-i arate ce-a făcut.

A doua zi a luat-o pe Domnica dela treabă, ducând-o în același loc, pe același scaun.

— Măi, iar mă pozezi. Lasă-mă să mă gătesc măcar.

Nici n'a vrut s'audă.

Câteva zile a ţinut povestea asta, încurcând-o pe Domnica dela treabă. Dar parcă era o Duminică în inima ei.

Apoi, când era şi Doamna, Fănuţă a venit cu cartonul, potrivindu-l la lumină, cu faţa înspre ele.

Au tăcut toţi trei.

Cea de pe carton n'avea prunc în braţe, ca cea de pe icoană; îl avea în viaţă. Fănuţă pictase dorul în ochii albaştri ai văduvei Damaschin: Maica lui.

Acestea însă erau taine ale celor de acasă. Fănuţă parcă se păzea de ceilalţi.

— De ce n'arăţi, măi? îl întreba Domnica. Să vadă şi oamenii ce poţi tu.

Făcea un „'m" din buze, dând din cap.

— Eşti mândru Fănuţă? îl întreba Doamna.

O privea zâmbind.

— Impărat! se'ngâmfa el, scuturându-şi părul, şi cu glumă şi cu adevăr.

„Impărat" şi „năzdrăvan" erau superlative de ale lui. Spunea de pildă: o lună năzdrăvană. Despre Michel-Angelo: un Impărat! Şi despre foarte mulţi alţii: nu-i Impărat! Sau: „Când am să fiu Impărat..."

— Măi ce fel de vorbă ai tu? îl întreba Domnica.

O privea zâmbind.

— Din poveste!

— Da eşti gogeamite om!

— Eu? De unde?

— Da ce eşti?

Fănuță!

Ai fost tu odată...

Nu spune vorba asta! se încrunta el.

— Ce-ți vine, măi?

Spun: tot ce-a fost va mai fi ș'a doua oară.

— Incă măi!

— Da, mamă. Da. Eu poruncesc ceasornicelor să meargă de-a'ndăratelea.

— Cu ce le'mbeți?

— Cu lumina mea.

— Măi să n'ajungi la balamuc! îl necăjea Domnica.

El însă urma:

— Prăvale-Baba. Asta-i tot.

— Vorbești în bobote!

— Sst! Să nu spui la nimeni taina Impăratului.

Copil!

Ca singur fiu la mamă văduvă scăpase de armată.

Intr'al cincelea an, Domnica primise scrisoare dela Fănuță că-i numit profesor de desen...

— La dracu'n praznic! oftase Domnica.

Căci ea nu cunoștea decât târgul ei și pădurea unde fusese nevasta lui Ștefan. Dincolo de acestea începea „lumea", cuvânt care'n mintea Domnicăi nu era vecin cu trenul, ci cu povestea.

Ii arătase și Doamnei scrisoarea lui Fănuță. Doamna abea se bucurase. Mai mult părea

îngrijorată. Câtva timp tăcuse, dar delaovreme începuse să spuie câteceva, caşicum atunci ar fi venit scrisoarea şi ar fi avut-o în faţa ochilor.

— Asta nu-i treabă pentru Fănuţă...

— Are leafă, şoptise cu sfială Domnica.

— Sufletul lui Fănuţă nu umblă după leafă.

Apoi:

— Domnica, ce mai scrie Fănuţă?

— Tace. Işi vede de treaba lui...

Intrebarea Doamnei părea de prisos. Căci Domnica îi împărtăşise întotdeauna neîntrebată orice ştia dela, sau despre Fănuţă.

Dar după întrebarea Doamnei, şi Domnicăi începuse să-i pară ciudată tăcerea lui Fănuţă. Maşina de cusut vorbea, vorbea, şi deodată se oprea fără rost. Tăcea, tăcea, şi când pornea din nou, Domnica trebuia să'ndrepte ce greşise. Căci gândul nu era acolo.

Delaovreme numai ochii Doamnei întrebau, dar rămâneau fără răspuns.

Intr'o zi Doamna a găsit-o pe Domnica la maşina de cusut stând cu capul în mâni. Abea când Domnica a simţit mână de om pe umărul ei, a întors capul, şi a oftat. Apoi a spus:

— L-am visat pe Fănuţă. Mă îndeamnă inima să mă duc.

— Du-te, a spus Doamna. Nu mai sta la gânduri.

Domnica a tăcut, cu faţa încreţită de socoteli încâlcite.

— Domnica, şi eu aşi vrea să-l văd. Dar eu

n'am cădere să mă amestec în viaţa lui. Aşa că tu te duci la el şi pentru mine. Imi plătesc drumul meu.

Şi văduva Damaschin, îmbrobodită, ducând în mâni te-miri-ce dar şi o damigeană cu vin roş, s'a dus în lume, cu scrisoarea lui Fănuţă, în care era adresa scrisă chiar de mâna lui, să-şi caute feciorul.

A ajuns într'un oraş străin, cu lumini puchinoase, ploaie şi miros de cărbune, unde oamenii vorbeau iute şi răstit, nu potolit şi moale ca'n Moldova; şi întrebând din om în om, din sergent în sergent, a nimerit la o casă cu faţa la stradă, ciupită parcă de vărsat. Era noapte. A sunat la uşă, a aşteptat, a venit o „zmultă" ş'auzind prin geamlâcul uşei ce vrea, i-a făcut semn vrăjmaş să se ducă pe dindos. Acolo a ajuns într'o bucătărie cu miros de grăsime sleită şi de petică murdară, unde între muşte stăteau două femei la sfat, cu picioarele desculţe în papuci cu canaf roş.

— Unde stă băietu meu?

Au râs.

— Are şi nume băiatul dumitale?

— Ştefan Damaschin. Ii profesor aici.

— Să-ţi trăiască! Vesel băiat.

S'au uitat una la alta, şi au început să râdă, sulimenite şi cu dinţi de păpuşoi vechi.

— Pentru el e damigeana?

— Dă!

— Nu te supăra, mătuşică, noi ştiam că el umblă după vin, nu vinul după el.

— Unde stă, mă rog? a repetat Domnica, ridicându-şi capul cu mândrie.

— Sus. Are bilet la uşă, să-şi poată nimeri camera!

A urcat Domnica o scară cu miros urît şi s'a oprit la uşa pe care într'adevăr era numele lui Ştefan Damaschin. A aşteptat dintăi s'o ajungă suflarea din urmă şi apoi a bătut la uşă, nădăjduind s'audă glasul lui Fănuţă. Dar n'a auzit nimic. A bătut mai tare. A auzit o forfoteală şi o şuşoteală, apoi un glas răguşit de femee:

— Cine-i acolo? Tu eşti, Nicule?

— Eu, mama lui Fănuţă.

— Care Fănuţă?

— Ştefan Damaschin, fecioru-meu.

Uşa s'a crăpat: abea. A ieşit un cap cu păr roşcat, numai zulufi, ochi tulburi, nas cârn, şi buze groase.

— Nu-i acasă.

— Da nu stă aici?

„Dă Doamne să spună nu", a sperat gândul Domnicăi.

— Stă, dar nu-i acasă. Vino altădată. Ce vrei cu el?

— Sunt mama lui.

— Ei!...

Ş'a închis uşa cu răsunet şi c'o vorbă urîtă, acoperită de isbitura lemnului.

Domnica a stat câtva timp cu fruntea plecată. De multe ori aşteptase şi în târgul ei în faţa unor uşi închise, care se deschideau cu

mare greu pentru croitoreasa venită după bani. Dar ușa casei lui...

Slavă Domnului că nu-i acasă! a oftat Domnica, și cu răbdarea veche a țăranilor, și a potrivit rochia și s'a așezat pe scară, cu lucrurile lângă cotul ei.

Dacă ar fi avut patima tutunului, văduva Damaschin ar fi aprins multe țigări; dar n'o avea. De aceea a stat cu ochii deschiși, pe scară, între mirosuri urâte.

Intr'un târziu a ieșit din odaia lui Fănuță, cu țigara aprinsă și brațele unei femei de gât, un bărbat străin.

— Tot n'ai plecat? a tresărit femeia, văzând-o pe Domnica.

Era goală, într'o cămașă de noapte subțire ca foița de țigară.

Domnica a întors capul.

Domnul a trecut pe lângă Domnica, ferindu-se și numai spinare, s'a dus repede pe scară.

A mai trecut timp. Ușa nu se'nchidea. Apoi ceva s'a dus în casă, și altceva, cu foșnet de mătasă s'a întors, oprindu-se la spatele Domnicăi:

— Ascultă, mătușică, poți să-l aștepți în casă.

Domnica a tăcut.

— Ai să răcești pe scară.

Domnica a tăcut.

— Hai să-ți dau un ceai.

Domnica a întors capul, a măsurat-o lung, în ochi, și i-a spus:

— Eu n'am ce căuta acolo.

Şi s'a strâns în ea, ca o biserică încuiată.

Cealaltă a trântit uşa, tot cu o vorbă urîtă, şi a lăsat-o în pace.

Acolo şi-a petrecut Domnica noaptea.

Spre dimineaţă tocmai, inima ei, ca un câne, l-a simţit pe Fănuţă, ş'a început să bată altfel. Glasul lui urca scara cântând, dar paşii erau parcă ai lui Ilie Pânişoară.

— Care-i acela?

— Eu, Fănuţă.

Cu o mişcare răsucită a capului, a căutat să-şi smulgă ochii înroşiţi din fumul vinului.

Şi glasul lui a răsunat curat şi tânăr:

— Mama!

A luat-o'n braţe, ridicând-o'n sus. Duhnea a vin.

Apoi s'a uitat la ea, lung, s'a uitat la uşă, dintăi cu nedumerire, apoi cu coarne de taur în privire, şi ridicând pumnul a isbit.

Uşa s'a deschis îndată.

— Culcă-te. Eşti beat, a spus cea dinlăuntru.

— Ieşi!

— Mie-mi spui?

— Ieşi.

Apoi a răsunat o palmă.

— Bestie!

— Ieşi.

— In genunchi ai să mă rogi! Aşteaptă tu!

— Ieşi.

Se vede că femeia s'aştepta. Căci n'a trecut mult timp şi a ieşit c'un geamandan şi un

căţel cu fiong la gât, ţinându-şi capul dat pe spate.

Domnica a intrat apoi în casa lui Fănuţă. Dar ochiul ei n'o vedea să fie a lui Fănuţă. Un pat străin, un dulap străin, o masă cu cărţi şi mucuri de ţigară, podelele murdare subt un covor slinos ca ţiganii, hârtii aruncate prin colţuri, aţe de paianjen cu muşte pe sus, şi un miros acru de sudoare şi parfum, care era altul decât mirosul de sopon de albituri, de terebentină şi uleiuri al odăii lui Fănuţă.

Fănuţă parcă adormise pe marginea patului, cu fruntea'n jos, cu şuviţe de păr care-i spânzurau peste ochi, pufăind din greu în răstimpuri.

Apoi deodată s'a scuturat. Şi dând cu ochii de damigeană, a destupat-o, a umplut două pahare, vărsând şi pe jos, şi venind împleticit spre Domnica, i-a spus:

— Ai să bei un vin cu Fănuţă. Eşti mama mea. Asta-i!

Domnica a luat paharul, şi-a muiat buzele în el, dar faţa i s'a umplut de lacrimi.

Fănuţă s'a uitat la ea, pe deasupra paharului oprit la buze. Faţa i se acoperea de creţuri.

Vedea altceva, printr'un fum abea ridicat, nu abea venit: două lumânări care priveau cu ochi de aur moartea tatei, casa lor plină de babe, şi mama, fără glas, cu faţa stinsă şi spinarea aplecată: ca o cerşetoare primită în casa altora. Săraca!

„Uţa-uţa, Cerule,
Uţa-uţa, uţa-uţa,
Carele eşti numai ste
Nu lăsa povestea me.
Sue-o'n înălţimile
Celui care tată e
Uţa-uţa, Cerule".

Şi s'a pornit şi el la plâns, cu inima culcată pe o veche durere.

Până când Domnica şi-a şters ochii, a pus paharul pe masă, şi venind alături de el, i-a spus:

— Lasă, Fănuţă, să ne bucurăm că suntem sănătoşi.

Şi până la alte vorbe, Domnica s'a pus să facă treabă, începând prin a deschide toate ferestrele. Apoi i-a pregătit de spălat lui Fănuţă, i-a căutat schimburi, i-a făcut o cafea neagră amară, şi l-a pornit la şcoală.

Când s'a întors, Fănuţă a văzut că în casa lui venise mama. Lucrurile îşi căpătaseră locul, ferestrele spălate primeau altfel lumina, podelele luceau, covorul plecase. Parcă începea Paştele. Sunau clopote din nou în viaţa lui Fănuţă, aducându-i aminte de el dela Prăvale-Baba.

— Măi Fănuţă, nu-i de tine locul aista!

Intr'adevăr acestea erau vorbele pe care le-aştepta Fănuţă, împotmolit de câtva timp într'o treptată amorţire a curajului. Inchidea ochii în beţie, ca să nu vadă nici târgul, nici

oamenii, nici şcoala, nici pânzele rezemate de pereţi, de-asupra dulapului, ca nişte arme ruginite.

S'au hotărît într'un gând şi într'un glas, ciocnind pahare cu vin roşu de acasă pentru viaţă nouă.

Fănuţă s'a dus la stăpânire, cu haine pregătite de Domnica, încercând să obţie concediu de un an, el însărcinându-se să-şi găsească locţiitor printre colegi dela Belle-Arte.

Dintăi a învăţat să aştepte câteva zile.

Apoi a fost primit pe la ceasul foamei de amiază, de cineva care se gândea la masă, cu ochii la ceas.

— Damaschin al cui?

— Al tatei.

— Cine-i tatăl dumitale?

— A murit.

— Şi vrei să pleci din ţară? Păi abea te-am numit. Şi ce vrei să faci la Paris?

— Să'nvăţ pictura.

— Dar la şcoală ce-ai făcut?

— Ce se face la şcoală.

— Nu-i de-ajuns?

— Pentru profesor da; pentru pictor, nu.

— Şi dumneata ce eşti, mă rog?

— Pictor.

— N'ai decât să alegi: ori profesor la datorie, ori pictor unde-ţi place.

— In nici-un caz aici.

— Demisia.

I-a dat-o şi s'a dus liber, şuerând a câştig,

nu a pagubă, cu pălăria pe-o ureche aducându-şi aminte de cântecul lui Ilie: „Am un leu şi vreu să-l beu".

Domnica, între timp, s'a dus la Mănăstire, la mama ei, Maica Serofia. După ce i-a sărutat mâna, cerându-i iertare pentru neascultarea de odinioară, în faţa icoanelor i-a spus tot. Ş'apoi s'a întors cu veste bună la Doamna. Maica Serofia deschisese punga pentru nepot. Curând a venit şi depeşă dela Fănuţă:

„Sunt liber".

— Ce-o fi însemând? a întrebat-o Domnica pe Doamna. L-au învoit?

Doamna a dat din cap.

— După cât îl ştiu, cred că s'a lepădat de şcoală.

Domnica a oftat.

— Cum o vrea Dumnezeu!

— Şi noi unde suntem? Ascultă, Domnica, mi-a venit un gând: tot eşti singură; mă primeşti în casa ta?

Domnica a deschis braţele.

— Pentru totdeauna, a adăugat Doamna, până la capăt.

— Şi cu casa ce faci?

— O vând.

— Doamne fereşte! s'a cutremurat Domnica, întunecându-se, căci în sufletul neamului ei vorba „vând", era alături de vorba „foc" pe acelaşi hotar al prăpădului.

Dar Doamna zâmbea cu împăcare.

— Ce-mi trebue mie casă? Mă apropii de

alta. Pe asta tot pentru Fănuță o păstrăm. Numai că lui Fănuță nu-i trebue casă după moartea mea. El are nevoe de viață și învățătură pentru talentul lui. Vând casa și-i dau banii lui, Domnica. De mult i-am dat casa, cum i-am dat și cărțile mele. Am îmbătrânit. Mă mut la tine. Ș'am să fiu mai fericită în casa ta, c'un copil al nostru în lume, decât la mine, singură într'o casă pustie.

Și tot așa l-au dus când a plecat, până la poartă, ele două, albe, el cu tinerețea lui.

Fănuță trimetea zâmbet locurilor care rămâneau cu cele două mame, subt un cer albastru. Ilie-l aștepta. Ciocniseră împreună.

— Cum se va întoarce Fănuță la Prăvale-Baba? întrebase el din prag.

Patru ochi umezi îl priveau muți.

— Impărat, măi Fănuță, răspunsese Ilie.

— Ați auzit? Impărat mă'ntorc.

Și s'a dus pe drumul tuturor pașilor.

Apoi a sunat trenul. Și Fănuță s'a mai dus odată.

Apoi a venit Ilie Pânișoară să aprindă felinarul dela poartă. Domnica îl aștepta cu un pahar cu vin.

— In norocul lui Fănuță!

— Săru'mâna. Da cu cine ciocnesc?

Și Domnica și-a adus un pahar cu vin, și a ciocnit lângă felinar cu Ilie Pânișoară. Incetul cu încetul, oamenii de acolo l-au uitat pe Fănuță. Alți copii ridicau praf pe ulițele târ-

gului, se tundeau ca să intre la şcoala primară, creşteau şi se duceau sau rămâneau.

Numai trei îl mai păstrau pe Fănuţă în inima şi'n amintirile lor: Domnica, Doamna şi Ilie Pânişoară, care în fiecare seară avea pe banca lui Fănuţă o pâne, un sfert de vin şi vorbe bune. Scrisorile dela Fănuţă, nu tare dese şi nu tare lungi, erau dintâi cetite cu glas tare de Doamna; apoi cetite cu ochelarii pe nas, de Domnica. Iar seara la aprinsul felinarului le asculta şi Ilie Pânişoară, cu măgarul alături. Şi măgarul avea porţia lui de mâncare, din mâna Domnicăi.

Nimeni nu întreba pe nimeni când se întoarce Fănuţă. Scrisorile lui pomeneau mereu de alte drumuri decât de cel de întoarcere spre casă. Nume păgâne cu sunet ciudat, pe care numai Doamna le ştia, căci Domnica şi Ilie Pânişoară nu vedeau în ele decât depărtarea.

— *Măi Fănuţă, nu cumva să-mi aduci o nălucă di ceia din străinătăţile tale.*

— *N'ai nici-o grijă, dragă mamă. Mă lupt cu-atâţia balauri, că n'am vreme pentru năluci.*

Astfel, Domnica auzea glasul lui Fănuţă, vorbind cu el ca şi cum n'ar fi plecat de acasă. Doamna-i trimetea lui Fănuţă scrisori mai lungi, istorisindu-i toate întâmplările de-acasă: puţinile şi măruntele întâmplări. Dar în toate scrisorile lui Fănuţă era un „mai spune", pe care Doamna îl înţelegea. In schimb, Domnica vorbea cu Fănuţă.

— Ei, Domnico, o întreba Doamna, după ce isprăvea de scris; ce vrei să-i spun?

Şi Domnica vorbea cu el:

— *Măi Fănuţă, ieri am făcut o budincă grozavă: cum îţi place ţie. Doamne, Doamne, am zis, gustă el Fănuţă aşa budincă?*

Vorbele plecau de acolo, ca atunci culese din pomii livezii, astfel ajungând până la urechea lui Fănuţă. Şi Ilie îi vorbea uneori, tot prin pana Doamnei...

— *Măi Fănuţă,. mi-o murit Ilie.*

Murise măgarul. Treceau anii. Felinarele şi Ilie pierduseră o umbră credincioasă.

Alt „măgar" se ţinea de Ilie, dar cu două picioare: un nepot de soră care apucase pe urmele lui Fănuţă. Ilie habar n'avea de el. Iar sora lui Ilie îi spusese plodului, pe vremuri:

— Să te păzeşti de Ilie Pânişoară.

— Da cine-i?

— Un beţivan.

Şi într'o bună zi, Ilie s'a trezit la crâşmă c'un zdrahon cu pălărie neagră şi cravată ca a lui Fănuţă.

— Bună ziua, moş Ilie. Nu mă cunoşti?

— Măăăi, îl luase Ilie în primire. Mă'ncerci cu vorbe, cruci şî Dumnezăi.

— Nu mă ţii minte, Moş Ilie? Ţi-s nepot de soră.

— Te-ai îmbatat, măi! Care-i aceia sora lui Ilie?

— Mama: nevasta tatei, Lisaveta Dudai.

— Treaba voastră, măi. Ci-mi zăpăceşti mie vinu cu pomelnicu vostru.

— Beau şi eu.

— Da câţi ani îi fi având?

— Douăzeci şi trei.

— Şi mă ştii tu pi mini?

— Cum să nu te ştiu dacă ţi-s nepot de soră!

— Da eu câţi ani am? se'ncruntase Ilie.

— Ştiu eu!

— Tu sâ ştii? Vinu sâ ştie, că el m'o botezat şi el are sâ mă îngroapi.

— Bem un vin, Moş Ilie?

— Bravo, măi. Da cum de-ai ieşit tu om di ispravâ din soră-mea? zîci tu!

— Heei! M'am dat la brazdă.

Dăduse de băut nepotul, înfierbântându-l pe Ilie până la cântec şi pupături. El însă nu se îmbătase. Dar Ilie n'avea cum să descopere astfel de vicleşuguri ale apei.

Câtva timp, nepotul cercase să se apropie de inima lui Ilie, pe calea vinului. Apoi începuse să-l întrebe cu încetul despre „Maestrul Damaschin".

— Care-i aista?

— Păi nu sunteţi prieteni de când lumea, Moş Ilie?

— Cu cine, măi năucule?

— Cu pictorul Ştefan Damaschin.

— Cu Fănuţă! Aşa zî! se iluminase Ilie. Bem un vin în cinstea lui Fănuţă. Frati, măi! Fănuţă-i vinu meu de-aici! se bătuse el cu mâna

pe inimă. Be javrâ di sorâ, se supărase Ilie văzând că nepotul nu dă duşcă paharul ridicat în cinstea Impăratului.

Incetul cu încetul, nepotul aflase câte ceva dela Ilie despre pictorul Damaschin; adică mai curând despre Fănuţă şi ai lui, căci despre Maestrul Damaschin, cum îl numise curtenitor, ştia mai mult decât Ilie şi cei de acolo.

Faima pictorului Damaschin descălecase în ţara lui de baştină, unde era necunoscut, făcând vâlvă deocamdată maicuseamă printre pictori. Revistele de artă, nu de mult venite din Franţa, vorbeau despre pictorul Ştefan Damaschin, ortografindu-i nestropşit numele, cu un alt accent decât al curteniei. Cronicarii, tineri şi bătrâni, făcând parte din mai multe generaţii, vibrau laolaltă. Unii scriau: „Paleta pictorului român aduce Franţei o lumină magică: deşteaptă în ochii noştri blazaţi amintirea unui rai sălbatic, redându-ne o zguduire şi o exclamaţie de primitivi". Alţii scriau: „Pictura acestui neaşteptat Maestru aminteşte poezia lui Serghei Essenin. Arta amândorora împrospătează sensibilitatea, brutalizând-o. Şi unul şi altul captează fără efort aparent, cu o spontaneitate irezistibilă, marile mirări ale omului în faţa lumii descoperite. Thalassa! au exclamat Grecii când au văzut marea. Pictorul Damaschin şi poetul Essenin sunt în arta lor, contemporanii acestei exclamaţii". Alţii: „Nu aplaudăm. Pictura acestui nou venit depăşeşte preţuirea clasică. Asistăm cu o admiraţie în-

fricoşată la deslănţuirea unei forţe singulare, care poate lăsa imitatori, dar nu şi urmaşi".

Apoi pagini întregi de reproduceri.

Nepotul lui Ilie Pânişoară intrase la şcoala de Belle-Arte îndemnat de profesorul de desen dela liceu, de credinţa în el şi de ambiţia lui de a fi artist. Se numea Petre Dudai. Tatăsău era comandant de sergenţi: „Căpitan Dudai", aşa îl botezaseră oamenii. Vroia să-l dea pe Petruţă la Şcoala Militară, făcându-l să ajungă măcar atâta cât era el prin poreclă. Dar profesorul de desen îl încredinţase că Petruţă are ştofă de mare artist şi viitor sigur. Căpitan Dudai deschisese punga şi poarta artei lui Petruţă.

Nepotul lui Ilie avea darul să intre subt pielea oamenilor. Il ajuta şi înfăţişarea. Era înalt, cu umeri laţi şi şold îngust, avea obraji rumeni de ţărăncuţă dela munte, ochi negri cu albul vioriu şi gene pentru două fete. Când râdea — şi râdea des — se bucurau ochii de atâta albeaţă tânără. Prospeţimea sănătăţii lui amintea harbuzul despicat în toi de arşiţă. Niciodată nu era posomorît, nu fiindcă nu i se'ntâmpla şi lui, dar obrajii, cu ochii şi dinţii, spălaţi cu dimineaţă de cireşe, nu-l lăsau să pară. E greu de închipuit o înfăţişare mai luminos curată decât a lui Petruţă Dudai. Să-l duci aşa cum era, la icoana Maicei Domnului, dându-i-l printre ulcelele cu miere şi lumânări de ceară.

La Belle-Arte îşi uimise profesorii prin iu-

ţeala cu care învăţa tot ce ştiau ei. Pricepea tot şi făcea întocmai. Nu numai atâta, dar pe nesimţite devenise de folos tuturora. Unora le aducea servitoare — când ei nu găseau — îmbunând pe cele mai năzuroase soţii; altora le cumpăra lemne, cu preţurile cele mai ieftine, şi lemnele cele mai uscate, fără greşală la cântar; altora le medita copiii pentru şcoală — indiferent la ce: latină, istorie, matematici, chimie, — fără plată: numai cu masa. Astfel fusese găzduit: fără plată, numai cu meditaţia şi supravegherea şcolarului nărăvaş. Apoi Petruţă scria la ziare, găsind laude pentru expoziţiile tuturora: şi ale profesorilor şi ale elevilor. Tot el se'nsărcina, ducând la capăt bun, cu campaniile prin presă pentru nevoile instituţiei. Devenise intimul profesorilor, umblând cu ei pe stradă, însoţindu-i cu geanta la aperitive, aducându-i acasă, până la uşă, cu salut de ucenic, — poftit la nunţi, la cumătrii, la onomastici, căci ştia să cânte din gură — bariton — şi să danseze. Apoi intrase şi în cancelaria şcolii, când secretar, când orişice, după cum era nevoie, făcând socoteli, întocmind scripte: avea o caligrafie desăvârşită, cu ronde şi cursive.

Simpatic, voios, sănătos, curat, destoinic şi devotat.

Petruţă!

— Petruţă-i un băiat de aur!

Mulţi ar fi vrut să-l aibă ginere. Dar Petruţă se ferea de încurcături. Nici cu nevestele,

nici cu fetele. Frate cu toţi, fiu şi nepot al tuturora — spunea la mulţi: bădiţă — duşman al nimănui; dar altceva nu.

Profesorii vedeau în el un viitor coleg: de pus la rană. Până atunci însă plănuiau să-l răsplătească printr'o bursă în străinătate. Gândul acesta parcă venise deadreptul din inima lor. In realitate însă încolţise deadreptul în mintea lui; dar se strecurase atât de binişor în urechea celorlalţi, cu-atâta untdelemn duhovnicesc, încât nimeni nu-şi aducea aminte cum de-au ajuns cu toţii, într'un glas, să fie pentru Petruţă. Căci dacă el era alesul lor, la şcoală mai erau şi alţi aleşi, în înţelesul harului. Aceia însă, mai de sine stătători şi mai colţoşi, se uitau de sus la cei de pe catedră, şi cam strâmb, cu buza răsfrântă. Treaba lor! Să-şi facă singuri drumul!

Intretimp, Petruţă, zilnic la redacţia ziarelor unde colabora, la curent cu tot ce se'ntâmpla pe lume, aflase că Parisul a consacrat un nou pictor: pe Ştefan Damaschin.

Dintăi îşi adunase toate amintirile de-acasă. Ştefan Damaschin dela Prăvale-Baba, fiul văduvei Damaschin, tovarăş de beţie cu Ilie Pânişoară — iaca! iaca! — plecat de mult din ţară, fără nume.

Bun! Cu binişorul! Acestea erau exclamaţii intime ale lui Petruţă, când plănuia ceva la care alţii nu s'ar fi gândit, sau cel mult, ar fi ridicat din umeri.

Deocamdată Petruţă consacrase rânduri o-

magial informative pictorului moldovean care... Neştiind adresa din străinătate a pictorului Damaschin, expediase ziarele respective la legaţia dela Paris, cu rugămintea de-a fi trimise mai departe, subliniind cu creion roşu textul laudei şi adăugând şi adresa autorului ei. Nu primise nici-un răspuns. Dar vara, întorcându-se în târgul lui natal şi-al pictorului Damaschin, luase altă cale spre Paris, cea care începea la crâşmă, cu pahar de vin, alături de Ilie Pânişoară: Moş Ilie.

Moartea măgarului lăsase un gol în spinarea lui Ilie, maicuseamă seara, la aprinsul felinarelor. Golul acela tocmai îl umpluse într'o seară Petruţă.

— Merg cu tine, Moş Ilie.

— Hai, măi, că-mi eşti magar după soră: zîci tu!

Au ajuns astfel tocmai la Prăvale-Baba, unde Domnica aştepta în fiecare seară, cu un sfert de vin şo pâne, amintirea lui Fănuţă.

— Săru' mâna Coană Domnică. Iaca un alt magar.

— Săru' mâna Coană Domnică, se îndoise Petruţă, descoperindu-şi tinereţa cu dinţi albi.

— Da cine eşti mata?

— Nepotul lui Moş Ilie!

— Să te văd mai bine. Da mare şi voinic eşti! oftase Domnica, punându-şi ochelarii. Să-ţi trăiască, Ilie.

— Şi eu sunt pictor!

Domnica îi pusese mânile pe umeri, zâmbindu-i cu bunătate.

— Dragu mamei Fănuță! El îi departe. Și ești pictor? Da pe Fănuță-l știi?

— Cine nu-l știe, Coană Domnică. Am și scris despre el.

— Unde-ai scris?

— La gazetă.

— Și nu mi-ai adus și mie! îl dojenise Domnica.

— Cum să n'aduc. N'am îndrăznit. Dar am la mine.

Scosese ziarele din buzunar, păturite și subliniate.

Domnica o chemase și pe Doamna din casă. La lumina felinarului, Doamna cetise cu glas tare articolele lui Petruță despre pictorul Damaschin.

Ceas de aur, lângă felinarul amintirii lui Fănuță.

Doamna se uita la Petruță ca la un pom de Crăciun.

Toți îl priveau, cu ochii amintirii, ca pe-o veste dela celălalt care era aproape'n inimi și departe'n noapte.

Doamna îl cunoștea mai de mult din clasele primare, căci și lui îi fusese profesoară, dar de-acolo abea și-l amintea. Mare nu-l văzuse niciodată. Scrisul lui nu-l deosebea de alții. Dar vorbea cu dragoste și cu evlavie despre Fănuță.

Domnica îl poftise în casă împreună cu Ilie,

dându-le plăcinte calde şi vin roş. De mult nu mai răsunase glas de băiat tânăr în tăcerea casei. Invia alt glas, aducând tinereţa altor vorbe: se amestecau în bucuria clipei neaşteptate.

— Da mai vii pe la noi? îl rugase Domnica la plecare.

— Cum să nu! Când vreţi. Vin cu Moş Ilie.

— Mâne seară...

— Mâne seară, se învoise Petruţă, zâmbind cu toate zâmbetele feţii lui: dinţi, ochi, obraji.

Şi dela portiţă, Domnica îl însoţise cu privirea până când se topise'n noapte.

De-atunci, în fiecare seară, vorba „Maestrul Damaschin" se îmbinase la Prăvale-Baba cu numele Fănuţă. Fănuţă rămăsese acolo, Maestrul Damaschin venea prin tinereţa lui Petruţă, mai să nu'ncapă în casa Domnicăi, „Impărat", cum spunea Fănuţă în glumă.

— *Măi Fănuţă, spun oamenii c'ai ajuns lucru straşnic. Abe încapi în gura lor, bată-te să te bată norocu. Ptiu! Să nu te diochi!*

Uţa-uţa ca'n poveste
Uţa-uţa uţa-uţa
Cine-i mic şi nu mai este
Intr'o zi c'o lună creşte
Şi sporeşte ca o veste
Uţa-uţa ca'n poveste!

— *Mamă dragă, Fănuţă nu se schimbă. Oriunde e, el tot Fănuţă dela Prăvale-Baba ră-*

mâne. Mata, mamă, închide ochii şi să ştii că Fănuţă-i acolo.

De opt ani nu se mai văzuseră, dar vorbeau unul cu altul ca din două odăi vecine, printr'acelaş miros de busuioc şi cu-acelaşi ţaca-ţaca al maşinei de cusut.

Asculta acum şi Petruţă cetirea scrisorilor dela Fănuţă. Căci în casa Domnicăi numai despre el se vorbea. Toată copilăria lui era acolo, în vorbele Domnicăi, ale Doamnei şi ale lui Ilie Pânişoară. Din trei părţi îl adunau. Gutuile, bostanii, zaplazurile, tabla şcolii primare, felinarele, Foişorul Voiniceilor, Oacă, Oanţă, Chilug şi ceilalţi, — răsăreau din noapte la lumina lămpii sau a felinarului.

— Ce tot faci acolo cu babele? îl întrebau acasă pe Petruţă.

— Ştiu eu ce fac! răspundea el, fără să-şi descopere gândul, căci era tainic de felul lui, în aşa măsură încât şi-ar fi putut însuşi vorba unui Sultan care spunea că dacă un fir din barbă i-ar şti gândul, şi-ar tăia barba.

Când se'ntorcea acasă dela Domnica, se închidea în odaia lui şi însemna tot ce aflase într'un caeţel.

Afla mereu, scotocind cu întrebări pe ceilalţi.

Intr'o zi, Domnica-i arătase cel dintâi caet al lui Fănuţă, cel cu Moş Crăciun. Petruţă îl răsfoise cu atenţie, foae cu foae. Apoi Domnica

îl dusese în odaia ei, ridicând lampa asupra „portretului mamei".

— Coană Domnică, asta-i avere mare, exclamase Petruţă, cu palma pe obraz.

— Aiasta-s eu, drăguţă, oftase Domnica.

Erau astfel, pe cartoane, şi Doamna, şi Ilie l'ânişoară cu Ilie...

— Uiti saracu Ilie, exclamase Ilie, regăsindu-l ca pe vremea lui Fănuţă.

...Şi ţiganii risipiţi în Valea Babei, cu atâta vechime şi putere, încât parcă erau un trib al soarelui pe la'nceputul lumii. Apoi Maica Serofia...

— Phiii! şuerase Petruţă, cum faci, fără să vrei, când dai de viforniţă.

Căci viaţa Maicei Serofia te bătea ca un viscol.

...Şi altele şi altele, lumini şi umbre care vorbeau altă limbă decât cea ştiută de Petruţă.

Intr'adevăr: nu erau proşti franţujii care-l lăudau cu spaimă! Cumplit talent! Nu desmierda. Inşfăca şi învingea. Iţi venea să spui: Aman, ca pe vremea năvălirilor turceşti.

— Coană Domnică, am să te rog ceva...

— Spune, drăguţă!

— Mă leşi să copii tablourile Maestrului Damaschin?

— Dă, ştiu eu! se cumpănise Domnica. Da poţi?

— Am să 'ncerc.

Petruţă venise dimineaţa, aducându-şi pânze şi culori, punându-se la lucru. Se ridica din

nou mirosul lui Fănuță în casa Domnicăi: terebentină și uleiuri.

Petruță trudea din răsputeri, cu ochii mici, cu ochii mari, de-aproape și de mai departe. Lua asemănarea, dar focul nu putea să-l ducă mâna lui.

— Cum îi, Petruță? îl întreba Domnica.

— Tare-i greu!

Și Domnica se uita ca la altar la strălucirea lui Fănuță, și cu bunătate la truda celuilalt.

— *Măi Fănuță, pe tine nimeni nu te poate fura. Iaca se'ncearcă de-atâtea zile, Petruță, nepotul de soră a lui Ilie Pânișoară. Îi băiat tare bun și inimos. Ne mai umple casa. Da degeaba se'ncearcă el să facă la fel cu tine. Pe tine altfel te bate soarele, bătu-te-ar norocul.*

Doamna scria acestea cu un surâs gânditor, minunându-se cât de departe — în toate — și totuși cât de aproape erau mama și fiul. Steaua lui din ea plecase, lăsând o dâră în întunericul ei.

Petruță devenise un copil al casei. Stând mai mult acolo, învățase rostul tuturor lucrurilor. Și nu stătea degeaba. Reparase zaplazul, fântâna, acoperișul, și într'o zi, fără să știe Domnica, îndrăvenise scrânciobul copilăriei lui Fănuță, făcându-l iar să scârțâie.

— Ce s'aude? întrebase Domnica.

— Am dres scrânciobul.

Cum să nu-i fie'n inimă, cel din scrânciobul din nou pornit? Petruță adusese în toate o

înviorare. Glasul lui răsuna, pasul lui răsuna, tinereţa lui intrase'n casă ca un coş cu mere.

Doamna ieşise la pensie; nici pe Domnica n'o mai ajutau ochii ca odinioară. Imbătrâniseră amândouă. Somnul li se scurtase. In odaia lui Fănuţă, unde dormea Doamna, lumina s'aprindea mult înainte să răsară soarele; Domnica o vedea dela fereastră, nu deadreptul, ci răsfrântă pe cerdac.

— Săraca, nu mai are somn, gândea Domnica, vorbind singură.

Dela o vreme, Domnica începuse să vorbească singură. Adică ce gândea, spunea, fără să-şi dea seama. Uneori se trezea râzând. Tresărea, caşicum Fănuţă ar fi fost alături. Maicuseamă în toi de noapte, când vedea lumina lămpii în cerdac, îi venea să spue:

— Nu dormi, Fănuţă?

Ştia că acolo-i Doamna. Dar se gândea că undeva departe, peste nouă mări şi ţări, poate că arde lampa lui Fănuţă. Tot o fereastră, tot o lampă, tot o noapte, tot Fănuţă.

Era şi nu era Trei avea. Ştefan şi cu fetiţa dormeau la cimitir; iar Fănuţă se suia cu steua ursitei lui, ducându-se.

In ceasurile acestea, Domnica vorbea cu Dumnezeu. Uneori aţipea pe scaun, la fereastră. N'aprindea lumina. Noaptea-i noapte. Aştepta să vie dimineaţa. Şi dimineaţa îl primea cu braţele deschise pe Petruţă, sărutându-l pe frunte.

— Măi Petruță; sau: Măi pictoraşule.

El îi spunea:

— Mamă Domnică...

Şi Domnica se bucura să mai audă vorba care plecase din casă de opt amar de ani.

Petruță mai descoperise în pod caete cu schiţe, şi pânze lăsate de Fănuță. Erau acolo între altele, còpii făcute de el după picturile bisericilor Bucovinei, câteva schiţe de îngeri, un album cu caricaturi, şi o Măicuță cu ochi verzi... Iarăşi, buzele lui Petruță şueraseră prelung.

— De unde le scoate?

Intr'adevăr, privind în podul cu ceapă, colb şi aţe de paianjen, ochii Măicuţei, puteai să spui: „Incepe primăvara", cu-atâta iarbă nouă în cuvinte, înspre toporaşi, că şi căprioarele ar fi venit cu botul întins.

Atunci ş'acolo, în podul casei Damaschin, se luminase deodată mintea lui Petruță: Ştefan Damaschin se născuse pictor; Petre Dudai nu se născuse pictor.

Sunt lucruri simple, pe care unii nu le văd o viaţă întreagă. Adevărul e întotdeauna lucru simplu; numai că oamenii nu au ochi să-l vadă. Şi de aceia trec pe lângă el, ducându-se'n minciună cu speranţa să'ntâlnească fericirea şi norocul.

Petre Dudai crezuse în talentul lui, încă din liceu. Crescuse, muncise şi învăţase în această

credință. Și-o pierduse deodată. Și totuși nu era trist. Zâmbea cu ochii strălucind de viitor.

Prost am fost!

Și viața lui, sfărmată o secundă, creștea și mai robustă.

Acolo'n podul casei Damaschin, răsunase, fără de ureche s'o audă, vorba asta:

— Damaschin îi mare pictor, da nu-i negustor. Petruță nu-i pictor, da-i mare negustor. Noroc, Petruță!

— Unde-mi iești, pictorașule? auzise el glasul Domnicăi.

— Vin din pod, Mamă Domnică.

Lăsase'n pod o piele veche; se scoborîse și mai tânăr înspre viață nouă.

La Belle-Arte nimeni nu aflase de schimbarea lui Petruță. Căci era același, și la școală și în afară. Acasă scria rar. Dar cei dela Prăvale-Baba primeau măcar odată pe săptămână câte-o scrisoare lungă dela el, în care nici Ilie Pânișoară nu era uitat. „Mamă Domnică": așa începea. Și-i spunea tot: adică tot ce se'ntâmpla cu haz în jurul lui. Din când în când, câte-o vorbă despre Maestrul Damaschin. „Ajunge Impărat, Mama Domnică". Știa și asta, tot dela Prăvale-Baba.

Dar n'a aflat decât pe urmă, după ce se întâmplase, că în lipsa lui, un venetic adulmecase casa cu comori.

Veneticul se numea Artân Docuzian. Făcuse drumul București-Paris cu avionul, numai pen-

tru Maestrul Damaschin. La Bucureşti nu ştia nimeni că plecase. Au aflat abea după ce s'a întors, cu două pânze ale Maestrului, poftind lumea la el.

— Cât te-au costat?

Ridica din umeri, ducea braţul spre cer, apoi ş'acoperea ochii cu mânile.

— Nu mai întrebaţi? Dar face şi mai mult, adăuga Artân Docuzian privind lumina pânzelor cu ochi de slavă.

Abea după recepţie, pornise spre oraşul pictorului Damaschin, cu automobilul.

Să nu fi fost drumul acesta spre Prăvale-Baba, văzut dela Paris de ochii lui Fănuţă, Artân s'ar fi întors într'adevăr cu mânile pe ochi: să nu-şi mai vadă punga. Armean, armean la pungă, şi la minte, dar pătimaş pentru pictură.

— Maestre, maestre scump, se jelea el; viu tocmai din România.

— Când te'ntorci? îl întrebase brusc Fănuţă.

— Cu mâna goală?

Această vorbă „mâna goală" îi cruţase punga de prăpăd. Căci ochii Maestrului Damaschin vedeau altăceva, cu ochii lui Fănuţă. El îi explicase drumul, cu accent moldovenesc: ...O iei aşa, treci pe la Cornul Luncii, dai de nişte case mici, te opreşti la o crâşmă, crâşma lui Leiba, zâmbise Fănuţă, şi 'ntrebi de Ilie Pânişoară... Îi spui: Măi Ilie, aşa o spus Fănuţă, du-mă la Prăvale-Baba.

Cu styloul în mână şi agenda deschisă, Artân nota vorbele Maestrului.

Astfel se oprise la Prăvale-Baba automobilul lui Artân Docuzian, cu Ilie Pânişoară.

— Coană Domnică...

Nu mai era nevoe de vestire, căci nimic nu putea fi mai ciudat decât un automobil cu glas, acolo.

Şi Doamna şi Domnica se iviseră în cerdac.

Artân se scoborîse cu un geamandan de piele, înaintând cu untdelemn în ochi spre cele două babe.

Dar Ilie îi luase înainte, bătându-l cu mâna peste spate:

— Coană Domnică, vini dela Fănuţă. L-o văzut.

— Cum îi, Domnule, spune? se revărsase înecat glasul Domnicăi.

— Mă rog, începuse el cu zâmbet înflorit, care-i mama? şi care-i Doamna?

— Dragul lui Fănuţă, tăti ţi le-o spus.

— Şî dispri Ilie i-o spus, Coană Domnică! Nu mă uitâ Impăratu meu! Zî-i măi omule, ci stai, îi dăduse ghes Ilie care tot cu vin era.

Gura lui Artân — mică şi roşie, el era mic şi brun, cu ochi mari şi negri — începuse dulce să le spue cum e Maestrul, unde stă, că tot Parisul e la picioarele lui, că România se mândreşte cu el, că ferice de mama care... şi ferice de Doamna care...

Văzând ochi umezi, şi ochii lui se umeziseră,

căci aşa era Artân, femee cu femeile şi Artân cu bărbaţii.

— Coană Domnico, nu dischizi un şîp? vorbise Ilie.

— Lasă, Ilie Pânişoară, spusese Artân; am nişte şipuri pentru tine; ţi le trimete Maestrul.

— I'auzi! se minunase Ilie. Măi, vin împărătesc! ·

— Chiar vin împărătesc! exclamase Artân, deschizând geamantanul.

Vroise Fănuţă să se reverse pentru mama Sipetul Sfintei Vineri.

Se împlinise voia lui, cu mânile din Orient ale lui Artân. Scotea mereu, dând viaţă de bazar mătăsurilor, ştofelor şi şalurilor. Pentru mama. Pentru Doamna. Pentru Ilie, patru sticle de vin vechi şi una tot atât de nobilă „Fine Napoléon", cu decoraţie de ceară prinsă de gât.

— Măi Ilie, ştii tu cât face asta? Ştii tu ce-i asta?

— Sufletu lui Fănuţă. Mie-mi spui. Iacă cini s'o găsît! Hapsân.

— Artân! rectificase Docuzian.

— Tot una, măi! Vin miruit, asta-i!

Doamna avea ş'un braţ de cărţi.

Domnica nişte cărţi mai mici, într'o cutiuţă de piele roşie.

— Da asta ce-i?

— Cărţi pentru pasienţe. „Spune-i mamei să facă pasienţe în cerdac, sau să joace concină cu Doamna". Aşa a spus Maestrul.

— Doamne, la ce se mai gândeşte Fănuţă!

Se gândise într'adevăr la tare multe. Nu uitase nimic din ale casei. Gândul lui îmbrăcase şi pe Doamna şi pe mama, ş'apoi umblase prin toate dulapurile, sertarele şi ungherele, voind s'aprindă bucurie peste tot.

Domnica adusese dulceaţă şi pregătise de cafea.

Artân, după ce-şi golise geamandanul, îşi scosese agenda, consultând-o cu deamănuntul.

— Mai avem de făcut încă ceva.

Se dusese la automobil, revenind cu un aparat fotografic.

— Porunca Maestrului; să-i trimit dovadă că am făcut tot ce-a spus.

Ii fotografiase pe toţi trei, în bucuria copilărească a darurilor, cu obrazul în lumina soarelui dela Prăvale-Baba şi cu gândul la Fănuţă. Mama, Doamna şi Ilie Pânişoară cu o sticlă într'o mână: Măi Fănuţă...

Mai era încă ceva; Artân nu uitase deloc. Dar dintăi îşi adusese aminte de Artân.

— Aşi vrea să văd şi eu casa copilăriei Maestrului, cuibul...

— Mă rog, poftim.

Firește, ochii lui Artân străluciseră altfel decât până atunci, întâlnindu-se, ca lupul cu Scufiţa Roşie, ochi în ochi, cu portretul mamei. Apoi cu celelalte.

— Nu te'ncurcă la gospodărie atâtea cartoane? întrebase el pe Domnica.

Auzind aşa vorbă, Domnica zâmbise:

— Cum să mă 'ncurce sufletu lui Fănuţă?

— Dar nu le-ar sta oare mai bine într'un loc unde să le vadă şi să le admire toată lumea?

— O spus Fănuţă?

— Nuu! Mă 'ntreb eu. Maestrul nu-i cunoscut în ţară. Eu le-aşi cumpăra cu preţ bun.

— Nu vând, domnule.

— Păcat, oftase Artân.

O amiază întreagă Artân a văzut, a încercat şi a oftat.

Iar Domnica s'a ferecat treptat într'o tăcere încreţită, spunându-i Doamnei într'un colţ:

— Aista-i un fariseu. Ce crede el? că-s Iuda lui Fănuţă?

— Negustor! a zâmbit Doamna.

Tocmai spre asfinţit, după ce şi-a umplut ochii cu toate, când la plecare, Artân şi-a adus aminte că mai avea ceva. A scos din buzunarul dela piept un plic de pânză sigilat, şi l-a predat Domnicăi. Apoi s'a suit în automobil şi s'a dus într'un nor de colb.

— Ducă-se, a spus Domnica.

Când au deschis plicul dela Fănuţă au găsit, alături de scrisoare, atâţia bani încât Domnica şi-a pus mânile în cap, cu spaimă...

— *„Dragă mamă, până acum am muncit. Abia acum am început să câştig. Sunt de opt ani în străinătate şi nu ţi-am trimis nimic, fiindcă munca noastră înghite mult. Acum sunt bucuros că te pot pune la adăpost. Nu vreau*

să mai muncești. Închide mașina de cusut. Nu cumva s'o mai aud, că-i scriu lui Ilie s'o spargă cu toporul din hambar. Odihnește-te, odihnește-ți ochii. Tocmește-ți o servitoare și o bucătăreasă. Sunt destule babe la Prăvale-Baba, bucuroase să-și câștige pânea cu treabă ușoară. Invață să faci pasiențe și să joci concină cu Doamna. Stai mult afară la soare, pe cerdac și în livadă. Ți-am trimes un pled să-ți acoperi picioarele când ți-i frig, și un șal pentru umeri. Așa vreau să te știu. Alăturața foae reprezintă dorințele mele..."

„Alăturata foae" dovedea o întoarcere de-o clipă a lui Fănuță în clasele școlii primare. Desenase pe-o foae de hârtie, cu peniță, casa dela Prăavle-Baba, văzută dinspre uliță. Pe cerdac, Domnica și Doamna la o măsuță cu cărți de joc. Pe umărul Domnicăi un motan cu coada'n sus; altul tot așa, pe umărul Doamnei. Pe treptele cerdacului două băbuțe cu papuci și semne de 'ntrebare 'n loc de față, scărmănau pene de gâscă. Iar de-asupra casei, cocostârc, Fănuță se uita de sus în jos, ca un nevăzut.

— *„Te mai rog să ai grijă de Ilie. Fă-i haine și încălțăminte și dă-i vin, că de altceva n'are nevoe. Dar nu s'ar putea oare, dragă mamă, să zidești o cămăruță în fund, lipită de hambar? Ar avea și Ilie un adăpost. Il ajunge bătrâneța și nu mai poate dormi unde se'ntâmplă. Eu îl văd seara, după ce aprinde felinarul dela poarta casei noastre, răsucindu-și*

o ţigară şi apoi deschizând portiţa, ducându-se în fund şi intrând în chilia unde l-ar aştepta o sobă, un pat şi un litru de vin alb acrişor. Alăturata foae reprezintă rugămintea mea..."

Pe „alăturata foae" Fănuţă desenase adaosul hambarului, cu Ilie'n mers; iar pe cealaltă jumătate a foii, făcuse interiorul chiliei, cu o sobă mare şi un pat pe care Ilie dormea îmbrăcat, c'un picior întins spre sobă şi altul dus înspre plafon. Iar de-asupra patului, Fănuţă în chip de Sfântul Gheorghe, străpungea cu lancea pe Ilie, făcând cu ochiul.

— *„Dragul mamei, facă-se voia ta în toate. Te sărut şi te trag de ureche. Măi, Fănuţă, măi...*"

Abea în vacanţa Paştelui, Petruţă aflase de vizita lui Artân Docuzian, şi văzuse schimbările dela Prăvale-Baba. Se cutremurase, auzind, cu ochii aprinşi de mânie, spunând necontenit:

— Auzi, Armeanul!

— Da s'o dus cu coada 'ntre picioare, măi Petruţă. Că doar n'am deschis dughiană cu sufletu lui Fănuţă!

— Nici să nu-l mai primeşti, în casă, mamă Domnică. E'n stare să te prade.

Şi nu se potolise decât după ce văzuse că toate sunt la locul lor, şi jos şi'n pod.

Şi el se pregătea de plecare la Paris. Obţinuse bursă dela Belle-Arte, un ajutor de-acasă, corespondenţă la câteva ziare, schimb la Banca Naţională, şi o subvenţie dela Pri-

mărie şi Prefectură, în schimbul unor servicii electorale şi al unor portrete care întinereau şi înfrumuseţau în rame aurite pe câteva soţii de demnitari.

Dar mai avea nevoe de ceva.

— Mamă Domnică, aşi vrea să duc maestrului o damigeană cu vin.

— 'Racă lume! Poşârcă de-a noastră, măi?

— Nu spuni vorba asta, Coană Domnică! protestase Ilie. Vin cu soare dila noi! Ştie el Imparatu!

Şi un gavanos cu povidlă făcută de mama Domnica.

Şi nişte râşină în coajă de brad. Şi două gutui zbârcite din odaia Domnicăi.

Şi o scrisoare.

— Un rând, mamă Domnică.

— *Măi Fănuţă, Petruţă ista-i un băiet de tătâ isprava. Cu el numai, ne-am mai amăgit doru de tine. Iţ tare bun în casa omului. Nu-l lasa sîngur acolo; că-i tare tânăr şi neştiutor de viaţă. Iaca el s'o gândit la tine cu inimă de mamă. Că mie, drept îţi spun, nu mi-o venit în cap să-ţi dau vin de-acasă şi celelalte. El s'o gânait şi el ţi le poartă peste atâta amar de drum. Inima me e cu el, Fănuţă...*"

Vorba Domnicăi era, bine înţeles, în scrisoarea Doamnei care şi ea pusese cuvânt la Fănuţă pentru tânărul moldovean.

Dar Petruţă nu scăpa nimic din vedere.

In fiecare seară, înainte de a pleca dela Prăvale-Baba, se ducea în fund, în odaia lui

Ilie, bând cu el. In ajunul plecării în străinătate, scosese din buzunar o hârtie.

— Cine-i aici, moş Ilie?

— Măi fârtate, îl luase'n primire Ilie, după'ce aruncase o privire pe desen, aiasta nu-i di Fănuţă.

— Ii de mine, Moş Ilie; i-o duc la Paris.

— Aşa zî, măi năucule, s'o stropim cu vin, că-i numai apâ chiorâ!

Desenul, în felul schiţelor lui Fănuţă, arăta odaia lui Ilie, iar pe pat, Ilie, alături de Petruţă, ciocnind un pahar de vin.

— Moş Ilie, scrii o vorbă?

— Oi mai fi ştiind, măi?

— Ia încearcă.

— I-hai! chiuise Ilie apucând styloul, aista are cerneală'n burtă, măi.

Şi începuse cu multă trudă să potrivească literele.

— Parcă mă'ncerc sâ făt, măi! se oprise Ilie, oftând cu năduf.

Până la urmă, cu multe „cruci şi Dumnezăi", apăruseră subt desen, de jos în sus, hâite şi lăbârţate vorbele autografe: „Măi Fănuţ aistai magaru luiiliepânişoară".

Lăsându-şi geamandanul la uşă, în antret, cu acestea a intrat Petruţă Dudai în atelierul Maestrului Damaschin, — şi cu coşul de mere al tinereţii lui.

La ferestrele atelierului, Parisul în ploae era fum, cărbune şi cenuşă.

Toată lumina s'adunase în ființa Maestrului Damaschin. In halat alb, sur și neras, c'un ascuțit neastâmpăr, părea de argint ca tremurul plopilor în lună plină.

Intorsese o față plină de crețuri spre Petruță, măsurându-l. Ochii lui veneau de foarte departe. Dilatarea lor treptată trecea prin fum și zări. Apoi s'au luminat albaștri, și fața lui s'a acoperit de zâmbet:

— Tu ești Petruță Dudai?

— Eu.

I-a pus mâna pe umăr.

— Măi Petruță din Moldova, ce-ai să faci tu la Paris?

— Ce-oi putea, Maestre.

— Și ți-i dragă pictura?

— Dragă.

— Da tu ei?

— Și ea mie! a rîs Petruță, parafrazând o veche vorbă.

A râs și Fănuță.

Apoi a cetit scrisorile. Apoi a luat în primire gutuile, gavanosul cu povidlă, gustând din el cu degetul. Apoi a mirosit cornetul cu râșină, și apoi a dat cu ochii de damigeană.

- Măi Petruță, și ești tu nepotul lui Ilie?

- Sunt.

- Și știi să deschizi o damigeană?

— Știu.

— Și unde-ai tras?

Petruță a ridicat din umeri.

— Bine. Ai casă și masă la mine, a spus

Fănuță. Ce ne mai trebue? Hai, să te văd, ești moldovean ori ba!

— Două pahare, a răspuns Petruță.

— Vin să te pup, bețivule! Să cânți știi?

— Știu.

— Cântece de-ale noastre?

— Știu.

— Ii fi știind să faci și mămăligă?

— Știu.

— Și murături?

— Știu.

— Concină știi?

— Știu.

— Măi Chetruță, s'a înfierbântat Fănuță, tu ești o comoară: știi?

N'a spus știu. Dar știa: pentru el.

După plecarea lui Petruță, casa dela Prăvale-Baba a intrat treptat în mutenie și sleire. Nu numai oamenii, dar și casa și locul și pomii îmbătrâneau. Niciodată toamna n'a fost mai ostenit frumoasă decât în acel an. Fructele, mai rare, cădeau pentru nimeni. Multe putrezeau prin iarba care crescuse mare. O paragină blândă de cimitir uitat învăluia casa în rugini subt cerul care-și adună păsările. Treceau mereu pe de-asupra casei.

— I-auzi cum pleacă! ofta Domnica.

Mașina de cusut nu mai răsuna; împlinind voia lui Fănuță, Domnica o închisese, ducând ea singură. cu mâna ei, la fiecare casă lucrul isprăvit, mulțumind, luându-și rămas bun, spu-

mând că-i bătrână şi nu mai e vrednică să muncească.

Chiar cei răi platnici o priveau ducându-se cu părere de rău, căci drumul ei mergea spre cimitir.

In casă, Domnica făcea singură curăţenie, şi din pricina cărţilor Doamnei, pe care alte mâni nu le-ar fi atins cu aceiaşi dragoste şi cruţare, şi din pricina tablourilor lui Fănuţă. De altfel nici nu era deprinsă şi nici nu-i plăcea să simtă „mână străină în lucruşoarele ei". La bucătărie însă tocmise o babă care pregătea te-miri-ce. Uneori se amesteca şi Domnica, făcând cu mâna ei câte ceva pentru Doamna care se subţia mereu — albă ca un fuior de lunigei — pierzându-şi pofta de mâncare.

— Iaca, ţ'am închipuit nişte colţunaşi di ciia grozavi! spunea Domnica, dând din cap şi făcând din buze ca la copiii fără poftă de mâncare.

Ca să-i facă plăcere, Doamna înghiţea în silă.

Nici Domnica n'avea poftă de mâncare.

Se îndemnau una pe alta, dar amândouă tot la fel erau. Baba dela bucătărie — Lisaveta — *mama Sava* — se uita la ele, dând din cap.

— Da nu-i pacat sâ fac mâncare digeaba? Eu macar n'am dinţi!

N'avea. Buzele i se'călecau, ducându-se ca'ntr'o orbită c'un ochi stins.

— Ia trei babe! râdea Domnica, ridicând din umeri.

Ilie ajunsese singurul bărbat dela Prăvale-Baba. Trei babe şi el, în toată gospodăria şi'n tot locul de sus, căci peste drum începea pământul morţilor şi dincolo s'adâncea deodată Râpa-Babei.

Fără să-l îndemne şi să-l roage nimeni, şi Ilie se mai adunase de pe uliţi şi din crâşme. Avea casă şi masă. Odaia lui, patul lui, soba lui. Işi tăia singur lemne pentru foc, şi 'ntr'o zi s'apucase să tae şi pentru nevoile casei. Toader Ciungu, care făcea treaba lemnelor în fiecare toamnă, îşi găsise lucrul început. Dar Domnica — într'ascuns — îi plătise ca pentru tot:

— Om, saracu!

Cu încetul, Ilie se apucase de treabă. Ii plăcea maicuseamă să'ngrijească viţa din fundul livezii cu poamă coarnă. Mai mătura frunzele din faţa casei, aduna gunoaele şi le dădea foc. Apoi se punea la taclale cu Mama Sava.

— Babă-hăi!

— Iaca mi-o vinit cavaleru!

— Măi babâ, măi, unde ţî-i moşneagu?

— Parcă tu nu ştii câ l-am îngropat?

— Ai îngropat tu trii, nu fie di diochi!

— Parcă pi tini n'am să te'ngrop!

— Taci, măi dinţoaso!

— Măi Ilie, da baba ta undi-i?

— S'o'necat în fântână când scotè apă.

— De-aceia bei tu vin?

— D'apoi cum? O plătesc pi biata babâ, fie-i apa ușoară.

Baba făcea haz. Ii dădea lui Ilie mâncare caldă și-i făcea și cafeluță din cafeaua ei: căci avea tabiet. Tutunul îl împărțeau: când baba, când Ilie.

Dacă îl apuca asfințitul la bucătărie, Ilie sărea ars:

— Măi babâ hăi, m'așteaptâ fetili meli!

— Iaca măi! Tare mai put a gaz fetili tăli!

— Da ci? Ca tine, a ceapâ?

— Ia pleacâ!

— Iaca s'o suparat baba mè! Lasă câ te dreg eu cu busuioc!

Și după ce-și aprindea felinarele, venea la bucătărie cu un fir de busuioc.

— Babâ hăi!

— Nu-l asculta.

— Măi tinerico, ț'am adus busuioc.

Baba își căuta de treabă.

— Da un tutun vrei?

— Vreu.

— Da luna o vrei?

— Măi Ilie, moșneag ești tu sau copchil?

— Copchil, măi babâ, câ tot „sug"!

Baba râdea.

Și iac'așa le trecea timpul.

In fiecare seară însă, după ce aprindea felinarul dela poartă, Ilie închidea portița cu zăvorul, pe dinăuntru, și nu mai pleca de-acasă. Avea ce-i drept și porție de vin dela Domnica,

dar în afară de asta, simţea că nu le poate lăsa singure, că el e barbatul de-acolo.

— Măi Ilie, ci faci tu tătâ noaptea? îl întreba baba.

— Vă păzesc, măi babo!

— Aha! De asta sforăi tu aşa?

— Da ce vrei să latru, măi babâ?

Ilie mai înveselea şi masa de sus. Când mâncau pe cerdac, el se aşeza pe scară. Se uita la Doamna şi Domnica, dând din cap.

— Ce-i Ilie?

— Iaca mă uit şi dau din cap cu jăle. Multâ apâ mai văd! pacatili meli!

— Nu-i bună apa? zâmbea Domnica.

— Zîce ie câ-i bunâ, parcă eu o cred!

— Da vinu ce zice?

— Vinu cîntă, Coană Domnică. Numai apa-i lăcrămcasâ. Di ci nu cercaţi..... numai un păhărel... di cel roş, — se lumina el treptat, plescăind din limbă. Sâ videţi cum vini pofta di mâncare şî di vorbâ. Coană Domnică, cini zîce c'o făcut Dumnezău apa pentru om, nu ştie ci zîce. Apa o făcut-o Dumnezău pentru pacatili omului. Potop: aşa-i numili ei. Apa-i pedeapsâ dila Dumnezău.

— Da vinu?

— Hei! Aici-i tot şurubu! Dac'o văzut Dumnezău câ n'o ramas decât Noe, spăimântat deatâta apăraè subt corabia lui, ca să-i dee suflet, o scos Dumnezău din chivniţă un păhărel de Cotnărel, şi i-o spus: „Be, măi Noe" O

băut Noe, neştiutor di bini, crezând că-i doftorie amară. Cum să n'asculte el poroncă di Sus. Şi cum i s'o suit vinu la cap, nu l-o mai văzut pe Dumnezău. Cum să-l mai vadă, dacă se împărtăşise: Dumnezău întrase 'n Noe. Ş'atunci unde s'o încruntat Noe şi s'o ţâfnoşît ş'o răcnit la ape: Pieiţi din ochii mei, haitilor şi strîgoaicilor. De az'nainte să nu mai aveţi odihnă. Şî de-atuncea tot fug apele di om, da el ca prostu după ele, ba cu paharu, ba cu corabia. Da eu, Coană Domnico, din Noe mă trag. Eu beu păhărelu meu pi uscat şi mă 'ncrîncen la apă....

Poveştile de pe scară ale lui Ilie, uneori ajungeau şi la Paris prin pana Doamnei.

„Mare haz a făcut Maestrul de povestea lui moş Ilie. Mi-a spus: Măi Petruţă, strașnic neam îi moldoveanul dela noi". Şi-i străluceau ochii. Altfel Maestrul nici nu are timp să râdă. Munceşte mereu şi nu-i mulţumit. Spune: Nu-s Împărat. Lumea însă îl slăveşte ca pe un Împărat. Săptămâna viitoare plecăm la Taurmina".

— Plecăm? se întrebase Doamna, oprindu-se o clipă din lectura cu glas tare a scrisorii.

— Se duc amândoi în ţara taurilor, îi explicase Domnica, dând din cap cu bucurie la gândul că Petruţă îl însoţeşte pe Fănuţă în ţinutul taurilor.

Din ce în ce, în scrisorile lui Petruţă, care veneau în fiecare săptămână, răsăreau verbe,

la plural, exprimând un fel de simbioză: facem, stăm, ne ducem... Adică: facem o expoziție; am vândut toate tablourile; stăm o lună la Capri...

— Și Petruță: ce face el singur? se întreba gândul Doamnei, căci Petruță plecase la Paris — cu bursă dela Belle-Arte — să facă altceva, nu să participe la verbele glorioase ale lui Fănuță, integrat în ele.

Ciudat!

Dar Doamna n'avea cui să împărtășească astfel de nedumeriri; căci mulțumirea și liniștea pe care i le dădeau Domnicăi scrisorile statornice dela Petruță, o împiedecau pe Doamna să-l lumineze cu o îndoială.

Fănuță însă, care scria și el, mai rar și mai scurt, limpezise c'o vorbă glumeață rostul lui Petruță la Paris.

— Mi-am găsit jidanul. Slavă Domnului că-i român!

Intr'adevăr, Petruță devenise „jidanul" pictorului Damaschin, liberându-l pe Fănuță de ceia ce numea el, moldovenește „beleaua banului". Lui Fănuță nu-i plăcea „taraba", și nici îndemânarea ei n'o avea. Adusese dela el deacasă, din neamul Machedonilor și Damaschinilor cu gât de lup, evlavia prețului cinstit.

— Dai? Bine. Bate palma. Nu dai? Du-te la mai ieftin și fii sănătos.

„Du-dai și iei" spunea Fănuță lui Petruță.

Intr'acestea, Petruță era în largul lui. Intr'un an devenise cunoscut în toate cafenelele,

expoziţiile, teatrele şi bursele artistice ale Parisului. Pierre Douday iscălea şi cronici de artă în revistele pariziene, învestind astfel biblioteca, experienţa şi ideile lui Fănuţă. Cărţile lui de vizită aveau intrare fără aşteptare pretutindeni. Nu-l înspăimânta deloc Parisul. De altfel avea succes. Printre obrajii de acolo — mai toţi de seră şi spital — ai lui păreau însă-şi ulcica sănătăţii cu surâs de promoroacă. Işi lepădase numai părul lung şi hainele din România; accentul din Moldova, nu. Vorbea o franţuzească moale, care încânta.

Acolo, în iarmarocul Babilonului, toate erau cu mode. Şi nimerise tocmai când francejii nu mai erau la modă; venise moda străinilor: ba ruşi, ba americani, ba engleji, ba nemţi, ba negri.

— Bravo, măi fraţilor, îşi frecase mânile Petruţă văzând că masa-i pusă şi posmagii muiaţi pentru oaspeţi.

Şi nu schimbase o iotă din fiinţa lui decasă. Numai că renunţase la pictură. Dar picta maestrul pentru doi. Petruţă era profetul lui printre oameni. Gloria pictorului Damaschin devenea concretă, vizibilă şi negociabilă numai prin el: poarta împărătească a altarului.

Fănuţă îl lăsa, căci n'avea timp pentru nimic.

— Măi Petruţă, crâncenă ibovnică am! Mă topeşte, mama ei de năzdrăvană!

Aşa vorbea despre pictură, suduind-o cu poveste.

Niciodată nu era împăcat. Se ferea de atingerea succesului. Își astupa urechea pentru laudă. Trăia numai pentru pictură. Restul era popas alături. Lumea bună nu putea să ajungă până la el. Ori nu-l găsea, ori îl vedea brutal în tăcerea încruntată, monosilabic în răspunsuri, distant, c'un fel de „nu-s acasă" în ființa lui închisă. Femeile n'aveau decât loc mic în nopțile lui. Le socotea ca un accesor al vinului. Spunea uneori:

— Măi Petruță, de mult nu mi-o sunat inima. Mi-i dor de-o fată care să miroasă a busuioc...

Dar nici-o fată nu se apropia de inima lui; rămâneau numai în ochi, formă și culoare, aprinzând alt foc decât al dragostii. Mulțimea admiratoarelor dela Paris — căci pictura lui devenise și o modă; se spunea: am un Damaschin — nu-l ispitea deloc. Strâmba din nas când auzea de cucoane, actrițe, scriitoare, spunând:

— Măi Petruță, Dumnezeu o făcut stridia, o făcut nuca, o făcut busuiocul. Le simți? întreba el cu poftă, adunându-și degetele mânii.

— Le simt, bădiță.

— Da cucoana?

— Dă, eu o simt.

— Pe dracu! Dă-i lui Ilie Pânișoară o cucoană dela Paris ș'ai să-l auzi: un pahar de vin? Da. I-hai! Un felinar? Da. E-hei, îl aprind. Da cu năluca asta —văleu!— ci să fac??

Oase cu matasă şi suflet di bumbac! Hai mai bini ş'om răsuci o ţîgarâ şî dă-o'n Parizu ei di tocmalâ!

In schimb, la Marsilia, de pildă, stătea ceasuri întregi în port, ascultând vorba cumătrelor de-acolo. Râdea ca un copil.

— Pute-a viaţă! spunea. Iţi vine să chiui.

Iar despre el:

— Sunt o bestie normală.

In contrast cu:

— Civilizaţie pederastă.....

Despre Paul Valery spunea:

— Făină de lux. Nu mai miroasă a grâu.

Avea oroare de cuvintele: fin, rafinat, etc... devenite criterii în artă.

Spunea:

— Arta nu e nici fard, nici parfum; arta e răstignire pentru răscumpărare şi înviere. Arta e rana frumuseţii. Ştii tu, Petruţă, ce-i Prăvale-Baba?

— Târgul nostru.

— Numele tainei, măi!

— Care tainâ, bădiţă?

Fănuţă ridica din umeri, privindu-l strâmb, numai c'un ochi.

Luxul nu se prindea de el, nici moda. De când venise la Paris, nu schimbase croitorul: un jidan din România, cu care stătea la taclale.

— Jupâne, îi spunea Fănuţă, desenându-i pe o foae de hârtie aceiaşi croială de haină: cam largă, dreaptă, cu umeri fireşti.

Singurul lui lux vestimentar erau pelerinele. Avea de tot felul. Dar stăteau degeaba în cuier, căci nu purta decât una, aceiași.

— Ce faci, bădiță, cu-atâtea pelerine?

— Mă joc.

Uneori zvârlea penelul și tăcea zile dearândul, bând, fumând, dormind, fără să desclește dinții. Bolea. Atunci ochii lui se 'nveninau și fața venea dintr'un blestem. Petruță însă-i învățase toate toanele. Când începeau „zilele babei" dispărea, închizând ușa pentru toți, lăsându-l singur ca pe un vulcan cu aburii urgiei.

Avea și Petruță apartamentul lui: două odăi și bae. Acolo discuta afaceri — ale lui Fănuță, maicuseamă—, acordând și câte-o noapte din Moldova unei „cuconițe nostime". Prietena lui titulară îl primea în hotelul ei particular. Aceia era poreclită „La veuve Cliquot" fiindcă era văduva unui defunct cu șampanie. Ea îi plătea apartamentul, hainele, crăvățile și toate poftele. Il ceruse în căsătorie. Pierre Douday amânase răspunsul, pretextând că-i prea tânăr și că nu și-a făcut încă drumul în viață. Dacă nu s'ar fi temut că-l pierde pe Fănuță, s'ar fi căsătorit cu amândouă mânile, administrând o mare și prosperă avere. Dar deocamdată cel puțin, nu putea renunța la tovărășia lui Fănuță. Căsătorindu-se, l-ar fi pierdut. Și ne mai fiind pentru Fănuță nepotul lui Ilie Pănișoară dela Prăvale-Baba, parcă nici el n'ar mai fi fost de-ajuns ce izbutise să fie față de

ceilalți: intimul, inițiatul pictorului Damaschin, mâna lui dreaptă. De altfel, câștiga de-ajuns și pe lângă Fănuță, oarecum prin munca și vrednicia lui, fără să poarte ștampila văduvei Cliquot. O ademenise însă să facă împreună o călătorie în România. Dăduseră o raită cu avionul până la București, primiți de ziariști, acordând convorbiri, anunțând proecte: o casă de filme franco-română, o revistă de artă, valorificarea talentelor românești.

Pierre Douday!

— Cine-i Pierre Douday?

— Un critic de artă.

— Un financiar dela Paris.

— Un mare prieten al României.

— Nu-i jidan?

— Mai știi!

Finanța evreiască îi făcea ochi dulci, gata să-i acorde credit și colaborare.

Pictorii îl rugau să le viziteze expozițiile.

Văduva era mândră de el și de țara lui: Charmant pays. Un industriaș le oferise grațios automobilul lui, să viziteze țara. Cumpăraseră scoarțe, veștminte și icoane din Ardeal, Banat, Oltenia, Basarabia și Bucovina. Anunțați oficial dela București, erau primiți de autorități, toată lumea punându-li-se la dispoziție. Apoi, pelerinaj la icrele negre din delta Dunării. Apoi dealungul coastei de Argint cu oprire la Balcic unde un pictor le pusese vila la dispoziție, așteptându-i cu dulceață de smochine verzi.

— Drumul din Moldova spre România trece prin Paris, medita el.

Apoi şi-a lăsat văduva, istovită de atâta peregrinare, la Sinaia, să-şi încerce norocul la Cazino, şi s'a dus singur la Prăvale-Baba, devenind Petruţă.

— Mamă Domnică!

— Măi! Tu eşti! Ia să te văd...

Aducea bani şi daruri dela Fănuţă pentru cei trei dela Prăvale-Baba. S'au strâns în jurul lui ca la gura sobei.

Totul acolo era mic, strâmt, scund, rămas pe loc. O căsuţă, două babe — trei cu cea dela bucătărie — şi un moşneag beţiv: Ilie. Ii părea ciudat că sufletul lui Fănuţă se 'ntorcea mereu acolo. Casa copilăriei? Dar şi el copilărise în acelaş târg unde avea tată şi mamă, rude, foşti colegi şi amintiri. Totul însă îi era străin. Sufletul lui plecase fără de întoarcere. Acolo ar fi murit.

Fănuţă, când spunea Prăvale-Baba, parcă se învestmânta în mantie de Impărat. De ce? Petruţă nu pricepea. Poate fiindcă Fănuţă trăia departe. Deşi sufletul lui Fănuţă nu era la Paris: simplu loc întâmplător al trupului, cu Franţa la picioare; cu lumea la picioare, căci faima lui trecuse şi oceanul.

— Măi Petruţă, ai să vezi felinarele dela Prăvale-Baba...

Asta i-o spunea privind balul luminilor Parisului.

Dacă Fănuţă n'ar fi fost Fănuţă, i-ar fi părut

sentimental şi prost: l-ar fi dispreţuit. Il nedumerea simplicitatea evidentă din care pornea tumultul lui complex. Incă dela Prăvale-Baba apucase altfel lumea, dar de-acolo. In mintea lui evoluată şi hrănită de cultură, Ilie Pânişoară apărea alături de înţelepţii lumii. Ilie Pânişoară! Fănuţă îl cita! In câteva discuţii la Paris, cu „oameni subţiri", maestrul Damaschin invocase autoritatea lui Ilie Pânişoară. Intrebat cine-i, răspunsese:

— Un sage.

Petruţă nu cutezase să zâmbească atunci. Acasă însă îi spusese:

— Iţi baţi joc de ei, bădiţă!

— Cum?

— Cu Ilie Pânişoară!

— Tu nu pricepi. Lasă.

Nu pricepea, într'adevăr, misterul acestei evlavii dusă până la fetişism. Şi se 'ntreba dacă oricare dintre criticii admirativ nedumeriţi de noutatea pictorului Damaschin, văzând ce vedea el — două babe ş'un moşneag beţiv în îngustimea unei case de mahala, la capătul unei uliţe care ducea la cimitir—, ar fi priceput cum şi de unde răsărise flacăra care lumina altfel lumea....

— Eşti trudit, Petruţă. Munceşti mult?

Căscase, înainte de întrebarea Domnicăi. Căci delaovreme, după ce le istorisise câteva călătorii, îşi dăduse seamă că despre Fănuţă nu are ce să le spună. Despre el ar fi avut, dar nu putea. Dar despre Fănuţă ce să le spue

lor? Fănuță trăia numai prin pictură, și ei erau atât de departe de arta lui încât nimic nu putea arunca punte peste prăpastie.

— Ce să-ți dau? De ce ți-i poftă?

Nu-i era decât de plecare.

Domnica i-a adus dulceață și cafea.

Apoi se adunase tăcerea. Cumplita tăcere a oamenilor străini unii de alții, care stau alături, cu vorbele plecate din cuibul lor, lăsând guri mute.

— L-o schimbat străinii! oftase Domnica, după ce plecase. Oare și pe Fănuță?

Doamna zâmbise liniștit.

— Fănuță-i schimbă el pe străini.

Iar Ilie, după ce-l însoțise până mai la vale, îi spusese între patru ochi:

— Săru' mâna, cucoane.

— Ce te-a apucat?

— Ia o vorbă veche pentru boeri noi!

— Măi, tot bețiv ai rămas!

— Măi nepoate, magaru meu avè patru picioari. Da era om, măi. Niciodată nu mi-o spus că-s bețiv!

— Lasă, Ilie, nu te supăra.

— Eu să mă supăr, măi! Intreabă-l pi Fănuță...

— Ce să-i spun lui Fănuță?

— Parcâ-i spune-i altfel.

— Tț!

— Nu ti supara, boierule!

— Hai, Ilie.

— Parcâ-ţi eram moş până mai ieri?

— Măi, da arţăgos te-ai făcut!

— Lasă, măi, că ti duci la dulcì! Iaca ti lăs. Spuni-i lui Fănuţă c'am ramas fără magar.

— Ştie că ţi-a murit magarul.

— Nu, măi, acela. Celălalt care s'o suit în capu lui Fănuţă!

Ilie îşi scărpinase cu palma zâmbetul obrazului neras, privind cum se ducea — dus — la vale un boer supărat.

Apoi a venit iarăşi moartea la Prăvale-Baba. A intrat pe fereastra deschisă, dar mai uşor decât o adiere, căci nici florile de-acolo n'au simţit-o. Cartea Doamnei a căzut, capul s'a înclinat, ochii s'au închis şi a murit ca cei care adorm cetind pe scaunul dela fereastră.

Inima.

Domnica parcă a îngropat-o prin somn. Sicriul Doamnei nu era tare greu. A pus umărul şi Ilie Pânişoară. Veniseră în rânduri toţi elevii şcolii primare, cu veselia lor oprită subt ochii domnului Director care a spus cuvinte alese înşirate pe o hârtie neliniată. Apoi toţi s'au întors la vale şi Domnica a încercat să facă o pasienţă cu cărţile concinei în doi, dar cărţile singure erau prea grele: i-au picat din mână. Domnica s'a strâns în şalul dăruit de Fănuţă şi a rămas cu ochii în gol. Cădea de sus frunza toamnei. Una, două, trei... A început să le numere.

— Di ci stai aşa sângurâ, Coană Domnică?

— Ce să mai fac, Ilie? Stau şi eu la soare.

— Ţî-i jăli!

Domnica a dat din cap.

— O strâns-o Dumnezeu, a spus ea.

— Are să-l doară pi Fănuţă!

— Ţ'aduci aminte, Ilie, când l-am dat la şcoală?

— Heei! Tuns chilug, cu chelbea'n cap! „Măi Ilie, cum îs copiii?" zîcea el la poartâ, undi ne sfătuiem noi. „Cum să fie, măi Fănuţă? Ca muştili. Ii duci tu di nas". „Noroc, Ilie". „Noroc, Fănuţă"... Şî numai ci mă pomenesc cu el la crâşmă!

— I'auzi!

— Zău, Coană Domnică. Nu-l ştii pi Fănuţă? Zîc: „Iaca măi, ai vinit la crâşmă! Ţî s'o făcut a vin!" Da el di colo: „Măi Ilie, nu-mi arde di glumâ. Du-mă la Doamna". „Care Doamnă, măi?" „Doamna me, di la şcoalâ". „Şî vrei tu să mă scoli pi mini di la crâşmă?" „Te scoli tu sîngur, că doar noi suntem ca fraţii".

Domnica a început să râdă. Apoi şi-a pus palma pe gură.

— Doamne iartă-mă!

— Şî l-am dus, Coană Domnică. Trăiè şî bietu Ilie. L-am învaţat să-i ducâ flori. Cavaler! Seara, când aprind felinarili meli, numai iaca şî Fănuţă. Ii crescuse musteaţâ di lapti. „Ştergi-ţi, măi, musteţili", îi zîc. Da el numai într'un picior o ţînè. „Is beat, Ilie?" mă'ntreabă el. „Copchil, măi. Asta-i beţîe di la Dumnezău!"

Astfel, cu Fănuță, și Doamna s'a întors între ei.

Dar casa era și mai pustie. Noaptea n'ardea decât o lampă, până la culcare. Apoi, ochii Domnicăi, care se deschideau de multeori dealungul nopții, nu mai vedeau nici-o lumină pe subt ușă, sau pe fereastra din cerdac. Ii huiau urechile de tăcere. Parcă surzise. Ș'o cuprindea treptat ș'un fel de lene. In viața ei Domnica nu suferise așa de paianjen. Spunea — peatunci: — asta-i lenea gospodinei, atârnată'n casă. Intr'o zi, după moartea Doamnei, ochii Domnicăi, tot uitându-se în gol, au descoperit sus, într'un colț, o ață de paianjen. Paianjenul lucra la ea.

— Face treabă, a vorbit Domnica în gândul ei.

Și a început să privească fără supărare cum se hărnicea.

Azi, mâni, poimâni.

Tot acolo se uita și-i era drag să vadă cum se'nfiripă și crește gospodăria unei vietăți.

Când se prindea o muscă, Domnica spunea:

— Bravo, măi. Ai găbjit-o. Pune-te la masă.

Avea și Domnica o treabă, cea mai dragă dar și cea mai anevoioasă din câte le făcuse ea: să-i scrie lui Fănuță. Căci de când murise Doamna, alt condei în casă nu mai era. Tare scârția și se împotrivea penița în mâna Domnicăi, aninând mereu ațe din hârtie. Altfel ar fi fost cu acul!

„Dragu mami copil...“

Cuvintele parcă le scotea cu ciutura din fundul unei fântâni adânci.

Gândul se'ntuneca şi se împuţina.

„...Ţaş mai spuni eu danumai pot.
a ta mamă
Domnica Lui Machedon".

La adresă, truda era şi mai mare. Se dusese cu adresa lui Fănuţă la o cucoană din vale, rugând-o să i-o scrie pe o foae de hârtie, cu slovă mare şi citeaţă. Apoi bătuse hârtia cu ţinte în masă, acoperind-o cu o bucată de sticlă. De-acolo lua adresa, la fiecare scrisoare, literă cu literă, cercând să facă întocmai. De bine de rău izbutea, căci scrisorile ajungeau la Fănuţă de la care primea răspuns.

Petruţă o rărise cu scrisul. Ii trimetea doar câte-o cartă poştală cu vederi frumoase. Domnica îşi punea ochelarii şi se uita cu deamănuntul la locurile vieţii lui Fănuţă. Uneori îl vedea copil; alteori, mare. Totuna: Fănuţă. Dar gândul ei mai cu drag îl vedea copil, căci aşa îl avea şi mai lângă ea. Tot copil îl visa. Uneori, în toiul nopţii, se scula din pat, se punea în genunchi la icoane şi spunea:

— Dă-i, Doamne, sănătate şi noroc.

Ofta.

Apoi în şoaptă, tot lui Dumnezeu, dar la ureche:

— Şi adă-l acasă.

Işi petrecea zile întregi uitându-se la cel dintâi caet al lui Fănuţă, cel care începea c'un Moş Crăciun.

— Tu l-ai făcut?

— El o venit.

Apoi cetea din nou și din nou, scrisorile lui, adunate laolaltă într'o cutie de bomboane trimisă de el din străinătate. Le cetea cu glas, vorbă cu vorbă, spunându-le și ascultându-le și uneori vorbind chiar cu Fănuță: nu tocmai cu el, dar cu vorbele lui de-acolo.

Odată i-a trimis într'o scrisoare un fir de busuioc de-acasă.

Fănuță i-a răspuns: *„Te sărut, mamă, pentru busuioc"*. Nu se uscase până la Paris.

Delaovreme însă Fănuță n'a mai scris. Scria Petruță pentru el.

„Mamă Domnică, nu te speria degeaba. Fănuță și-a scrintit o mână..."

" I-a sărit inima Domnicăi, și s'a uitat la icoane, ascultând acolo.

„...Câtva timp, n'are să poată scrie singur. Eu îți voi scrie regulat în locul lui. N'are mare lucru, dar trebue să stea cu mâna în bandaj. Câtva timp, numai. După aceia îți va scrie singur. Acuma ascultă chiar vorbele lui Fănuță: „Mamă dragă, să n'ai grijă pentru mine. Un fleac de scrântitură mi-a înțepenit mâna. Roagă-te lui Dumnezeu să mă fac bine mai repede ca să-ți pot scrie singur.

Fănuță care te sărută cu multă dragoste și mare dor".

Domnica s'a rugat lui Dumnezeu pentru mâna lui Fănuță.

Dar Dumnezeu îl lovise mai aspru, întunecându-i un ochi.

Un accident neînsemnat de automobil. Fănuță și Petruță erau alături. La o cotitură, o frânare bruscă, din viteză. Fănuță se lovise la cap. Intrebase:

— Tu n'ai pățit nimic?

— O spaimă. Atât.

— Slavă Domnului!

Dar venise la Paris cu o durere de cap, care creștea mereu. Apoi se mai potolise. Fănuță își reluase lucrul în atelier. Picta. Și deodată văzuse un trăsnet negru cu ochiul stâng. Trăsnetul încremenise în lumină. Clipise. Își acoperise ochiul cu mâna. Dar ceiace vedea era în ochi, nu înafară.

Apoi un șal negru i-a acoperit lumina ochiului. S'a dus la un oculist care după ce l-a cercetat amănunțit, făcându-i o injecție dureroasă, i-a spus să plece numaidecât la un specialist de la Nancy. S'a dus. Acolo, altă injecție, alt examen și doctorul i-a spus că trebue să se interneze în sanatoriu. Decolarea retinei ochiului stâng. Grav? Grav. Se putea vindeca? Poate, cu răbdare. Celălalt ochi? Va fi salvat.

De-atunci Fănuță intrase în sanatoriul de la Nancy, cunoscând sicriul odihnei.

La Paris, afară de Petruță nimeni nu știa unde-i și ce are. Petruță îi organizase ultima expoziție, aducându-i la sanatoriu banii și laudele victoriei. Tot el îi aducea scrisorile deacasă, venite pe adresa dela Paris, răspun-

zând Domnicăi pentru Fănuță. Venea cam de două ori pe săptămână. Il găsea din ce în ce mai tăcut și mai închis. Culcat cu fața'n sus, în întunericul abea limpezit de o lumină slabă din odaia vecină, părea de piatră. Fața i se subțiase încă, devenind severă. Nu se plângea deloc, și nici nu primea să i se vorbească despre sănătatea lui. Răbda, cu dinții strânși, așteptându-și ziua.

Astfel trecu un an de noapte peste viața lui Fănuță.

In timp ce la Prăvale-Baba, mânile Domnicăi, înălțate la icoană, cercau să'nduplece mânile Mamei Mântuitorului să ridice înspre viață brațul lui Fănuță.

* * *

— Maicăăăă...

Venea într'o gură Sora Miruna, din cerdacul de din față până la bucătărie.

— Ce-i, fată hăi, ai zărghit?

— O venit un moșneag cu sticle negre.

— Ce-mi trebue mie sticle negre? Vină-ți în fire, fată hăi!

— Musafir, Maicăă!

— Spune-așa, nebuno! L-ai poftit?

— Stă în cerdac.

— Du-te și dăi un scaun să m'aștepte... Unde-ți vâri nasul?

— Dulceață nu-i duc?

— Ț'am spus eu?

— Am crezut...

— Iaca să nu mai crezi din capul tău!

— Nu da, Maică...

— Ascultare faci tu la mine?

Şi jap-jap, două palme pocniră pe obrajii de liliac alb ai Sorei Miruna, dându-le culoarea sângelui.

Maica Aglaia nu glumea; când dădea, se cunoştea.

Sora Miruna se scutură ca pasărea de ploae, şi porni, cu ochii ei de zahar ars spre musafirul din cerdac, ducându-i numai scaun.

Casa Maicei Aglaia era tânără ca o floare, de albă ce era în soarele amiezii de primăvară. Trecuse Paştele pe la Mănăstire, stropind poalele munţilor cu floare de zarzăr şi de măr.

Maica Aglaia îşi curăţi mânile de aluat, îmbrăcă rasa călugărească şi ştergându-şi broboanele frunţii cu mâneca, trecu în casă, aruncând o privire prin odăi: sclipeau.

— Sărut mâna...

„Măicuţă" porniseră să spue buzele. Dar întorcându-se din drum, spuseră:

— ...Maică.

— Maica Aglaia Ciocârlie. Şi tu ce stai? Du-te la bucătărie, o trimise Maica pe Miruna care se uita c'un ochi la fluturi şi c'un ochi la musafir.

Călătorul cu pelerină cenuşie se descoperise. Alb, cu păr de fum pieptănat pe spate, nu era moşneag cum îl judecase tinereţa Mirunei. Ochii Maicei cumpăneau mai bine: „Om între două vârste. De ce-o fi purtând ochelari negri

Are stare?" Mintea Maicei Aglaia viespuia de întrebări. Asupra verii ar fi fost tare mofturoasă cu musafirul necunoscut, căci alta în mănăstire, mai gospodină decât ea, greu de găsit. Vizitatorii ştiau; şi casa ei niciodată nu rămânea goală. Primăvara însă, când mănăstirea e deşartă, altă socoteală...

— Bun venit pe la noi. Care-i, mă rog, numele matale?

— Ştefan...

— Şi mai cum?

— Damian.

— Aţi venit în treacăt?

— Nu. Vreau să stau mai mult.

— Caţi cât?

— Nu ştiu încă.

— Aţi aflat de casa Maicei Aglaia?

— Da. Mai de mult.

— Aşa! Se poate. Eu am moştenit-o dela Maica Serofia, Dumnezeu s'o ierte. Am slujit-o ca Soră. Şi cine v'a îndreptat la mine?

— Un pictor... Ştefan Damaschin.

— N'o fi tocmai nepotul Maicei Serofia?

— Ba tocmai el.

— Se poate. Da de unde-l cunoaşteţi?

— Dela Paris.

— Tocmai de-acolo?! Şi ce-i de capul lui?

— Pictor.

— Câştigă?

— Când mai bine, când mai rău...

— Ei, treburi lumeşti! Parcă Maica Serofia nu i-o dat, saraca! Atâta nepot avè dela fiică-sa

care-i văduvă. Da tot mai bine-i la Mănăstire. Munceşti din greu, da trăeşti fără păcat. Şi vreţi să staţi mai mult?

— Tare-i frumos la Mănăstire!

— O minune! Dulceaţa lui Dumnezeu. Loc ferit. Bate soarele de dimineaţă până seara; te trezeşti cu el în odae. Curente nu-s. Ploae? Ferească Dumnezeu de-o mânie numai, că altfel ne sacă fântânile de atâta secetă. Ş'aţi nimerit o vreme! D'apui liniştea dela noi! Nu s'aude nimicuţa: nici tu fabrică, nici tu căruţă, nici tu câne. Clopotele şi toaca ce se mai aud, da'ncolo bună pace. Şi dimineaţa ce luaţi?

— Lapte, ceai...

— Vai de mine şi de mine, orice vă pofteşte inima: lapte, ceai, cafea neagră, cafea cu lapte, şocolată. La mine nu-i pe sponci ca la Maica Minodora şi la atâtea altele, ţie-le Dumnezeu. La mine ploşniţă nu s'o pomenit. Intrebaţi toată Mănăstirea. Se găsesc ele şi guri rele, da cine le crede! Casa Maicii Aglaia e cunoscută în toată Moldova. Generali, Consilieri dela Casaţie, — şi Miniştrii mă ştiu. Cozonac ca la mine! E-hei! Unt proaspăt, lapte fără apă — muls dela vacă, — ceai rusăsc dela Moscali, tot ce poftiţi găsiţi la mine. D'apui sărmăluţele mele! D'apui când gătesc eu pui cu smântână! Da răciturile mele! Di borş nu mai vorbesc, că nu vreau să mă laud. Cu mânile mele fac tot, că de asta-s aşa de umflate... D'apui dulceţurile...

Se opri deodată, căci o dusese gura mai departe decât ar fi dorit.

— ...Şi, mă rog, mai mult de-o odae n'aveţi nevoe?

— Ba aşi vrea două.

— Două! Mai aşteptaţi pe cineva? Ştiţi, la mine...

— Nu-nu. Sunt singur cuc.

— Bine, bine, cum vi-i pofta inimii. Două vreţi, două vă dau. Fiecare cu socoteala lui. Numai aşa întrebam, ca să ştiu. Nu poftiţi să vedeţi odăile?

— M'am uitat pe fereastră.

— Puteţi să desfaceţi şi aşternutul. Saltea de puf: moaleee... Te topeşti în ea. Tot să dormi. He-hei, să nu fie mâna mea, nici tunetul n'ar mai scula-o pe Sora Miruna. Cine te-o chemat, Miruno?

— Parcă un glas...

— Miruno, Miruno, te mânâncă urechile! Ii drăcoasă! şopti Maica Aglaia către musafir. Da unde-aţi lasat geamandanul?

— In automobil.

— Mirunooo! Nu ţ'am spus s'aduci dulceaţă şi să faci cafea? Unde ţi-i capul? De care dulceaţă vreţi? Am rod, o grozăvie! O'ntrec şi pe maica Xenia. Sau poate vreţi dulceaţă de nucă umplută cu coajă de portocală? Sau un şerbet de cireşe amare? Ai auzit, Miruno?

— S'aduc de toate.

— Unde ţi-s minţile?

— Rod, se hotărî musafirul.

— Vă place rodul. Cum să nu vă placă? Gust ales. Rod, Miruno.

— De care?

— De care! Că doar n'am o sută. Rod, surdo! Rod de trandafir. Şi scoate apă proaspătă dela fântână. Avem o apă! Nu te mai saturi! Un doctor di la Ieş spunè că-i mai bună decât cea dela Slănic...

Zburaseră toate rândunelele Sorei Aglaia. Maica Aglaia era o cioară, cu ochi rămaşi de busuioc, grasă şi guralivă.

Dar primăvara între munţii Mănăstirii era încântător de veche şi de proaspătă. Cerul nu-şi căpătase încă rândunelele: era albastru în aşteptarea lor.

Sora Miruna scotea apă din fântână. S'auzea, într'o tăcere limpede şi'n mirarea glasurilor primăverii zornăitul lanţului ducându-se cu ciutura în fântână.

— Hai, Miruno!

Se vede că întârzia, cu faţa în fântână, oglindindu-şi dinţii în oglinda neagră unde clipeşte ochiul dracului.

Musafirul îşi scoase ochelarii, descoperindu-şi ochii albaştri. Era păcat să necinstească aurul lui Dumnezeu cu fum întunecat. Cu ochiul liber, toate-şi arătau bucuria obrazului tânăr.

— Aţi mai fost, mă rog, pe la noi?

— Niciodată. Vin acum întâia oară.

— Poate. Dă! Păreri. Dămian aţi spus?

— Damian. Ştefan Damian.

— Şi unde-aţi lăsat automobilul?

— La poarta Mănăstirii. Mă duc îndată să-l aduc.

— Vai de mine! Se mai poate una ca aiasta! Se duce Miruna, că de asta i-o dat Dumnezeu picioare. Miruno, unde eşti, că nu te-aud?

— Aici-s, Maică, am adus dulceaţă.

— Nu ţi-i fi rătăcit botul prin gavanoase.

— S'o fi văzând ceva?

— Vezi tu acuşi! Du-te şi adă automobilul domnului profesor.

Miruna porni în fugă, copil la ochi şi nas, fată la trup şi gene, călugăriţă la haină şi căprioară la fugă.

— Maică Aglaio, nu-s profesor.

— Nuu! Da ce-i fi?

— Oleacă de pictor.

— 'Raca'n de mine! Da n'ai să-mi feşteleşti odăile?

— Dacă ţi le-oi feşteli, oi plăti.

— Zăăău!?

Totuşi, când spunea „zăăău", cu obrazul într'o parte, aplecat a şagă, şi cu genele vioalene, ca pisicile, parcă vroia s'apară Aghiuţă din grăsimea ei robustă.

— N'ai grijă, Maică, am venit să mă odihnesc.

— Suferi de piept?

— Ba m'o ferit Dumnezeu. Par aşa?

— Ei, de unde! Zic şi eu aşa, că-mi scapă câte-o vorbă — Miruno! Miruno! — da eşti cam pirpiriu! De unde vii?

— Din Franţa.

— Aşaaa! Se poate. Acolo-s di celea, Doamne iartă-mă, hup într'o parte cu chicioru'n sus! Miruno, îţi văd urechea!

— N'aud, Maică.

— De care „di celea", Maică Aglaio?

— Ei, parcă nu ştii? Cine ţi-o scos peri albi? Că eşti barbat în putere. Nevastă ai?

— N'am.

— Nu-ţi spun eu? Şi unde vrei să dormi?

Erau în antretul casei. Pe părete, lângă lampa cu cârlig, aceiaşi muşama pe care o mână care semăna cu vorba lui Ilie Pânişoară zugrăvise Iadul sufletelor păcătoase.

— Ce-i asta, Maică Aglaio?

— Răspunde, Miruno.

— Ştie mai bine Maica Aglaia, că-i mai veche decât mine.

Pac.

Musafirul zâmbi. Toate începeau din nou.

— Ştii una, Maică Aglaio? Spune-mi pe nume: Ştefan.

— Ei, Ştefan!

— Frate Ştefan, chihoti Miruna.

— Bâzâi, Miruno! Iaca ţ'oi spune: domnule Ştefan. Unde vrei să dormi?

— Alături de odaia Maicei Serofia.

— Da de unde-o ştii?

— N'o ştiu. Spun că acolo vreau să dorm.

— Şi de ce, mă rog, tocmai acolo?

— Acolo dormea şi Fănuţă?

— Care-i acela?

— Damaschin.

— Aha! Nepotul Maicei mele. Bine! Ţ'o venit aşa. Mă ai de vecină.

— Sforăi, Maică Aglaio?

— Da mata sforăi, domnule Ştefan?

— Oi afla mâni dela mata.

— Vă spun eu la amândoi, interveni Miruna.

— Unde dormi, Soră Mirună?

— Unde dormea Maica Aglaia, când era Soră.

— Ai tu obraz de-aşa cinste? vorbi Maica Aglaia. Eu am făcut patul. Că Maica Serofia, Dumnezeu s'o ierte, mă culca pe piatră. Vai de oasele mele trudite! Nu ca tine, fato: nu faci nimica, te'ndopi şi te'ntinzi la aghioase pe saltea de puf!

— Da nepotul Maicei Serofia cum era?

— Ia un plod năsos! Parcă eu, saraca de mine, mai aveam timp să mă uit la el? Du-te, Aglaio, fă, Aglaio, drege, Aglaio, scoate, Aglaio, pune, Aglaio, tae, Aglaio, adă, Aglaio... Nu-i mai tăcea gura de porunci Maicei Serofia, Dumnezeu s'o ierte, c'acuma numai de tăcere are parte... Şi tu ce stai la sindrofie?

— Du-te, Miruno, fă, Miruno, drege, Miruno...

Spunea şi se îndepărta de-a'ndoasele spre uşă.

— Dacă-i dai nas! îl dojeni Maica Aglaia pe domnul Ştefan.

— Copil, Maică! Las-o să zburde. Toţi am făcut aşa la vremea noastră. Ia să-ţi văd odaia.

Intrară unul după altul, în fosta odae a Maicei Serofia. Toate erau la fel. Aceiaşi candelă cu untdinaft ardea subt icoana Maicei Domnului, în pahar galben. Mirosea a ceară şi a busuioc. Uşa despărţitoare, cu ferestruică şi perdeluţă, ca şi atunci.

Intrară în odaia de alături. Şi cu ochii închişi domnul Ştefan ar fi ştiut că e odaia în care ascultase ploaia şi ţinuse un capăt al aţei cu rândunele, acum vre-o douăzeci de ani. Soarele galben punea gutui coapte la ferestrele cu zăbrele. Venea de-afară zvon de primăvară şi miros adânc de brad în soare.

Era împrejmuit de zâmbet şi de amintire.

Şi totuşi, inima stătea amară pe pragul bucuriei lucrurilor.

Căci fraţii lui albaştri, ochii, au fost odată doi.

* * *

„Dragă Petruţă,

M'am lepădat de întuneric, de sanatoriu, de doctori, surori şi de voi toţi de-acolo, şi mi-am luat lumea în cap. Aşa fac şi mistreţii când îi trăsneşte junghiul în colţi: fug de-ai lor şi se duc la mama-dracului.

Am venit teafăr în Franţa. Am plecat de-acolo cyclop. Numai un ochi mai am. Să mi-l ţie Dumnezeu. Eu îs tare. Dar am nevoe să uit, să vă uit, să mă uit şi pe mine, şi să încep iar, nou, în pielea cyclopului.

Măi Petruță, mi-au dat Damaschinii și Machedonii mei cherestea zdravănă. Nu mă dau bătut cu una, cu două. Am venit undeva la mine în țară, cu alt nume. Vre-un an-doi n'are să-mi mai știe nimeni de urmă. După aceia cred c'o să mă pomeniți din nou. Apartamentul dela Paris îl țin. Ai procura mea: scoate bani dela bancă și plătește. Nu mai vinde nimic din tablourile rămase în atelier, chiar dacă americanii îți dau ghes cu dolari. Intoarce-le cu fața la părete și lasă-le acolo, neatinse, să zacă și să mă aștepte. Dacă întreabă fariseii de mine, spune-le că m'am dus în Patagonia și că m'așteptați pe la alt calendar.

Acuma ascultă ce-i mai important. I-am scris mamei două scrisori dela Nancy, spunându-i că m'am făcut bine și că iar îmi sujlec amândouă mânicele. Când i-am scris nu m'apucase încă paraponul. Venisem spre țară cu foame de Prăvale-Baba: zi-i și dor. Dar am văzut în oglinda trenului o jigodie, un fel de prizonier întors din lagăr, și m'am răsgândit nevrând să-i duc mamei moaștele lui Fănuță. Așa că până nu pun carnea la loc, nu m'arăt acasă. De aceia, aici alături am pregătit șase scrisori pentru mama. Ii vei trimite câte una în fiecare săptămână, potrivind așa fel ca s'o primească Duminică. Tu însă deschide toate scrisorile care-mi vin de acasă. Dacă se'ntâmplă ca mama să-mi scrie ceva anume, răspunde tu pentru mine, la sfârșitul scrisorii respective— ți-am lăsat loc în

toate — caşicum ţi-aşi dicta eu ceiace-am uitat să scriu singur. Dacă, fereascâ Dumnezeu, vine vre-o veste proastă de-acasă, telegrafiază urgent pe adresa alăturată: e a unui coleg din clasele primare, ajuns crâşmar într'un târg de munte. Cât despre scrisorile mele, să nu opreşti expediţia lor decât atunci când primeşti telegramă dela mine.

Ne-am înţeles?

Aerul dela noi îmi prieşte. De când îmi miroase a frunză verde ţara mea. — „Măi, grozavă vorbă-i: frunză verde! — mi-a venit inima la loc. Sunt plin de proecte. Vreau să fac în amintirea Doamnei un abecedar: Povestea Literilor, sau aşa ceva. Copiii au geniul mirării. Oul lui Columb: nu? Mirarea, măi parizian blazat, e o sonoritate magică a sufletului. Sună raiul în sufletul copilului. Lumea-i apare ca în versul Mioriţei: „Pe-un picior de plaiu, pe-o gură de raiu, mări se iviră..." Auzi tu: „Mări, se iviră". Incântare, minunare, ochi mari deschişi: totul e poveste. Acest „Mări, se iviră" e începutul şi taina.

Un abecedar trebue să fie o Mioriţă a literilor oferită celor care au geniul mirării.

Asta o ştiu o biată învăţătoare dela Prăvale-Baba: Doamna. „Fie-i îngerii aproape, somnul dulce".

Apoi vreau să m'apuc de Creangă. Frunză verde Creangă! Alt năzdrăvan. Dar desinatorii români şi-au bătut joc de el, usca-li-s'ar mâna. Să aibă ei Harap-Alb şi Ivan Turbincă şi să

facă nemerniciile imprimate de alţi năuci! Eu trag nădejde că Ilie Pânişoară, după ce va vedea pozele mele, va spune:

— Măi Fănuţă, fac cinste c'un vin.

Aşa, Petruţă.

După cum vezi ochiul cyclopului nu stă degeaba, tânjind după frate-său; creşte ca un soare într'o poveste vitează.

Fănuţă".

Dar ostenea tare repede. De asta, după fiecare efort, Fănuţă rămânea cu mâna pe frunte, acoperindu-şi ochiul teafăr, căci celălalt era 'n povestea cu Prăvale-Baba, dus în beznă.

In timp ce la Prăvale-Baba, în genunchi, ochii Domnicăi, plini de veste, se uitau cu săru'mâna la icoana Prea-Curatei.

* * *

Maica Aglaia nu visase musafir mai bun decât domnul Ştefan. Nu se uita la ban. Se vede că moştenise pe cineva, căci Maica Aglaia care nu moştenise decât sănătatea dela părinţi, ofta de câteori scotea banul chivernisit din ascunziş, şi mult se mai trudea să-l pue iar la loc, înmulţit, trăinicindu-l acolo pentru sufletul ei. Domnul Ştefan însă dădea cu amândouă mânile şi parcă tot el rămânea dator.

— Ţine-mi-l Doamne, se crucea Maica Aglaia la icoane, căci nefiind încă bătrână, nu

se îngrija atât de suflet cât de mana pungii: şi aceia tot cerească pentru credincioşi.

Ştiau toate Maicele de domnul Ştefan, căci nicăiri aiurea vorba nu-i mai sprintenă decât la o mănăstire de maici. Zboară din casă pe portiţă, de-acolo pe alta şi ajunge, cuc, drept pe fereaastra Maicei Stareţe căreia mult i-s dragi astfel de păsărghii.

Şi nu era bucătărie unde să miroase mai des a pui fript şi a pui cu smântână — tocmai nelavremea puilor, când ori îs vrăbii, ori îs scumpi să treci cu afurisenie şi sughiţ pe lângă ei. Maica Aglaia însă cumpăra pui dela târg, tot unul şi unul, îngrăşaţi parcă anume. Îi piuia poiata de risipă.

— Ce-i pasă! Are musafir de aur! oftau călugăriţele. Ce-aţi mai gătit, Miruno?

— Ei, Maică, te-miri-ce-şi-mai-nimică! ofta Miruna prinsă în capcană.

— Saraca de tine! o căina Maica subţiindu-şi buzele şi ochii. Numai post!

— Parcă noi mâncăm? se apăra Miruna.

— Da câţi pui ai tăiet?

— Aiştia-s pui?

— Da ci-s lăcuste?

— Da nici berbeci n'or fi! Iaca mă strîgă Maica Aglaia. Bine-cuvântează.

Jidovul Leiba cu dugheana dela târg, nu mai scăpa de gura maicelor venite cu căruţa după târgueli.

— Iţi merge bine, domnu Leiba!

— Cum dă Dumnezău!

— Lasă că dă el de-ajuns musafirul Maicii Aglaia!

— Di ci sâ nu dee dacâ are di unde?

— Câte stecle i-ai trimes?

— Câte-o cerut.

— Parcă noi nu le-am văzut în chivniță!

— Sâ fiți sănătoase şî sî v'ajute picioarili sâ vă mai scoborîți în chivniță!

Al dracului jidovul! Nici vorba Maicilor nu-i descuia gura ascunsă în buruiană arămie.

— I-adevărat c'ai adus păstrăvi?

— Şî di ci sâ n'aduc? Poati-i oprit?

— Tot păntru maica Aglaia?

— Poate vrei sâ cumperi şi mata, Maicâ Sofronio? Iaca am două hârzoabe.

— Numai atâta ț'o ramas?

— Iți trebue mai mult?

Din asta nu-l scoteau.

Dar când venea la târg Maica Aglaia, jupânul, nelipsit dela tejghea, o'ntâmpina afară ca pe Stareță, cu ploconeli adânci.

Şi Maicile crapau.

In schimb, domnul Ştefan nu întâlnea în Mănăstire decât ochi de miere. Parcă îl pieptănau Măicuțile cu genele. Şi se'ntâmplau toate la gard, în calea lui.

— Buna-dimineața.

— Plecăciune, Măicuță.

— Ați mai ieşit la plimbare. Da nu v'ați luat pălăria?

— Nu, Măicuță, îi bine la soare.

— Parcă la umbră-i rău? Iaca am o dulceață de perje: nu poftiți?

— Sărut mâna, Măicuță, da patru dulceți am luat până acuma!

— Așa-i la Mănăstire! suspina Măicuța întorcând ochii agurizi spre casele din urmă.

Totuși, domnul Ștefan nu ocolea nici drumurile Mănăstirii. Erau albe de floare răsturnată pe bănuți de soare, căci toate crengile aveau norocul lor, și-l semănau, ieșind peste zaplazuri, întinzându-și mânile subt albăstrimea cerului. Parcă spuneau cu toatele, zâmbindu-și: Hai și ne-om juca.

Floarea era mai albă peste maici, și primăvara și mai copilandră 'n Mănăstire. Era acolo Paștile rămas ca 'n ochii inocenți. Trecuse pentru oameni, dar era acolo în lumina și în locul lui. Cerul era albastru ca de-asupra scrînciobului cu copii. Imboboceau prin iarbă, ca lalelele Olandei, pui mici de găină, galbeni și rotunzi, cu piu-piu-piu. Bătută de vre-o Maică, toaca răsuna în cerul ei.

Cuprins de soare și atins de flori, domnul Ștefan, cu un băț în mână și pelerina pe umăr trece pe drumurile Mănăstirii, oprindu-se, cu fața 'n sus, ca la ferestre cu strigări voioase, până când ajungea la Fântâna Domniței. Cine era Domnița? Unde? Când?...

Dar ce frumos suna „Domniței" lângă o fântână unde soarele se despletea. Acolo, domnul Ștefan s'așeza pe bancă și stătea ca lângă

cineva. Căci asta-i primăvara: o fată de alături, care nu-i. Dar tot parfumul tinereții ei, acolo-i, fată, lângă inima bărbatului.

Apoi, încet, mai răsturnând cu bățul câte-o piatră, mai ciocănind vre-un gard sau vre-un trunchi, pornea în sus. Intra'n pădurea bradului, călcând pe o rugină moale cu arome de tămâe. Numai brazi, stând jumătate'n cer, vecini cu îngerii. Cădeau pe trunchiul lor, plânse prelung, lacrimi pornite galben de prin stele, care ajung cu anii la înălțimea omului, de culoarea zărilor. Acolo, soarele, și mai de aur, nu mai era ca 'n cer, unul, rotund și mare, ci o mie. Pui de soare, mici ca veveriţele, luceau pe acele căzute ale brazilor.

Ce ciudat lucru un om care respiră într'o pădure.

Singur el.

Un om care gândește într'o pădure.

Tu: pădure.

Eu: om.

Tu: lemn.

Eu: carne.

Tu: sicriul meu.

Eu: securea ta.

Oftăm, pădure.

Dumnezeu ne-așteaptă.

Dar din pădurea de pe coasta muntelui ajungea în poiană. Ca o horă larg oprită, brazii lăsau loc de iarbă și de floarea soarelui. Acolo soarele era o mare strălucire a poenii, o Măria-Sa. Acolo zuzuiau albinele culegă-

toare. Iar glasurile mici erau scântei de sunet dintr'o cremene fără de moarte: viața.

Polenul brazilor plutea în soare, acoperind c'o promoarcă aurită iarba, floarea, omul.

Acolo era Sfânta Sfintelor, prisaca nevăzutului.

Dumnezeu curgea ca o slăvită miere pe sufletul scăldat.

Apoi se întorcea la Mănăstire.

— Maică Aglaio, ce-avem la masă?

— Ai flămânzit?

— Grozav!

— Nu fie de diochi, ai întinerit. Copchil să-mi fi fost și nu te-ași fi îngrijit mai cu inimă! Poate că nu-i așa?

— Așa-i, așa-i. Să-ți spun: mamă?

— Da ci-s babă?

— E-eh! ofta Miruna.

— Ce te-o apucat, Miruno?

— Bătrânețele, Maică Aglaio.

— Lasă că te 'ntineresc eu la loc.

— Maicăăă! nu da, că vărs castronu cu supă!

Mâncau în antretul din față. Miruna îi servea. Ea mânca la bucătărie, după ce isprăveau ei. Maica Aglaia spunea cucernic:

— Mulțumescu-Ți Ție Doamne, de pâne și de sare și de mila Sfinției-Tale.

Fața Mirunei spunea multe în luminile râsului — căci dacă s'ar fi hrănit Maica ei numai cu pâne, sare și cu milă de sus, n'ar fi avut

palmă așa grea, — dar buzele tăceau, căci o îndemna foamea și pe ea.

După masă, Maica Aglaia se ducea la rugăciuni în odaia ei. Inchinările ei semănau atât de mult cu somnul Maicei Serofia că și de-afară le auzeai.

Domnul Ștefan se întindea pe canapeaua din cerdac. Acolo era ca într'o barcă. Nu vedea decât cerul. Treceau fluturi, pâlpâind o clipă, albi în clipă și'n aripă; treceau bondari răsunători, zburliți ca mugurul castanilor, și câte-o rândunică șue cu cirip.

După ce isprăvea de mâncat și de spalat vasele, Sora Miruna-i aducea cafeaua, îi turna cognac din sticla din Franța — din Francia, spunea Miruna—, se așeza pe scaun, potrivindu-și fusta, deschidea cartea luată din odaia lui și dădea să înceapă, dar totdeauna domnul Ștefan o'ntreba:

— Unde-am rămas?

— Când îi zice Ivan: „Știoti, Vidma, unde vrei să te duci? Acuma știi?

— Știu.

— „La Dumnezeu, Ivane, să vedem ce mi-o mai poronci. „Nu-i voe" zise Ivan, las' că mă duc eu să-ți aduc răspuns". „Ba nu, Ivane, trebue să mă duc eu". Ivan atunci văzând că moartea dă chioară peste dânsul, se stropșește la ea, zicând: „Pașol, Vidma, na turbincă".

Miruna cetea cu ochii, cu fruntea, cu nasul, cu gura, cu mânile, și cu tot trupul. Roia de

poveste. Când se bucura îşi freca mânile una de alta, oprindu-se şi spunând:

— Bine ţ'o făcut!

Puteai să vezi povestea, cu urechile astupate, numai privind faţa Mirunei albă ca liliacul. Cetea rar, cu glas tare — şi limpede spre gând—, împiedecându-se în vorbe de câte ori o fura graba de-a şti mai departe.

— „Moartea atunci, neavând încotro, se bagă în turbincă, şi acuş icneşte — bine-mi pare, spunea Miruna,—acuşi suspină, de-ţi venea să-i plângi de milă. — Mie nu, spunea Miruna.— Iară Ivan leagă turbinca la gură cu nepăsare, ş'o anină într'un copac. Apoi începe a bate la poartă. Sfântul Petru atunci deschide şi când colo se trezeşte cu Ivan. Ii, Ivane, doar te-ai săturat acum de umblat prin lume după crancalâcuri?" — Parcă-i Maica Minodora!

Domnul Ştefan asculta. Dormea toată mănăstirea. Lumina era un somn cu visuri bune. Nu s'auzeau decât raţele măcăind, câte-o cloşcă şi corul dimprejurul ei. O albăstrime îndulcea întunecimea munţilor cuprinşi de cer. Iţi venea să spui: Lumină, dragă-mi eşti, mierea mea!

— M'asculţi?

— Te-ascult.

Domnul Ştefan parcă scărpina c'un vârf de creion caetul deschis pe genunchi. Mai stătea. Iar mai pornea.

Intr'o zi, Miruna, când domnul Ştefan nu se aştepta, i-a smuls carnetul.

— Crezi că nu te vedeam eu?

— Cine-i acela, Miruno?

— Ivan.

— De unde ştii?

— Da cine poate să fie altul?

Intr'adevăr, Ivan sau Ilie Pânişoară devenit rusnac... Numai ei puteau să-l întâlnească pe Dumnezeu.

— Da turbinca unde-i? l-a întrebat Miruna.

— Cu încetul, toate. Dintăi Ivan, pe urmă turbinca.

— Să te văd!

Intr'o zi a fost gata şi turbinca.

— Da dracii unde-s?

— Dintăi turbinca şi pe urmă dracii.

— Să te văd!

Acest „să te văd" dădea din asfinţit până în noapte numai gânduri de poveste domnului Ştefan. Pornea prin Mănăstire la vânătoare de draci. Ii căuta prin biserici, pe obrazul Maicilor, prin rădăcini întortochiate....

— Ce cauţi, Fănuţă? l-ar fi putut întreba luna care răsărea de-asupra muntelui cu obrazul ei de omăt nou.

— Draci caut, Maică Lună.

— Noroc la găsit. Iţi caut şi eu.

Nopţile erau ca din fântână şi din beci: cu umezeală de adânc negru al pământului. Numai pe culmea munţilor luna zimţa vârfuri de brazi. Incolo totul era umbră linsă, falduri mari de întuneric. In fiecare munte, negru, zborul lui Satan. Lumina lunii nu răzbea în munte;

rămânea pe el, ca bruma, sporindu-i încă încleştata 'ntunecime.

Dar spaţiul dintre munţi năştea din nou pe Venus, nebuloasă, ca din spuma undei mytologice. O fabuloasă frumuseţă, aşa cum răsărea în ochiul sigur al Cyclopului.

Numai că domnul Ştefan căuta altăceva, cu bătul printre pietre, rădăcini şi amintiri: draci mici pentru turbinca lui Ivan.

— Să te văd!

Până când din noapte nu rămânea decât o candelă care clipea în ochii lui Fănuţă: prin somn şi întuneric, un ochi, doi ochi, tot una, — şi la urmă se stingea.

Soarele aştepta la geam în fiecare dimineaţă, ce o floare de acolo, galbenă, vestind bostanul de pe cer.

Prin gura Maicilor toate fântânile se supărau că-i secetă. Domnul Ştefan, pe la garduri, unde îl opreau dulceţile, dădea din cap, fătarnic ca o sfântă Maică, suspinând:

— Cumplită secetă! Prăpăd!

Dar de pe bancă, singur, la Fântâna Domniţei, surâdea ca vulpea înspre Mănăstire, şi pleca prin umbra şi luminile pădurii şi mai înspre soare, la Poiana Dragostii: aşa-i spunea, fiindcă acolo era nunta brazilor.

Se întorcea, mânca, se întindea pe canapea şi aştepta.

— Unde-am rămas?

— Când îi spune Dumnezeu: „Hai, pornește și fă-ți datoria".

— Știu.

— „Moartea atunci pornește prin codri, supărată ca vai de ea, și începe a roade la copaci bătrâni, de-i pocniau fălcile". Bine i-o făcut!

Spunea cu toată inima „bine i-o făcut", dar mai rămânea un sâmbure de inimă și pentru coada ochiului îndreptată spre carnetul domnului Ștefan. Când zmulgea avea o labă de pisică; și nu'nhăța decât atunci când creionul nu atingea foaia.

— Văleuuu! Zi zău că nu-i Sora Palagia?

— Zic zău că-i un drac.

— Drac, drac! Da asta-i Palagia. Oare te-o visat?

— Cine?

— Sora Palagia când ai luat-o.

— Iți spun eu mâni.

— O'ntrebi?

— Lasă c'ai să vezi.

— Da de unde-o cunoști?

— Din Mănăstire.

— Iaca vorbă! Că doar nu din pădure! Ț'o pozat?

— Asta-i taina mea, Miruno!

— Ee! O slută ca Palagia... Na, că s'o sculat Maica!

Răsuna un căscat haiducesc.

— Nu te-aud, Miruno!

— Cum să m'auzi, Maică Aglaio, dacă nici nu răsuflu de frică să nu te trezesc!

— Cine ţ'o spus că dorm?

— Urechea!

— Adă-mi o dulceaţă şi scoate apă dela fântână.

Asta însemna să vie cu mânile prinse şi urechea fără de apărare. Miruna pleca la apă, făcând semn galeş domnului Ştefan care se ridica, intra în casă, bătea la uşa Maicii Aglaia şi-i spunea:

— Maică Aglaio, n'arăţi tocmai bine; te poftesc la o concină şi la un păhăruţ.

Păhăruţul era cu cognac din Francia. Ii plăcea Maicei Aglaia să-şi „înfierbânte şalele" cu doftorie de-a lui domnul Ştefan, maicuseamă după ce se deştepta din somn îngreuiată de mâncare. După ce se doftoricea, picătură cu picătură şi apoi duşcă, să n'o ştie alde Miruna că-i „bolnăvioară", începea o concină cu domnul Ştefan, mânile ei uitând urechile Mirunei.

Dar Miruna, după ce le aducea dulceaţă cu apă rece şi pe urmă două cafele negre, rămânea la spatele Maicei Aglaia.

— Maică Aglaio, mare minune!

— Unde-ai văzut-o? La fântână? întreba Maica, pritocind cărţile cu meşteşug: să-i iasă Fanţii.

— Ba chiar pe masă.

Mânile Maicei tresăreau şi se grăbeau să'm-

partă cărţile: una mie, una ţie. O lăsa neîntrebată pe Miruna; dar şi Miruna neîntrebată continua:

— De unde-o răsărit al doilea păhăruţ?

— Eşti tu uitucă: îi fi adus două.

— Oi fi adus, zărghita de mine, da cine-o turnat băutură?

— Nu vezi că-i gol, Miruno?

— Ii golit, Maică! Tare bine mai miroasă!

— Ţ'o fi plăcând şi ţie?

— Da matale?

Palma pornea peste umăr, dar fără „plici", căci obrazul Mirunei era tocmai după uşă, numai cu nasul pe cerdac.

In ziua următoare, după ce „Moartea a ros la copaci bătrâni, de-i pocneau fălcile..."

— „Şi după ce se împlinesc trei ani în capăt, iar porneşte la Dumnezeu să primească poronci. Dar când ştia că are să dea peste Ivan, i se tăiau picioarele ş'o strângea în spate de frică. — Aşa îi trebue! — Turbinca, afurisita de turbincă mă vâră în toate boalele, zicea Moartea suspinând. Decât n'am încotro: trebue să mă duc, zise oftând. Insfârşit, merge ea, nu merge, — adică un pas înainte şi jumătate înapoi, explica Miruna, trăgând cu coada ochiului spre mâna cu creionul — şi dela o vreme ajunge la poarta raiului. Dar când colo, dă cu ochii de...

...Miruna, drac, în turbinca lui Ivan, alături de Palagia.

— Văleuu! Ț'ai făcut râs de Miruna!
— M'ai visat?
— Aha! D'ișția-mi iești!
— Te-ai supărat, Miruno?
— Da ci-s eu? așa de slută să mă faci drac?
— Ia'ntoarce foaia...

Pe foaia următoare, Miruna, intrată'n Rai odată cu turbinca lui Ivan, zburase chiar pe umărul lui Sfântul Petru.

— Am făcut pace, Miruno?
— Tiii, că tare mai ești viclean! Și doar ai ochi albaștri ca cerul! clătina din cap Miruna, cu palma pe obraz.
— Albaștri-s, Miruno?
— Mai știi? Or fi și verzi!
— Da ai tăi cum îs?
— Gândește-te la noapte, și-i vezi mâni.

Dar domnul Ștefan avea nevoe de mulți draci, dintăi să umple casa boerului, ș'apoi — pașol — turbinca lui Ilie Pânișoară. Intra în poveste cu încetul, dar cu totul, măsurând cu ea tot ce trăise până atunci. Da, măsura oamenii cu poveste. Unii intrau, alții rămâneau pe-afară: nu unul, doi, — mulțimi. Cei dela Prăvale-Baba erau deadreptul în poveste, îi găsea acolo: mama, Doamna, Ilie Pânișoară, măgarul, Ilie, felinarele, copiii: Oacă, Oanță, Chilug, Bursuc, Limbric, Turculeț, Buricel și alții. Apoi tata — uța-uța ca'n poveste — un Făt-Frumos mai aspru tânăr decât cei dulci din pozele poveștilor. Apoi Maica Serofia, bu-

nica, un motan călugărit; apoi Maica Aglaia în care tot mai stăruia un fir de busuioc ş'o aripă de rândunică; apoi Sora Minodora devenită Maica Minodora; apoi Sora Miruna, tânără ca lumina dela Fântâna Domniţei, cu ochi de zahar-ars, nas de copil, gură şi frunte de copil, dar cu gene de fată...

— Da ai tăi cum îs? –

— Gândeşte-te la noapte şi-i vezi mâni...

Şi genele plecate ascundeau ochii Mirunei.

Poveste! Asta era totul. Ce începe şi ce nu începe în poveste. Căci povestea nu-i decât inima; unii trec pe lângă, iar alţii intră şi rămân în ea, ducându-se spre Dumnezeu ca dracii în turbinca lui Ivan.

— „Ei, Ivane, destul de-acum; ţi-ai trăit traiul şi ţi-ai mâncat malaiul. De milostiv, milostiv eşti; de bun la inimă, bun ai fost, nu-i vorbă; dar dela o vreme încoace, cam de pe când ţi-am blagoslovit turbinca aceasta, te-ai făcut prea nu ştiu cum! Cu dracii dela boierul cela, ai făcut hara-para. La iad, ai tras un guleai, de ţi s'a dus vestea ca de popă tuns. — Văleu! popă tuns! — Cu Moartea te-am lăsat până acum de ţi-ai făcut mendrele cum ai vrut; n'ai ce zice. Dar toate-s până la o vreme, fătul meu. De-acuma ţi-a venit şi ţie rândul să mori...

Miruna s'a oprit cu jale. Ostenise bucuria ei.

— Mă las păgubaşă!

— Nu s'a isprăvit povestea.

— Da nu mai vreau eu.

— Te-ai poticnit?

— Is supărată.

S'a încruntat la domnul Ştefan, sclipind a zâmbet. Şi deodată i-a smuls carnetul.

— Da ce-i turbinca lui Ivan? Mănăstire de Maici?

— Un fel!

— Ia să te afle Maica Stareţă!

— Ce-mi face?

— Văleuuu! Te tunde chilug!

— O tund şi eu!

— Să te văd!

A doua zi, Maica Stareţă, tunsă şi cu corniţe dădea un drac pentru turbincă.

— Da Scaraoţchi?

— Il fac.

— Daaa... zici! Ce nu l-ai făcut?

— El vine la urmă, Miruno, după voi.

— Să te văd!

In acest „să te văd" s'adunaseră toţi dracii Mirunei, toate veveriţele brazilor, tot ce-i primăvară în tinereţă, tot ce-i floare şi flutur în clipele luminii. Căci spera Miruna s'o vadă în sfârşit, găbjită în turbincă, şi pe Maica Aglaia: care alta putea fi Scaraoţchi?

Dar când l-a văzut pe Scaraoţchi s'a zburlit:

— Iîîîî! da urît te-ai făcut!

— Nu-s eu, Miruno?

— Ţţ!

— Nu seamăn?

— Ii fi semănând în legea asta, da nu eşti

Scaraoţchi. Aista te bagă în spărieţi!... Măi, că proastă-s, toanta de mine! Şi viclean mai ieşti!...

— De ce, Miruno?

— Parcă eu nu ştiu! Te-ai sluţit aşa, ca să spun eu că ieşti altfel! Iaca n'am să spun! Bine-ţi şade, Scaraoţchi!

Şi bătea din pumni ca pe vremea şcolii primare.

Miruna intra în povestea inimii.

— Miruno, ce faci, că nu te-aud!

— Buna dimineaţa, Maică Aglaio.

— Ce-ai înebunit? Acuma-i amiază!

— Că bine zici, Maică. Da te-am auzit căscând, şi'am crezut c'abè o răsărit soarele!

— Unde răsare, Miruno?

— Unde vrè Maica Aglaia.

— Şi unde-i Maica Aglaia?

— N'o văd că mă orbeşte soarele.

— Da de auzit, o auzi?

— Ca prin vis.

— Iaca vin să te trezesc.

— Mă duc la apă.

Iar domnul Ştefan se ducea la Maica Aglaia, răsărind ca pădurea din poveste, scut, între cei fugăriţi şi prigonitoarea lor.

Cu toată „supărarea" Mirunei, povestea lui Ivan Turbincă şi-a făcut drum pe buzele Mirunei până la capătul ei.

— „Şi aşa văzând Ivan că nu mai moare, zise în sine: Oare nu cumva mi-oi da în cap

de răul Vidmei? — Da să nu faci aşa prostie! l-a îmbărbătat Miruna. — Ba zău, nici nu mă gândesc. Dee-şi ea dacă vrea. — N'are decât, a zis Miruna. — Şi ci-că atunci, unde s'a apucat şi el, în ciuda Morţii, de tras la mahorcă şi chilit la ţuică şi holercă, de parc'o mistuia focul. Guleai peste guleai, Ivane, căci altfel înebuneşti de urît, zicea el. Dă, ce era să facă bietul om, când Moartea-i chioară şi nu-l vede?... Şi aşa, a trăit Ivan cel fără de moarte. — Bine-mi pare, bine-mi pare! a bătut din palme Miruna, uitând şi de somnul Maicei Aglaia, — veacuri nenumărate. Şi poate că şi acuma o mai fi trăind, dacă n'ar fi murit..."

Miruna s'a oprit deodată, singură pe lume.

N'a spus nimic, dar ochii i s'au aburit, şi a înghiţit.

— Toţi mor, Miruno.

Miruna a oftat adânc, s'a uitat lung la domnul Ştefan, şi a spus:

— Hai să cetim altă poveste...

...Că'nainte mult mai ieste, când ieşti Miruna într'o zi de primăvară, cu soare'n urmă şi cu soare înainte.

* * *

— Veşti bune, Coană Domnică? întrebă Ilie.

— Slavă Domnului! Uite...

Îi întinse scrisoarea abea primită dela Fănuţă.

— Cu mâna lui? întrebă Ilie.

— Cu mâna lui, — străluci Domnica, aşa cum ai spune: Miere dela albinele mele.

— Şî cum zîce?

— *„Dragă mamă, când sănătatea-i bună, ‚toate merg strună“.*

— Bună vorbâ, încuviinţă Ilie. Omu sănătos îşi umpli sîngur paharu. Cel bolnav rabdâ sâ-i toarnì altu doftoria.

— *...„Lucrez voinicește să-mi isprăvesc treaba cât mai repede, căci mă trage inima spre țara mea. Mi s'o făcut de-acasă...“*

Domnica mai cetise odată scrisoarea. Acum o cetea a doua oară, pentru Ilie Pânişoară. Când ajunse la vestea cea mare, a inimii lui Fănuţă, ochii i se ridicară de pe slove, îndreptându-se spre Ilie Pânişoară. Ilie nu spunea nimic. Dar palma lui pornită de jos în sus pe obraz, înspre părul alb, spunea cu chiot: „Măi frati, ci beţie-are să fie! Ihai!“

Apoi Domnica văzu lumina soarelui în scrânciob. Şi ziua se opri şi începu iar ca o horă subt ochii ei.

— *„Vreau să stau acasă, dragă mamă, vre-o lună-două-trei, şi să nu fac nimic. Da ştii, nimic“.*

— Lasă-l pe Ilie!

— *„Ai să te sperii de cât am să dorm. N'ai să-mi dai voe să cetesc. La nouă jumătate, zece, cel mai târziu, mata singură ai să-mi sufli în lampă“.*

— Şâ puni subt papuc, Coană Domnică!

— Dragu mamei, îi sătul şi el, saracu, de papucu altora!

— Ci spui, Coană Domnică? Fănuţă subt papuc! El îi Imparat mare, da să dezniardă la mamă!

— *„Dimineaţa, după ce vei izbuti să mă scoli, jucăm o concină în cerdac...“* O uitat de lapte, zise Domnica. Da nu uit eu!

— Lapti, Coană Domnică! Aiasta-i vorbă pentru Fănuţă!

— Măi Ilie, tot nu te-ai cuminţit! Doar nu-i vre să-i dau din pivniţă, de cu dimineaţă!

— Lasă chivniţa pe sama me, Coană Domnică. Ii dai din şîp. Rom. Ceai cu rom. O linguroae de rom şi o linguriţă de ceai. Aiasta-i supă muscălească! După ci bei nechezi ca armasaru: i-ha-ha-ha!

— Măi Ilie, măi, unde ţi-s minţile? Te-aud oamenii!

— Las' s'audă! Vini Imparatu meu.

— *„După aceia mă duc în livadă la bostani“.*

— Parcă Ilie nu-i bostan!

— Măi Ilie, lasă-mă, nu mă'ncălci!

Dar Domnicăi îi plăcea s'o „încălcească“ în scrisorile lui Fănuţă, căci o lua dela început şi scrisoarea parcă era mai lungă.

— Tac! Iaca o tăcut Ilie ca apa chioară!

Domnica ceti scrisoarea dela început, ajungând până la bostani.

— Da pi Ilie l-o uitat?

— Vine şi pentru Ilie.

— Atunci aduc pahar.

— Stai, Ilie.

— Coană Domnică, nu se află sărbătoare fără vin.

— Da ce sărbătoare-i azi?

— Ei, iaca! N'are calindaru rumânului sărbători? Că asta-i tocmala lui! Iel să aibă sfinţi şi credincioşii băuturică!

— Taci, Ilie, că nu mai cetesc.

— Vorbuliţă!

— *„Am să-i aduc lui Ilie un vin alb...“*

— Roş văd, Coană Domnică!

— *„...un vin alb cum n'o mai băut Ilie. Spune-i să fie cuminte până la venirea mea, să stea mai mult pe lângă casă, să se facă frumos şi să mă întâmpine cu mata odată la poartă, când voi striga de-afară: Am venit la Prăvale-Baba! Cine m'aşteaptă?“*

— Noi. Ura, Imparate!

— Noi îl aşteptăm, repetă Domnica ridicând ochii spre cer să-l aştepte şi Dumnezeu cu norocul în mână.

Căci aşa era şi cerul primăverii: cu soarele în mână pentru iarba câmpului, frunza crengilor şi glasul păsărilor.

* * *

— Domnu Ştefan, ţi-ai uitat băţul! îi strigă Miruna, dela portiţă.

Dar domnul Ştefan îi făcu numai semn cu mâna şi se'ndepărtă spre Mănăstire.

Nici pelerina nu şi-o luase.

Pe la garduri, Maicile îi spuneau buna di-

mineața. Le răspundea numai dând din cap și se ducea mai departe.

Astfel trecu și pe la Fântâna Domniței, grăbit, fără să stea pe bancă.

Intră în pădure. Urcă. Ajunse la poiană. Dar nici acolo nu se opri. Suia mereu spre și mai sus, ca un ostaș trimis cu poruncă. Fața i se încreținse. In el îl așteptau vești mari, ca niște Arhangheli ninși pe hotarele sufletului.

Totul începuse brusc. Se deșteptase odihnit, ca în toate zilele. Tocmai se rădea. Și deodată *s'a văzut.* Nu cum se vedea în toate zilele. El, răsărit în ochiul lui, ca o stâncă la prora unei corăbii. Creștea spre el, el singur din oglindă, necunoscut, nou, aprig. Destăinuită, viața lui venea spre el din toată depărtarea neamului.

— Ia-ți patul tău și umblă, — a spus Isus celui cu mădularele neputincioase.

Ș'acela, ascultând porunca, a umblat.

Așa și el. Primea poruncă.

— Ia și fă.

Dar doctorul dela Nancy spusese altfel: să nu-și ostenească *ochiul.* Să renunțe la pictură un an-doi.

Fugise de ispită.

Suia mereu. Dar nu vedea nimic: nici brad, nici cer, nici soare. El, numai el, pe toate și din toate cele. El, ca un destin al lui. Șoim, ochi în ochi cu viața și cu moartea, înfruntând. El dând porunca, ager, tare, neînvins. Damaschin dela Prăvale-Baba.

Se răsuci, ca un chemat din spate, şi porni la vale. Repede. Din ce în ce mai repede. Acum fugea spre el, ca un desghet din munte înspre văi. Suna de viaţă. Venea tot de pe munte, caşi Moise, dar el era porunca; legea el era.

„Că din sus vin şi tot vin
I'auzi cum alungă lin
Maci de sânge de păgân
Cu crucea ascunsă'n sân
Şi musteaţa'n şfichi hàin
Machedon şi Damaschin".

Venea cântând la vale, cu tot neamul Machedonilor şi Damaschinilor, singur întors de el din drumul fricii şi al fugii.

— Da degrabă te-ai mai întors! îl întâmpină Maica Aglaia. Masa nu-i gata. Să ştii!

— Azi nu mănânc. Lucrez. Mă lăsaţi singur.

Şi iarăşi mânile lui regăsiră vechile arme.

Făcu semnul crucii înainte de-a începe.

Privi în oglindă. Se văzu din nou, cu sufletul pe obraz: os tare, ochi ca de argint, mândrie'n frunte — înfruntare, — alb ca de lumină, cum ard stâncile nămiezii tropicale, — nu frumos, viu. Fără somn.

„Că-s ca doi feciori de Domn
Crăişorii lui N'Adorm
Damaschin şi Machedon".

Apoi cărbunele fâşâi pe pânză, şi uită tot. Ca soarele din Poana Dragostii, mintea lui

era numai sclipire de polenuri: se duceau, veneau într'o mare lumină când dilatată, când concentrată.

— Domnu Ştefan, răsună la fereastră glasul galeş al Sorei Miruna; nu vii la masă?

Ii făcu semn să plece.

Maica Aglaia mâncă singură.

Sora Miruna rămase fără poveste.

Apoi începu amiaza.

Erau acolo, ca odinioară, într'o noapte, în pădurea puiului, toţi Ştefanii. Din ei venea cel de pe pânză. Şi moartea era acolo, căci niciodată viaţa nu arde mai tare decât în preajma morţii. Dar viaţa o învingea prin artă, privind peste întunericul ei, numai flacără, dusă'n veac peste anii şi mormântul trupului.

— Prăvale-Baba.

Atât şopti într'un târziu de soare roş Fănuţă, aruncându-şi privirea mai de departe, sângerând încă de culori, spre biruitorul de pe pânză: Ştefan al Damaschinilor.

Şi-un trăsnet negru îi despică în două ochiul teafăr. Şi-l acoperi. Gemu ca fiara, rămânând în întuneric, ghemuindu-se parcă să sară pe de-asupra lui.

Deschise ochiul. Fulgerul era acolo, moarte în lumina lui.

Se prăbuşi pe pat, numai sudori. Gâfâia. Gând nu mai avea. Numai întuneric.

Sufletul îşi târa genunchii la picioarele lui Dumnezeu.

— Nu mă lăsa...

Iar deschise ochiul. Incepea o ceață. Șalul negru i-l învăluia.

Își cuprinse mâinile una într'alta, mâinile surori, lipindu-și gura bocetului de durerea lor.

— Domnul Ștefan, ce te doare? îl întrebă dela fereastră Miruna.

— Tu ești, fetițo?

— Da cine?

— Mă doare... Ce mă doare?

— Ce te doare?

— Nu mă doare... Ba mă doare. Știu eu, fetițo. Vină lângă mine.

Miruna deschise ușa, intrând în odaia roșie de soare, în mijlocul căreia trăia auto-portretul. Erau doi acolo. Domnul Ștefan parcă venea dela bolniță; dar celălalt, de pe pânză, Ucigașul, era cumplit ca vulturul oprit la o fereastră.

— Te doare tare? îl întrebă Miruna pe domnul Ștefan, punându-i mâna pe umăr. Hai să-ți cetesc o poveste.

— S'a sfârșit, fetițo, s'a sfârșit.

* * *

Domnul Ștefan ar fi putut cutreera și cu ochii închiși ulițele de la Prăvale-Baba. Fănuță îl ducea de mână, spunându-i: Uite aici, aici, aici... Iar mai departe, prin înserare, felinarele aprinse de Ilie Pânișoară îi însemnau în cer drumul spre casă.

Ajunsese nu de mult, cu trenul mic, auzind vorbe știute despre unii, despre alții. Cu părul

alb, cu ochelari negri, cu pelerina şi cu faţa lui de-acum, putea să fie pentru toţi „domnul Ştefan" cum şi era. Căci Fănuţă-i un copil care-l duce de mână. Dela gară îl îndrumase spre o crâşmă. Aşteptase, ca un om care aşteaptă. Mai aştepta. O ploae fără de mânie dezmierda parfumul teilor. Apoi Ilie aprinsese primul felinar. De-atunci Fănuţă se ţinea de el, iar domnul Ştefan îl urma cu umbra lui.

— Măi Ilie, iar te-ai îmbătat! răsună dintr'o casă un glas de copil.

— Cruci şî Dumnezăi, care ieşti acela? sâ ti duc la mă-ta pi frigare!

— Eu, Ilie, nu mă vezi?

— Măi buricu pământului, ţăndări ti fac! Ştii tu cine-i Ilie Roşîoru?

— Te lauzi, Ilie!

— Auzi, Fănuţă, mă laud! monologă Ilie, pornind mai departe.

Intr'adevăr, Fănuţă era acolo, între Ilie şi domnul Ştefan, Fănuţă şi pentru unul şi pentru altul, ceva de-acolo, cu ei şi din ei, care totuşi le era alături, dincolo de ei.

Apoi începu urcuşul spre Prăvale-Baba.

Oriunde poate fi Muntele Maslinilor.

Felinarele se aprindeau pe rând.

Fănuţă spunea:

— Aici stă cutare, aici cutare...

Domnul Ştefan asculta şi venea după el la deal, aflând ce ştiuse, străin de ce afla, ducându-şi ochii ca o amintire stinsă. Delaovreme

faţa i se înălţă ca a celor care ascultă glas în cer. Fănuţă îl ducea spre casă.

Se apropiau.

Felinarul străluci ca steaua Magilor.

— Săru' mâna, Coană Domnică. Asculţi ploaia?

— Da ce s'ascult?

— Ascultâ inima, Coană Domnică. Acuşîca vini Fănuţă. Nu-l aşteptăm noi?

— De-ar veni odată, oftă Domnica.

— Iaca mi-o vinit şi cavaleru! vorbi baba-bucătăreasă. Da plouat mai ieşti, cavalere!

— Taci, babă friptă! Ci-ai gătit?

— Iaca nu ţ'oi spune!

— Măi babo, ti fudulești tu cu ci nu mânâncă Ilie? Vinu-i mâncarea me.

— Zî aşa, te-ai lasat di băutură?

— Pui cum? Eu am dinţîi tăi, ştirbo!

— Măi, m'aţi năucit! Mai rău decât plozii. Ţ'aduci aminte, Ilie, când venea Fănuţă dela şcoală? Vai de mine, ce huet mai era, dragu lui Fănuţă...

— De-atunci iera Imparat, Coană Domnică.

— Adevărat, Ilie. Toţi îl ascultau. Ce-avea el, mic cum era, de-i stăpânea pe toţi?

— Nazdravan! D'apui cum? Om odată ş'o dată şî di două ori, nu mortăciune.

— O stat ploaia, Ilie.

— O stat, cum m'o văzut pi mini. Cum dă apa cu ochii di Ilie, du-teee...

— Dăm la masă, Coană Domnică? întrebă baba.

— Da ţi-i foame?

— Ei, mai trece timpu...

— Incet mai trece!

Trecu şi domnul Ştefan dinspre toate, mai la deal, pe lângă zaplazul cimitirului, lăsându-l pe Fănuţă să se ducă.

Se opri tocmai în vârf, deasupra Râpei Babei.

Incă nu ştia. Era tare ostenit.

Plouase. Mirosea plânsă floarea teiului.

Dar şi pământul ud de ploae ostenise subt piciorul lui, căci deodată, singur s'a desprins, spre Babă, cu o viaţă stinsă.

* * *

Abea după câteva zile, copiii cu zmeele au găsit un trup în Râpa Babei.

Când a aflat Ilie Pânişoară dela oameni, a întrebat şi el — la crâşmă — cum şi ce fel. Nimeni nu-l cunoştea pe „moşneag". Se vede că-l prădaseră, căci buzunarele erau deşarte. Numai nişte ochelari negri, sparţi, erau alături. Hainele, ude şi murdare, ca şi pelerina; dar poliţia spunea că au marcă dela Paris.

S'a dus Ilie într'un suflet. A văzut un moş muşcat de moarte.

A oftat cu slavă Ţie Doamne.

Dar deodată şi-a adus aminte şi i-a deschis cu degetul un ochi: albastru...

— Măi Fănuţă...

I-au dat o gură de rachiu. Ilie s'a sculat din moarte, şi-a şters ochii şi-a pornit spre casă cu spinarea îndoită de o cruce mai presus de vin.

Au adus-o oamenii şi pe Domnica să vadă ochii.

I-a văzut şi a amuţit. Au aşezat-o pe un scaun. A stat, s'a mai uitat — păr alb, trup viermănos, obraz învineţit de'ntunecimi, — ş'o dat din cap:

— Nu-i Fănuţă.

Apoi iar s'a uitat la ochi. Şi n'a mai vrut să-i vadă.

Ş'apoi iar i-a deschis — pe-ai ei — s'a uitat la rămăşiţa omului bătrân, şi iar a dat din cap:

— Nu-i Fănuţă.

*

Domnica a fost la înmormântare cu Ilie şi cu baba, printre oameni, s'a închinat, şi-a făcut cruce, a aprins lumânări, a făcut pomeni, — dar acasă, în cerdac, cu baba şi Ilie, iar a dat din cap:

— Nu-i Fănuţă.

Şi l-a aşteptat cu ochii la portiţă.

Poliţia telegrafiase la Paris. A răspuns Petruţă, dând singura adresă pe care i-o ştia. Incet cu'ncetul i-au dat de urmă la Mănăstire — unde stătea pe pânză Ucigaşul — şi oamenii dela Prăvale-Baba au ştiut că ultimul Ştefan dintre Damaschini şi-a stins ursita neamului. Dar au cruţat-o pe Domnica.

Dela Paris însă, înainte să-i vie telegrama, prin poliţie şi prin legaţie, Petruţă expediase o scrisoare dintre cele şase trimise de Fănuţă.

— Ilie! Ilie!

— Ce-i Coană Domnică?

— O scrisoare dela Fănuță. Nu spuneam eu că nu-i Fănuță? Măi Ilie...

— Nu-i, slavă Domnului, i-un biet om.

— *„Dragă mamă..."* Auzi, Ilie?

— Aud glasu lui Dumnezău.

— *„Dragă mamă"*, dragu mamei, *„pune pui la îngrășat"*. I-i foame, saracu Fănuță!

— Imparatu meu, Coană Domnică.

— *„Am o foame de lup. Mi-i poftă de mâncare de-acasă. Pui fript, pui cu smântână, sărmăluțe, potroace..."*

— Fănuță-i! Asta-i treabâ di-a noastrâ!

Până la capăt scrisoarea era fometoasă și plină de zâmbet. Sufletul se și întorsese la Prăvale-Baba.

A fost Duminică de Paști în sufletul Domnicăi. O noapte întreagă s'a rugat la icoana Maicei Domnului. Iar a doua zi s'a dus cu Ilie la cimitir să pue cu mânile ei floare pe mormântul bietului om.

— Săracu! ofta Domnica; o fi având și el o mamă, macar în ceruri.

Și două zile i-a făcut grădină mortului, luându-l și pe el, alături de Fănuță, în inima ei.

*

Apoi scrisori n'au mai venit.

Ilie a început să se îmbete, nu ca de bucurie; altfel, tare altfel.. Căci toți știau că mortul e Fănuță. Veniseră hârtii.

Ilie și-a închis urechea pentru vorbe și s'a pus la băut „chilind la țuică și holercă de

parc'o mistuia focul", fugind de el, amar și otrăvit în miez.

In fiecare zi Domnica aștepta. Și'n fiecare zi nu mai venea nimic dela Fănuță.

Până când vara osteni și'ngălbeni a toamnă.

Plecară păsările. Amuțiră cuiburile. Incepură ciorile. Se micșoră lumina.

Ochii Domnicăi începură iar să-și caute o ață de paianjen. Stăteau, uitându-se la ea, ceasuri dearândul. Vorbea în șoaptă c'un paianjen. Când prindea o muscă, fața Domnicăi se acoperea de-atâtea crețuri — într'un zâmbet — că nu știai cine-a pris musca: cel de sus sau cea de jos.

Apoi au pornit copiii la școală.

Se adunase atâta tăcere la Prăvale-Baba încât glasurile copiilor în recreație ajungeau până acolo, dând glas și amintire urechii care-și asculta vechimea.

*

Intr'o zi baba dela bucătărie i-a spus lui Ilie:

— Măi Ilie, nu știu ci-i cu stăpâna noastră. Vorbește cu băietu ei...

Deși beat, Ilie a clipit de multe ori, ș'apoi a întrebat din lumea lui:

— Undi-i Fănuță?

— Nu-i, Dumnezău să-l ierte. Da ia ascultă...

Intr'adevăr, Domnica vorbea singură cu Fănuță. Nu cu cel de-acum; cu cel de odinioară: încet cu'ncetul, sufletul cojit ca o nucă picată îl găsise'n el: miez tânăr.

Alegea câte-o zi, cum se nemerea, și vorbea

cu el-de-atunci prin toate întâmplările, caşicum l-ar fi avut alături. Nici nu ştia cum trece timpul. Venea la masă şi pleca, abea punând ceva în gură, grăbită să se ducă la Fănuţă. Nu se mai culca. Stătea pe scaun la fereastră, mereu cu buzele'n mişcare, spunând cu două glasuri alte zile decât cele care rămâneau pustii în jurul ei. Lumina ochilor se colbăise. Zidite de tăceri, urechile surziseră. Dar zâmbetul venea mereu pe faţa ei, zbârcindu-i-o, căci îşi găsise văzul şi auzul în copilăria lui Fănuţă.

— Ma-ma...

— Nu, asta-i mâţă. Spune miau, spune sfrrr...

Şi făcea miau şi făcea sfrrr pentru ochii cei albaştri.

— Noapte bună, Luni, şi să te mai întorci pe la mine...

Zilele.

— Ma-ma.

— Ta-ta.

— Aista nu-i ma-ma. Aista-i ta-ta, ta-ta, ta-ta, l-au îndemnat buzele ei.

— Vau calae!

— Iaca măi!

— Pepembe nu fige. Sî aceia?

— Măi prostule, i-a spus Domnica, luându-l pe genunchi, uite-aşa:

Ochi bazaochi (cu degetul pe ochi)

Nas calaraş (cu degetul pe nas)
Gură gurălie (cu degetul pe gură)
Barbă bărbărie (cu degetul pe bărbie)
Sprâncene coţofene (cu degetul pe sprincene)
Cu toate buluc (cu mâna pe toate)
Huş de ţuluc.
Şi l-a tras de moţ.
— Cine-i aista?
— Fănus.
— Tu, că altul nu-i.

Şi baba şi Ilie se îndepărtaseră ajungând umbre mute în ochii ei întorşi în timp. Pe Ilie îl vedea, dar nu acum, ci atunci, alături de Fănuţă. Nu-l poftea în casă, dar ştia că stă pe banca dela poartă, cu Fănuţă şi magarul.

— Ce fel de Ilie, mamă?

— Măi-măi, ce-ţi mai trece prin cap! Acela-i magaru lui Ilie.

Domnica l-a luat de umeri şi ducându-l împotrivă i-a arătat de pe scara cerdacului pe Ilie care pornise urmat de măgar, ei cu umbrele lor, căci ieşise luna în pragul de sus...

Niciodată nu i s'a părut Domnicăi mai mic decât în ceasul dimineţii cu brumă, când l-a pregătit pentru cea dintâi zi de şcoală. Parcă-l luase la oaste...

— Ia mai spune odată: cine eşti tu?
— Ştefan Ştefan Damaschin.
— A cui eşti tu?
— A lui Ştefan şi a Domnicăi.

— Câți ani ai?

— Șăpte.

La amiază Domnica s'a pus să-l aștepte pe Fănuță pe banca de lângă felinar. Și deodată a văzut răsărind în fund, pe ulița Prăvale-Baba, alai cu harmalae. Și'n frunte cine?

— Ce-ai pățit, Fănuță? l-a întâmpinat Domnica, dincolo de bancă.

Fănuță i-a sărutat mâna.

— Asta-i mama, a spus el celorlalți.

— Ce s'a întâmplat? i-a cercetat Domnica.

— Doamna i-a pus zece lui Damaschin pentru știința lui.

— Bravo, Fănuță.

Și ducându-se în casă cu inima, le-a adus la toți pâne proaspătă și perje afumate.

— Măi Fănuță, ce se țin ca mușțele după tine?

— Au venit să te vadă pe tine.

— Da eu ce sunt?

— Ești mama mea.

L-au dus pe Ștefan la cimitir...

— Unde-i puiul?

— I-am dat drumul în pădure... Îți vine altul: al tău...

După ce-au plecat toți, au rămas singuri ei doi, ca întotdeauna. Ei doi, fără de ei doi, căci al treilea nu mai era în pădurea lui.

— Mănâncă, Fănuță, i-a spus Domnica.

De-afară s'auzea în răstimpuri copita calului.

— Mă duc să-i dau de mâncare, a spus Fănuță după ce și-a isprăvit masa.

La sfârșitul ultimului an din cursul inferior, Doamna a spus Domnicăi:

— Fănuță trebue să schimbe aerul.

— Crezi că-i bolnav?

— Ferească Dumnezeu... Nu, Domnica. Fănuță are talent, mare talent! Zbura un înger în ochii lui.

— Ș'acuma zboară.

Domnica a zâmbit. Erau tare albaștri ochii lui Fănuță. *Bietul moșneag! Și el avea ochi albaștri.*

— A venit Fănuță!

Masă mare subt nuc, în dosul casei.

— Mai vrei?

— Mai vreau.

— Măi, să nu te'mbolnăvești! La Mănăstire tot așa mâncai?

— Nu se cunoaște?

— Ba nu! Ai crescut mare cât un urs!

— Am să mai cresc!

— N'ai să mai încapi în casă!

— Facem alta, mamă.

— Ba te-oi pune de-asupra casei, cocostârcule!

Și râdeau toți trei, acoperiți de aur, la masa cea de toamnă.

— Ce-i asta, Doamnă?

— Tinereță, Fănuță.

— Cum? nu mai sunt copil?

— Da nici moşneag nu-i fi! a râs Domnica. *Bietul moşneag! şi el avea ochi albaştri.*

*

Intr'o seară, după ce Ilie a aprins felinarul dela poartă şi s'a dus la el în odae, Domnica a simţit că vede la fereastră ce vedea în ea: alburiu. Parcă ardea ceva, cu fum încet. Şi-a pus ochelarii şi a văzut fum alb de ceaţă. Domnica s'a ridicat de pe scaun cu glas în inimă. O chema Fănuţă să vie cu lumină. A găsit, bâjbâind prin întuneric, o lumânare, a aprins-o şi s'a dus cu ea prin ceaţă înspre cimitir.

Ş'acolo, pe zaplaz, alături de Doamna, de Ilie Pânişoară şi magar, a văzut, cu aripe desfăşurate'n mare zbor, Ingerul dela Prăvale-Baba.

Dar unde era Fănuţă?

— Fănuţă! unde eşti Fănuţă? Hai la masă.

Şi s'a dus cu lumânarea aprinsă după Fănuţă.

* * *

N'a mai rămas din ei, sus la Prăvale-Baba, decât scrânciobul şi cântecul:

Uţa-uţa ca'n poveste
Uţa-uţa, uţa-uţa,
Cine-i mic şi nu mai este
Uţa-uţa ca'n poveste.
Uţa-uţa, Cerule
Uţa-uţa, uţa-uţa,
Carele eşti numai stè

Nu lăsa povestea me,
Sue-o'n înălțimile
Celui care Tată e
Uța-uța, Cerule.

FINE

ACEST VOLUM S'A TIPĂRIT
ÎN ATELIERELE
„CARTEA ROMÂNEASCĂ",
ÎN LUNA OCTOMBRIE 1939

29345—939

PREȚUL LEI 100.—